ePublishing
EKT ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Lexicographic Bulletin

Vol 8 (1958)

Lexicographic Bulletin

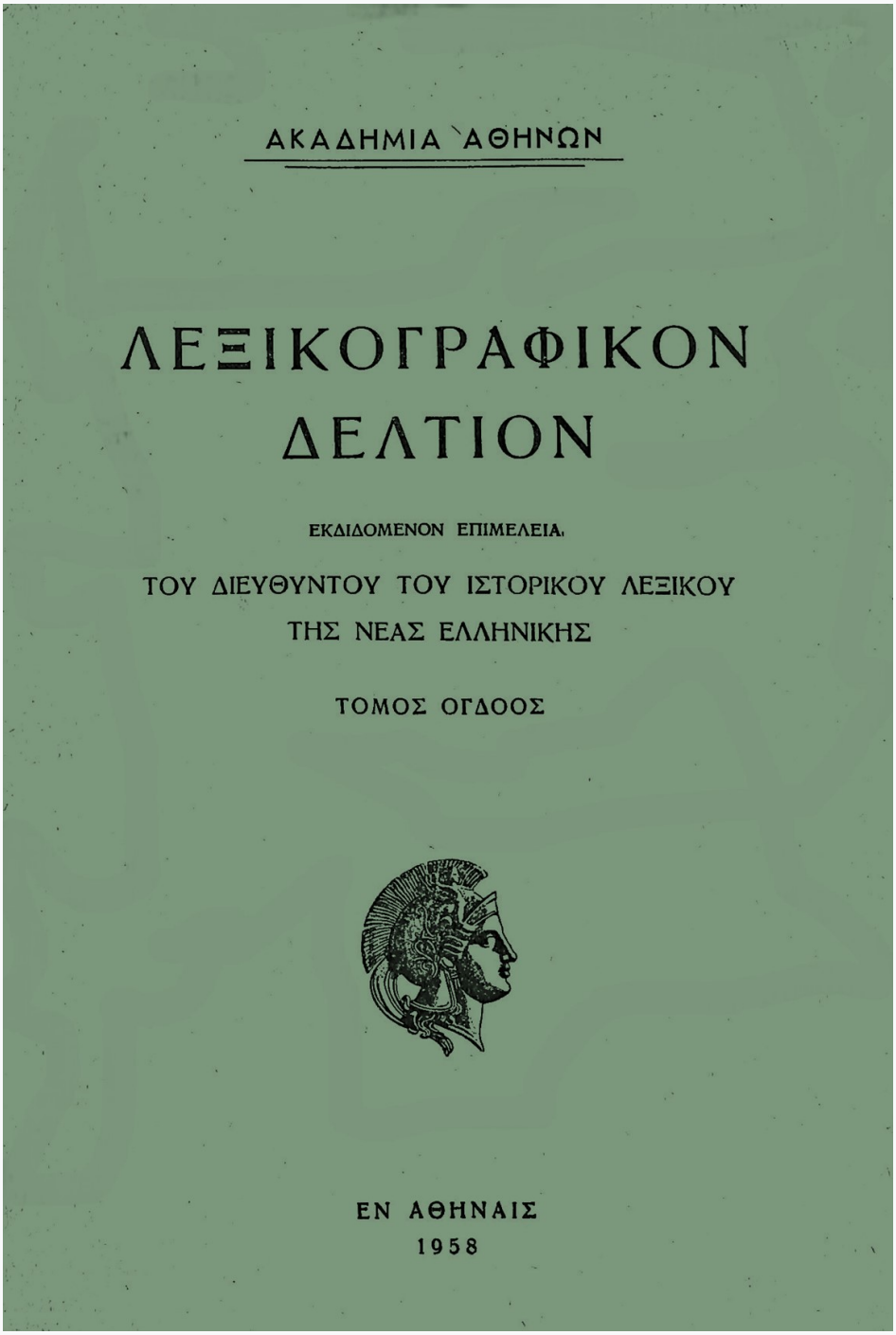

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1958

https://epublishing.ekt.gr | e-Publisher: EKT | Downloaded at: 25/07/2025 01:17:28

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 25/07/2025 01:17:28

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1958

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΑ

Α΄.

Γνῶθι σαυτὸν

γαλανός.

Ὁ *Κοραῆς* πρῶτος ὑπεστήριξεν ὅτι «*τὸ γαλανὸς εἶναι Δωρικὸν ἀντὶ τοῦ γαληνός*», ἐπὶ τῇ βάσει χωρίου ψευδο-Ανακρεοντείου ᾠδῆς, ἔνθα τὸ οὐσ. *γαλήνη* ἀναφέρεται, ὡς ἐνόμισε, εἰς τὸ *γαλανὸν* χρῶμα τῶν ὀφθαλμῶν, οὐδεμίαν ὅμως ἔδωκεν ἐξήγησιν περὶ τῆς ὑποτιθεμένης οὕτω σημασιολογικῆς ἐξελίξεως ἐκ τοῦ *γαλανὸς* = πρᾶος, ἥρεμος εἰς τὸ *γαλανὸς* = κυανοῦς ἀνοικτόχρους.[1] Βραδύτερον, ἀντιληφθεὶς πιθανῶς τὸ σφάλμα, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι τὸ *γαλανὸς* παράγεται «*ἀπὸ τὸ γάλα*», ἀλλ' οὐδεμίαν καὶ πάλιν προσέθηκεν ἐξήγησιν περὶ τῆς ἐντεῦθεν εἰκαζομένης μεταφορᾶς τῆς σημασίας ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ «λευκοῦ», ἣν παρέχει τὸ *γάλα*, εἰς τὴν τοῦ «κυανοῦ ἀνοικτοῦ», ὑπὸ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖται συνήθως τὸ *γαλανός*.[2]

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ *Κ. Ἀσώπιος* ὑπέδειξε καὶ ἀπέδειξε τὸ ἑρμηνευτικὸν σφάλμα, τὸ ὁποῖον παρέσυρε τὸν Κοραῆν εἰς τὴν πρώτην ἐτυμολογίαν τοῦ ἐπιθέτου, προέτεινε δὲ ὡς πιθανὴν τὴν παραγωγὴν τοῦ *γαλανὸς* «*ἐκ τοῦ γλανός, ἐκ τοῦ γλάω, γλαύσσω, ὅθεν καὶ τὸ γλαυκός*», ὡς πιθανωτέραν δὲ τὴν «*ἐκ τοῦ καλαϊνός*».[3]

---

1. Ἄτακτα 4, σελ. 72 - 73 : «Ἡ ᾠδὴ τοῦ Ἀνακρέοντος
ΜΕΛΑΝ ὄμμα γοργὸν ἔστω
κεκερασμένον ΓΑΛΗΝΗ
σημαίνει τὸ *Μαυρογάλανον (bleu turquin), ἤγουν πλησιέστερον εἰς τὸ μαῦρον, παρὰ εἰς τὸ λευκόν. Ὅταν πλησιάζῃ πλέον εἰς τὸ λευκόν, ὀνομάζεται χυδ. *Γεραν̓ιὸν* ἢ Γεράνεον (bleu céleste) ἀπὸ τὸ *Ἠερανεόν*, ὡς τὸ ὀνομάζουν οἱ Γραικορωμαῖοι, παραγώγως ἀπὸ τὸ *Ἀήρ* (Ἰων. *Ἠήρ*), ὅθεν καὶ τῶν παλαιῶν ἡ *Ἀερίνη ἐσθής*, ἤγουν γαλάζιον φόρεμα, ὡς λέγουν σήμερον. Τὸ χρῶμα τοῦτο ὠνομάζετο καὶ *Βένετον* καὶ *Καλλάϊνον* ἢ *Καλάϊνον*. Βένετον, διότι οὕτω τὸ ὠνόμαζον οἱ Ρωμαῖοι (Venetum) ἀπὸ τῆς πόλεως Βενετίας· περὶ δὲ τοῦ Καλαΐνου, ἴδε τὰς μακρὰς ἀπορίας τῶν κριτικῶν εἰς τὴν νέαν ἔκδοσιν τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Στεφάνου (Τόμ. Ι σελ. CXXIII - CXXIV).»

2. Γραμματ. τῆς Κοινῆς Ἑλλην. Γλώσσης (= Τὰ μετὰ θάνατον, τόμ. 6ος), 91 : «Ἐπίθετα δὲ (ἐνν. εἰς *-ανός*) εἶναι : *γαλανὸς* ἀπὸ τὸ *γάλα*, *σιγανὸς* ἀπὸ τὸ *σιγή*, *τρανός*, *λιχανός*... *πιθανός*, *ἱκανός*, *ὀρφανός*· οἱ παλαιοὶ εἶχον καὶ τὸ *ἀγανός*, ὅθεν ὀνοματικὸν ἐπίρρημα *ἀγανά*, ὅθεν ἴσως τὸ κοινὸν *ἀγάλια*. Τὸ *ζωντανὸς* εἶναι βάρβαρον».

3. Εἰς Πίνδαρον Εἰσαγωγῆς Σύνοψις (1843), 125 : «Μείζονα πιθανότητα ἤθελεν ἴσως ἔχει ἡ λέξις (ἐνν. τὸ *γαλανὸς*) παραγομένη ἐκ τοῦ *γλανός*, ἐκ τοῦ *γλάω*, *γλαύσσω*, ὅθεν τὸ *γλαυκός*..., ἀλλ' ἔτι πιθανώτερον ἐκ τοῦ *καλαϊνός*, *γαλανός*. Ἂν δὲ τὸ *μέλαν γαλήνῃ κεκερασμένον* τοῦ Ἀνακρέοντος σημαίνῃ *μαυρογάλανος*, περὶ τούτου ἐξέστω ἀπέχειν. Διότι... σκοπὸς

Ἀντιθέτως ὁ *Ν. Δόσιος* ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι τὸ *γαλανὸς* εἶναι τὸ ἀρχαῖον *γαληνός*, προσέθηκε δὲ ὅτι ἡ μεταφορὰ τῆς σημασίας ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ «πρᾶος, ἤρεμος» εἰς τὴν τοῦ «κυανοῦς ἀνοικτὸς» δικαιολογεῖται, ἐὰν σκεφθῶμεν ὅτι τὸ χρῶμα τοῦτο λαμβάνει «ἡ ἐν γαλήνῃ εὑρισκομένη θάλασσα, ἐφ' ἧς ἀντικατοπτρίζεται ὁ κυανοῦς οὐρανός».[1] Φωνητικὸν καὶ σημασιολογικὸν συνδυασμὸν τῶν γνωμῶν τοῦ Κοραῆ ἐπεχείρησε κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ *Γ. Χατζιδάκις*: τὸ *γαλανός*, ἀντὶ τοῦ *γαληνός*, διετήρησε τὸ *α* ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ *γάλα*, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν κοινῶς λεγομένων φράσεων «*ἡ θάλασσα εἶναι γάλα*» καὶ «*ἡ θάλασσα εἶναι γαλήνη*».[2] Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀντέκρουσεν ὁ *Meyer-Lübke*, ὅστις ἐθεώρει πιθανωτέραν τὴν ἐκ τοῦ *γαληνὸς* προέλευσιν τοῦ *γαλανὸς* κατ' ἀφομοίωσιν τοῦ *η (ι)* πρὸς τὸ προηγούμενον *α*.[3] Μετὰ τοῦτο, ὁ Χατζιδάκις ἀπέφυγε νὰ λάβῃ σαφῆ θέσιν ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ἐπιθέτου, ἀρκεσθεὶς νὰ μνημονεύσῃ βραδύτερον, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ἀναλογικὸν σχηματισμὸν τοῦ *γαλανὸς* «κατὰ τὸ ἐναντίον *μελανός*».[4]

Περισσότερον ἀσαφὴς καὶ συγκεχυμένη εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ θέσις τοῦ

τοῦ ποιητοῦ ἦτον νὰ παραγγείλῃ εἰς τὸν ζωγράφον.. ὄμμα μαῦρον μὲν καὶ γοργόν, ὄχι ὅμως ἄγριον, ἀλλὰ ἥμερον, γλυκύ... ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἑπομένων τοῦ ποιηματίου, ὅτι τὸ μὲν πρῶτον ἔπρεπε νὰ λάβῃ ἐκ τοῦ Ἄρεως, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ *γαλήνῃ κεκερασμένον*, ἐκ τῆς Ἀφροδίτης... Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι γαλανὰ ὄμματα εἶχεν ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὄχι ἡ Ἀφροδίτη».

1. Beitr. z. neugr. Wortbildung (Zürich, 1879), 22: «Bemerkenswert sind die Bildungen *ζωντανὸς* 'lebend', *σιγανὸς* = σιγηλός, *λιανὸς* 'dünn, fein' (Etymol.?) und *γαλανὸς* «blauäugig'. Das letztere scheint mir das altgr. *γαληνὸς* zu sein. Der Uebergange der Bedeutung ist, wenn man an *γαλήνη* 'Meerstille' und *γαληνὸ πελαγο(ς)* denkt, auf welchem der blauer Himmel sich wiederspiegelt, vielleicht nicht unerhört». (Σημειωτέον ὅτι ὁ Δόσιος δὲν παραπέμπει εἰς τὸν Κοραῆν, οὗτινος ἐπαναλαμβάνει τὴν ἐτυμολογίαν). Πβ. καὶ *K. Dieterich*, ἐν Balkan-Archiv IV (1928), 158 (ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Δοσίου διαπραγμάτευσιν τῶν Νεοελλ. ἐπιθέτων εἰς *-νός*, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ *γαλανός*, καὶ παρατηρεῖ ὅτι οὗτος ἀρκεῖται νὰ χαρακτηρίσῃ ταῦτα ὡς «ἀξιοπρόσεκτα», ἀλλὰ δὲν προσθέτει τι τὸ οὐσιῶδες περὶ τοῦ σχηματισμοῦ των).

2. Einl. in d. neugr. Gramm. (1882), 100: «Andere haben ihr *α* durch Volksetymologie oder Analogie erhalten, z. B. *γαλανὸς* st. *γαληνὸς* nach *γάλα* (cf. *ἡ θάλασσσα εἶναι σήμερα γάλα* und *ἡ θάλασσα ἔχει σήμερα γαλήνη* oder *εἶναι γαλήνη*),...».

3. Byz. Zeitschr. II (1893), 143: «...so scheint mir einfacher, in *γαλανὸς* statt *γαληνός*, *παλαμύδα* statt *πηλαμύδα*, *ἀναλικώνω* statt *ἀνηλικώνω*, *ἀπάνεμος* statt *ἀπήνεμος (ὑπήνεμος)*, *χαραμίδα* statt *χηραμίδα* (S. 100) Assimilation des *η* an des *α* zu sehen, während H(atzidakis) für jedes einzelne Wort irgend eine volksetymologische Anknüpfung sucht.»

4. Γεν. Γλωσσ. (1915), 310: «... Κατὰ ταῦτα ἐλέχθη ἔπειτα *καστανός*, *μελισσός*, *λιβανός*, *χελγός*, *κανελλὸς* (ἐν Θράκῃ), *καναβὸς* (Θεσσαλία), *μελτζανός*, *γαλανὸς* κατὰ τὸ ἐναντίον *μελανός*, κτλ., ἤτοι ἀνεπτύχθη νέα ἐπιθετικὴ κατάληξις *-ὸς* πρὸς δήλωσιν χρώματος, ὁποῖον τὸ ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου οὐσιαστικοῦ δηλούμενον.»

Μ. Φιλήντα. Κατ' ἀρχάς, παρεδέχθη ἀνεπιφυλάκτως τὴν πρώτην γνώμην τοῦ Κοραῆ περὶ τῆς Δωρικῆς προελεύσεως τοῦ *γαλανός*, σημαίνοντος τὸν ἔχοντα τὸ χρῶμα τῆς *γαλήνης*.[1] Μετά τινας σελίδας ὅμως προβάλλει τὴν σημασιολογικὴν ἑρμηνείαν τοῦ Δοσίου καὶ ταλαντεύεται, ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν ἑρμηνείαν, μεταξὺ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Κοραῆ καὶ τῆς τοῦ Meyer – Lübke.[2]

Ἀποτέλεσμα τῆς οὕτω προκληθείσης συγχύσεως ὑπῆρξεν ὅτι ὑπὸ τὸ λῆμμα *γαλανὸς* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ συνετάχθησαν δύο ἄρθρα: 1) *γαλανὸς* (Ι), ὅπερ ἐτυμολογεῖται «ἐκ τοῦ ἀρχ. Δωρ. *γαλανός*, παρὰ τὸ Ἀττ. *γαληνός*. Ἰδ. Κορ. Ἄτ. 4,72» καὶ σημαίνει «τὸν ἔχοντα χρῶμα ἀνοικτὸν κυανοῦν (ὡς τὸ χρῶμα τῆς γαλήνην ἐν αἰθρίᾳ ἐχούσης θαλάσσης)»· 2) *γαλανὸς* (ΙΙ), τὸ ὁποῖον θεωρεῖται παραγόμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. *γάλα* καὶ τῆς παραγωγ. καταλ. *-ανός*» καὶ σημαίνει τὸν «λευκὸν» ἢ τὸν «πελιδνόν». Ἐντεῦθεν δέ, πολλὰ παράγωγα τῆς λέξεως χωρίζονται ἐν αὐτῷ εἰς δύο ἕκαστον ἄρθρα *(γαλανάδα, γαλάνι, γαλανίζω, γαλανισμός)*, ἄλλα δὲ παράγωγα ἢ σύνθετα ἐξ αὐτῆς ἀνάγονται ὁτὲ μὲν εἰς τὸ *γαλανὸς* Ι *(γαλανιάζω, γαλανίς, γαλανόβαθος, γαλανόλευκος)*, ὁτὲ δὲ εἰς τὸ *γαλανὸς* ΙΙ *(γαλανεάς, γαλάνης)*. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν ἔγινε προηγουμένως ἡ δέουσα μελέτη διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐτυμολογίας καὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐπιθέτου, οὐδ' ὁ προσήκων ἔλεγχος τῶν κατὰ καιροὺς διατυπωθεισῶν περὶ τούτου γνωμῶν.

Ἡ τὸ πρῶτον ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κοραῆ ἐτυμολογία, ἥτις καὶ υἱοθετεῖται εἰς τὸ ἄρθρ. *γαλανὸς* (Ι), οὐδόλως εὐσταθεῖ, ὡς ἤδη ἐλέχθη. Διὰ νὰ πεισθῇ τις περὶ τούτου, θὰ ἤρκει νὰ ἐλέγξῃ προχείρως τὸ χωρίον, εἰς ὃ παραπέμπει ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ πρὸς πίστωσιν τῆς γνώμης του, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ εἶχε βεβαίως ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀσωπίου γενομένην ἐν τῷ μεταξὺ ἐπανόρθωσιν τῆς πλάνης. Ἡ παρερμηνεία τοῦ κειμένου εἶναι προφανής, ὡς σαφῶς ἐμφαίνεται ἄλλως τε καὶ ἐκ τῆς διδομένης εἰς τοὺς ἑπομένους στίχους τῆς ᾠδῆς ἐπεξηγήσεως καὶ ἐξ ἀναλόγου ἀκριβῶς χωρίου τῆς προηγουμένης ἐν τῇ συλλογῇ ᾠδῆς.[3]

1. Γλωσογν. καὶ Γλωσσογρ. Ἑλλην. Α', σ. 35: «Τὸ *γαλανὸς* πάλε εἶναι *γαληνὸς* = ποὺ ἔχει τὸ χρῶμα τῆς γαλήνης. Ἀπ' τὰ λίγα δωρικὰ ἀπομεινάρια· σωστὰ τὸ λέει ὁ Κορ. Ἄτ. δ 72».

2. (Χωρὶς νὰ παραπέμπῃ, σημειωτέον, εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον). Βλ. ἔνθ' ἀνωτ., σ. 175: «*Γαλανὸς* στὴν κοινὴ Ἑλληνικὴ θὰ πεῖ κυανοῦς, γαλάζιος, μπλάβος, οὐρανής, γλαυκὸς τελοσπάντων, ποὺ ἔχει δηλ. τὸ χρῶμα τῆς γαληνεμένης θάλασσας, ἡ ὁποία καθρεφτίζει τὸν οὐρανό καὶ ἢ εἶναι δωρικὸ ἀπομεινάρι: *γαλάνα* > *γαλανὸς* ἢ ἔχει γίνει κατὰ ἀφομοίωση τοῦ *Ι* πρὸς τὸ: *α* ἀπὸ τὸ γαληνός. Μοῦπανε πὼς στὴν Κρήτη τὸ παρετυμολογήσανε ἀπ' τὸ *γάλα* καὶ κάθε ἄσπρο γάϊδαρο τὸν λένε *γαλανό*. Λοιπὸν ὁ κ. Χ(ατζιδάκις) . . . λέει πὼς τό: *γαλανὸς* γίνεται ἀπ' τὸ *γάλα*, λέει, καὶ τὸ *-ανὸς* τὸ παίρνει ἀπ' τὸ *μελανός* . . .» (Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει ὁ Φιλήντας καὶ ἐν τόμ. Γ', σ. 181. Πβ. καὶ τόμ. Α', σ. 220).

3. Βλ. Anacreontea (ὑπὸ *K. Preisendanz*), σ. 15.

Ἐξ ἄλλου, Δωρικὸν *γαλανὸς* οὐδαμόθεν μαρτυρεῖται. Τοῦτο δὲν σημαίνει βεβαίως ὅτι οὐδέποτε ἐλαλήθη, ἀλλὰ σημαίνει ἀσφαλῶς ὅτι οὐδέποτε ἐχρησιμοποιήθη κοινῶς. Εἰς τὴν κοινὴν Ἑλληνιστικήν, ὡς καὶ εἰς τὴν κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς καὶ Βυζαντινοὺς χρόνους γραφομένην καὶ ὁμιλουμένην, ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ Ἰωνικὸς-Ἀττικὸς τύπος *γαληνός*.[1] Τῆς συνεχοῦς δὲ ταύτης χρήσεως ἐπιβίωσιν ἅμα καὶ διαπίστωσιν ἀποτελεῖ τὸ τῆς νέας Ἑλληνικῆς *γαληνός*.[2] Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὸν Ἰωνικὸν-Ἀττικὸν τύπον τοῦ οὐσ. *γαλήνη*, συνεχῶς ἐν χρήσει ὑπάρχοντα ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον, ἐνῷ ὁ Δωρικὸς τύπος *γαλάνα* φαίνεται ὑποχωρήσας ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἤδη ἐποχῆς.[3] Ἐπὶ πλέον, ἡ ἀρχικὴ σημασία τοῦ τε οὐσιαστικοῦ καὶ τοῦ ἐπιθέτου διετηρήθη ἀναλλοίωτος κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν αἰώνων: *γαλήνη* ἐσήμαινε καὶ σημαίνει τὴν «ἠρεμίαν, ἡσυχίαν», *γαληνὸς* δὲ τὸν «ἥσυχον, ἤρεμον, πρᾶον». Παράδοξον ἑπομένως θὰ ἦτο νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ Δωρικὸν *γαλανὸς* ἐπέζησεν ἐν τῇ λαλουμένῃ παραλλήλως πρὸς τὸ Ἀττικὸν-κοινὸν *γαληνὸς* καὶ μάλιστα ὑπὸ σημασίαν ἐντελῶς διάφορον πρὸς τὴν ἣν ἐξ ἀρχῆς εἶχε καὶ διετήρησε μέχρι σήμερον τὸ ἐπίθετον.[4] Αἱ γενόμεναι ἐν τῷ μεταξὺ προσπάθειαι νὰ δικαιολογηθῇ ἡ μεταφορὰ τῆς σημασίας ἐκ τοῦ «ἤρεμος, πρᾶος» εἰς τὴν τοῦ «κυανόχρους», διὰ τῆς «γαλήνην ἐν αἰθρίᾳ ἐχούσης θαλάσσης», ἢ διὰ τῆς «ἐν γαλήνῃ εὑρισκομένης θαλάσσης ἐφ' ἧς ἀντικατοπτρίζεται ὁ κυανοῦς οὐρανὸς»,[5] οὐδὲν ἄλλο προφανῶς εἶναι ἢ ἀπόπειραι προσαρμο-

---

1. Βλ. Θησαυρὸν καὶ *Liddel - Scott - Jones*, ἐν λ.

2. Βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. Ὁ ἐκ Πόντου διαλεκτικὸς τύπος *γαλενός*, διατηρήσας τὴν προφορὰν τοῦ Ἰων. *η* (βλ. *Γ. Χατζιδ.*, Ἐπετ. Πανεπ. Ἀθηνῶν 8β, 1912, 8-9, κλπ.), ἀρκεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν συνέχειαν τῆς προφορικῆς παραδόσεως. Πβ. ὡσαύτως αὐτόθι, ἐν λ. *γαλήνη* (Ποντ. *γαλένη*), *γαληνίζω* (Ποντ. *γαλενίζω*), *γαληνιάζω* (πβ. κατωτ., σελ. 36 ὑποσ. 4).

3. Βλ. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ Ι, σ. 59-60.

4. Ἐὰν τοῦτο συνέβαινε, λογικὸν καὶ εὔλογον θὰ ἦτο νὰ διατηρηθῇ ὁ Δωρ. τύπος εἰς τὴν Τσακωνικὴν τοὐλάχιστον. Ἐν τούτοις, οἱ Τσάκωνες λέγουν μὲν ὁ *κουβάνε* (κυανοῦς) = μέλας, ἀγνοοῦν ὅμως τὸ *γαλανός*, ἀντὶ τοῦ ὁποίου μεταχειρίζονται τὸ *γεράνιε* (ὁ), λαβόντες προφανῶς ἐκ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς· (ὁ δῆθεν Τσακωνικὸς τύπος *ὁ γαλανέ*, μνημονευόμενος ἐν τῷ ἄρθρῳ *γαλανὸς* (Ι) τοῦ Ἱστορ. Λεξ., ὀφείλεται εἰς ἐσφαλμένην πληροφορίαν τοῦ μ. *Deffner*, ὡς βεβαιοῖ ὁ Τσάκων καὶ Τσακωνολόγος συνάδελφος *Ἀθ. Κωστάκης*, κατὰ τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ἀντιθέτως τὸ ρ. *γαληνιῶ (γαληνίουρ ἔνι)* = ἠρεμῶ, ἡσυχάζω, ἐπὶ ἀσθενῶν (ἀθησαύριστον ὑπὸ τὸ ἄρθρον *γαληνιάζω* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ).

5. Τὸ μόνον ἴσως ἐπιχείρημα τῆς ἐκ τοῦ *γαληνὸς* παραγωγῆς τοῦ *γαλανός*, ἀπὸ σημασιολογικῆς ἀπόψεως, θὰ ἀπετέλει τὸ οὐσ. *γαλήνη* σημαῖνον «τὸ ἐπιπολάζον ἐν τῇ μεταλλείᾳ τοῦ ἀργύρου χωνευομένου», ὡς καθορίζεται ἐν γλώσσῃ τοῦ *Ἡσυχίου*. Ἡ ἔννοια τῆς λέξεως εἶναι ἥκιστα σαφής, ἐξ ὅσων ὅμως γνωρίζομεν περὶ τῆς χρήσεως αὐτῆς ἐν τῇ μεταλλουργίᾳ (lat. *galena: Plin.* N. H. XXXIII, 95. XXXIV 159, 173. Πβ. *H. Blümner*, Technol. u. Terminol. IV, 150, 158) πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι πρόκειται περὶ λέξεως ἀσχέτου πρὸς τὸ Ἑλλην. *γαλήνη*

γῆς τῆς σημασίας τοῦ ὀνόματος εἰς τὴν *a priori* ἐτυμολογίαν. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ματαία ἀποδεικνύεται ἡ προσπάθεια νὰ ἑρμηνευθῇ ἡ διατήρησις τοῦ *γαλανός*, παρὰ τὸ *γαληνός*, ἐκ συμφυρμοῦ πρὸς τὸ *γάλα*,[1] κατὰ μείζονα δὲ λόγον ἡ ἐκ τοῦ *γαληνὸς* προέλευσις τοῦ *γαλανὸς* δι' ἀφομοιώσεως τοῦ *η* (ι) πρὸς τὸ προηγούμενον *α*.[2]

Ἀπομένει τὸ *γαλανὸς «ἀπὸ τὸ γάλα καὶ τὴν κατάληξιν - ανός»*, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ *Κοραῆς* πρῶτος καὶ πάλιν, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, χωρὶς νὰ προσθέσῃ τι πρὸς διασάφησιν τῆς γνώμης του.[3] Παραμένει ἑπομένως ἀμφίβολον, ἐὰν διὰ τῆς ἐτυμολογίας ταύτης ἀπηρνεῖτο τὴν παλαιοτέραν ἢ ἐὰν ἐπίστευεν ὅτι τὸ *γαλανός* = γαλακτόχρους εἶναι διάφορον τοῦ *γαλανός* = κυανόχρους. Ἀποκλίνω, ὡς ἤδη ὑπεδήλωσα, ὑπὲρ τῆς πρώτης ὑποθέσεως, ἐπειδὴ νομίζω ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν παράλληλον ὕπαρξιν δύο Νεοελληνικῶν ἐπιθέτων, χρώματος δηλωτικῶν ἀμφοτέρων καὶ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς μορφῆς, ἀλλὰ διαφόρου ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς. Ἐξ ἴσου ἀσαφὴς ὑπῆρξε καὶ ὁ *Χατζιδάκις*: ἀφίνει μὲν νὰ ἐν-

---

(πβ. *Ernout - Meillet*, Dictionn. Etym. de la langue lat. καὶ *Walde-Hofmann*, Lat. Etym. Wörterb., ἐν λ. *galena*).

1. Αἱ φράσεις *«ἡ θάλασσα εἶναι γάλα»* καὶ *«ἡ θάλασσα εἶναι γαλήνη»* οὔτε κοινῶς λέγονται, οὔτε συνώνυμοι εἶναι εἰς τὴν καθομιλουμένην, ὡς φαίνεται ὑποστηρίζων ὁ *Χατζιδάκις* (βλ. ἀνωτ. σελ. 4 ὑποσ. 2). Ἡ πρώτη λέγεται ἐν Κρήτῃ καὶ εἰς τὰς γειτονικὰς πιθανῶς νήσους ἀντὶ τῆς κοινῶς λεγομένης *«ἡ θάλασσα εἶναι λάδι»* ἢ *«εἴχαμε μὰ θάλασσα λάδι»*. Τοῦτο δεικνύει ὅτι ἡ παρομοίωσις ἐδημιουργήθη παρὰ τῷ λαῷ, οὐχὶ ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ χρώματος τῆς ἠρεμούσης θαλάσσης πρὸς τὸ τοῦ ἐλαίου ἢ τοῦ γάλακτος, ἀλλ' ἐκ τῆς ὁμοιότητος ἣν παρουσιάζει ἡ ἀπολύτως ἐπίπεδος καὶ γαληνιαία, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ρυτιδώσεως, ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ἐλαίου ἢ γάλακτος περιεχομένων ἐντὸς δοχείων, ἐν συνδυασμῷ πιθανῶς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς παχυρρεύστου συστάσεως, ἣν ἔχει τὸ ἔλαιον καὶ τὸ γάλα, παρέχει δ' ἐνίοτε καὶ ἡ ἠρεμοῦσα ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης, διασχιζομένη ὑπὸ ἱστιοφόρου. Καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅμως, ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς γαληνιαίας θαλάσσης, μακρόθεν ὁρωμένη, παρουσιάζει ὁμοιότητά τινα χρώματος πρὸς τὸ γάλα, πάλιν τὸ πρᾶγμα εἶναι τόσον σπάνιον καὶ ἡ ὁμοιότης τόσον ἀμυδρά, ὥστε ἀποκλείεται ἡ ἐντεῦθεν προέλευσις τῆς μεταφορᾶς τῆς σημασίας. Ἀπόδειξις, ὅτι ἡ φράσις *«ἡ θάλασσα εἶναι γάλα»* λέγεται ἐν Κυθήροις ἐπὶ τῆς λίαν τεταραγμένης καὶ πλήρους ἀφρῶν ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἀφίνω ὅτι ἡ δυνατότης σημασιολογικοῦ συμφυρμοῦ μεταξὺ τῶν φράσεων *«ἡ θάλασσα εἶναι γάλα»* καὶ *«ἡ θάλασσα εἶναι γαλήνη»* (ἢ *«ἡ θάλασσα ἔχει γαλήνη»*) προϋποθέτει τὴν συχνὴν χρῆσιν ἀμφοτέρων ὑπὸ τῶν λαλούντων, καὶ μάλιστα τῶν αὐτῶν, ἐνῷ ἡ δευτέρα εἶναι λογία μᾶλλον ἢ δημώδης.

2. Τὰ παραδείγματα ἀκριβῶς, ἅτινα προσάγει ὁ *Meyer - Lübke* (βλ. ἀνωτ., σελ. 4 ὑποσ. 3) πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης ταύτης, προσεκτικώτερον ἐξεταζόμενα συμβάλλουν εἰς τὴν ἀναίρεσιν μᾶλλον ἢ τὴν ἐπιβεβαίωσιν αὐτῆς. Οὐδεὶς λέγει σήμερον *πηλαμύδα* ἀντὶ *παλαμύδα*, *ἀπήνεμος* ἀντὶ *ἀπάνεμος*, *χηραμίδα* ἀντὶ *χαραμίδα*, ἐνῷ πολλαχοῦ λέγεται *γαλήνη*, *γαληνός*, παρὰ τὸ *γαλανός*. Πῶς λοιπὸν εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν διετηρήθησαν ἀμφότεροι οἱ τύποι, ἐνῷ εἰς τὰς προηγουμένας ὁ ἐξ ἀφομοιώσεως νεώτερος τύπος ἐξετόπισε τὸν ἀρχαιότερον;

3. Βλ. ἀνωτ., σελ. 3 ὑποσ. 2.

νοηθῇ ὅτι τὸ *γαλανὸς* παράγεται ἀπὸ τὸ γάλα καὶ σημαίνει «λευκός», ἐφ' ὅσον θεωρεῖ τοῦτο σχηματισθὲν «κατὰ τὸ ἐναντίον *μελανός*», παραλλήλως ὅμως ἀναφέρει τὸ *γαλανὸς* μεταξὺ ἄλλων ἐπιθέτων χρώματος δηλωτικῶν, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν ἐξ οὐσιαστικῶν διὰ τῆς καταλήξεως *-ός*,[1] ὅπερ σημαίνει ὅτι ἐξηκολούθει νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν ἐκ τοῦ *γαλήνη* παραγωγὴν τοῦ ἐπιθέτου *(γαληνὸς)* καὶ εἰς μεταγενέστερον φωνητικὸν καὶ σημασιολογικὸν συμφυρμὸν αὐτοῦ πρὸς τὸ *γάλα*. Τὴν παραγωγὴν τοῦ *γαλανὸς* «*ἀπὸ τὸ γάλα*» παραδέχεται μετ' ἐπιφυλάξεως καὶ ὁ καθηγ. *Ν. Ἀνδριώτης*, δικαιολογεῖ δὲ τὴν μεταφορὰν τῆς σημασίας ἀπὸ τὸ «λευκὸς» εἰς τὸ «κυανόχρους» διὰ τοῦ σημασιολογικοῦ συμφυρμοῦ μεταξὺ «γαλακτόχρου» καὶ «γαληνιαίας» θαλάσσης.[2]

Ὁπωσδήποτε ὅμως, βέβαιον εἶναι ὅτι εἰς τὴν γνώμην τοῦ Χατζιδάκι κυρίως, ὅστις εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν Κρήτῃ χρῆσιν τοῦ *γαλανὸς* ὑπὸ τὴν σημασίαν «λευκός»,[3] ἐστηρίχθη τὸ ἄρθρον *γαλανὸς* (ΙΙ) τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, ὡς καὶ ἡ προηγουμένη ἐν αὐτῷ μνεία τῆς παραγωγῆς *γάλα* ⟩ *γαλανὸς* ὑπὸ τὸ λῆμμα *-ανός*. Ἀλλ' ἐξ ἴσου βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ σχηματισμὸς οὗτος τυγχάνει παντελῶς ἀπίθανος καὶ διὰ τὰς σημασιολογικὰς δυσχερείας, περὶ ὧν ἐλέχθησαν τὰ δέοντα, καὶ διὰ δύο προσθέτους λόγους: 1) διότι οὐδὲν χρώματος δηλωτικὸν ἐπίθετον τῆς νέας Ἑλληνικῆς φαίνεται σχηματισθέν, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον γνωρίζω, διὰ τῆς καταλήξεως *-ανός*· τοῦτο δέ, μολονόνι καὶ τὸ ἀρχαῖον *μελανὸς* διετηρήθη μέχρι σήμερον, διά τε τῆς λογίας παραδόσεως κοινῶς καὶ διὰ τῆς προφορικῆς πολλαχοῦ, καὶ τὸ Βυζαντινὸν *καστανὸς* χρησιμοποιεῖται ἔκτοτε κοινῶς καὶ ἄλλα σημασιολογικῶς ἀνάλογα νεώτερα παράγωγα εἰς *-ὸς* συνέπεσε νὰ λήγουν εἰς *-ανός*, ὅπως τὸ *λιβανὸς* (= ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ *λιβάνου*), τὸ *μελιτζανὸς* (= ὁ ἔχων τὸ χρῶμα

---

1. Βλ. Γεν. Γλωσσ., 310. ΜΝΕ 1, 148.

2. Βλ. Ἐτυμ. Λεξ. τῆς Κοινῆς Νεοελλην., σελ. 41: «*γαλανὸς* ἐπίθ., οὐσ. *γάλα*· ἀρχικὰ *γαλανὴ θάλασσα* σήμαινε «ἄσπρη σὰ γάλα». Κατὰ Κορ. Ἄτ. 4,72 καὶ Μ. Φιλήντ. Γλωσσογν. 1, 175, ἀρχ. δωρ. *γαλανὸς* (=γαληνός)». Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ πρὸς τὸ *γάλα* παρετυμολογία τῆς «*ἐν γαλήνῃ*» εὑρισκομένης θαλάσσης ἐγένετο ἤδη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἢ καὶ τῶν μεταγενεστέρων γραμματικῶν. Βλ. *Μ. Ἐτυμ.*: *γάλα*... ἐκ δὲ τοῦ *γάλα γαλήνη*, ἡ πραεῖα καὶ ἐφεσταμένη θάλασσα. *Ἐτυμ. Γουδ.*: *γαλήνη*· παρὰ τὸ *γάλα*, ἡ καθεσταμένη θάλασσα καὶ πραεῖα.

3. Ὅτι ἐν τούτοις καὶ ἐν Κρήτῃ τὸ *γαλανὸς* δὲν ἐσήμαινεν ἀρχικῶς «λευκός», ἀλλὰ κατέληξε εἰς τὴν σημασίαν ταύτην ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ *γάλα* (σημειωτέον, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ὅτι τὰ περισσότερα χρώματος δηλωτικὰ ἐπίθετα διαφέρουν κατὰ τὴν ἔννοιαν ἀπὸ περιφερείας εἰς περιφέρειαν) ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ σήμερον χρησιμοποιεῖται ἐν Ἀν. Κρήτῃ τὸ *ἀσπρογάλανος*, παραλλήλως πρὸς τὸ *γαλανός* (κατὰ πληροφορίαν τοῦ συναδέλφου κ. Γ. Σπυριδάκη). Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐν Ἀπυράνθῳ τῆς Νάξου, ἔνθα *γαλανὸς* σημαίνει γενικῶς «λευκός», λέγεται ὅμως παραλλήλως καὶ *ἀσπρο'άλανος* καὶ *μπαμπακο'άλανος* (ὡς μὲ πληροφορεῖ ἡ κ. Διαλεχτὴ Ζευγώλη - Γλέζου).

τῆς *μελιτζάνας*), κλπ.[1] 2) διότι ὑπάρχει τὸ ἐπίθετον *γαλατένιος*,[2] ὅπερ χρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ,[3] ὑφ' ἣν ἀκριβῶς σημασίαν ὑποτίθεται ὅτι εἶχε κατ' ἀρχὴν πανταχοῦ, διετήρησε δὲ μόνον ἐν Κρήτῃ, Λέσβῳ, Νάξῳ καὶ Χίῳ τὸ *γαλανός*. παράγωγον τοῦ οὐσ. *γάλα*.

---

1. Εἰς τοὺς δημοσιευθέντας τόμους τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ ἔχουν καταχωρισθῆ τρία εἰσέτι χρώματος δηλωτικὰ ἐπίθετα τελευτῶντα εἰς *-ανός*: *ἀρβανός*, *γαζανός*, *γαϊτανός*. Τὸ τελευταῖον δὲν εἶναι, κυρίως εἰπεῖν, χρώματος δηλωτικὸν παράγωγον, ἐφ' ὅσον τὸ πρωτότυπον οὐσ. *γαϊτάνι* δὲν σημαίνει ὕλην ἢ ἀντικείμενον ὡρισμένου χρώματος (βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ.). Ἐπειδὴ ὅμως τὰ παλαιότερον πρὸς διακόσμησιν τῶν ἐνδυμάτων κατασκευαζόμενα «γαϊτάνια» κατεσκευάζοντο διὰ κλωστῆς χρώματος διαφόρου πρὸς τὸ τοῦ ὅλου ἐνδύματος, ἐξελήφθησαν κατὰ μεταφορὰν ὡς «γαϊτάνια» αἱ λεπταὶ χρωματισταὶ γραμμαί, τὰς ὁποίας φέρει τὸ τρίχωμα τοῦ προσώπου (ἰδίᾳ περὶ τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν ῥῖνα ἢ τὰ χείλη) βοῶν, ὧν τὸ ὑπόλοιπον τρίχωμα τοῦ προσώπου εἶναι λευκὸν ἢ φαιόν. Οὕτω, ἐν Β. Εὐβοίᾳ *γαϊτανὸ βόιδι* (καὶ οὐσ. *ὁ γαϊτάνης*) λέγεται ὁ ἔχων τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα βοῦς, οὐχὶ δὲ «ὁ φέρων εἰς τὸ μέτωπον χρωματιστὰς γραμμάς», ὡς ἀορίστως πως λέγεται εἰς τὸ οἰκεῖον ἄρθρον τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ἀντιθέτως τὸ *ἀρβανὸς* εἶναι μὲν χρώματος δηλωτικόν, ἀσφαλῶς ὅμως δὲν προέρχεται «ἐκ τοῦ ἐθν. ὀνόματος *Ἀλβανός*», ὡς διδάσκεται εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικόν. Τὸ ἐθνικὸν *Ἀλβανὸς* (λόγιος δὲ μόνον τύπος, σημειωθήτω) κατ' οὐδένα τρόπον θὰ ἠδύνατο νὰ μεταπέσῃ εἰς τὴν σημασίαν «ὁ ἔχων χρῶμα ὑπόλευκον περὶ τὴν κοιλίαν καὶ μέλαν εἰς τὸ ὑπόλοιπον σῶμα, ἐπὶ αἰγῶν». Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἁπλούστερον. Τὸ *ἀρβανὸ γίδι* ἢ ἡ *ἀρβανὴ γίδα* τῆς Μάνης εἶναι τὸ ἀλλαχοῦ λεγόμενον *ραβανὸ γίδι* ἢ *ραβανὴ γίδα*. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ ἰδιωματικοῦ τύπου τοῦ ἐπιθέτου *ραβανός*, λεγομένου ἐπὶ αἰγῶν, κυνῶν, γαλῶν, ὄνων, κλπ. καὶ σημαίνοντος τὸν «ἔχοντα χρῶμα τριχώματος ξανθὸν ἢ τεφρόχρουν μετὰ μεγάλων κηλίδων ἢ ραβδώσεων βαθέος κιτρινωποῦ χρώματος, μὲ διαφόρους, ἐννοεῖται, σημασιολογικὰς ἀποχρώσεις κατὰ τόπους. (Ἐκ τοῦ Ἰταλ. *rovano*. Ἐν Μπόβᾳ *αἶγα ρομανὴ* = αἴξ μὲ τρίχωμα μελανόλευκον: βλ. *Rohlfs*, Hist. Gramm. d. unterit. Grazität, 178. Διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ τύπου *ἀρβανός*, ἐξ ἀναγραμματισμοῦ παρὰ τὸ ρ, βλ. *Β. Φάβην*, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 1, 1939, 114 κ. ἑξ. 2, 1940, 122). Ὡς πρὸς τὸ *γαζανός*, βλ. κατωτ., σελ. 35/36.

2. Κατὰ τὰ πολλὰ εἰς *-ένιος* (*κρινένιος*, *μελένιος*, *μενεξεδένιος*, *τριανταφυλλένιος*, κτλ.) ὕλης καὶ χρώματος δηλωτικὰ (βλ. *Γ. Χατζιδ.* ΜΝΕ 2, 118. *Φ. Κουκουλέ*, Λεξικογρ. Ἀρχ. 6, 1923, 309 - 310).

3. Βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. *γαλατένιος* 2 (πβ. ὡσαύτως τὰ ἄρθρα *γαλατερὸς* καὶ *γαλάτη*). Ἀκούεται προσέτι, ὡς ἐπληροφορήθην, ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τὸ ἐπίθ. *γαλατὶς* (κατὰ τὰ λοιπὰ εἰς *-ὶς* χρώματος δηλωτικά: βλ. *Γ. Χατζιδ.*, Ἀθηνᾶ 40, 1928, 23), ἀλλὰ δὲν ἀπεθησαυρίσθη εἰς τὸ Λεξικόν. Συνετάχθη ἀντιθέτως ἄρθρον *γαλατιανός*, ἐπίθ., ὑπὸ τὴν σημασίαν «ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ γάλακτος, λευκός», κατὰ μαρτυρίαν τοῦ λεξ. *Π. Βλαστοῦ* (σελ. 347: δίδεται ὡς συνών. τοῦ *γαλατερὸς* καὶ *γαλατένιος*), τοῦ ποιητοῦ *Κ. Κρυστάλλη* (Ἔργα 2,45: *γιὰ ἰδὲς λαμὸ γαλατιανὸ*) καὶ δημιώδους παιδικοῦ ᾄσματος τῆς συλλογῆς *Μ. Λελέκου* (Ἐπιδόρπ., 135: *γαλανὴ γαλακτιανή, τίνος εἶναι τὸ παννί;*). Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀμφιβολίας ἥτις γεννᾶται ὡς πρὸς τὴν ἀκριβῆ σημασίαν τοῦ ἐπιθέτου εἰς τὰς δύο πρώτας περιπτώσεις (λευκὸς ἢ «ζυμωμένος μὲ τὸ γάλα;»), ὑπάρχει ἡ τελευταία περίπτωσις, ἐξ ἧς ἀποδεικνύεται ὅτι τοῦτο προέρχεται ἀπὸ γνωστὸν «γύρισμα» δημοτικῶν ᾀσμάτων, ἀπαντᾷ δὲ ὑπὸ διαφόρους παραλλαγὰς (ἀρκεῖ, π. χάριν, νὰ ἴδῃ τις τὰς παραλλαγὰς τοῦ γνωστοῦ ᾄσματος «τὰ τρία ψαράκια») σχετιζομένας πρὸς τὸν τόπον τῆς προελεύσεως ἑκάστης καὶ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ λαϊκοῦ ποιητοῦ: *γαλανὴ γα*

Τὴν ὀρθὴν ἐν τούτοις προέλευσιν τοῦ ἐπιθ. *γαλανὸς* [1] καὶ ὁ Κοραῆς ἐπεσήμανε, ἀλλ' ἀντιπαρῆλθε, καὶ ὁ Ἀσώπιος ἐπανέλαβε, ἀλλ' ἀφῆκε τελικῶς μετέωρον. Ἀμφότεροι ἐτόνισαν, ὡς εἴδομεν, τὴν σημασιολογικὴν συγγένειαν τοῦ *γαλανὸς* πρὸς τὸ *καλάϊνος*, ἀλλ' οὗτος μὲν ἐταλαντεύθη μεταξὺ τῆς ἐκ τοῦ *γλαύσσω* καὶ τοῦ *καλάϊνος* παραγωγῆς αὐτοῦ, ἐκεῖνος δ' ἀπέκλεισε πᾶσαν ἐτυμολογικὴν σχέσιν τοῦ *γαλανὸς* πρὸς τὸ Βυζαντινὸν *καλ(λ)άϊνος*, ὀρρωδήσας πρὸ «τῶν μακρῶν ἀποριῶν τῶν κριτικῶν εἰς τὴν νέαν ἔκδοσιν τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Στεφάνου». [2]

Αἱ ἀπορίαι αὗται, ὄντως μακραί, ὀφείλονται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν γραμματικῶν τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ Βυζαντινῆς ἐποχῆς προκληθεῖσαν σύγχυσιν περὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἐπιθέτου *καλ(λ)άϊνος*, τὸ ὁποῖον ἐθεωρήθη παράγωγον τοῦ οὐσ. *κάλλαιον* ἢ τοῦ οὐσ. *κάλλος*.[3] Ἡ σύγχυσις δ' ἐπετάθη, ὅταν εἰς τὰς ἐμπειρικὰς ἐτυμολογίας τῶν

λατιανή, γαλανὴ γαλαθιανή, γαλανὴ γαλαζιανή, κόρη καλαματιανή, κλπ. Προφανὲς εἶναι ὅτι τὸ ἐπίθετον, ὅπερ ἀκολουθεῖ τὸ *γαλανὴ* εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας διὰ νὰ τὸ συμπληρώσῃ κατὰ τὸ μέτρον, τὴν ὁμοιοκαταληξίαν καὶ τὴν παρήχησιν, εἶναι πάντοτε ἐθνικὸν εἰς *-ιανός*: *Γαλατιανὴ* (ἀπὸ τὸν Γαλατᾶν), *Γαλαθιανὴ* (ἀπὸ τὸν Γαλατᾶν τῆς Κρήτης), *Γαλαζιανὴ* (ἀπὸ τὸ Γαλάζι), κλπ. Τὸ ἐθνικὸν *Γαλατιανὴ* ἐξέλαβεν ὁ Λελέκος ὡς προσηγορικόν, παράγωγον τοῦ οὐσ. *γάλα*, δι' ὃ καὶ «ἐξελλήνισεν» εἰς *γαλακτιανὴ* (πβ. τὸ ἀνάλογον *γαλακτένιος* τοῦ *Θ. Πετσάλη*, ἐν Ν. Ἑστίᾳ 19, 1939, 186), δημώδη δὲ «ἀποκατάστασιν» τούτου ἀποτελεῖ ὁ τύπος *γαλαχτιανὸς* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ἐκ τῆς ἰδίας πηγῆς φαίνονται ἀντλήσαντες τὸ ἐπίθετον ὁ Βλαστὸς καὶ ὁ Κρυστάλλης. (Καὶ ὁ *Κ. Κριάρης* ἐξέλαβε τὸ ἐθνικὸν *Γαλαζιανὴ* ὡς προσηγορικόν, δι' ὃ καὶ ἑρμηνεύει διὰ τοῦ «*κυανῆ*»: Δημ. Κρητ. Ἄσμ.[2], 226). Νομίζω, κατ' ἀκολουθίαν, ὅτι προσηγορικὸν *γαλατιανός*, «ἐκ τοῦ οὐσ *γάλα* καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλήξεως *-ιανός*» ἢ διαλεκτικὸς αὐτοῦ τύπος *γαλαχτιανός*, σχηματισθεὶς «παρὰ τὸ *γαλαχτερός*, δι' ὃ ἰδ. *γαλατερός*», οὐδέποτε ὑπῆρξαν.

1. Ἀποτελεῖ ἄλλως τε καὶ παροδοξολογίαν τὸ ὀλιγώτερον, νομίζω, τὸ ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξικῷ ὑποστηριζόμενον, ὅτι δηλαδὴ εἰς τὴν αὐτὴν περιφέρειαν (Κρήτη, Λέσβος, Χίος) ἢ καὶ εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον (Ἀπύρανθος καὶ Βόθροι τῆς Νάξου) χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τὸ ἐπίθετον *γαλανός*, κληρονομηθὲν ἐκ τοῦ ἀρχ. *γαλανὸς* καὶ σημαῖνον «κυανοῦς ἀνοικτός», παραλλήλως δὲ ἄλλο ἐπίθ. *γαλανός*, νεώτερος τοῦτο σχηματισμὸς «ἐκ τοῦ οὐσ. *γάλα* καὶ τῆς καταλ. *-ανός*», ὑπὸ τὴν σημασίαν «λευκὸς» ἢ «πελιδνός».

2. Βλ. ἀνωτ., σελ. 3, ὑποσ. 1.

3. Βλ. *Ἡσύχ.*, ἐν λ. *κάλλαια*: οἱ τῶν ἀλεκτρυόνων πώγωνες καὶ πᾶν πορφυροειδὲς χρῶμα. ἔνιοι δὲ τὰ ποικίλα. καὶ παρ' Αἰγυπτίοις *χρῶμα καλαϊνόν*. τίθεται δὲ καὶ ἐπὶ μορί(ν)ου. *καλλαι* τὰ βαπτὰ ἔρια. *Μ. Ἐτυμ.*, ἐν λ. *κάλλαια*: καλοῦνται τὰ κάτωθεν τῶν ἀλεκτρυόνων ὥσπερ γένεια, διὰ τὸ εἶναι ἀνθηρὰ καὶ πορφυρώδη. τὰ πορφυρᾶ γὰρ *κάλλη* ἐκαλοῦντο»... ἔνθεν καὶ τὸ *καλλάϊνον*. ἔστι δὲ χρῶμα ἀνθηρόν. ἢ τὸ βένετον χρῶμα οὕτω καλούμενον. ἐξ οὗ καὶ *κέραμος καλλάϊνος*. *Σουΐδ.*, ἐν λ. *Κάλαϊς*: ὄνομα κύριον. καὶ *καλάϊνον χρῶμα*. Αἰσχύλος· ἐν ποικίλοις χρώμασιν. ἐν λ. *κάλλη*: τὰ πορφυρᾶ ἱμάτια. καὶ *κέραμος καλάϊνος*. Αἰσχύλος· ἐν ποικίλοις κάλλεσιν. (Αὐτονόητον τυγχάνει ὅτι ἀποτέλεσμα τῆς παρετυμολογίας ταύτης ὑπῆρξεν ἡ διὰ διπλοῦ *λ* γραφὴ τοῦ ἐπιθέτου, ἐνῷ ἡ ὀρθὴ δι' ἁπλοῦ *λ* γραφή, διατηρηθεῖσα παραλλήλως μέχρι τέλους, πιστοῦται ἐκ τῶν παπύρων τοῦ 3ου π. Χρ. αἰ. καὶ τοῦ ὁμορρίζου παραγώγου *καλαΐζον* > *γαλάζιον*: βλ. κατωτ., σελ. 15 ὑποσ. 2. Πβ. *Liddell – Scott – Jones*, ἐν λ. *καλάϊνος*).

παλαιῶν προσετέθησαν ὑπὸ τῶν νεωτέρων φιλολόγων καὶ οἱ *Καλλαϊκοί*, λαὸς τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, καὶ ὁ *κάλαϊς* (ἢ *κάλλαϊς*), πολύτιμος λίθος κυανοῦ πρασινίζοντος χρώματος (ὁ παρ' ἡμῖν *περουζές*), τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου συνεδέθη πρὸς τὸ τῶν *Καλλαϊκῶν*, ἔτι δὲ καὶ τὸ Τουρκικῆς προελεύσεως Νεοελληνικὸν *καλάϊ*, δημῶδες ὄνομα τοῦ «κασσιτέρου», ὅστις προήρχετο δῆθεν κατὰ τὴν Ἑλληνο-ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἐκ τῆς χώρας τῶν *Καλλαϊκῶν*, δι' ὃ καὶ ὠνομάσθη *καλλάϊον*, ὅθεν τὸ ἡμέτερον καὶ τὸ Τουρκικὸν *καλάϊ*.[1] Αἱ ἐτυμολογικαὶ αὗται ἀναζητήσεις εἶχον ὡς ἀφετηρίαν μὲν τὴν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν ὅτι τὸ *καλ(λ)άϊνος* ἦτο ἀρχῆθεν χρώματος μόνον δηλωτικόν, ὡς ἀποτέλεσμα δὲ τὴν σύγχυσιν, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος, ὡς πρὸς τὸ δι' αὐτοῦ σημαινόμενον χρῶμα, τὸ ὁποῖον οἱ μὲν ἐξελάμβανον ὡς «πορφυροῦν» (*κάλλαιον*), οἱ δὲ ὡς «ἀνθηρὸν» ἢ «ποικίλον» (*κάλλος*), ἄλλοι ὡς κυανοῦν ἀργυρίζον, «ἠεράνεον» (*καλάϊ*) καὶ ἄλλοι ὡς κυανοῦν πρασινίζον (*κάλαϊς*).[2]

Τὰ ἐκ τῆς συγχύσεως ταύτης σφάλματα ὑφίστανται εἰσέτι ἐν μέρει, μολονότι καὶ ὁ *J. G. Schneider* παλαιότερον (περὶ τὸ 1800) καὶ ὁ καθηγητὴς *Μ. Στεφανίδης* πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καθώρισαν ἐπιτυχῶς τὴν σημασίαν τοῦ *καλ(λ)άϊνος*. Ὁ πρῶτος ἀντελήφθη ὅτι τοῦτο δὲν ἀνεφέρετο ἀρχικῶς εἰς χρῶμα, ἀλλ' εἰς χυμικὴν οὐσίαν, πιθανῶς εἰς μεῖγμα *νίτρου* καὶ *θείου*, χρησιμοποιουμένου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων εἰς τὴν κατασκευὴν ἀγγείων.[3] Ὁ δεύτερος ἐξήγησε σαφέστερον ὅτι τὸ *νίτρον* τῶν ἀρχαίων (τὸ ἀνθρακικὸν δηλ. νάτριον), τὸ *κάλι* τῶν Ἀράβων χυμευτῶν, ἐχρησίμευεν εἰς τὴν παρασκευὴν κυανοῦ στίλβοντος ὑαλώματος (*βερνικίου*) τῶν πηλίνων ἀγγείων, ὡς καὶ σκευαστῶν λίθων ἀπομιμουμένων τὸν *σάπφειρον* καὶ τὸν *κάλαϊν*, καὶ ὅτι τὰ διὰ τοιούτου ὑαλώματος ἐπαληλιμμένα πήλινα ἀγγεῖα τῆς Αἰγύπτου ὠνομάσθησαν *καλάϊνα*, ὡς ἔχοντα τὸ χρῶμα τοῦ ὀρυκτοῦ *καλάϊδος* ἢ τὸ χρῶμα καὶ τὴν σύστασιν τοῦ τεχνητοῦ *καλάϊδος*, ὅστις ὀφείλει τὸ ὄνομα εἰς τὸ *κάλι*.[4]

Ὄντως, γνωρίζομεν ἤδη ἐκ τῶν παπύρων, ὅτι τὸ *καλάϊνος* ἐχρησιμοποιεῖτο

---

1. Ἡ τελευταία ὑπόθεσις ἀνήκει εἰς τὸν *Κοραῆν* (Ἄτ. 5, 148). Περὶ τῶν ἄλλων, βλ. τὴν ἐπομ. ὑποσημ.

2. Βλ. τὰς ἐν τῷ Θησ. τῆς Ἑλλην. Γλώσσης ἀποθησαυρισθείσας μαρτυρίας καὶ ἀπόψεις: 1) 2α ἔκδ. Λονδίνου, σελ. CCXXIII - XXIV, τῆς εἰσαγωγῆς, 2) ἔκδ. Didot, ἐν λ. *καλάϊνος* καὶ *κάλλος*.

3. Κατὰ τὰ ἐν Θησαυρῷ (ἔκδ. Didot) λεγόμενα, ἐν λ. *καλάϊνος*: «Sed in Phaniae epigr. Anth. Pal., 6, 295: *Καὶ τὰν ἁδυφαῆ πλινθίδα καλλαΐναν*, ignoti instrumenti materiam potius quam colorem significare censebat Schneiderus. Materia ipsa qualis fuerit, non constat. Sal nitrum fuisse, quod sulphuri concoctum in lapidem vertitur, ex quo vasa fecisse Aegyptios docet Plinius, Schneideri conjectura est, ad Eclog. phys. vol. 2, p. 91».

4. Βλ. Λεξικογρ. Ἀρχ. 5, 1918, 80 - 81.

κατ' ἀρχὰς ὡς προσδιοριστικὸν ἀγγείων ἢ σκευῶν κατεσκευασμένων ἢ ἐπαληλιμμένων (πιθανώτερον τὸ πρῶτον, νομίζω) δι' εἰδικῆς ἐγχρώμου οὐσίας,[1] τῆς ὁποίας βασικὸν στοιχεῖον ἦτο τὸ «*νίτρον*» τῆς Αἰγύπτου, ὅπερ ἐχορηγεῖτο πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου τῶν Πτολεμαίων εἰς τοὺς κατασκευάζοντας τὰ «*καλάϊνα*» εἰδικοὺς τεχνίτας, τοὺς «*καλαϊνοποιούς*».[2] Ἐκ τῶν παπύρων πληροφορούμεθα ἐπίσης, ὅτι βραδύτερον τὸ ἐπίθετον περιωρίσθη εἰς τὴν σημασίαν χρώματος μόνον,[3] τοῦ χαρακτηριστικοῦ τῶν «καλαΐνων» σκευῶν χρώματος βεβαίως, *καλαΐνου* ὡσαύτως ὀνομαζομένου,[4] ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ συνήθως πρὸς χαρακτηρισμὸν ἐνδυμάτων βεβαμμένων διὰ τοῦ χρώματος τούτου.[5]

Σαφὴς καθίσταται οὕτω καὶ ἡ σημασία τῶν ἐκ τῆς Γραμματείας ἀναλό-

---

1. Π. χάριν, *ἀγγεῖον καλάϊνον, βησίον καλλάϊνον, λύχνος καλλάϊνος* (P. Leid. W 25, 24. P. Gr. Mag. IV, 56, 752, 1009) ἢ καὶ οὐσιαστικῶς «*τὰ καλάϊνα*» (P. S. I. *396*, 9, τῶν μέσων τοῦ 3ου αἰ. π. Χρ.), προκειμένου περὶ «*προστάδος τῶν καλαΐνων*» οἰκίας τινός, περὶ προδόμου δηλ. οἰκίας, ἐστολισμένου πιθανῶς διὰ πλίνθων *καλαΐνων* (πβ. «*τὴν πλινθίδα καλλαΐνην ἄδυφαῆ*» ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι ἐπιγράμματι τῆς Ἀνθολογίας) ἢ περιέχοντος ἀγγεῖα *καλάϊνα*.

2. Βλ. Theban Ostr. 7, 2 (3ος αἰ. π. Χρ.). Ostr. Bodl. I, *45*, 5. *67*, 3 (2ος αἰ π. Χρ.). Πρόκειται περὶ ἀποδείξεων πληρωμῆς τοῦ κρατικοῦ φόρου τῆς «*νιτρικῆς καλλαϊνοποιῶν*». (Σημειωτέον ὅτι οἱ ἐκδόται καὶ ἐντεῦθεν τὰ λεξικὰ καὶ οἱ ἐρευνηταὶ γράφουν τὴν λέξιν ἐσφαλμένως: *καλλαινοποιοί* βλ. κατωτ., σελ. 13 ὑποσ. 4).

3. Ἴσως διότι ἐν τῷ μεταξὺ παρήκμασεν ἢ ἐξέλιπεν ἡ βιομηχανία τῶν «καλαΐνων» ἀγγείων καὶ σκευῶν. Τοῦτο πρέπει νὰ σημαίνῃ ἡ πληροφορία ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Γαληνοῦ (2ος αἰ. μ. Χρ.) καὶ τοῦ Ἀετίου (6ος αἰ. μ. Χρ.) τὰ «ὄστρακα», τὰ θραύσματα δηλ., τῶν «καλαΐνων» ἀγγείων τῆς Αἰγύπτου ἀνεζητοῦντο καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο, κονιορτοποιούμενα, ὡς φάρμακον κατὰ τῆς οὐλίτιδος τῶν ὀδόντων ἢ τῆς σκληρότητος τῶν τριχῶν (βλ. *Γαλην.*: XII, σελ. 457 καὶ 866, *Κühn*. *Ἀετ.* VI, 65).

4. Εἰς τὸν P. Oxy. *1739* (2/3 αἰ. μ. Χρ.), περιέχοντα λογαριασμὸν ἀγορᾶς χρωμάτων, ὧν δίδεται τὸ βάρος καὶ ἡ τιμή, ἀναφέρεται: *καλλάεινον μν(ᾶς) ὁλκ(ή)* (στ. 3) *καί: τιμῆς καλλάεινο(ν)* (δρ.) *β (τετρώβολον)* (στ. 9). Τὸ «καλάϊνον» χρῶμα κατεσκευάζετο βεβαίως μὲ βάσιν τὸ «νίτρον» ἐπίσης· ἂν λοιπὸν διαπιστωθῇ ποτε ὕπαρξις «καλαϊνοποιῶν» κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχήν, τότε μόνον δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἠσχολοῦντο οὗτοι καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ χρώματος, πιθανὸν δὲ καὶ εἰς τὴν βαφὴν τῶν «καλαΐνων» ὑφασμάτων (βλ. ὑποσ. 4 τῆς ἑπομ. σελ.).

5. Βλ. P. Lond. *193* (II, σελ. 246), 33: *χιτὼν καλλάεινος*. P. Tebt. *421*, 7: *χιτώνιον καλλάϊνον*. P. Oxy. *1273*, 15: *δελματικοφόρτης καλλάϊνος*. *1449*, 13: *στολὴ καλλαΐνη* (τοῦ 2ου ἢ τοῦ 3ου αἰ. μ. Χρ.). Προσθέτω, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ ἀποφανθῇ τις, ἐὰν «*τὰ καλάϊνα*», περὶ ὧν γίνεται ἀορίστως λόγος εἰς τὸν P. Oxy. *1757*, 10 (2ος αἰ. μ. Χρ.), ἀναφέρωνται εἰς σκεύη ἢ ἐνδύματα, μολονότι τὸ δεύτερον εἶναι πιθανώτερον. Ἀντιθέτως, εἶναι μᾶλλον βέβαιον ὅτι ἡ πληροφορία τοῦ P. Lond. *929* (III, σελ. 42), 30: *Τὶξ ἰσάγ(ων) σφυρίδ(ας) καλλαείν(ων)* β· στ. 50: *Παβοῦς ἰσάγ(ων) σφυρίδαν καλλαείν(ων)* α, ἀναφέρεται εἰς ἐνδύματα χρώματος *καλαΐνου*, παρὰ τὴν γνώμην τῶν ἐκδοτῶν, οἵτινες νομίζουν ὅτι πρόκειται περὶ «*καλλαείν(ου)*, sc. *κεράμου*, *καλλάϊνος κέραμος* occuring in the Etym. M. as an Egyptian species of pottery». Ἐντὸς «σπυρίδων» ἠδύναντο νὰ μεταφερθοῦν ὑφάσματα καὶ ἐνδύματα μᾶλλον ἢ ἀγγεῖα.

γων δεδομένων. Ὁσάκις γίνεται ἐν αὐτῇ λόγος περὶ «*καλαΐνων*» ἀγγείων, σκευῶν, κεράμου καὶ τῶν τοιούτων,[1] πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ ἀντικειμένων τῆς αὐτῆς ὕλης καὶ τοῦ αὐτοῦ χρώματος πρὸς τὰ «καλάϊνα» ἀγγεῖα, κλπ. τῶν παπύρων, περὶ ἔργων δηλαδὴ τῶν «καλαϊνοποιῶν» πάντοτε. Ὁσάκις ὅμως ὁ λόγος εἶναι περὶ «*καλαΐνων*» ἐρίων, χιτώνων, κλπ.,[2] πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ ἀντικειμένων βεβαμμένων διὰ χρώματος «καλαΐνου».[3] Εἶναι ἑπομένως ἀδικαιολόγητος ἡ παρανόησις ἥτις παρατηρεῖται ἐνίοτε μέχρι τοῦδε, καθὰ ἤδη ἐλέχθη, ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ *καλάϊνος* κατὰ τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν περίπτωσιν.[4]

Οἱ λεξικογράφοι καὶ οἱ συγγραφεῖς τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς παρέχουν σαφεῖς καὶ ἀσφαλεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ εἴδους τοῦ χρώματος, ὅπερ ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ «*καλάϊνος*». Σταθερῶς ὑπὸ πάντων ἐπαναλαμβάνεται ὅτι *καλάϊνον* εἶναι

1. Βλ. *Σουΐδ.*, ἐν λ. *κάλλη* καὶ *Μ. Ἐτυμ.*, ἐν λ. *κάλλαια*: *κέραμος καλλάϊνος* (βλ. ἀνωτ., σελ. 10, ὑποσ. 3). *Γαληνός*, ἔνθ' ἀνωτ. (XII, σελ. 457): *καὶ τὰ καλάϊνα καλούμενα σκεύη Ἀλεξανδρεωτικά*. *Φανίας* ἐν Παλατ. Ἀνθολ. VI, 295 (βλ. ἀνωτ., σελ. 11, ὑποσ. 3): *πλινθίδα καλλαΐνην*.

2. Εἰς τὸν P. Petr. III, *107* (3ος αἰ. π. Χρ.), 12 ἀναφέρονται «*ἔρια καλάϊνα*» (βλ. *Ἰω. Καλλέρη*, Αἱ πρῶτσι ὕλαι τῆς ὑφαντουργ. εἰς τὴν Πτολεμ. Αἴγυπτον, 143 ὑποσ. 6. Πβ. Berichtigungsliste III, σελ. 147). Πιθανῶς καὶ τὸ ἀκατανόητον «*καλλαι τὰ βαπτὰ ἔρια*», ὅπερ δίδει ὁ κῶδιξ τοῦ Ἡσυχίου ἐν λ. *κάλλαια* (βλ. ἀνωτ., σελ. 10 ὑποσ. 3), πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς «καλλαϊνά· *βαπτὰ ἔρια*». Ἡ διόρθωσις τοῦ *M. Schmidt*: *κ[αλλ]αὶ τὰ βαπτὰ ἔρια*, οὐδὲν νόημα παρέχει. Ἀλλὰ βλ. καὶ *Μ. Ἐτυμ.*, ἐν λ. *κάλλη*). *Μελέαγρος*, ἐν Παλατ. Ἀνθολ. VII, 428: *καλλαΐνα πτέρυξ*. *Εὐσταθ. Θεσσαλ.*, Εἰς Ὅμηρ. X 441, σελ. 1278, 53: *καλλάϊνος χιτών*.

3. Τὸ *καλαϊνόν*, *καλάϊνον* ἢ *καλλάϊνον* (ὀξυτόνως παραδίδεται μόνον παρ' *Ἡσυχίῳ*, τὸ δὲ διπλοῦν λ ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ 2ου π. Χρ. αἰ. καὶ ἑξῆς) χρῶμα ἀναφέρεται συχνὰ ὑπὸ τῶν λεξικογράφων καὶ συγγραφέων. (Βλ. *Διοσκ.*, Περὶ ὕλης ἰατρ. Ε' 159. Πβ. ἀνωτ., σελ. 10 ὑποσ. 3, καὶ τὴν μεθεπομ. ὑποσ.).

4. Οὕτω, ὁ *K. Preisendanz*, εἰς τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα (σελ. 12, ὑποσ. 1) χωρία τοῦ ὑπ' ἀριθ. IV μαγικοῦ παπύρου μεταφράζει τὸ «*ἀγγεῖον καλλάϊνον*» ἢ τὸ «*βησσίον καλλάϊνον*» διὰ τοῦ «ein Gefäss aus Goldstein», τὸ δὲ «*λύχνος καλλάϊνος*» διὰ τοῦ «eine Lampe aus Goldstein», μολονότι ἡ προγενεστέρα ἀπόδοσις τοῦ ἐπιθέτου εἰς τὰ αὐτὰ χωρία ὑπὸ τοῦ *Hopfner* διὰ τοῦ «aus Natron und Schwefelmasse» ἦτο ἀσφαλῶς ἀκριβεστέρα. (Ὁ *Leemans* ὡσαύτως μετέφρασε παλαιότερον τὸ «*ἀγγεῖον καλάϊνον*» τοῦ P. Leid. W 25 διὰ τοῦ «vasculum ex calai lapide factum»: κατὰ *Μ. Στεφανίδην*, ἔνθ' ἀνωτ., 81 ὑποσ. 1). Ὁ *Heichelheim* ἐξ ἄλλου νομίζει ὅτι οἱ «*καλλαινοποιοί*» ἦσαν «βαφεῖς ποικιλοχρόων ὑφασμάτων» (Buntfärber: Pauly - Wissowa, R. E., ἄρθρ. *Monopole*, σελ. 174), ἡ δὲ *Claire Préaux* εἶναι τῆς αὐτῆς περίπου γνώμης (*καλλαινοποιοί* = ceux qui remettent à neuf les étoffes bariolés: L'écon. royale des Lagides, 115)· Ἡ παρανόησις ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ *καλλαϊνοποιοί* ἐθεωρήθησαν ἀνήκοντες εἰς τοὺς τεχνίτας, τῶν ὁποίων ἔργον ἦτο ἡ κατεργασία καὶ περιποίησις ὑφασμάτων ἢ ἐνδυμάτων (*λινεψοί*, *στιβεῖς*, *πλυνεῖς*, κλπ.), ἐπειδὴ καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι ἐχρησιμοποίουν κατὰ τὴν ἄσκησιν τῆς τέχνης των «*νίτρον*», χορηγούμενον ὑπὸ τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου (βλ. *Ἰω. Καλλέρη*, ἔνθ' ἀνωτ., 198 ὑποσ. 3). Ἐντεῦθεν καὶ εἰς τὸ λεξικὸν *Liddell - Scott - Jones* ἡ λ. ἑρμηνεύεται ἀορίστως: «prob. makers of blue dye».

τὸ *βένετον* χρῶμα,[1] τὸ ἄλλως *γαλαΐζον*[2] καὶ *γεράνεον*.[3] Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι *βένετον* χρῶμα ὠνομάζετο τὸ κυανοῦν ἀνοικτόν,[4] ὅτι *γαλαΐζον* (τῆς αὐτῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς πρὸς τὸ *καλάϊνον*, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀμέσως) εἶναι τὸ χρῶμα, ὅπερ ἔλαβεν ἐντεῦθεν ὁριστικῶς τὸ σύνηθες παρ' ἡμῖν ὄνομα *γαλάζιον*[5] καὶ ὅτι τὸ *γεράνεον* ἢ *γεράνιον* χρῶμα, ἀντιστοιχοῦν τόσον πρὸς τὸ *βένετον*, ὅσον καὶ πρὸς τὸ *καλάϊνον*,[6] φέρει καὶ σήμερον τὸ αὐτὸ ὄνομα.[7] Ἐξ ὅλων τούτων συνάγεται ἄνευ ἀμφιβολίας ὅτι

---

1. Βλ. *Ἰ. Λυδοῦ*, Περὶ μηνῶν II, 30: «... *βένετον* δὲ οἱ Ρωμαῖοι τὸ παρ' ἡμῖν *καλλάϊνον* χρῶμα προσαγορεύουσιν». *Ἀρέθα*, εἰς Ἀποκάλ. 21: «Οὕτως τοῦ *καλαΐνου* χρώματος καλουμένου, ὃ τινες *βένετόν* φασι (κατὰ *Du Cange*, ἐν λ. *βένετος*). Πβ. *Μ. Ἐτυμ.*, ἐν λ. *κάλλαια*: «... ἔνθεν καὶ τὸ *καλλάϊνον*. ἔστι δὲ χρῶμα ἀνθηρόν. ἢ τὸ *βένετον* χρῶμα οὕτω καλούμενον». CGL *(Goetz)* II, σελ. 399: *venetus· καλάϊνος. venetum· καλλάϊνον*.

2. Βλ. *Ἀχμέτ*, Ὀνειροκρ. 22 (σελ. 170, *Drexl*): «Ἐάν τις ἴδῃ, ὅτι φορεῖ... οὐσίον *γαλαΐζον* ἢ *βένετον*...» (Πβ. *Φ. Κουκουλέ*, Βυζ. Βίος καὶ Πολιτ. II 2, 36/37).

3. *βένετον·* τὸ χρῶμα τὸ *ἰ·εράνεον* (ἐξ ἰατρ. γλωσσαρ., κατὰ *Du Cange*, ἐν λ. *βένετος* καὶ *ἰ·εράνεος)*.

4. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Βενετίας, ὁπόθεν «ἐξήρχοντο *τὰ κυανᾶ*, τοὐτέστιν τὰ *βενέτζια* βάμματα τῶν ἱματίων». (*Μαλάλα*, Χρονογρ. 176,7/8, Bonn. Βλ. καὶ τὰς παραπομπὰς παρὰ *Du Cange*, ἐν λ. *βένετος*. Πβ. *Κοραῆ*, Ἄτ. 4,73).

5. Βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. *γαλάζιος* καὶ ὅσα λέγονται σχετικῶς ἀμέσως κατωτέρω.

6. Βλ. *Νικ. Χων.*, Ἀνδρόν. II, 6 (σελ. 432, Bonn): «... οὐκ ἐσταλμένον βασιλικῶς, οὐδὲ χρυσοφοροῦντα ὡς ἄνακτα, *ἀλλά τινα πολύτλαν ἐργατικὸν ἐκ καλαΐνου βαφῆς ἐνδεδυμένον ἀμπεχόνην*...». Εἰς τὴν δημώδη παραλλαγὴν τοῦ κειμένου ἡ τελευταία φράσις ἀποδίδεται ὡς ἑξῆς: «... *ἀλλ' ὡς ἐργάτην τοῦ θέρους ἐκ γερανέου βαφῆς φοροῦντα ροῦχον*». (Πβ. τὴν ὑποσ. 1 τῆς μεθεπομ. σελ.).

7. Τὸ Βυζαντινὸν καὶ νεώτερον *γεράνιος* (Βυζ. καὶ *γεράνεος)* σημαίνει, ὡς γνωστόν, τὸν ἔχοντα χρῶμα κυανοῦν ἀνοικτόν, τῆς ἀποχρώσεως ποικιλλούσης κατὰ τόπους, ὡς συμβαίνει ἄλλως τε καὶ περὶ τοῦ *γαλάζιος* ἢ τοῦ *γαλανὸς* προκειμένου. Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὸ ἐπίθετον ἐχρησιμοποιεῖτο, φαίνεται, πρὸς δήλωσιν τοῦ λίαν ἀνοικτοῦ κυανοῦ, τοῦ ὁμοιάζοντος πρὸς τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ ἢ τῆς ἀτμοσφαίρας ἐν ὥρᾳ αἰθρίας. Παρετυμολογήθη διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν γραμματικῶν πρὸς τὸν «*ἀέρα*» καὶ μετεβλήθη οὕτως εἰς «*ἠεράνεος*», τοῦ Ἰωνικοῦ *ἠ-* θεωρηθέντος ἀναγκαίου διὰ τὴν ἀληθοφανεστέραν ἀπόδοσιν τῆς δημώδους προφορᾶς τῆς πρώτης συλλαβῆς, τοῦ δὲ ἀρχικοῦ *γ* ἐκληφθέντος ὡς παρασιτικοῦ (πβ. τὰ ἀνάλογα κατασκευάσματα *ἀείδαρος* = *γαΐδαρος*, *ἀϊτάνιν* = *γαϊτάνιν*, κλπ.). Ἡ παρετυμολογία ἐν τούτοις δεικνύει ὅτι ἡ προέλευσις τοῦ ἐπιθέτου δὲν ἦτο πρόδηλος εἰς τοὺς ἐτυμολόγους τῆς ἐποχῆς. Καὶ σήμερον ἄλλως τε παραμένει προβληματική. Πρόκειται περὶ ἐπιθέτου σχηματισθέντος κατὰ τὰ εἰς *-ινος* χρώματος δηλωτικά; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν διακρίνεται τὸ πρωτότυπον. Πρόκειται περὶ παραγώγου εἰς *-ιος* κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ *γαλάζιος* κλπ. σχηματισθέντος; Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν αἱ δυσκολίαι, ἰδίως σημασιολογικαί, δὲν εἶναι μικρότεραι. Ὁ καθηγ. *Φ. Κουκουλὲς* ἐθεώρει τὴν λέξιν παραγομένην ἐκ τοῦ *γέρανος* (βλ. *Εὐσταθ. Θεσσαλ.* τὰ Λαογρ. II, 36). Ἀλλὰ τὸ πτίλωμα τῶν γεράνων εἶναι τεφρόχρουν καὶ οὐχὶ κυανόχρουν, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ *D. J. Georgacas*, ὅστις ἀνάγει τὸ *γεράνιος* εἰς ἀρχικὸν ὑποθετικὸν τύπον *ἀεράνιος*, προελθόντα ἐκ συμφυρμοῦ τοῦ *ἀέρινος* πρὸς τὸ *οὐράνιος* (Glotta XXXVI, 1957, 108). Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἐξ ἴσου ἀπίθανος, νομίζω. Ἀπομένει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ ἐπίθετον ἐσχηματίσθη πρὸς δή-

τὸ *καλάϊνον* ἐδήλου τὸ κυανοῦν ἀνοικτὸν χρῶμα, περίπου τὸ «τῆς γαλήνην ἐν αἰθρίᾳ ἐχούσης θαλάσσης»,[1] ὅτι δηλαδὴ τὸ ἐπίθετον *καλάϊνος*, συνώνυμον πρὸς τὸ *βένετος*, τὸ *γαλάζιος* καὶ τὸ *γεράνιος*, εἶναι σημασιολογικῶς τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν *γαλανός*. Ὅτι δὲ καὶ ἐτυμολογικῶς εἶναι τὸ αὐτό, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἀκριβῶς παραλλήλου σχηματισμοῦ *καλαΐζον* > *γαλάζιος*.

Τὸ μεταγενέστερον ἀμάρτυρον ρῆμα *καλαΐζω*, παράγωγον τοῦ οὐσ. *κάλαϊς*, ἐσήμαινε «ὁμοιάζω πρὸς κάλαϊν, ἔχω τὸ χρῶμα τοῦ καλάϊδος», δηλαδὴ κυανοῦν μὲ ἀπόχρωσιν πρὸς τὸ ἀνοικτὸν καὶ πρασινίζον. Ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην καὶ ὑπὸ μορφὴν *γαλαΐζω* μαρτυρεῖται ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς ἤδη ἐποχῆς.[2] Τὸ *γαλαΐζον* λοιπὸν «χρῶμα» ἐλέχθη βραδύτερον τὸ *γαλάϊζον*, κατ' ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου ἀναλογικῶς πρὸς ἄλλα χρωμάτων ὀνόματα (*κόκκινον*, *πράσινον*, *κίτρινον*, κλπ.), μετὰ ταῦτα δὲ τὸ *γαλάζιον*, κατ' ἀναγραμματισμόν. Ἐξ αὐτοῦ ἐσχηματίσθη τελικῶς ἐπίθετον ὁ *γαλάζιος*, ἐπειδὴ τὸ οὐδέτερον τῆς μετοχῆς ἐξελήφθη ὡς οὐδέτερον ἐπιθέτου χρώματος δηλωτικοῦ.

Καθ' ὅμοιον τρόπον, τὸ *καλάϊνον* «χρῶμα», τῆς αὐτῆς ἐτυμολογίας καὶ σημασίας πρὸς τὸ *γαλαΐζον*,[3] μετεβλήθη κατ' ἀρχὰς εἰς *καλάνιον*, κατ' ἀναλογίαν

λωσιν τοῦ χρώματος τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει πρὸς τὸ χρῶμα ἄνθους τινὸς τοῦ εἴδους τῶν *γερανίων*. Οὕτω δικαιολογεῖται ἴσως καὶ ἡ διπλῆ μορφή, ἣν παρουσιάζει τὸ ἐπίθετον εἰς τὰς μαρτυρίας τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς: *γεράνιος* = ὁ ὁμοιάζων πρὸς τὸ *γεράνιν*, *γεράνεος* = ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τῆς *γερανέας*.

1. Ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἐδήλου ἀπόχρωσιν τοῦ κυανοῦ ἀνοικτοτέραν τοῦ συνήθους χρώματος τῆς θαλάσσης (τοῦ δημωδῶς *θαλασσὶ* λεγομένου), ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ P. Oxy. 1273 (βλ. ἀνωτ., σελ. 12 ὑποσ. 4), ἔνθα τὸ «*καλλάϊνον*» χρῶμα διακρίνεται τοῦ «*μαρίνου*». Ἐὰν δὲ εὐσταθῇ ἡ διόρθωσις, ἣν προτείνω ἀνωτέρω (σελ. 10 ὑποσ. 3) τοῦ παρ' Ἡσυχίῳ *μορίου* εἰς *μορί(ν)ου* (ἡ διόρθωσις «μύρου», προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Μουσούρου* καὶ υἱοθετηθεῖσα ὑπὸ τοῦ *M. Schmidt*, εἶναι ἀκατανόητος), τότε ἔχομεν μίαν εἰσέτι ἔνδειξιν περὶ τοῦ «*καλλαΐνου*» χρώματος. Τὸ ἐπίθετον «*μόρινος*», ἀπαντῶν συχνὰ εἰς τοὺς παπύρους, δὲν σημαίνει, νομίζω, «ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τῶν μούρων», ὡς ἑρμηνεύεται εἰς τὰ λεξικὰ (τὸ χρῶμα τῶν μούρων δὲν εἶναι σταθερόν, ἐκτὸς ἂν ἐν Αἰγύπτῳ ἐκαλλιεργεῖτο ἓν μόνον εἶδος), ἀλλ' ὁ ἔχων τὸ χρῶμα, τὸ ὁποῖον ἀφίνει ὁ χυμὸς τῶν μούρων ἐπὶ λευκοῦ ὑφάσματος, δηλ. κυανοῦν πορφυρίζον.

2. Βλ. *Πορφύριον*, Εἰς τὴν Τετράβιβλον τοῦ Πτολεμαίου (περὶ τῆς τῶν ἱματίων χροιᾶς): «Ὁ Κρόνος (ἐνν. κυριεύει) τῆς καστοριζούσης, ἡ Ἀφροδίτη λευκῆς χροιᾶς, ὁ Ζεὺς τῆς *γαλαϊζούσης* ἐπὶ τὸ λευκὸν ρεπούσης μικρόν...». Ὁ *Vossius* καὶ ὁ *Salmasius* ἤδη παρετήρησαν ὅτι τὸ «*γαλαϊζούσης*» κεῖται ἀντὶ τοῦ «*καλαϊζούσης*» καὶ ὅτι τὸ οὕτω δηλούμενον χρῶμα εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ «*καλάϊνον*» (Πβ. καὶ τὸ τοῦ *Ἀχμὲτ* «*γαλαΐζον ἢ βένετον*» ἀνωτ., σελ. 14 ὑποσ. 2. Βλ. Θησαυρόν, ἔκδ. Λονδίνου, Εἰσαγ. σελ. CCXXIII - CCXXIV. *Du Cange*, ἐν λ. *γαλαΐζειν*, ὑπὸ λῆμμα *καλλάϊνος*. Πβ. *Κοραῆ*, Παρέργ. Ἑλλην. Βιβλιοθ. 4,131).

3. Ὅτι τὸ *καλάϊνος* παράγεται ἀπὸ τὸ *κάλαϊς*, ὡς καὶ τὸ *καλαΐζω*, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. *Κάλαϊς*, κύριον ὄνομα, ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν (βλ. *Pape-Benseler*, Wörterb. d. griech. Eigenn., ἐν λ. Προσφάτως μάλιστα ὁ *Mühlestein* ὑποθέτει, ὅτι ἀναγινώσκεται ἐπὶ

πρὸς τὸ *γαλάζιον* ἢ τὸ *γεράνιον*, βραδύτερον δὲ εἰς *καλανὸν* δι' ἀναλογικὸν τονισμὸν πρὸς ἄλλα χρωμάτων ὀνόματα εἰς *-ανὸς* (*μελανόν, καστανόν, κυανόν*, κλπ.) καὶ ἀπουράνωσιν τοῦ *ν*,[1] τελικῶς δὲ εἰς *γαλανόν*,[2] εἴτε ἐκ συμφυρμοῦ πρὸς τὸ

πινακίδος τῆς Πύλου: Die-oka Tafeln von Pylos, Basel 1956, 7 ὑποσ. 3). Εἶναι ὅμως δύσκολον νὰ συσχετίσῃ τις τὸ Ἑλληνικὸν κύριον ὄνομα πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ πολυτίμου λίθου. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὸ τελευταῖον ἐσχηματίσθη, ὡς καὶ τὰ παράγωγα *καλάϊνος - καλαΐζω*, κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἐκ ρίζης Αἰγυπτιακῆς, δεδομένου ὅτι τότε ἐγνώρισαν οἱ Ἕλληνες καὶ τὴν τεχνικὴν τῶν «καλαΐνων» σκευῶν καὶ τὸν τεχνητόν, πιθανῶς δὲ καὶ τὸν φυσικόν, «κάλαϊν». Ὁπωσδήποτε εἶναι ἱστορικῶς καὶ γραμματικῶς ἀπίθανος ἡ ὑπόθεσις ὅτι καὶ τὸ οὐσ. *κάλαϊς* καὶ τὸ ἐπίθ. *καλάϊνος* ἔχουν τὴν ἀρχὴν των εἰς τὸ Ἀραβικὸν *κάλι* (βλ. *Μ. Στεφανίδην*, ἔνθ' ἀνωτ., 81). Περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ *Ed. Schwyzer* (Gr. Gramm. I 491) ὑποστηριζομένη παλαιὰ ἐτυμολογία τοῦ *«καλλάϊνος»*, παραγομένου δῆθεν ἀπὸ τὸ *«κάλλος»* διὰ καταλήξεως *-άϊνος*, παραλλήλου τῆς *-έϊνος*, εἶναι τελείως ἀσύστατος.

1. Ὑπάρχουν δύο ἐνδείξεις (ἡ δευτέρα ἐπέχει θέσιν ἀποδείξεως μᾶλλον), αἱ ὁποῖαι πείθουν ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη εἶχε συντελεσθῆ κατὰ τοὺς ὑστέρους Βυζαντινοὺς χρόνους. Ἡ πρώτη ἀναφέρεται εἰς τὸ μνημονευθὲν ἤδη (σελ. 12 ὑποσ. 6) χωρίον τοῦ Νικήτα Χωνιάτου. Ὁ πρῶτος ἐκδότης *Hieronymus Wolfius* ἀνέγνωσε *«ἐκ καλάνου βαφῆς ἀμπεχόνην»*, ἐσχολίασε δὲ τὸ ἐπίθετον ὡς ἑξῆς: *«καλάνον* fortasse *κελαινοῦ*, nigri coloris. vetustus codex habet *γερανέου*, gruini coloris, qui fere est ferrugineus. *κάλανον* adjectivum nomen nusquam reperio». Εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Βόννης *(Bekker)*, σελ. 432, καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ Πατρολογίᾳ τοῦ *Migne* ἀνατύπωσιν τοῦ κειμένου (CXXXIX, σελ. 690) ἀναγινώσκεται *«ἐκ καλαίνου βαφῆς ἀμπεχόνην»*, ὅπερ μεταφράζεται διὰ τοῦ «nigra veste». Ἡ ἑρμηνεία δὲ αὕτη ἀκριβῶς δὲν ἐπιτρέπει νὰ διακρίνωμεν, ἂν ἡ γραφὴ *«καλαίνου»* εἶναι ἡ «melior lectio» ἢ ἂν ἀποτελῇ προσπάθειαν προσαρμογῆς τῆς χειρογράφου παραδόσεως *(καλάνου)* πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Wolf *(κελαινοῦ=* nigri). Ἐὰν συμβαίνῃ τὸ δεύτερον, τότε ἔχομεν μίαν πρώτην μαρτυρίαν τοῦ τύπου *καλανὸς* (ὁ τόνος πιθανὸν νὰ εἶναι ἐσφαλμένος ἢ νὰ ἐρρυθμίσθη ἀργότερον). Ἡ δευτέρα ἔνδειξις ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐπώνυμον *Καλανόψης*, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ μ. *Φ. Κουκουλὲς* γράφει τὰ ἑξῆς: «Ἐξ Ἀθηνῶν ἐσημείωσα τὸ ἐπίθετον *Καλανόψης*. Κάλανος, κατὰ μετάθεσιν ἐκ τοῦ κάναλος κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἐλέγετο ὁ ὑπόνομος ὁ τὰ ρυπαρὰ ὕδατα ἀπάγων. Καλανόψης δὲ ἢ καλανοπλύτης ἢ καλαλοπλύτης ἐλέγετο ὁ καθαρίζων τοὺς καλάνους τούτους. Ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος λοιπὸν τούτου ἐλήφθη τὸ Ἀθηναϊκὸν ἐπίθετον.» (Ἀθηνᾶ 53, 1949, 209). Ὅτι τὸ ἐπίθετον *Καλανόψης* εἶναι Βυζαντινόν, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἀπόδειξιν τούτου ἱκανὴν παρέχουν ἄλλα ἀναλόγου συνθέσεως Βυζαντινὰ ἐπώνυμα: *Καρβωνόψης, Σκοτίοψις, Σκουτέλοψις* (βλ. *Moritz*, Die Zun. b. d. byz. Hist. u. Chron. II, 50. Πβ. *Συν. Παπαδημητρίου*, Βυζαντ. Χρον. V, 1898, 726. *Φ. Κουκουλέ*, Βυζ. Βίος καὶ Πολιτ. Ϛ', 472, 479). Ὑποθέτω ὅτι ὁ ἀείμνηστος σοφὸς Βυζαντινολόγος δὲν ἀνεῦρε μεταξὺ τοῦ ὄγκου τῶν σημειώσεών του τὴν ἀκριβῆ παραπομπὴν τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸ ἐπώνυμον, ὅπερ ἐθεώρησε διὰ τοῦτο νεώτερον. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐμποδίζει νὰ συμπεράνωμεν μετὰ πεποιθήσεως ὅτι τὸ *Καλανόψης* ἐσχηματίσθη ὡς καὶ τὰ ἄλλα εἰς *-όψης (-οψις)* Βυζαντινὰ *παρωνύμια* (βλ. *Παπαδημητρίου*, ἔνθ' ἀν., 730) καὶ σημαίνει «τὸν ἔχοντα καλανὴν ὄψιν», ἀντιστοιχεῖ δ' ἀκριβῶς πρὸς τὸ συνηθέστατον παρ' ἡμῖν ἐπώνυμον *Γαλανὸς* ἢ *Γαλάνης*. Οὐδέποτε ὁ *καλανοπλύτης* ἐλέχθη καὶ *καλανόψης*.

2. Νομίζω, ὅτι ἡ μεταβολὴ ἔγινε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ οὐδέτερον καὶ ἐντεῦθεν μετεφέρθη εἰς τὸ ἀρσενικόν, ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἐχρησιμοποιεῖτο συχνότερον ὡς προσδιοριστικὸν τοῦ οὐδ. *χρῶμα*, λεγομένου ἢ ὑπακουομένου. Εἰς τὴν ἀπουράνωσιν τοῦ *ν* συνετέλεσε πιθανῶς ἡ μετά-

συνώνυμον *γαλάζιον*, εἴτε δι' ὃν καὶ τοῦτο λόγον.[1] Καὶ ἡ πρὸς τὸ *γάλα* παρετυμολογία ἄλλως τε καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἐπακολουθήσασα ἐνιαχοῦ μεταβολὴ τῆς σημασίας τοῦ ἐπιθέτου συνέβη πιθανῶς ἐνωρὶς[2] καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν γενίκευσιν τῆς μορφῆς *γαλανός*.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι προφανές: δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν δύο διάφορα ἐπίθετα *γαλανός*, ἀλλ' ἓν καὶ μόνον, προερχόμενον «ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ *καλανός*, ὃ ἐκ τοῦ μεταγν. καὶ μεσν. *καλάϊνος*» καὶ σημαῖνον «τὸν ἔχοντα χρῶμα κυανοῦν ἀνοικτὸν» μετὰ σημασιολογικῶν κατὰ τόπους ἀποχρώσεων ἐξικνουμένων μέχρι τῆς ἐννοίας τοῦ «λευκοῦ». Ἡ δημιουργία δύο Νεοελληνικῶν ἐπιθέτων *γαλανὸς* εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν καὶ ἐπιστημονικῶς ἐσφαλμένη εἶναι καὶ ἀδικαιολογήτου συγχύσεως ἐγένετο πρόξενος.[3]

γητεύω (ἀγύτευτος).

Τὸ Βυζαντινὸν καὶ νεώτερον *γητεύω* σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ ἀρχαῖον, μετα-

---

θεσις τοῦ τόνου (πβ. τὸ *γερανὸν* χρῶμα, ἀντὶ *γερανιὸν* (*γεράνιον*, ἐν Πουλολόγῳ 1,269 = *Wagner*, σελ. 187) καὶ ἡ ἐντεῦθεν προσαρμογὴ τῆς προφορᾶς πρὸς τὰ ἀνάλογα *μελανὸς*, *καστανός* (πβ. καὶ τὸ *γαλάζιος*) *γαλαζιὸς*) *γαλαζός*: Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. Ἀλλὰ βλ. καὶ τὸ ἀνάλογον φαινόμενον τῶν εἰς *-ένιος*) *-ένος* ἐπιθέτων: *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1,555. 2,118).

1. Ἐπὶ ὀστράκου ἐξ Αἰγύπτου τοῦ 4ου μ. Χρ. αἰῶνος (βλ. *Preisigke*, Sammelbuch n° 2251) ἀνεγνώσθη μεταξὺ διαφόρων ὀνομάτων χρώματος (*μελανόν*, *κόκκινον*, *πορφυροῦν ῥόδινον*, κλπ.) καὶ ὄνομα *γάλμινον*, ὅπερ ἐξελήφθη ὡς παρεφθαρμένη ἢ ἐσφαλμένη μορφὴ τοῦ *γάλβινον* (Λατιν. *galbinus* = κίτρινος: βλ. *Liddell-Scott-Jones*, ἐν λ.). Καίτοι οὐδεμία σημειοῦται ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ ὀστράκου ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς λέξεως, δὲν ἀποκλείεται, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἡ πιθανότης τῆς ἀναγνώσεως «*γαλλάϊνον*» ἀντὶ «*γάλμινον*». Ἐὰν τοῦτο ἠλήθευεν, θὰ εἴχομεν μίαν πρώτην μαρτυρίαν τῆς προφορᾶς *γαλάϊνος* ἀντὶ *καλάϊνος*, παράλληλον καὶ σύγχρονον τῆς προφορᾶς *γαλαΐζω* ἀντὶ *καλαΐζω*, ἀνεξάρτητον δὲ πρὸς τὴν ἀλλαχοῦ διατήρησιν τοῦ ἀρχικοῦ *κ* μέχρι τοῦ 12ου τοὐλάχιστον αἰῶνος, ὡς δεικνύει ἡ μαρτυρία τοῦ Χωνιάτου καὶ τὸ ἐπώνυμον *Καλανόψης*. Πρόκειται βεβαίως περὶ ἁπλῆς ὑποψίας, μόνη δὲ ἡ ἐπαλήθευσις τῆς ἀναγνώσεως ἐπὶ τοῦ ὀστράκου δύναται νὰ δείξῃ, ἐὰν αὕτη εὐσταθῇ.

2. Τοῦτο πρέπει νὰ σημαίνῃ τὸ ὑπὸ τοῦ *Du Cange* ἀναφερόμενον ἐν λ. *καλλάϊνος*: «In glossis chymicis MSS. *καλλάϊνον* exponitur *ὕδωρ ἀσβέστου*».

3. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τῆς ἐντεῦθεν προκληθείσης συγχύσεως (βλ. ἀνωτ., σελ. 5) παρέχουν οἱ ἐξ Ἀπυράνθου τῆς Νάξου τύποι *ἀλανός*, *ἀλανίζω*, *ἀλανισμός*. Ὁ πρῶτος κατεχωρίσθη δίς: ὑπὸ τὸ λῆμμα *γαλανὸς* (Ι) καὶ ὑπὸ τὸ λῆμμα *γαλανὸς* (ΙΙ). Ὁ δεύτερος κατεχωρίσθη ὡσαύτως δίς: ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ λῆμμα *γαλανίζω*, ἀμάρτυρον, παράγωγον τοῦ *γαλανός* (Ι), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ λῆμμα *γαληνίζω*, ὡς παραλλαγὴ τοῦ ἀμαρτ. *γαλανίζω*, προελθόντος δῆθεν ἐκ τοῦ *γαληνίζω* «κατ' ἐξακολουθητικὴν ἀφομοίωσιν ἢ καὶ ἐκ παρασυσχετισμοῦ πρὸς τὸ *γάλα*». Ὁ τρίτος συνετάχθη ἐπίσης δίς: πρῶτον ὑπὸ τὸ λῆμμα *γαλανισμός*, ἀμάρτυρον, παράγωγον «τοῦ ρ. *γαλανίζω* (Ι)», κατόπιν δὲ ὑπὸ τὸ λῆμμα *γαληνισμός*, ἀμάρτυρον, παράγωγον «τοῦ ρ. *γαληνίζω*».

γενέστερον καὶ μεσαιωνικὸν *γοητεύω*, τὸ δὲ Βυζαντινὸν *γητεία*, νεώτερον *γητειά*, ὅτι καὶ τὸ ἀρχαῖον *γοητεία*. Ὑπεστηρίχθη διὰ τοῦτο ἐνωρὶς ὅτι τὰ *γητεύω - γητεία* προέρχονται ἐκ τῶν *γοητεύω - γοητεία*.[1] Τὴν παραγωγὴν ταύτην υἱοθέτησεν ὁ *Κοραῆς*,[2] παρεδέχθη δὲ καὶ ὁ *Χατζιδάκις*, ὅστις ἀπέδωκε τὴν ἀνωμαλίαν τῆς ἐκκρούσεως τοῦ φθόγγου *ο* ὑπὸ τοῦ ἀσθενεστέρου η (*ι*) εἰς τὸν δυναμικὸν τονισμὸν τοῦ τελευταίου,[3] ἢ καὶ εἰς παρετυμολογίαν τοῦ *γοητεύω* πρὸς τὸ *γυρεύω*.[4] Βραδύτερον ὅμως μετέβαλε γνώμην καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶναι *γυτεύω - γυτειά* καὶ οὐχὶ *γητεύω - γητειά*, ἐπειδὴ τὸ *γυτεύω* παράγεται ἐκ τοῦ οὐσ. *γύφτος*: ἐκ τούτου δηλ. ἐσχηματίσθη ρῆμα **γυφτεύω*, ἐξ οὗ προῆλθε τὸ *γυτεύω*, κατ' ἀνομοιωτικὴν ἀποβολὴν τοῦ πρώτου τῶν δύο χειλικῶν, ἐντεῦθεν δὲ τὸ οὐσ. *γυτειά*.[5]

Τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἤχθη ὁ Χατζιδάκις ἐξ ἀνεκδότου σημειώσεως τοῦ Κοραῆ, καθὰ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ,[6] ἀντέκρουσεν ὁ *Μ. Φιλήντας* διὰ λόγους σημασιολογικοὺς καὶ ἱστορικούς,[7] προσεπάθησε δὲ νὰ παρακάμψῃ τὴν

---

1. Ὁ *Du Cange* (ἐν λ. *γητεῖαι*) ἀποδίδει τὴν πατρότητα τῆς ἐτυμολογίας ταύτης εἰς τὸν *Λέοντα Ἀλλάτιον* (17ος αἰ.).

2. Ἄτακτα 4,79. Πβ. Ἀνέκδ. Λεξιλογ. Σημ., 70.

3. Βλ. Kuhn's Zeitschr. XXX (1888), 384: «Wenn der schwächere Laut betont ist, kann er denn ein wenig stärkeren überwinden; oben haben wir *πρότα* aus *πρόατα* entstehen gesehen. So ist wohl auch *ἐγοήτευσα* zu *ἐγήτευσα* geworden, daraus *γητεύω - γητεία*, etc.»

4. Ἐν Ἀθηνᾷ 24(1912), 29.

5. Αὐτ. 28 (1916). Λεξικογρ. Ἀρχ., 100: «... Ἀλλ' ὅστις παραβάλλει φαινόμενα, οἷον *βόηθα - βόθα, ἀντιλοηθῆς - ἀντιλοθῆς* (Χίῳ), *τὸ εἶδες - τό 'δες, τό 'πες, τό 'χες, τό 'βρες, ὁ 'γούμενος, τὸ 'κόνισμα* πρὸς τὸ *γοητεύω - γητεύω*, ἤτοι τοῦτο μὲν *οϊ - ο*, τοῦτο δὲ *οϊ - ι*, ἀπορεῖ καὶ δικαίως διὰ τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην καὶ προθύμως πάνυ θὰ ἀσπασθῇ ἄλλην ἐτυμολογίαν ἀπηλλαγμένην τοιούτων φωνητικῶν κακῶν. Τοιαύτη δὲ ἐτυμολογία μοι φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ ἐκ τοῦ ὀνόματος *γύφτος*, ὅθεν *γυφτεύω* κατὰ τὸ *μάντις - μαντεύω* κττ.... Ἐκ τοῦ ρήματος δὲ τούτου τοῦ ἔχοντος δύο χειλικὰ παρελείφθη τὸ πρῶτον κατ' ἀνομοίωσιν, *γυ(φ)τεύω, ἐγύ(φ)τεφσα, ἐγύ(φ)τεψα, ἀγύ(φ)τεφτος* κττ.».

6. Ἔνθ' ἀνωτ., 101: «Ἐπὶ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἐτυμολογίας ταύτης ὡδήγησέ με ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς, ὅστις, ὡς φαίνεται, ὑπετόπασέ ποτε ταύτην, διὸ ἐν λ. *γητεία* προσέγραψεν ἐπὶ τῆς ᾠας τοῦ Δουκ., ὃν μετεχειρίζετο, τὴν λέξιν *γύφτος*. Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς εἰκάζω, προσέκρουεν εἰς τὰς φωνητικὰς δυσκολίας τῆς ἐκ τοῦ *γύφτος* παραγωγῆς τοῦ *γυτεύω*, δὲν ἐπέμεινεν εἰς αὐτήν, διὸ καὶ ἐν τοῖς Ἀτάκτοις γράφει διὰ τοῦ *η*.» (βλ. καὶ Ἀθηνᾶς 29, 1917, 163). Ἀξίζει ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ ὅτι τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐκ τοῦ *γύφτος* παραγωγῆς τοῦ *γυτεύω* εἶχε διατυπώσει δημοσίᾳ πεντήκοντα καὶ πλέον ἔτη ἐνωρίτερον ὁ *Ν. Δ(ραγούμης)* ἐν τῷ περιοδικῷ Πανδώρα, τόμ. 8 (1857), 423: «*Γητεύω*. Ὁ Κοραῆς παράγει τὴν λέξιν παρὰ τοῦ *γοητεύω*· ἀλλ' ἐν τῷ Ξα' κανόνι τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου καὶ τοῦ Μ. Βασιλείου γράφεται διὰ τοῦ *υ*. '.... καὶ οἱ λεγόμενοι νεφοδιῶκται καὶ γυτευταί'. Ἴσως διότι οἱ Γύφτοι ἢ Γύτοι (Gytanos) μετήρχοντο ὡς καὶ σήμερον τὴν γοητείαν. Ἂν ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀληθεύῃ, τότε οἱ Γύφτοι ἦσαν γνωστοὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς δ' ἑκατονταετηρίδος.»

7. Γλωσσογν. καὶ Γλωσσογρ. Ι, 28: «Τέτοιο ρῆμα (ἐνν. τὸ *γυφτεύω*) δὲν ὑπάρχει· ἂν

φωνητικὴν δυσκολίαν, εἰς ἣν προσκρούει ἡ ἐκ τοῦ *γοητεύω* παραγωγή, διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι τὸ *γοητεύω* ἔγινε κατ' ἀρχὰς *γογητεύω*, κατ' ἀνάπτυξιν οὐρανικοῦ φθόγγου *γι* μεταξύ *ο* καὶ *η*, ἔπειτα δὲ *γητεύω*, δι' ἀποβολὴν τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *γο-*, ἥτις ἐξελήφθη ὑπὸ τῶν λαλούντων ἀντὶ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας (*ἐ*)*γώ*.[1]

Ὁ Χατζιδάκις ἀτήντησεν ἀποκρούων τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ ὑπεραμυνόμενος τῆς ἐκ τοῦ *γυφτεύω* παραγωγῆς,[2] ὁ Φιλήντας ἀνταπήντησεν ἐπιμένων,[3] μολονότι δὲ καὶ ὁ *Kretschmer* ἔρριψε τὸ βάρος τῆς γνώμης του πρὸς τὴν ἄποψιν τοῦ τελευταίου,[4] τὸ ζήτημα παρέμεινεν ἐπίμαχον.[5] Δι' ὃ καὶ εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξι-

---

ὕπαρχε, θὰ σωζότανε κάπου... Ἀκόμα εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ ρηματικὴ κατάληξη *-έβω* κοντὰ στὰ ἐθνικά, ποὺ λένε, σημαίνει: γίνομαι ἐκεῖνος ποὺ φανερώνεται ἀπὸ τὸ θέμα λ.χ., *Τουρκέβω* = γίνομαι Τοῦρκος, *Φραγκέβω* = γίνομαι Φράγκος, ἔτσι λοιπὸν καὶ *γυφτέβω* = γίνομαι γύφτος, ἐνῷ δὲ σημαίνει τέτοιο πρᾶμα τὸ *γητέβω*... Ἔπειτα τὸ *γητέβω* βρίσκεται στὴ γλῶσσα πρὶ νὰ φανεῖ ὁ γύφτος».

1. Ἔνθ' ἀνωτ., 28-29: «.... Ὁ κόμπος εἶναι ποὺ δὲ μπορεῖ κανονικὰ νὰ ξεπέσει ὁ φθόγγος ο καὶ νὰ μείνῃ ὁ Ι, ὁ ἀδυνατότερος. Τὸ ζήτημα ὅμως λύνεται ὡς ἑξῆς: Ἀνάμεσα *ο* καὶ *η* ἀναπτύσσεται ὁ μεταβατικὸς οὐρανικὸς φθόγγος *γι*. Ὅπως δηλ. εἶπανε: *ἀγέρας, ὁ -γήλιος, καγήλα, τὸ -γαῖμα, ἀκούγεται* κτλ. κτλ. κτλ. ἔτσι εἶπανε καὶ *γογητέβω*. Κατόπι τὴν πρώτη συλλαβὴ τὴ νομίσανε πὼς εἶτανε ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία (*ἐ*)*γώ* δηλ. *γογητέβω γὼ γητέβω* καὶ νάτο».

2. Ἰδοὺ ἐν συντομίᾳ τὰ προβληθέντα κατὰ τῆς πρώτης καὶ ὑπὲρ τῆς δευτέρας ἐπιχειρήματα: 1) τοὺς ὑποθετικοὺς τύπους *γοῑητεύω, ἐ(γο)γητεύω* «οὐδείς ποτε ἐπίστωσε»· 2) «ἐν τῇ κοινῇ νεωτέρα Ἑλληνικῇ μεταξὺ τῶν φθόγγων *ο* καὶ *ι* δέν ἀναπτύσσεται ἡμιφωνον j· βλ. *ἀκοή, βοή, βοηθῶ, ζωή, ἀνόητος, πρώϊμα, πρωϊνός, πνοή*, κλπ.»· 3) ἡ ἀφαίρεσις τῆς ἐν ἀρχῇ συλλαβῆς *γο-* οὔτε πιθανὴ εἶναι, ἐφ' ὅσον ἡ ἀντωνυμία ἐγὼ εἶναι πάντοτε δισύλλαβος, οὔτε πιστοῦται ἄλλοθεν· «ἡμεῖς πάντοτε λέγομεν *γονατίζω*, οὐδέποτε *νατίζω*»· 4) τὸ *γυφτεύω* ἐπλάσθη οὐχὶ ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ *γύφτος*, ὡς τὸ *μάγος - μαγεύω, γιατρὸς - γιατρεύω, μάγειρος - μαγειρεύω*, κλπ. 5) ἡ κατ' ἀνομοίωσιν ἀποβολὴ τοῦ ἑτέρου τῶν χειλικῶν τοῦ *γυ(φ)τεύω, ἐγύ(φ)τεψα* «οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον· τυγχάνει φαινόμενον πολύχρηστον»· 6) τὸ ἐπιχείρημα ὅτι «τὸ *γητέβω βρίσκεται στὴ γλῶσσα πρὶ νὰ φανεῖ ὁ γύφτος*» ἀποτελεῖ «ἁπλῆν διϊσχύρισιν· τὸ *γύφτος*, ἂν ἐκ τοῦ *Αἰγύπτιος* εἶναι τοὐναντίον ἀρχαῖον, τὸ δὲ *γυ(φ)τεύω* τὸ ἐξ αὐτοῦ γενόμενον πάντως νεώτερον.» (Βλ. Ἀθηνᾶ 36, 1924, 200-213. 40, 1928, 20).

3. Βλ. Γλωσσογν. καὶ Γλωσσογρ. 2, 43-45. Θρακικὰ 3 (1932), 360.

4. Κατ' ἀρχὰς (D. lesb. Dial., 117) ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς πρώτης ἑρμηνείας τοῦ Χατζιδάκι (βλ. τὴν ὑποσ 3 τῆς προηγ. σελ.), ἀλλὰ μετὰ τὴν ὑπὸ τούτου ἐγκατάλειψιν τῆς ἐκ τοῦ *γοητεύω* ἐτυμολογίας ἐξεφράσθη δὶς (ἐν Glotta XV, 1927, 183 καὶ XVI, 1928, 183) ὑπὲρ τῆς ἑρμηνείας τοῦ Φιλήντα, ἣν ἐχαρακτήρισεν ὡς «ἐπαγωγὸν» καὶ «ἀξιοπρόσεκτον» (ansprechend, erwägenswert).

5. Ἀπόδειξις ὅτι ἐξ ὅσων ἐξέφρασαν ἐπ' αὐτοῦ γνώμην μετὰ τὴν συζήτησιν, οἱ μὲν ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Χατζιδάκι, οἱ δὲ ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Φιλήντα, ἄλλοι δὲ ἀπέφυγον νὰ λάβουν σαφῶς θέσιν. Πβ. Χ. *Παντελίδην*, ἐν Ἀθηνᾶ 41 (1929), 45. *Ι. Ψυχάρη*, Ρωμ. Γραμματ. 2, 302. *K. Dieterich*, Unters. z. Gesch. d. gr. Spr., 81. *D. Georgacas*, ἐν Glotta XXIX, 1942, 161, ὑποσ. 5. *Ν. Ἀνδριώτη*, Ἐτυμ. Λεξ. τῆς Κοινῆς Νεοελλ., ἐν λ. *γητεύω*.

κὸν ἐπροτιμήθη ἡ κατὰ τὸν ἀείμνηστον Χατζιδάκιν γραφὴ *γυτεύω*, δηλαδὴ ἡ ἐκ τοῦ **γυφτεύω* παραγωγή,[1] ἥτις ἀποκλείεται ἐν τούτοις διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους:

1) Ἡ μεταξὺ τοῦ **γυφτεύω* καὶ τοῦ *γυτεύω*=*γοητεύω* σημασιολογικὴ σχέσις εἶναι λίαν χαλαρά, ἂν μὴ ἀνύπαρκτος. Τὸ *γύφτος*, ἐθνικὸν ἢ ἐπαγγέλματος δηλωτικόν, δὲν φαίνεται νὰ ἐχρησιμοποιήθη ποτὲ ὑπὸ τὴν σημασίαν «γόης, θεραπευτὴς ἢ ἀπατεὼν χρησιμοποιῶν ἐπῳδὰς καὶ ἐξορκισμοὺς ἢ ἄλλα τελετουργικὰ μέσα».[2] Ἡ τέχνη τοῦ «γητευτοῦ» ἠσκεῖτο ἀνέκαθεν καὶ ἀσκεῖται εἰσέτι ὑπὸ ψευδευλαβῶν ἀπατεώνων ἢ θρησκολήπτων γραϊδίων.[3] Ἂν μεταξὺ τούτων κατελέγετο ἐνίοτε καὶ *γύφτισσα* ἢ *γύφτος* τις, τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἐξαίρεσιν καὶ ὄχι τὸν κανόνα.

2) Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δεδομένων πιστοῦται, ὅτι τὸ ὄνομα *γύφτος* ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος,[4] ἐνῷ οἱ *γητευταὶ* ἀναφέρονται κατὰ τὸν 7ον ἤδη αἰῶνα.[5] Μεσολαβεῖ κενὸν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ αἰώνων, τὸ ὁποῖον οὐδεμία ὑπόθεσις

---

1. Ἐν ἄρθρῳ *ἀγύτευτος*, ἐπίθ.=ὁ μὴ γυτευθείς, ὅπερ ἐτυμολογεῖται «ἐκ τοῦ στερητ. *α* καὶ τοῦ ἐπιθ. **γυτευτὸς* ⟨ *γυτεύω*».

2. Χαρακτηριστικὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ὅτι *Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών*, ἑρμηνεύων τὸν ΞΑ' κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου (βλ. *Ράλλη - Ποτλῆ*, Σύντ. Ἱερ. Κανόνων, τόμ. Β', σελ. 445), ἀναφέρει «τοὺς λεγομένους *Ἀθιγγάνους*, τοὺς ὄφεις ἐγκολπιζομένους», οὐδεμίαν ὅμως ποιεῖται μνείαν *Γύφτων* ἢ ἔστω *Ἀθιγγάνων* «γητευτῶν».

3. Ὁ αὐτὸς Βαλσαμὼν ἐπὶ τῇ αὐτῇ εὐκαιρίᾳ, ὡς καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ΟΒ' κανόνος τοῦ Μ. Βασιλείου (βλ. *Ράλλη - Ποτλῆ*, ἔνθ' ἀνωτ., τόμ. Δ', σελ. 283) καὶ τοῦ ΚΔ' κανόνος τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Συνόδου (αὐτόθι, τόμ. Γ', σελ. 67), ὁμιλεῖ περὶ «γητευτριῶν γραῶν δι' ἐπᾳσμάτων τοὺς ἁπλουστέρους ἀπατωσῶν.... ἀρετὴν καὶ ἁγιασμὸν ὑποκρινομένων... καθὰ ποιοῦσι καί.... *ρακενδυτοῦντες ἠϋγένειοι καὶ ἠΰκομοι μοναχοί*» ἢ περὶ «*γητευτοτόκων* γραϊδίων» καὶ «*γητευτῶν* λεγόντων ποιά τινα ψαλμῳδήματα». Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας γραῖαι καὶ πλανόδιοι μοναχοί, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ Μωαμεθανοὶ χοτζᾶδες καὶ δερβίσηδες ἤσκουν τὴν τέχνην τοῦ γητευτοῦ παρ' ἡμῖν, γραϊδια δὲ κυρίως ἐξακολουθοῦν νὰ ἀσκοῦν ταύτην καὶ σήμερον (βλ. *Ν. Πολίτου*, Λαογρ. Σύμμ. Γ', 68 κ. ἑξ. *Ἐλπιν. Σαραντῆ*, Θρακικὰ 8, 1937, 352/53).

4. Βλ. *D. Georgacas*, ἔνθ' ἀνωτ. 156/57.

5. Εἰς τὸν μνημονευθέντα ΞΑ' κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου καταλέγονται τὰ ἐπιτίμια εἰς τὰ ὁποῖα «καθυποβάλλεσθαι δεῖ.... τούς τε λεγομένους *νεφοδιώκτας καὶ γητευτὰς καὶ φυλακτηρίους καὶ μάντεις*». Σημειωτέον, ὅτι ἡ γραφὴ «*γητευτὰς*» φέρεται καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν *Ράλλη - Ποτλῆ* καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν *Mansi*. Δὲν γνωρίζω πόθεν ἤντλησεν ὁ *Ν. Δ(ραγούμης)* τὴν ἀσαφῆ παραπομπὴν εἰς «τὸν Ξα' κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου καὶ τοῦ Μ. Βασιλείου(;)» ἔνθα ἀναγινώσκεται, κατ' αὐτόν, «.... *καὶ οἱ λεγόμενοι νεφοδιῶκται καὶ γυτευταί*». Εἰκάζω, ὅτι παρεσύρθη ἐκ τῆς παραπομπῆς ἣν δίδει ὁ *Du Cange* ἐν λ. *γυτευτὴς* καὶ *γυτεύτρια* «pro *γοητευτὴς* in Pand. Can. ad Canon. 61 Trullan. et Ancyran. 24.» Ὁ Du Cange ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τοὺς ἑρμηνευτὰς τῶν κανόνων. (Καὶ εἰς παλαιὰν ἔκδοσιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Κανόνες τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἁγίων Συνόδων», ὑπὸ *G. Neobarius*, Paris. 1540, ἀναγινώσκεται: «*τούς τε λεγομένους νεφοδιώκτας καὶ γυτευκτάς*...»). Ἀλλ' ἐπὶ τοιούτων δεδομένων δὲν δύναται προφανῶς νὰ στηριχθῇ σοβαρὰ ἐπιχειρηματολογία. Καὶ ὁ Χατζιδάκις ἄλλως τε δὲν

δύναται νὰ καλύψῃ ἱκανοποιητικῶς.[1] Διὰ νὰ δικαιολογῆται ἄλλως τε πλήρως καὶ ἡ παραγωγὴ *γυφτεύω* 〉 *γυτεύω* τοῦ 6ου ἢ τοῦ 7ου αἰῶνος, θὰ ἔπρεπε τὸ *γύφτος* νὰ εἶναι προγενεστέρως γνωστόν, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν «ἐπαγγελματικὴν» σημασίαν «γόης, ἐπαοιδός».[2]

3) Τὸ ὄνομα *γύφτος* κατέστη ἐνωρὶς κοινή, εὔχρηστος καὶ λίαν παραγωγικὴ λέξις τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Εἰς τέσσαρας καὶ πλέον δεκάδας ἀνέρχονται τὰ ἐξ αὐτῆς παράγωγα καὶ σύνθετα.[3] Εἰς ταῦτα συγκαταλέγονται λέξεις κοινόταται περιέχουσαι δύο χειλικά, διάφορα ἢ ὅμοια: *γυφτοβόλι, γυφτόβρυσι, γυφτοπούλλα, γυφτόπουλλο, γυφτοφαμελιά, γυφτοφάσουλα, γυφτοφέρνω*, κλπ. Πανταχοῦ ἐν τούτοις τὸ σύμπλεγμα *-φτ-* διετηρήθη ἀναλλοίωτον.[4] Τοῦτο σημαίνει, ὅτι τὸ ἴνδαλμα τῆς λέξεως ἦτο πάντοτε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τόσον σταθερὸν καὶ ζωηρὸν παρὰ τῷ λαῷ, ὥστε νὰ ἀποβαίνῃ ἥκιστα πιθανὴ ἡ ὑποτιθεμένη μοναδικὴ κατ' ἀνομοίωσιν μεταβολὴ αὐτοῦ εἰς τὸ **γυφτεύω* 〉 *γυτεύω*.

4) Μεταξὺ τῶν παραγώγων τοῦ *γύφτος* ὑπάρχουν καὶ χρησιμοποιοῦνται κοινῶς τὸ οὐσ. *γυφτιά* = πρᾶξις ἢ ἐνέργεια γινομένη ὑπὸ γύφτου ἢ ἁρμόζουσα εἰς γύφτον, καὶ τὸ ρῆμα *γυφτίζω* = φέρομαι ὡς γύφτος, πράττω ὅ,τι καὶ ὁ γύφτος, κάμνω «γυφτιές».[5] Ἐὰν ἠλήθευεν ἑπομένως ἡ ὑπόθεσις τῆς παραγωγῆς *γυφτεύω*〉

παρέλειψε νὰ ἐλέγξῃ τὰς παραπομπὰς ταύτας, ἀναγνωρίζει ὅμως ὅτι διὰ νὰ ἔχῃ τὴν ἰσχὺν ἐπιχειρήματος ἡ γραφὴ *γυτεύω* πρέπει νὰ ἀνάγεται εἰς τοὺς πρὸ τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος χρόνους, ὅτε τὸ *υ* διεκρίνετο ἐν τῇ προφορᾷ ἀπὸ τὸ *ι* (βλ. Ἀθηνᾶ 28, 1916, Λεξικογρ. Ἀρχ., 100/101).

1. Ἀπόδειξις εἶναι ὅτι τὸ σχετικὸν ἐπιχείρημα τοῦ Χατζιδάκι, ὅτι δηλ. «τὸ *γύφτος*, ἂν ἐκ τοῦ *Αἰγύπτιος*, εἶναι ἀρχαῖον, τὸ δὲ *γυ(φ)τεύω* τὸ ἐξ αὐτοῦ γενόμενον πάντως νεώτερον» (βλ. ἀνωτ., σελ. 19 ὑποσ. 2), εἶναι τὸ ἀσαφέστερον καὶ ἀσθενέστερον πάντων.

2. Ὀρθῶς, νομίζω, ἀπήντησεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ Φιλήντας (Γλωσσογν. καὶ Γλωσσογρ. 2, 45): τὸ *γύφτος* ὡς ἐπαγγέλματος δηλωτικὸν σημαίνει συνήθως «σιδερᾶς», διότι τὸ κατὰ παράδοσιν ἐπάγγελμα τῶν Γύφτων εἶναι πράγματι τὸ τοῦ χαλκέως, τοῦ σιδηρουργοῦ (ἐνιαχοῦ «*γύφτοι*» ἐλέγοντο παλαιότερον καὶ οἱ πλανόδιοι μουσικοί, οἱ ὀργανοπαῖκται τῶν πανηγύρεων καὶ γάμων). Εἶναι γνωστὴ ἡ παρὰ τῷ λαῷ ὑπάρχουσα πρόληψις εἰς βάρος τῶν Γύφτων, διότι ὁμοεθνής των δῆθεν ἦτο ὁ «χαλκεάς», ὁ ὁποῖος κατεσκεύασε τοὺς ἥλους δι' ὧν προσηλώθη ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ (βλ. *Ν. Πολίτου*, Παραδόσεις 2, 785/86).

3. Πλὴν τῶν παραγώγων καὶ συνθέτων τῆς λέξεως (40 περίπου), ἅτινα θὰ καταχωρισθοῦν εἰς τὴν σειρὰν *γύφτος* τοῦ Ἱστ. Λεξικοῦ (πβ. καὶ *D. Georgacas*, ἔνθ' ἀν., 152 ὑποσ. 5), ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἐπώνυμα μὲ α' συνθετικὸν τὸ *γύφτος* (*Γυφτογεώργις, Γυφτοδῆμος, Γυφτοκώστας*, κλπ.), ὡς καὶ προσηγορικὰ μὲ β' συνθετ. τὸ *γύφτος* (*ἀρκουδόγυφτος, βρωμόγυφτος, διαβολόγυφτος, Ἑλληνόγυφτος, παλαιόγυφτος, σκατόγυφτος, Τουρκόγυφτος*, κλπ.).

4. Ὁ *Kretschmer* (Glotta XVI, 183) θεωρεῖ μᾶλλον ἀδύνατον τὴν ἀνομοίωσιν *φ – β* (*γυφτεύω*) ἢ *φ – ψ* (*ἐγύφτεψα*).

5. Ὁ *D. Georgacas* ἀναφέρει (ἔνθ' ἀνωτ., 161) καὶ ρῆμα *γυφτεύω* = φέρομαι ἢ ζῶ ὡς γύφτος, διάφορον δὲ τοῦ *γυτεύω* ἢ *γητεύω* (βλ. αὐτ., ὑποσ. 5). Ἂν ὑφίσταταί που ρῆμα *γυ-*

γυτεύω = γοητεύω καὶ γυτειὰ = γοητεία, θὰ ἔπρεπε νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ ἀπίθανον συμπέρασμα ὅτι τὰ *γυφτίζω* καὶ *γυφτιὰ* ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων εἰς ἀντικατάστασιν τῶν *γυ(φ)τεύω* καὶ *γυ(φ)τειά*, συνωνύμων ἀρχικῶς, ἀλλὰ μεταβαλόντων ἐν τῷ μεταξὺ σημασίαν καὶ μορφήν.

Ἀνάγκη λοιπὸν παρίσταται νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Ἀλλατίου. Δύο κυρίως λόγοι ἐπιβάλλουν τοῦτο. Πρῶτος καὶ ἀποχρῶν λόγος εἶναι, ὡς ἐτονίσθη ἤδη, ἡ ἀπόλυτος σχεδὸν σύμπτωσις τῆς σημασίας μεταξὺ *γητεύω* καὶ *γοητεύω*, *γητεία* καὶ *γοητεία*, *γητευτὴς* καὶ *γοητευτής*. Οἱ Βυζαντινοὶ λόγιοι ἐχρησιμοποίουν ἀδιαφόρως ὁτὲ μὲν ἐκείνους, ὁτὲ δὲ τούτους.[1] Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ἔγραφον τοὺς δημώδεις, τοὺς συγκεκομμένους, τύπους πάντοτε διὰ τοῦ *η* ἀποτελεῖ, νομίζω, δεύτερον καὶ ἐξ ἴσου σοβαρὸν λόγον. Δὲν παρεσύροντο ἀσφαλῶς εἰς τοῦτο ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ὁμοιότητος καὶ ὁμοηχίας, ἀλλ' εἶχον σαφὲς τὸ αἴσθημα, ὅτι πρόκειται περὶ διαφορετικῶν ἁπλῶς τύπων τῆς αὐτῆς γραμματικῆς ἀρχῆς.

Ἐν τούτοις τὸ φωνητικὸν ζήτημα παραμένει: πῶς τὸ *γοητεύω* ἔγινε *γητεύω* καὶ ὄχι *γοτεύω*;

Ἡ ὑπὸ τοῦ Φιλήντα δοθεῖσα εἰς τὸ ἐρώτημα ἀπάντησις εἶναι ἴσως ἑλκυστική, ἀλλ' ὄχι καὶ ὀλιγώτερον ἀπίθανος διὰ τοῦτο. Εἶναι βέβαιον, ὅτι μεταβατικὸς τύπος *γογητεύω* οὐδέποτε ὑπῆρξε. Οὐ μόνον διότι θὰ ἦτο δύσκολον, ὡς παρετήρησεν ὁ Χατζιδάκις, νὰ ἀνεύρῃ τις εἰς τὴν κοινὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν παραδείγματα ἀναπτύξεως παρασιτικοῦ *γ* μεταξὺ *ο* καὶ *ι*,[2] ἀλλὰ καὶ διότι θὰ ἦτο δυσκολώτερον, ἂν μὴ ἀδύνατον, νὰ ἀνεύρῃ εἴς τε τὴν κοινὴν καὶ τὴν ἰδιωματικῶς ὁμιλουμένην παράδειγμα τοιαύτης ἀναπτύξεως μετὰ συλλαβὴν ἀρχομένην ἀπὸ *γ*. Εἰς τὴν δημωδεστέραν ἀκριβῶς ὁμιλίαν συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ἡ ἀποσιώπησις δηλαδὴ τοῦ δευτέρου ἐκ δύο *γ* συνεχομένων συλλαβῶν.[3] Ἐξ ὅσων

φτεύω σήμερον (εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἱστ. Λεξικοῦ δὲν ὑπάρχει σχετικὴ πληροφορία), τοῦτο ἀποτελεῖ, ὡς εἰκός, πρόσθετον καὶ σοβαρὸν ἐπιχείρημα κατὰ τῆς παλαιοτέρας ὑπάρξεως τοῦ αὐτοῦ ρήματος καὶ τῆς μεταβολῆς του εἰς *γυτεύω*.

1. Παράδειγμα τούτου πρόχειρον, ἀλλὰ πειστικόν, παρέχει ὁ ἤδη μνημονευθεὶς Πατριάρχης Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών. Ἑρμηνεύων οὗτος τοὺς εἰς γοητείας, μαντείας, φαρμακείας καὶ τὰ ὅμοια ἀφορῶντας ἱεροὺς κανόνας (ΞΕ' καὶ ΟΒ' τοῦ Μ. Βασιλείου, ΚΔ' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ ΞΑ' τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου), γράφει: «*Γοητεία* μὲν ἐστι τὸ δι' ἐπῳδῶν.... Οὐ μόνον τοὺς *γόητας καὶ τοὺς μάντεις* κολάζουσιν οἱ κανόνες.... *Γητευτὰς* δὲ πόσους ἂν ἴδοις λέγοντας θεῖά τινα ψαλμῳδήματα.... Διαφορά ἐστι *μάντεων καὶ γητευτριῶν* γραῶν.... Τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβάλλονται καὶ οἱ προσερχόμενοι *γητευτρίαις*...» (Πβ. καὶ τὴν ὑπὸ *Ζωναρᾶ* καὶ *Ἀριστηνοῦ* διδομένην εἰς τοὺς αὐτοὺς κανόνας ἑρμηνείαν).

2. Βλ. ἀνωτ., σελ. 19 ὑποσ. 2. (Περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι διαλεκτικῶς τοιαύτη ἀνάπτυξις παρουσιάζεται συχνά).

3. Βλ. Ἱστορ. Λεξικόν, ἐν λ. *ἀγώγι*, *ἀγωγιάζω*, *ἀγωγιάτης*, *ἀγωγός*, *γαΐλα*, κλπ.

γνωρίζομεν, τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ δὲν διέφερεν ὡς πρὸς τοῦτο κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχήν.[1] Θὰ ἦτο, κατ' ἀκολουθίαν, παράδοξον νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἐλέχθη τότε κοινῶς *γογητεύω* ἀντὶ *γοητεύω*[2] καὶ ὅτι ὁ τύπος οὗτος μὲ τὰ δύο ἐπάλληλα *γ* ἐπέζησεν ἀκριβῶς τόσον, ὅσον ἐχρειάσθη διὰ νὰ μεταβληθῇ εἰς *γητεύω* κατὰ παράλειψιν τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *γο-*,[3] δὲν ἀφῆκε δ' ἕνεκα τούτου ἴχνη τῆς ὑπάρξεώς του.

Δὲν ἀπομένει, νομίζω, ἢ νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἡ ἔκκρουσις καὶ ἀποβολὴ τοῦ φθόγγου *ο* ὑπὸ τοῦ ἀσθενεστέρου *η* (*ι*) συνετελέσθη κατ' ἐξαίρεσιν πρὸς τὸν κανόνα καὶ κατ' ἐπίδρασιν ἰδιαιτέρου τινὸς παράγοντος. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ παράγων οὗτος ἀνάγεται εἰς τὸν δυναμικὸν τονισμὸν τοῦ κλειστοτέρου φωνήεντος, ὡς ὑπέθεσεν ἀρχικῶς ὁ Χατζιδάκις, ἐπινεύοντος τοῦ Kretschmer. Ἐκ τῶν τύπων δηλαδὴ τοῦ ἀορίστου *ἐγοήτευσα, ἐγοήτευσε, ἐγοήτευσαν*, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ συχνότερον χρησιμοποιούμενοι εἰς τὴν καθημερινὴν ὁμιλίαν, προῆλθον οἱ συγκεκομμένοι τύποι *ἐγήτευσα, ἐγήτευσε, ἐγήτευσαν*, ἐντεῦθεν δὲ καὶ *γητεύω, γητεία*, κλπ., διότι ὁ τονούμενος φθόγγος *-ή-* ἐξενίκησε τὸν ἄτονον καὶ ἀσθενέστερον διὰ τοῦτο ἀκουόμενον *-ο-*. Ἀνάλογα παραδείγματα δὲν λείπουν.[4] Ὁπωσδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶ-

---

1. Ἐπ' αὐτοῦ, βλ. τὴν ἀξιόλογον μελέτην τοῦ *K. Krumbacher*, Ein irrationaler Spirant ins Griechischen (Sitzugsber. d. Akad. d. Wissensch. zu München, 1886, 363 - 442). Πβ. καὶ *K. Dieterich*, Unters. z. Gesch. d. gr. Sprache, 91 - 92. *St. Psalles*, Gramm. d. byzant. Chron., 77. *P. Kretschmer*, D. lesb. Dial., 189 - 191. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2, 149 - 150.

2. Σημειωτέον, ὅτι τὰ Βυζαντινὰ καὶ νεώτερα *γεύγομαι*=*γεύομαι*, *γιατρεύγω*=*γιατρεύω*, *γυρεύγω*=*γυρεύω* δὲν ἀποτελοῦν ἀνάλογα δεδομένα. Εἰς ταῦτα πρόκειται ἀνάπτυξις *γ* ἐν τῇ ρηματικῇ καταλήξει *-εύω* (βλ. *Γ. Χατζιδ.* ΜΝΕ 1, 49 - 50). Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ μεταγενέστερον (2ος αἰ. π. Χρ.) *ὑγιγαίνης*=*ὑγιαίνης*, ἔνθα πρόκειται μᾶλλον περὶ ἐσφαλμένης γραφῆς, κατὰ σπουδὴν ἀποκαταστάσεως, ὡς δεικνύει ὁ ἀντίθετος τύπος *ὑϊαίνης* (=*ὑγιαίνης*) τῆς ἰδίας ἐποχῆς (βλ. *Ed. Mayser*, Gramm. d. Papyr. I, 164, 168).

3. Ἀφίνω ὅτι εἶναι ἐξ ἴσου ἀπίθανος ἡ ὑπόθεσις τῆς συγχύσεως κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν μεταξὺ τῆς ἀτόνου συλλαβῆς *γο-* καὶ τῆς ἀντωνυμίας (*ἐ*)*γώ* (σημειωτέον, ὅτι συγκεκομμένος τύπος 'γώ δὲν μαρτυρεῖται, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφανίσεως τῶν τύπων *γητεύω, γητευτής, γητεύτρια*, ἐνῷ ἀπαντᾷ ἀντιθέτως ὁ χαρακτηριστικὸς ἐπὶ τοῦ προκειμένου τύπος *ἐώ*, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ Φιλήντας ὑπεγράμμισεν ἀλλαχοῦ: Γλωσσογν. καὶ Γλωσσογρ. I, 12/13. Πβ. *Ν. Πολίτου*, Παροιμ. Δ', 651/52). Ὁ μετ' ἐμφάσεως συνήθως λεγόμενος καὶ ἰσχυρῶς διὰ τοῦτο τονιζόμενος τύπος *ἐγώ* δυσκόλως ἠδύνατο νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ ἄτονον *γο-* ἢ *ἐγο-* τοῦ ὑποθετικοῦ *γογητεύω* ἢ *ἐγογήτευσα*.

4. Ἰδοὺ ὅσα κατώρθωσα νὰ συγκεντρώσω. 1) *ό - α* ⟩ *ό*: *πρόβατα* ⟩ *πρόατα* ⟩ *πρότα* (Ἀκαρν. *Θεσσαλ.* κ. ἄλλ.), *ἐχλόασαν* ⟩ *ἐχλόσαν* ⟩ *χλόζω* (Καλάβρ., Δεσφ., Παξ, καὶ ἀλλ.). 2) *ο - ί* ⟩ *ί*: *βοΐδι* ⟩ *βίδι*, *ἐβοήθησα* ⟩ *ἐβήθησα* ⟩ *βηθῶ* ⟩ *βησῶ* καὶ *βηθῶ* ⟩ *φητῶ* ⟩ *ἀφητῶ* (Ἀπουλία. βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. *βοηθῶ*). 3) *έ - ο* ⟩ *έ*: *θέος* ⟩ *θὲς* (Μακεδ.: *θὲς σ'χωρέσ' τὰ πεθαμένα σου*). 4) *ε - ί* ⟩ *ί*: *πῆγα καὶ εἶπα* ⟩ *πῆγα κ' εἶπα, αὐτός με εἶχε...* ⟩ *αὐτὸς μ' εἶχε..., ἐγὼ*

γμα,[1] τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τὸ *γητεύω* προῆλθεν ἐκ τοῦ *γοητεύω* δι' οὓς λόγους εἴπομεν καὶ ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐγενικεύθη εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἤδη ἐποχῆς.[2] Ὅθεν ἡ ἱστορικῶς ὀρθὴ γραφὴ τοῦ ρήματος καὶ τῶν παραγώγων αὐτοῦ εἶναι ἡ διὰ τοῦ *η*: *ἀγήτευτος, γητεύω, γητευτής, γητειά*, κλπ.

λιγερὸς (βεργολυγερός).

Τὸ ἐπίθετον *λιγερὸς* σημαίνει κοινῶς τὸν ἔχοντα λεπτόν, εὐθυτενὲς καὶ εὔκαμπτον σῶμα, κυριολεκτεῖται δὲ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ νέων καὶ νεανίδων διακρινομένων διὰ τὰ σωματικὰ ταῦτα προσόντα. Ἡ λαϊκὴ μοῦσα χαρακτηρίζει συχνὰ τὰς ἡρωΐδας αὐτῆς ὡς «λιγερές»,[3] σημεῖον τοῦτο ὅτι ὁ λαὸς θεωρεῖ τὴν διὰ τοῦ ἐπιθέτου δηλουμένην σωματικὴν ἀρετὴν ὡς ἓν τῶν κυρίων γνωρισμάτων τῆς γυναικείας ὡραιότητος.

Ὁ *Κοραῆς* πρῶτος διετύπωσε τὴν γνώμην, ὅτι τὸ ἐπίθετον παράγεται ἐκ τοῦ οὐσ. *λύγος*, «τοῦ δηλοῦντος ὄχι μόνον τὴν κοινῶς λεγομένην *λυγαρέαν*, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἄλλο φυτὸν εὔστροφον.»[4] Ὑπέθεσεν ἀρχικὸν μεσαιωνικὸν τύπον *λυγηρός*, ὅθεν τὸ νεώτερον *λυγερός*.[5] Ἔκτοτε, ἡ ἐκ τοῦ *λύγος* ἢ τοῦ *λυγεὰ* παραγωγὴ τοῦ *λυγερὸς* ἔτυχε τῆς γενικῆς ἐπιδοκιμασίας,[6] υἱοθετήθη δέ, κατ' ἀκολουθίαν, καὶ εἰς τὸ Ἱστορ.

σε εἶδα)ἐγὼ σ' εἶδα, κλπ. (κοινά). 5) *έ – α) έ: κρέας) κρές, φρέαρ)φλέας) φλές, πρινέας)πρινές, φονέας) φονές, μηλέα) μηλέ, λυγαρέα) λυγαρέ, γραῖα) γραῖ*, κλπ. (Δ. Κρήτη, Ἰκαρ., κ. ἀλλ.). 6) *ί – ο) ί: παιδίον) παιδίν, ψωμίον) ψωμίν, τυρίον) τυρίν*, κλπ. κλπ. (ἤδη τῆς μεταγν. κοινῆς). Βλ. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 216, 345. 2, 402. Ἀθηνᾶ 29 (1917), 200. *Mayser*, ἔνθ' ἀνωτ. I, 260 *ὑποσ.* 2. *Διὰ τὴν διάφορον ἑρμηνείαν τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τῶν μεταβολῶν τούτων*, βλ. *Γ. Χατζιδ.* ΜΝΕ 1, 90, 247 – 48, 344/45. *Ν. Ἀνδριώτην*, ἐν Ἀρχ. Θρᾳκ. Θησ. 6, (1939), 192-98. *Β. Φάβην*, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 2 (1940), 94. κλπ. Διὰ τὰς δύο τελευταίας, βλ. ἰδιαιτέρως *Σ. Καψωμένον*, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. I (1939), 51 – 61.

1. Εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω ὅτι ὁ καθηγ. *Ἀ. Τσοπανάκης* θεωρεῖ τὴν μεταβολὴν *γοητεύω) γητεύω* ἄσχετον πρὸς τὸν τόνον καὶ ὅτι θὰ διαλάβῃ περὶ αὐτοῦ εἰς προσεχὲς δημοσίευμα.

2. Πιθανῶς εἰς τὴν γενίκευσιν τῶν συγκεκομμένων τύπων ἐπέδρασε καὶ συμφυρμός τις πρὸς τὰ συνώνυμα *ἀγυρτεύω, ἀγυρτεία*.

3. Ἢ «*λιγερόκορμες*», ὅπερ σημαίνει ὅτι εἰς τὸν λεπτὸν καὶ εὔκαμπτον κορμὸν τοποθετεῖ κυρίως ὁ λαὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἐπιθέτου δηλουμένην ἰδιότητα. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ αὐτὴ ἰδιότης δύναται νὰ ἀποδοθῇ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ εἰς ἐξαιρετικὰ ζῷα, ὡς ὁ ἵππος ἢ ὁ κύων (βλ. *Σ. Ξανθουδ.*, ἐν Byz. Zeitschr. XVI, 471), καὶ εἰς εὐθυτενῆ δένδρα, ὡς ἡ κυπάρισσος, κλπ.

4. Ἄτακτα 1, 236. 5, 173.

5. Αὐτ. 1, 312. 4, 297.

6. Βλ. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 163, 410 (πβ. Ἀθηνᾶ 28, 1916, Λεξικογρ. Ἀρχ., 19. Λεξικογρ. Ἀρχ. 6, 1923, 489). *Σ. Ξανθουδ*, Ἐρωτόκρ., σελ. 601. *Ν. Ἀνδριώτη*, Ἐτυμ. Λεξ. τῆς Κοινῆς Νεοελλ., ἐν λ. *λυγερός*. *Α. Α. Παπαδόπουλον*, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 5 (1950), 137. *Φ. Κουκουλέ*, Βυζαντ. Βίος καὶ Πολιτ. ΣΤ', 502 (πβ. κατωτ. σελ. 27 ὑποσ. 3).

Λεξικόν.[1] Προσεκτικὸς ὅμως ἔλεγχος τῶν σχετικῶν δεδομένων δεικνύει, ὅτι ἡ ἐτυμολογία αὕτη οὐδόλως εὐσταθεῖ ἀπό τε σημασιολογικῆς καὶ γραμματικῆς ἀπόψεως.

Ἐν πρώτοις τὸ Βυζαντινὸν θεωρούμενον *λυγηρὸς* δὲν εἶναι ἀσφαλές. Ἀναγινώσκεται εἰς παραλλαγὴν Προδρομικοῦ στίχου καὶ εἰς ἣν θέσιν ἀναγινώσκεται *λογαρᾶς* ἢ *λαγαρὸς* εἰς ἄλλας παραλλαγὰς τοῦ αὐτοῦ στίχου.[2] Νομίζω διὰ τοῦτο ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ σφάλματος ἀναγνωστικοῦ κατὰ τὴν ἀντιγραφήν, ἂν δὲν πρόκειται περὶ μεταγραφῆς ἐπὶ τὸ λογιώτερον τοῦ δημώδους *λιγερός*, συσχετισθέντος ἔκτοτε κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὴν *λυγέαν*.[3] Ἀλλὰ τύπος *λυγηρὸς* ἐκ τοῦ *λύγος* ἢ τοῦ *λυγέα* εἶναι γραμματικῶς ἀδικαιολόγητος. Διότι θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἀναλογικὸν σχηματισμὸν πρὸς ἄλλο ἢ ἄλλα παράγωγα ἐξ οὐσιαστικῶν εἰς *-ηρός*, σημασιολογικῶς συγγενῆ ἢ ἀνάλογα, τὰ ὁποῖα ἐγὼ τοὐλάχιστον δὲν βλέπω. Καὶ ὁ τύπος *λυγερὸς* ἄλλως τε εἶναι ἐξ ἴσου ἀπίθανος. Ὡς γνωστόν, τὰ εἰς *-ερὸς* παράγωγα ἐξ οὐσιαστικῶν σημαίνουν συνήθως τὸν ἔχοντα ἐν πλησμονῇ τὴν ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου δηλουμένην ἰδιότητα. Ἐὰν λοιπὸν τὰ *φοβερός, φθονερός, φλογερός, δροσερός, καρπερὸς* κ.τ.τ. σημαίνουν τὸν ἔχοντα ἐν πλησμονῇ, τὸν πλήρη φόβου, φθόνου, φλογός, δρόσου, καρποῦ, κλπ., τότε τὸ *λυγερὸς* πρέπει νὰ σημαίνῃ τὸν πλήρη, τὸν ἔχοντα ἐν ἀφθονίᾳ *λύγους* ἢ *λυγέας*,[4] ἐφ' ὅσον τὸ πρωτότυπον οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ ἢ τὸ γνωστὸν φυτόν, τὴν κοινὴν «*λυγαρέαν*».[5] Ἐὰν δὲ ληφθῇ ἐπὶ πλέον ὑπ' ὄψιν, ὅτι δὲν ὑπάρχει, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, εἰς τε τὴν ἀρχαίαν, μεταγενεστέραν, μεσαιωνικὴν καὶ

1. Ἐν λήμμ. *βεργολυγερός*, τὸ ὁποῖον ἐτυμολογεῖται «ἐκ τοῦ οὐσ. *βέργα* καὶ τοῦ ἐπιθ. *λυγερός*» (πβ. καὶ ἐν λ. *ἀγκωνόπηλος*).

2. Βλ. *Hesseling - Pernot*, Poèmes Prodrom. III, 400 ff (οἱ ἐκδόται θεωροῦν τὸν στίχον νόθον: βλ. αὐτ., σελ. 102. Ὁ *Du Cange* ἀνέγνωσε κατὰ λάθος, φαίνεται, *λιγηρός*: βλ. Gloss. med. Graecit., Append. I, ἐν λ.).

3. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ *λογαρᾶς* ἢ *λαγαρὸς* ἢ *λυγηρὸς* ἀκολουθεῖται πάντοτε ὑπὸ τοῦ *ἀτσαλοπερπατάρης* (ἢ *ἀτσαλοπεριπάτης*), ὅπερ σημαίνει τὸν βαδίζοντα *ἄτσαλα*, δηλ. ἀκανονίστως καὶ ἀχαρίτως. Φαντάζομαι, ὅτι οὐδέποτε θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ τὸ σωματικὸν τοῦτο ἐλάττωμα εἰς ἄνθρωπον ἔχοντα τὸ σωματικὸν προσὸν τοῦ «λιγεροῦ», ἐνῷ κάλλιστα ἠδύνατο νὰ ἀποδοθῇ τοῦτο εἴτε εἰς τὸν «λογαρᾶν», τὸν φλύαρον καὶ κομπορρήμονα δηλαδή, εἴτε εἰς τὸν «λαγαρόν», τὸν χαλαρὸν καὶ μαλθακὸν τὸ σῶμα. (Περὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν εἰς *-ερὸς* καὶ *-ηρὸς* ἐπιθέτων παρὰ Βυζαντινοῖς, βλ. *St. Psaltes*, Gramm. d. byz. Chron., 20).

4. Ὑπάρχει πράγματι τοπωνύμιον *Λυγερὸ* ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην (βλ. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2, 34, 457), ὅπως ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἀνάλογα τοπωνύμια εἰς *-ερὸς* ἐξ ὀνομάτων φυτῶν (βλ. *Amantos*, Die Suff. d. neugr. Ortsn., 41-43. *Μ. Μενάρδου*, ἐν Ἀθηνᾷ 18, 1906, 362).

5. Ἡ προσπάθεια τοῦ *Κοραῆ* (ἔνθ' ἀνωτ. 1, 236. 5, 172) νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν λέξιν *λύγος* τὴν σημασίαν «εὔκαμπτος, εὐλύγιστος», ἐπὶ τῇ βάσει ἀσαφῶν μαρτυριῶν τῶν λεξικογράφων, ὀφείλεται εἰς τὴν εὐνόητον ἐπιθυμίαν νὰ δικαιολογήσῃ σημασιολογικῶς τὴν ὑποστηριζομένην ἐτυμολογίαν. Τοιαύτη ὅμως σημασία οὐδαμόθεν πιστοῦται.

νεωτέραν Ἑλληνικὴν παράγωγον εἰς -*ερὸς* ἐξ ὀνόματος δένδρου ἢ θάμνου σημαῖνον τὸν ἔχοντα τὴν ἰδιότητα, ἣν παρουσιάζουν οἱ κλάδοι, τὰ φύλλα ἢ ὁ κορμὸς τοῦ φυτοῦ,[1] ἀποβαίνει τελείως ἀπίθανος ἡ ὑπόθεσις τοῦ κατ' ἐξαίρεσιν σχηματισμοῦ ἐκ τοῦ *λύγος* ἢ *λυγεὰ* ἐπιθέτου *λυγερός*, δηλοῦντος τὸν ἔχοντα τὴν ἰδιότητα τῶν κλάδων τοῦ λύγου, τὸν εὔκαμπτον, εὔστροφον. Πρόσθετον δ' ἀκόμη ἔνδειξιν κατὰ τοιαύτης ὑποθέσεως ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι οὐδέποτε συσχετίζεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἡ ἔννοια τοῦ ἐπιθέτου πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ *λύγου*, ἐνῷ πολλάκις συνδυάζεται πρὸς τὴν ἔννοιαν ἄλλων φυτῶν: *λιγερὸς* ἢ *λιγερὴ* «σὰν κυπαρίσσι» λέγεται συνήθως, «σὰν καλάμι» ἢ «σὰ' λεύκα» δύναται νὰ λεχθῇ, «σὰ' λυγαρεὰ» ὅμως ἢ «σὰ' λυγεὰ» οὔτε λέγεται, οὔτε δύναται νὰ λεχθῇ.[2] Τοῦτο δέ, διότι εἰς τὸ τελευταῖον ὄνομα δὲν ἐνυπάρχει ἡ πλήρης ἔννοια τοῦ «λεπτός, εὐθυτενὴς καὶ εὔκαμπτος», ἣν ἐκφράζει τὸ ἐπίθετον καὶ αἰσθητοποιεῖ ἡ παρομοίωσις πρὸς τὸ «κυπαρίσσι» ἢ ἄλλα φυτά.[3]

Ἀποκλειομένης διὰ ταῦτα τῆς ἐκ τοῦ *λύγος* ἢ *λυγεὰ* παραγωγῆς τοῦ ἐπιθέτου, ἀπομένει ὡς λίαν πιθανὴ ἡ ἐκ τοῦ ἀρχαίου *λιγυρὸς* προέλευσις αὐτοῦ.[4] Τὸ ἐπίθετον *λιγυρὸς* ἐσήμαινε κατ' ἀρχάς, ὡς προσδιοριστικὸν ἤχου κυρίως, τὸν «ὀξύν, λεπτόν», ἀλλὰ καὶ «εὔστροφον, μελῳδικὸν» συγχρόνως, βραδύτερον δ' ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τὴν αὐτὴν περίπου σημασίαν ὡς προσδιοριστικὸν καὶ ἄλλων συγκεκριμένης ἐννοίας οὐσιαστικῶν. Οὕτω, ἐλέγετο «ἀοιδή, μολπή, φωνὴ» *λιγυρά*, ἀλλὰ καὶ «φόρμιγξ» *λιγυρὰ* καὶ «μάστιξ» *λιγυρά*, τελευταῖον δὲ καὶ «οὐρὰ» *λιγυρά*, ἤδη παρὰ *Ξενοφῶντι*, καθ' ὃν αἱ καλαὶ κυνηγετικαὶ κύνες πρέπει νὰ ἔχουν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων σωματικῶν προσόντων, καὶ «*οὐρὰς μακράς, ὀρθάς, λιγυράς*».[5]

---

1. Βλ. προχείρως, διὰ τὴν ἀρχ. καὶ μεταγενεστ.: *Kretschmer-Locker*, Rückläuf. Wörterb. d. gr. Spr. 370· διὰ τὴν μεσαιων.: *St. Psalles*, Gramm. d. byz. Chron., 301/2. Πβ. καὶ *Γ. Χατζιδ.*, Ἀκαδ. Ἀναγν.[2] 2, 410. *Ed. Schwyzer*, Gr. Gramm. I, 482. *P. Chantraine*, La format. des noms en grec anc., 228-30.

2. Δὲν εἶναι πιθανῶς ἄσχετον πρὸς τοῦτο τὸ γεγονός, ὅτι ἐν Ἀπυράνθῳ τῆς Νάξου κ. ἀλλ. λέγεται, κατ' ἀντιμετάθεσιν, *'υλίζω*, *'υλεά*, *'υλιστὸς* ἀντὶ *λυγίζω*, *λυγεά*, *λυγιστός*, πάντοτε ὅμως *λι'ερός*, *βεργολι'ερός*. Χαρακτηριστικώτερον δ' ἴσως εἶναι ὅτι οἱ Τσάκωνες λέγουν *'ουλεὰ* ἀντὶ *λυγεὰ* καὶ *γυλίζου* ἀντὶ *λυγίζω*, δὲν χρησιμοποιοῦν ὅμως τὸ *λιγερός*.

3. Σαφεστέρα εἶναι ἡ παρομοίωσις πρὸς τὴν «*βέργα*», τὸν νεαρὸν δηλ. καὶ ραδινὸν βλαστὸν διαφόρων, ἀγρίων κυρίως, φυτῶν. Δι' ὃ καὶ λέγεται συνηθέστατα *λιγερὸς* ἢ *λιγερὴ* «σὰ' βέργα» καί, μονολεκτικῶς, *βεργολιγερός*. (Εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ συνθέτου ἐπέδρασεν ἀσφαλῶς καὶ παρετυμολογία τις πρὸς τὸ *βεργολυγίζω*, *βεργολυγιστός*, ἃ βλ.).

4. Σημειωθήτω ὅτι ἤδη τὸ 1873 ὁ *Ἰω. Σταματέλος*, φιλόλογος, πραγματευόμενος περὶ τῆς Λευκαδίας διαλέκτου εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ ἐν Κ)πόλει Φιλολ. Συλλόγου, τόμ. Η', σελ. 374, ἔκαμε τὴν διαπίστωσιν ταύτην: «*λιγερός*: Αὐτὸ τὸ ἀρχ. *λιγυρός*».

5. Κυνηγετ. 4, 1. Ταῦτα παραφράζων ὁ *Πολυδεύκης* γράφει: «*οὐραὶ προμήκεις, εὐθεῖαι, ὀξεῖαι, λιγυραί*». (Ὀνομαστ. 5,59).

Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν τὸ *λιγυρὸς* σημαίνει σαφῶς «λεπτὸς καὶ εὔκαμπτος», πιθανῶς δὲ καὶ «εὐθυτενής, ἴσιος» συγχρόνως.[1] Τὴν αὐτὴν δὲ σημασίαν ἔχει τὸ ἐπίθετον καὶ εἰς χωρίον *Ἀπολλοδώρου τοῦ Δαμασκηνοῦ* (2ος αἰ. μ. Χρ.), ἔνθα γίνεται λόγος περὶ ἐξαρτήματος πολιορκητικῆς μηχανῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι — ἢ πρέπει νὰ εἶναι — «*λιγυρὸν καὶ εὐκαμπές, ὥστε μὴ παρεμποδίζειν τὸν κόρακα*».[2] Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ *λιγυρὸς* ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι πάντοτε ἐν χρήσει εἰς τὴν ὁμιλουμένην,[3] σὺν τῷ χρόνῳ δ' ἀπεδόθη εἰς ζῷα ἢ δένδρα, τῶν ὁποίων μέλος ἢ ὁ κορμὸς παρουσιάζει τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς λεπτότητος καὶ ραδινότητος, τελικῶς δὲ εἰς νέους ἢ νεάνιδας, τῶν ὁποίων τὸ σῶμα παρουσιάζει συχνὰ τὸ αὐτὸ προσόν. Ἡ φωνητικὴ μεταβολὴ τοῦ *λιγυρὸς* (δηλ. *λιγιρὸς*) εἰς *λιγερός*, κατ' ἀνομοίωσιν παρὰ τὸ *ρ*, εἶναι τῶν συνήθων φαινομένων τῆς νέας Ἑλληνικῆς.[4] Γραπτέον ἄρα *λιγερὸς* καὶ *βεργολιγερός*.[5]

1. Κατ' ἀρχὰς ἀπεδόθη διὰ τοῦ «ὀξύς», κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν λεξικογράφων διδομένην ἑρμηνείαν εἰς τὸ ἐπίθετον, ὡς προσδιοριστικὸν ἤχου (εἰς τὴν ἔκδ. Didot, π. χάριν, τὸ σχετικὸν χωρίον μεταφράζεται: caudas longas, rectas, *acutas*). Βραδύτερον ἐξ ἀντιβολῆς πρὸς ἀντίστοιχον χωρίον τοῦ *Ἀρριανοῦ* (Κυνηγετ. 5,9: «*οὐρὰς λεπτάς, μακράς, δασείας τὴν τρίχα, ὑγράς, εὐκαμπεῖς, τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς δασύτερον*»), ἐλήφθη ὑπὸ τὴν σημασίαν «μαλακός, εὔκαμπτος» (βλ. Θησαυρὸν ἐν λ.), οὕτω δὲ ἑρμηνεύεται ἔκτοτε εἰς ὅλα τὰ λεξικὰ τῆς ἀρχ. Ἑλληνικῆς («pliant, flexible», παρὰ *Liddell - Scott - Jones*). Ἀλλ' ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τῶν ἀντιστοίχων χωρίων τοῦ Ἀρριανοῦ καὶ τοῦ Πολυδεύκους συνάγεται, νομίζω, σαφῶς ὅτι τὸ *λιγυρὸς* ἐνεῖχε, ὄχι μόνον τὴν ἔννοιαν τοῦ «εὔκαμπτος, εὔστροφος», ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ «λεπτὸς καὶ εὐθὺς» συγχρόνως. Ἡ πλήρης αὕτη ἔννοια ἀποδίδεται διὰ τῆς ἀναλυτικῆς ἑρμηνείας τοῦ ἐπιθέτου ὑπὸ τῶν δύο τελευταίων, παρὰ τὴν καταφανῆ προσπάθειαν ἀμφοτέρων νὰ ἀποφύγουν τὴν μομφὴν ἐπὶ ἀντιγραφῇ. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ παρατιθεμένου ἀμέσως κατωτέρω χωρίου τοῦ Ἀπολλοδώρου, ἔνθα ἡ ἔκφρασις «*λιγυρὸν καὶ εὐκαμπὲς*» δεικνύει ὅτι τὸ δεύτερον ἐπίθετον ἐτέθη πρὸς διασάφησιν τῆς ἐννοίας τοῦ πρώτου μᾶλλον ἢ πρὸς δήλωσιν διαφορετικῆς ἐννοίας. Ἐν κατακλεῖδι, τὸ ἐπίθ. *λιγυρὸς* ἤδη κατὰ τὴν μεταγενεστέραν ἐποχὴν δὲν ἐσήμαινε μόνον «λεπτὸς» (ἐσφαλμένως, νομίζω, μεταφράζεται εἰς τὴν πρόσφατον Ἀγγλ. ἔκδοσιν τοῦ Ξενοφῶντος—εἰς τὴν σειρὰν Loeb Library—διὰ τοῦ «thin»), οὔτε μόνον «εὔκαμπτος, εὔστροφος», οὔτε μόνον «εὐθύς, ἴσιος», ἀλλ' ἀπέδιδε συνδυασμὸν καὶ τῶν τριῶν τούτων ἐννοιῶν.

2. Βλ. Θησαυρόν, ἐν λ. (Δυστυχῶς ἐκ τῆς παρατιθεμένης ἐκεῖ περικοπῆς δὲν φαίνεται οὔτε περὶ ποίας μηχανῆς, οὔτε περὶ τίνος ἀκριβῶς ἐξαρτήματος αὐτῆς πρόκειται, τὸ κείμενον δὲ τῶν Πολιορκητικῶν τοῦ *Ἀπολλοδώρου* δὲν ἀνευρίσκεται εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν Ἀθηνῶν).

3. Ἀπόδειξις ὅτι ἀπαντᾷ ὡς κυριώνυμον (*Λιγυρὸς* καὶ θηλ. *Λιγυρίς*) εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Ἑλληνο-ρωμαϊκῆς ἐποχῆς (βλ. *R. Harder*, Abhandl. Akad. Berlin 1943, ἀριθ. 14, σελ. 17) καὶ ὡς ἐπώνυμον εἰς συμβόλαιον τοῦ 1304, ὑπὸ τὴν ὀρθὴν δὲ μορφὴν *Λιγυρὸς* (*Petit - Korableff*, Actes de Chilandar = Βυζ. Χρον. XVII, παράρτ. n° 1, σελ. 49: *Ξένος ἱερεὺς καὶ κληρικὸς ὁ Λιγυρός*), τὴν ὁποίαν ὁ μ. *Φ. Κουκουλὲς* μετέβαλε κατὰ τὰ παραδεδεγμένα εἰς *Λυγηρὸς* (Βυζ. Βίος καὶ Πολιτ. Ϛ', 502: βλ. ἀνωτ., σελ. 24 ὑποσ. 6).

4. Βλ. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1,239/40. κλπ.

5. Παραθέτω, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ἓν εἰσέτι παράδειγμα ἐσφαλμένης ἱστορικῶς γραφῆς

γαέλα.

Ἐν Σύμῃ καὶ Μεγίστῃ ὀνομάζεται *γαέλα* (ἡ) «εἶδος ἰχθύος μικροτέρου τῆς σμαρίδος καὶ μεγαλυτέρου τῆς ἀθερίνας, ζῶντος ἀγεληδόν».[1] Ἡ λέξις κατεχωρίσθη εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν ὑπὸ λῆμμα **γαδέλλα*, παραγόμενον «πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *γάδος* καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. *-έλλα*» καὶ ἑρμηνευόμενον «ἰχθὺς θαλάσσιος ὅμοιος πρὸς ἀθερίναν».

Ἡ σημασία ἐν τούτοις τῆς λέξεως ἀρκεῖ νὰ ἀποκλείσῃ τὸ ὑποθετικὸν λῆμμα[2] καὶ τὴν διδομένην εἰς τοῦτο ἐτυμολογίαν. Διότι ἡ ἐντεῦθεν εἰκαζομένη μεταφορὰ τῆς σημασίας ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ *γάδου*, ἰχθύος εὐμεγέθους καὶ «οὐ συναγελαστικοῦ»,[3] εἰς τὴν τῆς μικροσκοπικῆς καὶ «ἀγεληδὸν ζώσης» *ἀθερίνας* εἶναι πρακτικῶς ἀδύνατος, ὅσην καὶ ἂν ἀποδώσωμεν σμικρυντικὴν δύναμιν εἰς τὴν ὑποκοριστικὴν κατάληξιν *-έλλα*. Τὸ ὄνομα *γαδέλλα*, ἐὰν ὑπῆρχε, θὰ ἐσήμαινε διὰ τὸν λαὸν «εἶδος γάδου» (ἢ ὁμοιάζοντος πρὸς τὸν γάδον ἰχθύος) κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μικροτέρου τοῦ συνήθους, ἀλλ' οὐδέποτε «εἶδος ἀθερίνας». Ἀφίνω ὅτι ἡ λέξις *γάδος*, ὡς ὄνομα ἰχθύος, εἶναι ἄγνωστος κατά τε τὴν Βυζαντινὴν καὶ τὴν νεωτέραν περίοδον. Ἀπαντᾷ *ἅπαξ* παρ' *Ἀθηναίῳ* ὡς διαλεκτικὸν συνώνυμον τοῦ κοινοτέρου «ὄνος».[4] Ἀποβαίνει ὡς ἐκ τούτου ἥκιστα πιθανὴ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι

ἀκολουθουμένης εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν δι' ἀβασάνιστον ἀποδοχὴν ὑποκειμενικῆς ἐτυμολογίας. Ἐννοῶ τὰ ἄρθρα *ἀβγοκουλούρα*, *ἀβγοκούλουρο*, *ἁρμυροκούλουρο*, *βασιλοκουλούρα*, *βοϊδοκουλούρα*, *γαλατοκούλουρο*, κλπ., ἔνθα γράφεται *κουλούρα* καὶ *κουλούρι* ἀντὶ τῶν ὀρθῶν *κουλλούρα* καὶ *κουλλούρι* (βλ. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1,237). Τοῦτο δέ, διότι ὁ καθ. *Ἀ. Χατζῆς* συνεδύασεν ἀστόχως τὴν παραγωγὴν τῆς λ. *κουλλούρι*, ὅθεν τὸ *κουλλούρα* κατ' αὐτόν, πρὸς τὸ *κόλουρις* καὶ τὸ *Κούλουρι* (= Σαλαμίς), μὲ μοναδικὸν ὑπὲρ τῆς ἀπόψεώς του ἐπιχείρημα ἐφθαρμένην γλῶσσαν τοῦ *Ἡσυχίου* (*κόλου·* ἄρτος), ἀποκατασταθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἀστήρικτον καὶ αὐθαίρετον (*κόλου(ρος)·* ἄρτος: βλ. Ἀθηνᾶ 42, 1930, 263. Ἀρχαιολ. Ἐφ. 1930, 661). Ἀλλὰ τὸ *κολλύρα – κολλούρα* καὶ τὸ ὑποκορ. *κολλύριον – κολλούριον*, τῆς αὐτῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς καὶ συνώνυμα πρὸς τὸ *κόλλιξ – κολλίκιον*, ἀπαντοῦν συχνὰ ὑπὸ τὴν σημασίαν «εἶδος ἄρτου», στρογγύλου ἀσφαλῶς σχήματος, ἢ «εἶδος ἐμπλάστρου» τοῦ αὐτοῦ σχήματος (ὅθεν τὸ *κολλύριον*, ὡς ὅρος τῆς φαρμακολογίας), ὄχι μόνον εἰς τοὺς παπύρους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς *Ἑβδομήκοντα* καὶ εἰς τὸν *Ἀριστοφάνην* καὶ τὸν *Ἱπποκράτην* (πάντοτε δὲ μὲ διπλοῦν *λ*) καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν πρὸς τὸ *κόλουρος – κόλουρις*.

1. Ἀντιγράφω τὸ ὑπὸ τοῦ ἐκ Σύμης πληροφοριοδότου Δ. Χαβιαρᾶ διδόμενον ἑρμήνευμα τῆς λέξεως.

2. Εἰς τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ συνετέλεσε πιθανώτατα ἡ ἀρχικὴ συλλαβὴ τοῦ ὀνόματος καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ μεσοφωνηεντικὸν *δ* ἀποσιωπᾶται συνήθως εἰς τὰ ἰδιώματα τῶν Δωδεκανήσων (βλ. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητ. τῶν ἰδιωμ. Κύπρου, Δωδεκαν. καὶ Ἰκαρ., 32. *K. Dieterich*, Spr. d. südl. Sporaden, 78. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2,418/19).

3. Κατὰ τὸν *Ἀριστοτέλη*: βλ. *Thompson*, A gloss. of greek fishes, ἐν λ. *ὄνος* (σήμερον ὁ *γάδος* ἢ *ὄνος* ὀνομάζεται συνήθως *μουρούνα*, ἐνιαχοῦ δὲ *γαϊδουρόψαρο*).

4. VII, 315 f: «Διαφέρει δὲ ὄνος ὀνίσκου, ὥς φησι Δωρίων ἐν τῷ περὶ ἰχθύων γρά-

διεσώθη μόνον εἰς τὸν νεώτερον Δωδεκανησιακὸν σχηματισμὸν *γαδέλλα.

Ἀντιθέτως, ἡ μορφὴ τῆς λέξεως, ἐπικουρουμένη καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αὕτη ἀπαντᾷ εἴς τινας νήσους τοῦ Αἰγαίου μόνον,[1] ὑποβάλλει τὴν σκέψιν ὅτι

φων οὕτως· 'ὄνος, ὃν καλοῦσί τινες γάδον'».

1. Γνωστὸν τυγχάνει πόσον ὁ γεωγραφικὸς παράγων, αἱ ἰδιαίτεραι δηλ. ἱστορικαὶ περιπέτειαι δι' ὧν διῆλθεν ἕκαστον τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, βοηθεῖ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς προελεύσεως δυσετυμολογήτων λέξεων τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Ἰδού, εἰς πίστωσιν, ἀνάλογά τινα παραδείγματα σταχυολογηθέντα ἐκ τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. 1) Τὸ οὐσ. *ἀτσάραντος* (ὁ), θεωρούμενον «ἀγνώστου ἐτύμου», χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, εἴς τινας τῶν Κυκλάδων καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Πελοποννήσου (ὁ *Belon* παραδίδει καὶ τύπον *ἀσσάραντος* ἐκ Κρήτης) ὑπὸ τὴν σημασίαν «εἶδος πτηνοῦ ἐκ τῶν ᾠδικωτέρων, ὁ χλωρίων». Εἰς τὴν Ἐνετικὴν τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοῦ πτηνοῦ εἶναι *zaranto* ἢ *chiaranto* (βλ. *Boerio*, ἐν λ.). 2) Τὸ οὐσ. *βάζι* (τό), «ἀγνώστου ἐτύμου» ἐπίσης, χρησιμοποιεῖται ὡς «ναυτικὸς ὅρος» καὶ σημαίνει «συνήθως πληθ. *βάζια*, οἱ ὁλκοί, τὰ ξύλα ἐπὶ τῶν ὁποίων στηριζόμενον τὸ πλοῖον καθέλκεται εἰς τὴν θάλασσαν». Τὸ Ἰταλ. *vaso* (πληθ. *vasi*) σημαίνει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα (βλ. *Zingarelli*, ἐν λ.). 3) Τὸ οὐσ. *γαδινέλλος* (ὁ) θεωρεῖται ἀρχικὸς ἀμάρτυρος τύπος τοῦ Μυκονίου *γαβινέλλος* καὶ παράγωγον «τοῦ οὐσ. *γαδινέλλι*», ὅπερ ἐτυμολογεῖται «ἐξ ἀγνώστου α' συνθετ. καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. *-έλλι*», σημαίνει δὲ εἴς τινας τῶν Κυκλάδων «τὸ πτηνὸν *ἀνεμογάμης*», εἶδος δηλ. ἱέρακος. Εἰς τὴν πραγματικότητα τὸ Ἰταλικὸν *gavinello* = εἶδος γλάρου (βλ. *Zingarelli*, ἐν λ.) ἔδωκε τὸ Νεοελλ. *γαβινέλλος*, τὸ ὁποῖον δηλοῖ ἐν Μυκόνῳ καὶ Τήνῳ «εἶδος γλάρου ἢ ἱέρακος διαιτωμένου εἰς τοὺς παραλίους βράχους καὶ διακρινομένου διὰ τοὺς συνεχεῖς καὶ ὀξεῖς κρωγμούς», ὅθεν καὶ μεταφορικῶς σημαίνει «ὁ ἐκνευριστικῶς φωνασκῶν». Προκειμένου περὶ γυναικῶν ἐσχηματίσθη καὶ θηλ. *γαβινέλλα (πάψε, μωρὴ γαβ'νέλλλα!* Τῆν.) ἢ *γαδινέλλα* (Θήρα, Σίφνος, Σῦρος), ὅπερ μετεφέρθη καὶ εἰς τὸ πτηνόν, προκειμένου δὲ περὶ παιδίων ἢ νεοσσῶν τοῦ πτηνοῦ καὶ οὐδ. *γαβινέλλι (γαδινέλλι*: Θήρα, Μῆλος, Σίφνος). 4) Τὸ οὐσ. *γάβρια* (ἡ), χαρακτηριζόμενον ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου» ἀποτελεῖ «ναυτικὸν ὅρον» καὶ σημαίνει «συνήθως πληθ. *γάβριες*, οἱ ἀμείβοντες, δηλ. βαροῦλκον ἀποτελούμενον ἐκ δύο δοκῶν ἢ κεραιῶν συνδεομένων εἰς τὸ ἓν ἄκρον». Τὸ Ἰταλικὸν *grabbia* σημαίνει τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐργαλεῖον (βλ. *Zingarelli*, ἐν λ.). κλπ. Ἐξ ἄλλου: 1) Τὸ οὐσ. **ἀνακαφᾶς* (ὁ), μαρτυρούμενον ἐξ Ἴμβρου καὶ Λήμνου ὑπὸ τύπ. ἀνικαφᾶς ἐτυμολογεῖται «ἐκ τῆς προθ. ἀνὰ καὶ τοῦ οὐσ. καφᾶς. Τὸ *ἀνικαφᾶς* ἐκ τοῦ μεταβατικοῦ **ἀνεκαφᾶς*» καὶ ἑρμηνεύεται «τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ κρανίου» ἐν τῇ φρ.: *ἔφαγε τοὺν ἀνικαφᾶ τ'* = κατεστράφη. Ἀλλὰ τὰ *ἀνακαφᾶς* καὶ *ἀνεκαφᾶς* λέγονται καὶ ἀλλαχοῦ ἀντὶ τοῦ πολλαχοῦ χρησιμοποιουμένου *ἀναφακᾶς* ἢ *ναφακᾶς* = Τουρκ. *nafaka* = τὰ ἀναγκαῖα πρὸς διατροφὴν καὶ συντήρησιν. 2) Τὸ οὐσ. *βαβουκλὶ* (τό), ὑπὸ τοῦ Παπαδιαμάντη (δηλ. ἐκ Σκιάθου) μόνον πιστούμενον καὶ «ἀγνώστου ἐτύμου» θεωρούμενον, σημαίνει «εἶδος γυναικείου ἐνδύματος». Εἰς τὴν πραγματικότητα, *μπαμπουκλὶ* καὶ *παμπουκλὶ* καὶ *βαμπουκλὶ* καὶ *μπαμπακλὶ* ἐλέγετο παλαιότερον πολλαχοῦ εἶδος γυναικείου ἐπενδύτου φέροντος ἐσωτερικῶς «γέμισμα» ἐκ βάμβακος (Τουρκ. *παμπούκ* ἢ *μπαμπούκ*). Ἡ προέλευσις τοῦ ἐνδύματος καὶ ἡ μορφὴ τοῦ ὀνόματος δεικνύουν ὅτι ἡ λ. εἶναι Τουρκικὴ (βλ. *Χλωροῦ* Α', 418). 3) Τὸ οὐσ. *βερέβι* (τὸ) ἢ *βερέβι* ἢ *βερέμι* χρησιμοποιεῖται καὶ ἐπιθετικῶς καὶ ἐπιρρηματικῶς ἐν Πόντῳ, Μεγίστῃ κ. ἀλλ., τὸ δὲ παράγωγον *βερέμικος* ἐν Ἴμβρῳ, Λέσβῳ, Β. Εὐβοίᾳ κ. ἀλλ. ὑπὸ τὴν σημασίαν «λοξός», «λοξὸν τμῆμα τῆς βράκας», κλπ. Ἡ λέξις θεωρεῖται «πιθανῶς Τουρκικῆς ἀρχῆς». Πράγματι *vereu* εἰς τὴν Τουρκικὴν σημαίνει «λοξὸς» (βλ. *Hony*, Turk. - Engl. Dict., ἐν λ.), πρόκειται ἑπομένως περὶ ἐπιθέτου οὐσιαστικοποιηθέντος ἐνιαχοῦ.

τὸ ὄνομα τοῦ ἰχθύος ἔχει Ἰταλικὴν τὴν προέλευσιν. Πράγματι δὲ ἀναγράφεται εἰς τὸ λεξικὸν τῆς Ἐνετικῆς τοῦ *G. Boerio* ὑπὸ τὴν μορφὴν *anguéla* καὶ τὴν αὐτὴν σημασίαν: «εἶδος ἀθερίνας... *ἀθερίνα ἕψητος*».[1] Καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἄλλος διαλεκτικὸς τύπος τῆς Ἰταλικῆς, φωνητικῶς πλησιέστερος πρὸς τὸν Δωδεκανησιακὸν *γαέλα*, πάλιν ἡ μετάβασις εἰς τοῦτον ἐξ ἀρχικοῦ *ἀγουέλα*, δι' ἐνδιαμέσου *ἀγαέλα*, δὲν παρουσιάζει σοβαρὰς δυσκολίας.

γαζί.

Εἰς τὸ ἄρθρον *γαζὶ* (τὸ) τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ διδάσκεται, ὅτι ἡ λέξις προέρχεται «κατὰ G. Meyer Neugr. Stud. IV 21 ἐκ τοῦ Γαλλ. *gaze* καὶ κατὰ Thumb *Indogerm. Forsch.* 14 (1903) 356 καὶ Σ. Ξανθουδ. ἐν Ἀθηνᾷ 26 (1914) Λεξικογρ. Ἀρχ. 142 ἐκ τοῦ Ἀραβ. *kazz* = μέταξα».

Ὄντως ὁ *G. Meyer* συσχετίζει εἰς τὴν ἀναφερομένην μελέτην τὸ Νεοελληνικὸν *γαζὶ* πρὸς τὸ Γαλλ. *gaze* (= γάζα), θεωρεῖ δ' ἀμφότερα προελθόντα ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως *Γάζης*, τοῦτο ὅμως διότι ἐνόμιζεν ὅτι *γαζὶ* σημαίνει εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν «εἶδος λεπτοῦ ὑφάσματος»,[2] ὅ,τι δηλαδὴ περίπου καὶ τὸ Γαλλ. *gaze*. Ἀφ' ἑτέρου, ὁ *Σ. Ξανθουδίδης*, ὁρμώμενος ἐκ τῆς παρ' Ἐρωτοκρίτῳ ἀπαντώσης φράσεως *«γάζωμα μὲ μετάξιν»*, ἤχθη εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι *γαζὶ* ἐσήμαινε παλαιότερον «τὸ διὰ μετάξης γινόμενον ποίκιλμα», ὅτι ἑπομένως ἡ ἐτυμολογία τοῦ G. Meyer ἦτο μᾶλλον ἀπίθανος καὶ ὅτι «πιθανωτέρα φαίνεται» ἡ ἐκ τοῦ Ἀραβ. *kazzy* = μεταξωτός, ὃ ἐκ τοῦ *kazz* = μέταξα, προέλευσις τῆς λέξεως.[3] Ἐν τέλει δὲ προσέθηκεν ὅτι τὴν ἐκ τοῦ *kazz* παραγωγὴν εἶχεν ἄλλοτε προ-

---

4) Τὸ οὐσ. *γαβράνι* (τὸ) χρησιμοποιεῖται ἐν Πόντῳ ὑπὸ τὴν σημασίαν «κυψέλη μελισσῶν ἀπὸ κούφιον κορμὸν δένδρου», θεωρεῖται δὲ παραγόμενον ἐκ τοῦ συνων. «οὐσ. *γαβράνα*», ὅπερ χαρακτηρίζεται ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου». Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὸ Τουρκικὸν *kabran* = κορμὸς δένδρου (βλ. *Χλωροῦ* Β', 1228) ἔδωκε τὸ Ποντιακὸν *γαβράνι*, ὅθεν τὸ *γαβράνα*. 4) Τὸ οὐσ. *γαζίλι* (τό), ἐκ Πόντου ὡσαύτως, σημαίνει «ἡ τρίχα τῆς αἰγός» ἢ «περικνημὶς ἀπὸ τρίχα αἰγός», χαρακτηρίζεται δὲ ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου», ἐνῷ εἶναι τὸ ἐν Μακεδονίᾳ κ. ἀλλ. συνώνυμον *καζίλι* (τό), ὃ ἐκ τοῦ συνων. Τουρκικοῦ *kizil* (βλ. *Χλωροῦ* Β', 1288). κλπ.

1. «*Anguéla*, s. f. T. de' Pesc. Specie di *Aterina*... Pesce minuto di mare, di laguna e di valli maremmane, detto da Lin. *Atherina Hepsetus*» (βλ. καὶ *Thompson*, ἔνθ' ἀν., ἐν λ. *ἀθερίνη* καὶ *ἑψητός*).

2. «*γαζί*» 'Art dünnes Gewebe'. *γαζώνω* 'verwertige es'. Thera. Pet. 43. frz. *gaze* u.s.w. (von der Stadt Gaza); Verb. *gazer*». Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸ Θηραϊκὸν Γλωσσάριον τοῦ *Πεταλᾶ* ὁπόθεν ἰσχυρίζεται ὁ Meyer ὅτι ἤντλησε τὴν περὶ τῆς λέξεως πληροφορίαν, ἀναγράφεται σαφῶς: «*γαζὶ* τό. Εἰδ. λεπτοτάτης ραφῆς. Ὅθεν καὶ *γαζόνω* ἢ περιφρ. *ραύγω γαζί*».

3. «Περὶ τῆς λέξεως *γαζί*, *γαζώνω*, ἐπραγματεύθη ὁ G. Meyer, Neugr. Studien IV, 24 παράγων αὐτὴν ἐκ τῆς πόλεως Γάζης (ἐξ οὗ, λέγει, καὶ τὸ Γαλλ. gaze, gazer), ἐπίσης δὲ καὶ

τείνει καὶ ὁ καθηγ. *A. Thumb.*[1] Τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τῆς Ἑλληνικῆς λέξεως εἰς τὴν πραγματείαν τοῦ Thumb, εἰς τὴν ὁποίαν παραπέμπει ὁ Ξανθουδίδης καὶ μετὰ τοῦτον, ἀβασανίστως, ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου.[2] Ἐξηκριβωμένον ἀντιθέτως εἶναι ὅτι τὸ *γαζί* οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τὴν σημασίαν «εἶδος λεπτοῦ ὑφάσματος», ὡς ἐνόμιζεν ὁ G. Meyer, ἢ «ποίκιλμα γινόμενον διὰ μετάξης», ὡς ὑπέθετεν ὁ Σ. Ξανθουδίδης. Κατ' ἀκολουθίαν, οὐδεμίαν ἔχει ἐτυμολογικὴν σχέσιν πρὸς τὸ *Γάζα,* ὄνομα πόλεως, ἢ πρὸς τὸ *kazz* = μέταξα.[3] Ἡ λέξις ἐσήμαινε καὶ σημαίνει πάντοτε «εἶδος συνεχοῦς, λεπτῆς καὶ πυκνῆς ραφῆς». Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς σημασίαν εἶχε τὸ Ἰταλικὸν καὶ εἰδικώτερον Ἐνετικὸν *gazo* ἢ *gaso* (πληθ. *gazi* ἢ *gasi*),[4] ἐξ οὗ προῆλθε τὸ ἡμέτερον *γαζί.*

ὁ Chestacoff ἀκολουθεῖ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην. Πολὺ πιθανωτέρα ὅμως μοὶ φαίνεται ἡ παραγωγὴ τῆς λέξεως ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ *kazz* = μέταξα καὶ *kazzy* = μεταξωτός, ἐξ ὧν καὶ τὸ Τουρκικὸν καὶ ἡμέτερον *Καζάζης*=μεταξουργός. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει *γαζώνω* καὶ *γάζωμα* σημαίνει τὸ διὰ μετάξης γινόμενον ποίκιλμα, ὅπως πράγματι ἐγίνετο μάλιστα εἰς παλαιοτέρους χρόνους. Τοῦτο δηλοῦται καὶ εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον Β 610 *γάζωμα μὲ μετάξιν*».

1. Αὐτ., ὑποσ. 1: «Τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην εἶδον τώρα ὅτι εἶχε προτείνει ὁ καθ. *A. Thumb*, ἐν Indog. Forschung. XIV (1903) σελ. 356 ἑξ.»

2. Ἐκεῖ πραγματεύεται ὁ *Thumb* περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως *τσέργα*, ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ ὁμιλεῖ περὶ τῆς εὐκολίας, μεθ' ἧς τὸ ὄνομα μιᾶς πρώτης ὑφαντικῆς ὕλης ἢ ὑφάσματος ἐξ αὐτῆς μεταφέρεται εἰς ἑτέραν ὕλην ἢ ὕφασμα, καὶ φέρει εἰς πίστωσιν διάφορα παραδείγματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ Γαλλ. *gaze.* (Ὁ *Thumb.* ἐσφαλμένως νομίζει ὅτι τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ Ἀραβοπερσ. *kaz* = μέταξα, ἐσήμαινεν ἑπομένως «ὕφασμα λεπτὸν ἐκ μετάξης» κατ' ἀρχάς, κατήντησεν ὅμως ταχέως εἰς τὴν σημασίαν «ὕφασμα λεπτὸν ἐξ οἱασδήποτε ὕλης»). Οὐδεὶς ὑπαινιγμὸς περὶ τοῦ Νεοελληνικοῦ *γαζί.* (Προφανῶς ὁ Ξανθουδίδης ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ Thumb ἐτυμολογίαν τοῦ Γαλλ. *gaze*, ὅπερ θεωρεῖ, κατὰ Meyer, τῆς αὐτῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς πρὸς τὸ Ἑλλην. *γαζί*).

3. Ἀκριβῶς ἡ ἔκφρασις «*γάζωμα μὲ μετάξιν*» ἔπρεπε νὰ καταστήσῃ προσεκτικὸν τὸν ἀείμνηστον ἐκδότην τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Ὁ προσδιορισμὸς «*μὲ μετάξιν*» σημαίνει προφανῶς ὅτι τὸ «*γάζωμα*» ἐγίνετο συνηθέστερον μὲ «βαμβακερὸ» ἢ μὲ «λινὸ» νῆμα, σπανιώτερον δὲ μὲ «μεταξωτό», δι' ὃ καὶ καθορίζεται ἰδιαιτέρως.

4. Εἰς το λεξ. τῆς Ἐνετικῆς τοῦ *G. Boerio* ἡ μὲν λ. *gazo* χαρακτηρίζεται ὡς «termine de' Sarti», ἡ δὲ λ. *gaso* ἑρμηνεύεται ἀναλυτικώτερον ὡς ἑξῆς: *gaso* s. m. voce fam. donnesca e anche de' Sartori, *Punto addietro*, il quale si fa introducendo l'ago nella stoffa, facendolo passare ad alcuni fili di distanza, poi tornandolo ad introdurre sullo stesso punto in cui era stato introdotto prima, e poscia passandolo ad alcuni fili di distanza dal luogo in cui fu passato da prima». Εἰς τὸ λεξ. τῆς Ἰταλικῆς τοῦ *Zingarelli* ἡ λ. *gaso* χαρακτηρίζεται ὡς «term. disusato» καὶ ἑρμηνεύεται ὡς «sorta di cucitura», δίδεται ὅμως ἐν λ. *punto* ἡ αὐτὴ ἑρμηνεία εἰς τὴν ἔννοιαν «*punto addietro*», συνώνυμον πρὸς τὴν λ. *gaso* κατὰ τὸν Boerio: Cucitura in cui l'ago in ogni punto successivo si rificca nella giusta metà del precedente e si cava altrettanto più avanti».

γάζα – γαζιάρις – γαζανός.

Τὸ οὐσ. *γάζα* (ἡ) σημαίνει παρ' ἡμῖν κοινῶς «εἶδος λεπτοῦ, ἀραιῶς ὑφασμένου καὶ διαφανοῦς ὑφάσματος ἐκ βάμβακος, λίνου ἢ μετάξης», εἶτα δὲ καὶ διάφορα εἴδη κοινῆς χρήσεως κατασκευαζόμενα ἐκ τοῦ ὑφάσματος τούτου, οἷον: 1) τετράγωνον τεμάχιον λευκῆς ἢ ἐγχρώμου «*γάζας*», τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν γυναικῶν·[1] 2) μικρότερον τεμάχιον λευκῆς πάντοτε «γάζας» ἐκ βάμβακος, τὸ ὁποῖον παρασκευάζεται εἰδικῶς, ἀποστειροῦται καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς αἱμοστατικὸν ἢ ἀπορροφητικὸν τοῦ πύου τῶν πληγῶν· 3) οἱονδήποτε τεμάχιον «γάζας» ἐκ βάμβακος, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν καθαρισμὸν ὅπλων, τὴν διήθησιν ὑγρῶν, κλπ.

Ὑπὸ τὸ λῆμμα *γάζα* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, ἐτυμολογούμενον «ἐκ τοῦ Γαλλ. *gaze*»,[2] κατεχωρίσθη ὡς πρώτη σημασία τῆς λέξεως ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα, ἀπεδόθησαν ὅμως ἐν συνεχείᾳ εἰς αὐτὴν καὶ δύο ἄλλαι, ἤτοι: 2) «ρύπος, ἀκα-

---

1. Ἡ ποιότης, τὸ χρῶμα καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν φορεῖται (ἀκριβέστερον μάλιστα «ἐφορεῖτο», διότι ἡ συνήθεια τείνει νὰ ἐκλείψῃ) πολλαχοῦ τῆς χώρας ἡ «γάζα» ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς κοινωνικῆς θέσεως τῆς φερούσης αὐτὴν γυναικός, ὡς καὶ ἐκ τοπικῶν ἐθίμων. Ἐν Κρήτῃ, π. χάριν, Σάμῳ, Οἰνόῃ τοῦ Πόντου κ. ἄλλ. καλύπτει ἀνειμένως πως τὴν κεφαλὴν μὲ τὰ ἄκρα ἐλευθέρως πίπτοντα ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἀντιθέτως ἐν Β. Εὐβοίᾳ, Παρνασσίδι κ. ἄλλ. χρησιμοποιεῖται ὡς κεφαλόδεσμος τῶν ἡλικιωμένων γυναικῶν, προσδένεται δὲ συνήθως εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς κεφαλῆς, στερεοῦται ἐπὶ πλέον διὰ τῶν πλοκάμων τῆς κόμης καὶ ἐπικαλύπτεται μὲ τὸ «μαντήλι».

2. Τὸ Γαλλ. *gaze* σημαίνει πράγματι ὅ,τι καὶ τὸ ἡμέτερον *γάζα*. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ὑφάσματος ὀφείλει τὸ ὄνομα εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλαιστίνης *Γάζαν*, ἔνθα κατεσκευάζετο ἀρχικῶς (βλ. ἀνωτ., σελ. 30 ὑποσ. 2). Τὸ ὄνομα εἰσῆλθε μετὰ τοῦ ὑφάσματος εἰς ὅλας τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας (Γαλλ. *gaze*, Γερμ. *Gaze*, Ἀγγλ. *gauze*, Ἱσπαν. *gasa*, Ἰταλ. *garza*) καὶ εἰς τὴν Τουρκικὴν (*γάζ*: βλ. *Χλωροῦ*, Λεξ. Τουρκο-ελλην. Β', 1158. Κατὰ προφορικὸς μαρτυρίας Ἑλλήνων προσφύγων Τουρκομαθῶν, καὶ οἱ Τοῦρκοι τοῦ Πόντου, τῆς Κ/πόλεως, κλπ. λέγουν «*γάζα*» καὶ ὄχι «*γάζ*»). Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης, ὑποθέτω, εἰσῆλθεν εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικήν. Δύο λόγοι συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Ὁ πρῶτος εἶναι φωνητικός: ἡ προφορὰ τοῦ ἀρχικοῦ γράμματος τῆς λέξεως συμπίπτει εἰς τὴν Τουρκικὴν καὶ τὴν Ἑλληνικήν. Ἀντιθέτως τὸ Γαλλικὸν *gaz* = πετρέλαιον, ἀεριόφως, μεταγλωττισθὲν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὴν μορφὴν *γκάζι* (τό), δεικνύει ὅτι δυσκόλως τὸ ἀκριβῶς ὁμώνυμον Γαλλικὸν *gaze* θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ τὴν μορφὴν *γάζα*, ὑπὸ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖται γενικῶς (οὐδαμοῦ λέγεται *γκάζα*). Ὁ δεύτερος λόγος εἶναι ἱστορικός: ἡ *γάζα*, ἐξάρτημα τῆς γυναικείας ἀμφιέσεως, δὲν φαίνεται παλαιοτέρα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Πιθανὸν λοιπὸν εἶναι ὅτι εἰσήγετο τότε ἐκ Κων/πόλεως, Σμύρνης κλπ., ἢ τοὐλάχιστον διὰ τῶν ἐμπορικῶν τούτων κέντρων, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ ὕφασμα προήρχετο ἐκ τῶν ἐργοστασίων τῆς Γαλλίας. Ὁπωσδήποτε συμφωνοτέρα πρὸς τὰ πράγματα θὰ ἦτο, νομίζω, ἡ ἐτυμολογία «ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως *Γάζης*, πιθανῶς διὰ τοῦ Τουρκικοῦ *γάζ*» παρὰ ἡ ἀτελὴς καὶ λίαν ἀμφίβολος «ἐκ τοῦ Γαλλ. *gaze*».

θαρσία», ἐκ Λέσβου καὶ Ἀκαρνανίας· 3) «καπνιὰ σχηματιζομένη ἐντὸς τῆς καπνοδόχου», ἐκ Σκύρου. Τοῦτο δὲ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπεξηγήσεως ὡς πρὸς τοὺς πιθανοὺς λόγους, οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐντεῦθεν ἐννοουμένην μεταφορὰν τῆς σημασίας ἢ δι' οὓς «ἐκ τοῦ οὐσ. *γάζα*» πάντοτε φέρονται σχηματισθέντα εἰς τὰ ἑπόμενα ἄρθρα διάφορα ἐπίθετα σημασιολογικῶς ἄσχετα μεταξύ των: 1) *γαζανὸς* = ποικίλος, στικτὸς (ἐν Κρήτῃ), «διὰ τῆς καταλ. *-ανός*»· 2) *γαζάρις* = ρυπαρός, ἀκάθαρτος (ἐν Λέσβῳ), «διὰ τῆς καταλ. *-άρις*»· 3) *γαζιάρις* = ἀκάθαρτος, ρυπαρὸς (ἐν Αἰτωλίᾳ) ἢ κακεκτικός, φιλάσθενος (ἐν Σαμοθράκῃ), «διὰ τῆς παραγωγικῆς καταλ. *-ιάρις*»· 4) *γάζινος* = ὁ καμωμένος ἀπὸ γάζαν (ἐν Ὕδρᾳ), «διὰ τῆς παραγωγικῆς καταλ. *-ινος*».

Αὐτονόητον τυγχάνει, ὑποθέτω, ὅτι τὸ *γάζα*=ρύπος, ἀκαθαρσία, ἢ τὸ *γάζα*= αἰθάλη, οὐδεμίαν ἔχουν σημασιολογικὴν καί, κατ' ἀκολουθίαν, ἐτυμολογικὴν σχέσιν πρὸς τὸ *γάζα* =ὕφασμα λεπτὸν καὶ διαφανές. Πιθανώτατον, ἂν μὴ βέβαιον, τοὐναντίον εἶναι ὅτι μεταξὺ τῶν δύο πρώτων ὑπάρχει τοιαύτη σχέσις. Ἂν λάβωμεν μάλιστα ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ *γάζα* = ρύπος, ἀκαθαρσία σημαίνει ἐν Λέσβῳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ[1] τὴν ἐκ παρατεταμένης ἀπλυσίας ἢ ἄλλου λόγου ἀκαθαρσίαν τοῦ δέρματος κυρίως, ἥτις ἐμφανίζεται εἰς τὰ ἀκάλυπτα ἰδίᾳ μέρη αὐτοῦ (χεῖρας, πόδας, λαιμόν, κλπ.) ἐν εἴδει στρώματος μελανωποῦ ἐνθυμίζοντος στρῶμα «καπνιᾶς»,[2] ὅ,τι δηλαδὴ σημαίνει τὸ *γάζα* τῆς Σκύρου, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς λέξεως. Τοῦτο δὲ ὁδηγεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσφαλῶς, νομίζω, εἰς τὸν ἐτυμολογικὸν καθορισμὸν αὐτῆς, ἄλλως οὐχὶ εὔκολον,[3] ὡς ἀποδεικνύει καὶ ἡ πρὸς τὸ *γάζα* = ὕφασμα, λεπτὸν καὶ διαφανὲς σύγχυσις.

---

1. Ἐν Ἀκαρνανίᾳ ὁμιλεῖται, ὡς πληροφοροῦμαι, εἰς τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης μόνον. Ἑπομένως καὶ τὸ παράγωγον *γαζιάρις* χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν αὐτὴν περιφέρειαν καὶ ὄχι ἐν Αἰτωλίᾳ, ὡς ἐγράφη ἐκ παραδρομῆς εἰς τὸ οἰκεῖον ἄρθρον τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἐχρησιμοποιεῖτο παλαιότερον, ἂν δὲν χρησιμοποιῆται ἀκόμη, καὶ ἐν Σαμοθράκῃ, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ παραγώγου *γαζιάρις*, σημαίνοντος ἐκεῖ τὸν «κακεκτικόν, *κακομοίρην*», κατὰ μεταφορὰν βεβαίως ἐκ τοῦ «ἀκάθαρτος, ἀτημέλητος».

2. Ἡ ὑπὸ τῶν χωρικῶν συσχέτισις τῶν ἐννοιῶν «ἀκαθαρσία, ρύπος τοῦ δέρματος» καὶ «αἰθάλη, *καπνιὰ*» εἶναι συνήθης. Ἰδοὺ ἀνάλογα παραδείγματα: *μαυροτσούκαλος* ἢ ἁπλῶς *τσουκάλι* ἀποκαλεῖται πολλαχοῦ ὁ ἔχων χρῶμα προσώπου ἐντόνως μελανωπὸν ἐκ φύσεως ἢ ἀκαθαρσίας, διότι τοῦτο ἐνθυμίζει τὴν ἐξ αἰθάλης μελανὴν ἐπιφάνειαν τοῦ «τσουκαλιοῦ», *τηγανονουρὲς* ὀνομάζονται σκωπτικῶς ἐνιαχοῦ (ἐν Β. Εὐβοίᾳ, π. χάριν), οἱ λεπτοὶ καὶ μελανωποὶ κατὰ φύσιν ἢ ἐξ ἀκαθαρσίας βραχίονες κορασίδων, διότι ἐνθυμίζουν τὸ χρῶμα τῆς «καπνισμένης» οὐρᾶς τοῦ «τηγανιοῦ», *δαυλιὰ* λέγονται ὡσαύτως αἱ ἀκάθαρτοι κνῆμαι, τῶν παίδων ἰδίως, διότι ἐνθυμίζουν τὸ χρῶμα «καπνισμένων» ἢ ἐσβεσμένων δαυλῶν, κλπ.

3. Ὁ καθηγ. *Μ. Στεφανίδης*, ὁρμώμενος ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ἀργυρᾶ καὶ μεταλλικὰ

Ἡ σημασία «ρύπος, ἀκαθαρσία τοῦ σώματος» ἀποδίδεται διὰ τῆς λέξεως *κάσα*, ἤδη μεσαιωνικῆς,[1] πολλαχοῦ τῆς χώρας, πλὴν τῶν περιφερειῶν ἀκριβῶς εἰς ἃς χρησιμοποιεῖται τὸ συνώνυμον *γάζα*.[2] Ἐξ ἄλλου, ἡ ἔννοια «αἰθάλη, *καπνιά*» ἀποδίδεται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ἀπέναντι τῆς Σκύρου κειμένης Κύμης διὰ τοῦ *ἄζα*. Τὸ *ἄζα* δὲ τοῦτο, πολλαχοῦ τῆς χώρας ὁμιλούμενον, εἶναι ἄγνωστον εἰς ἃς περιφερείας χρησιμοποιεῖται ὁ τύπος *γάζα* = ἀκαθαρσία ἢ αἰθάλη.[3] Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐκ συμφυρμοῦ τοῦ *κάσα* = ἀκαθαρσία τοῦ δέρματος πρὸς τὸ *ἄζα* = αἰθάλη, παλαιότερον δὲ καὶ «ρύπος, ἀκαθαρσία»,[4] προῆλθεν ὁ τύπος

ἐν γένει νομίσματα ἀφίνουν κατὰ τὴν χρῆσιν «ἀκαθαρσίαν, ρύπον», ὑπέθεσεν ὅτι τὸ Λέσβιον *γάζα* = ρύπος, ἀκαθαρσία τοῦ δέρματος, εἶναι τὸ ἀρχ. καὶ μεταγεν. *γάζα* = ἀργύριον, χρήματα, θησαυρός. Εἰς ἐπίρρωσιν δὲ τῆς γνώμης ταύτης ὑπέθεσεν ὡσαύτως, ὅτι ἡ ἄνευ ἑρμηνεύματος γλῶσσα τοῦ *Ἡσυχίου «γάζης κεκορεσμένος»* ἔφερε τὸ ἐκπεσὸν ἑρμήνευμα «ρυπαρὸς» ἢ «ἀκάθαρτος» (Ὀρολογ. Δημ. Β', 28). Ὁμολογῶ ὅτι καὶ ἡ ὑποτιθεμένη μεταφορὰ τῆς σημασίας καὶ ἡ προτεινομένη συμπλήρωσις τῆς γλώσσης τοῦ Ἡσυχίου (θεωρουμένης, σημειωτέον, ὡς ἀποσπ. τοῦ *Καλλιμάχου*: βλ. *Pfeiffer*, Callim., fr. 764) δὲν φαίνονται πειστικὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς ὑποστηριζομένης ἐτυμολογίας.

1. Βλ. *Du Cange*: «*κάσα*· Sordes, spurcitia, ρυπαρία, ρύπος». Ἡ λ. ἐσχετίσθη ὑπὸ τοῦ *Χατζιδάκι* πρὸς τὸ *κάσσα* = ἀσελγής, πόρνη (Ἀθηνᾶ 25, 1913, 290). Προηγουμένως εἶχε συσχετισθῆ ὑπὸ τοῦ *Κοραῆ* πρὸς τὸ τοῦ Ἡσυχίου *κάσσας*=πτωχός, «ἐπειδὴ ὡσεπιπολὺ οἱ πτωχοὶ εἶναι κασσωμένοι καὶ λερωμένοι.» (Ἄτ. 1, 51). Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο συνδέεται πρὸς τὰ *κασᾶς*, *κάσ(σ)ος*, *κάσ(σ)ον* καὶ σημαίνει τὸν φέροντα «τραχὺ περιβόλαιον» ἢ ἔνδυμα ἐκ δέρματος προβάτου ἢ αἰγός. Εἶναι δὲ πιθανὸν ἐκ τοῦ *κάσ(σ)ος*, *κάσ(σ)ον* τούτου νὰ ἐσχηματίσθη θηλ. *κάσ(σ)α* = ἀκαθαρσία. Τὸ βέβαιον ὁπωσδήποτε εἶναι ὅτι καὶ τοῦτο καὶ τὸ *κάσσα* = πόρνη (τῆς αὐτῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς πιθανῶς) παραδίδονται καὶ διὰ διπλοῦ, ἀλλὰ καὶ δι' ἁπλοῦ σ: βλ. *κασαύρα*, *κασαλβάς*, *κασωρίς*, *κατάκασα*. Δὲν βλέπω λοιπὸν διατὶ πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν γραφὴν *κάσσα* (βλ. ἄρθρ. *ἀκάσσιαστος* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ) καὶ ὄχι τὴν ἁπλουστέραν *κάσα*, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ πρώτη δὲν εἶναι αὐθεντικῶς ἀποδεδειγμένη ἢ ἱστορικῶς προτιμοτέρα τῆς δευτέρας (πβ. *Boisacq*, Dict. Étym. de la langue Gr., ἐν λ. *κάσας*).

2. Κατὰ τὰς ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ Λεξικοῦ ἀποθησαυρισθείσας μέχρι τοῦδε πληροφορίας, ἡ λέξις ὁμιλεῖται εἰς τὰς ἑξῆς περιφερείας: Κρήτη, Σύμη, Τῆλος, Ρόδος, Κάρπαθος, Χίος, Σάμος, Νάξος, Τῆνος, Πάρος, Θήρα, Κύθηρα, Λευκάς, Εὔβοια (Κάρυστος κ. ἀλλ.).

3. Βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. (Ἡ ἐκεῖ σημειουμένη πληροφορία, καθ' ἣν καὶ ἐν Σκύρῳ χρησιμοποιεῖται ἡ λ. *ἄζα* ὑπὸ τὴν σημασίαν «αἰθάλη», εἶναι ἐσφαλμένη. Σημειωτέον ὅτι *γάζα* καλεῖται ἐν τῇ νήσῳ οὐ μόνον ἡ «ἐντὸς τῆς καπνοδόχου σχηματιζομένη καπνιά», ἀλλὰ ἡ «*καπνιά*, αἰθάλη» γενικῶς, ὁπουδήποτε σχηματιζομένη).

4. Ἡ λέξις διετήρησεν ἰδιωματικῶς τὰς σημασίας, ὑφ' ἃς ἐχρησιμοποιεῖτο ἀρχαιόθεν μεταξὺ δὲ τούτων τὴν τῆς «αἰθάλης» βεβαίως, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ «ρύπου, ἀκαθαρσίας». Οὕτω, ἐν Μαδύτῳ τῆς Θρᾴκης *ἄζα* ἐσήμαινεν «ὕφασμα ἀπηνθρακωμένον χρησιμεῦον ὡς ἔναυσμα» (δηλ. «αἰθάλη»), ἀλλὰ καὶ «σκωρία, ἀκαθαρσία» προερχομένη ἐξ ἐπαφῆς πρὸς πεπαλαιωμένα καὶ ἀκάθαρτα ἀντικείμενα. Ἐν Κύπρῳ σημαίνει ὡσαύτως «ὕφασμα ἢ νάρθηξ ἀπηνθρακωμένος χρησιμεύων ὡς ἔναυσμα», ἀλλ' ἐσήμαινε παλαιότερον καὶ «ρύπος, ἀκαθαρσία». Ἡ τελευταία αὕτη σημασία διετηρήθη εἰς τὸ σύνθετον * *ἀζογαγιὰ* (ὅθεν οἱ ἐν χρήσει τύ-

γάζα, διατηρήσας ἐν Λέσβῳ μὲν καὶ Ἀκαρνανίᾳ τὴν σημασίαν τοῦ *κάσα*, ἐν Σκύρῳ δὲ τὴν σημασίαν τοῦ *ἄζα*, ἐξ ἐπιδράσεως πιθανῶς τοῦ Κυμαϊκοῦ *ἄζα*. Ὅθεν τὸ *γάζα* τῆς Ἀκαρνανίας, Λέσβου καὶ Σκύρου (καὶ Σαμοθράκης) ἀνάγεται εἰς τὸ συνώνυμον *κάσα*, ὑπὸ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καταχωρισθῇ εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικόν, δικαιολογουμένης τῆς μεταβολῆς του κατὰ συμφυρμὸν πρὸς τὸ ἐπίσης συνώνυμον *ἄζα*.[1] Εἰς τὴν σειρὰν *γάζα* θὰ ἥρκει ἡ καταχώρισις τοῦ τύπου ὡς παραπεμπτικοῦ λήμματος.

Κατ' ἀκολουθίαν, πρέπει νὰ διορθωθῇ βεβαίως καὶ ἡ ἐτυμολογία τῶν «ἐκ τοῦ οὐσ. *γάζα*» παραγομένων ἐπιθέτων τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ἐξ αὐτῶν μόνον τὸ *γάζινος* τῆς Ὕδρας παράγεται ἐκ τοῦ *γάζα* = ὕφασμα λεπτὸν καὶ διαφανές. Τὸ *γαζιάρις* τῆς Λέσβου,[2] Ἀκαρνανίας καὶ Σαμοθράκης πρέπει νὰ καταχωρισθῇ ὑπὸ τὸ συνώνυμον *κασιάρις* ἐτυμολογούμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. *κάσα*, παρ' ὃ καὶ *γάζα*». Τὸ *γαζανὸς* τῆς Κρήτης πρὸς οὐδέτερον τούτων σχετίζεται. Ἡ σημασία, ὑφ' ἣν χρησιμοποιεῖται τὸ ἐπίθετον ἐν τῇ νήσῳ, οὐδεμίαν ἀφίνει περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Οὕτω, *γαζανὲς φασόλες* ὀνομάζονται ἐκεῖ εἶδος φασιόλων χρώματος λευκοῦ μετὰ κηλίδων ἐρυθρωπῶν, *γαζανὰ σταφύλια* αἱ σταφυλαὶ τῶν ὁποίων αἱ περισσότεραι ῥῶγες εἶναι ἄωροι, λευκοπρασίνου χρώματος, μερικαὶ ὅμως ἔχουν ἀρχίσει νὰ ὡριμάζουν καὶ ἀποκτήσει διὰ τοῦτο χρῶμα μελανέρυθρον, *γαζανὸ μαμούνι* εἶδος μικροῦ ἐντόμου τῆς οἰκογενείας τῶν κοκκινελλιδῶν φέρον ἐπὶ τοῦ σώματος στίγματα ἐρυθρωπά,[3] *γαζανομπούμπουρα* εἶδος σφηκῶν τῶν ὁποίων ἡ κοιλία εἶναι κιτρίνου χρώματος μετὰ στιγμάτων ἐρυθρωπῶν, *γαζανὸ παιδί* (ὅθεν καὶ *Γαζανὸς* ὡς παρωνύμιον καὶ ἐπώνυμον) παῖς ξανθοῦ χρώματος φέρων εἰς τὸ πρόσωπον «φακίδας» κοκκινωποῦ χρώματος.[4] Τὸ συμπέρασμα εἶναι σαφές: *γαζανὸς* σημαίνει ἐν Κρήτῃ ὁ φέρων κηλῖδας ἢ στίγματα χρώματος ἐρυθροῦ σκοτεινοῦ. Ἑπομένως οὔτε ἐκ τοῦ *γάζα* = *κάσα*, ἀκαθαρσία ἢ αἰθάλη, οὔτε ἐκ τοῦ *γάζα* = ὕφασμα διαφανὲς ἦτο δυνατὸν νὰ προέλθῃ, «διὰ τῆς

ποι *ἀζγαγιὰ* καὶ *ἀζαγιά*), ἐκ τοῦ *ἄζα* + *γαγιὰ* (*γαγιὰ* = ἱστὸς ἀράχνης, *καγιὰ* ἐν Νισύρῳ), σημαῖνον τὴν ἀκαθαρσίαν, ἥτις συγκεντροῦται εἰς τοὺς ἱστοὺς τῆς ἀράχνης (βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. *ἀζαγιά*. Ὅσα λέγονται εἰς τὸ ἐτυμολογικὸν μέρος τοῦ ἄρθρου εἶναι ἐσφαλμένα).

1. Διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀρχικοῦ **κάζα* εἰς *γάζα*, πιθανῶς ἐκ τῆς αἰτ. τὴν *-κάζα*, τὴ *gάζα*, πβ. τὰ ἀνάλογα *καβάθι - γαβάθι*, *κάβανος - γάβανος*, *καζέπης - γαζέπης*, *καρίδα - γαρίδα*, *κωβιὸς - γωβιός*, κλπ. (Τὸ κοινὸν *κάσσα* = κιβώτιον προφέρεται ἐν Θήρᾳ *γάσσα*).

2. Καθὰ πληροφοροῦμαι, καὶ ἐν Λέσβῳ ἡ ὀρθὴ μορφὴ τοῦ ἐπιθέτου εἶναι *γαζιάρ'ς* καὶ οὐχὶ *γαζάρ'ς*. Κατ' ἀκολουθίαν, τὸ λῆμμα *γαζάρις* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, ὀφειλόμενον εἰς μοναδικὴν καὶ ἀμφίβολον πληροφορίαν, δέον νὰ ὀβελισθῇ.

3. Τὸ ἀλλαχοῦ *λαμπρίτσα*, *πασχαλίτσα* ἢ *παπουτσῆς*.

4. Αἱ πληροφορίαι προέρχονται ἐκ χωρίων τῶν νομῶν Ἡρακλείου καὶ Ρεθύμνου, συνελέγησαν δὲ ἐκ πρώτης χειρὸς ὑπὸ τοῦ συναδέλφου *Ν. Κοντοσοπούλου*.

καταλ. *-ανός*».[1] Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ ἐπιθέτου χρώματος δηλωτικοῦ εἰς *-ός*,[2] σχηματισθέντος ἐξ οὐσιαστικοῦ ξενικῆς ἀρχῆς.[3]

γαλεά.

Εἰς τὸ ἄρθρον *γαλεὰ* (ἡ) τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ διδάσκεται ὅτι ἡ λέξις προέρχεται «ἐκ τοῦ μεσν. *γαλέα*. Πβ. καὶ ἀρχ. *γαλῆ*» καὶ σημαίνει κατὰ τόπους: 1) εἶδος ἰχθύος ὀλισθηροῦ καὶ φαιόχρου μετὰ μελανῶν στιγμάτων· 2) ἀγρία γαλῆ· 3) ἰκτίς, *νυφίτσα*· 4) ἀράχνη· 5) ἡ νεροκολοκυθιά· 6) ἡ ψίχα τοῦ ἀμυγδάλου. Πασιφανὲς εἶναι, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ σημασιολογικὴ σχέσις μεταξὺ «εἴδους ἰχθύος» ἢ τῆς «ἀγρίας γαλῆς» καὶ τῆς «νεροκολοκυθιᾶς» ἢ τῆς «ψίχας τοῦ ἀμυγδάλου». Προσεκτικὸς ἔλεγχος τῶν πληροφοριῶν τοῦ ἀρχείου ἀποδεικνύει, ὅτι ὑπάρχει ὄντως σύγχυσις ὡς πρὸς τὰς σημασίας, αἵτινες ἀποδίδονται εἰς τὴν λέξιν.[4]

---

1. Πβ. ἀνωτ., σελ. 8 καὶ 9 ὑποσ. 1. Ὁ *Σ. Ξανθουδίδης* ὑπεστήριξεν ὡσαύτως τὴν παραγωγὴν «διὰ τῆς καταλ. *-ανός*», ἀλλ' ἐξ ἄλλης ρίζης. Ὑπέθεσε δηλ. ὅτι τὸ *γαζανὸς* = ποικίλος, στικτός, παράγεται «ἐκ τοῦ οὐσ. *γαζί*» (πβ. ἀνωτ., σελ. 30 ὑποσ. 3). Ὑπόθεσις προφανῶς ἀστήρικτος, σημασιολογικῶς καὶ γραμματικῶς.

2. Βλ. *Γ. Χατζιδ.*, Γεν. Γλωσσ., 310. ΜΝΕ 1, 148 (πβ. ἀνωτ., σελ. 4 ὑποσ. 4).

3. *Ἐκτὸς ἂν προῆλθε κατ' ἀντιμετάθεσιν ἐκ τοῦ* Βυζαντινοῦ *ζάγανος*, δηλοῦντος εἶδος κυνηγετικοῦ ἱέρακος, οὗτινος τὸ πτίλωμα ἔφερε χρωματιστὰς κηλῖδας (τὸ *ζάγανος* τοῦτο διασῴζεται εἰς τὸ Νεοελλην. ἐπώνυμον *Ζαγανιάρις*, ἀντίστοιχον τοῦ *Γερακάρις*, — ὄχι ἐκ τοῦ **σαγανιάρις* ἢ τοῦ *δαγκανιάρις*, ὡς ὑπέθετεν ὁ μ. *Φ. Κουκουλές*: Ἀθηνᾶ 53, 1949, 208. Βυζαντ. Βίος καὶ Πολιτ. ΣΤ', 498). *Τσαγανὸς* λέγεται ἐπίσης ἐν Κρήτῃ κ. ἄλλ. ἢ *τζαγανὸς* (ἤδη μεσν.) ἢ *ζαγανὸς* (βλ. *Χλωροῦ* Λ', 861) ὁ καρκῖνος, ἰδίᾳ τὸ μικρὸν «καβούρι» τῶν ποταμῶν, τὸ λεῖον καὶ λεπτὸν κέλυφος τοῦ ὁποίου φέρει στίγματα ἐρυθρωπά. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ λεξικὸν τῆς Ἐνετικῆς τοῦ *G. Boerio* ἀναφέρεται οὐσ. *gazanela*, σημαῖνον εἶδος κίχλης φερούσης στίγματα χρωματιστὰ ἐπὶ τοῦ λευκοῦ πτιλώματος τῆς κοιλίας. Εἶναι λοιπὸν πιθανὸν ὅτι τὸ ἐξ οὗ παράγεται οὐσ. *gazano*, ἀμάρτυρον εἰς τὰ λεξικά, ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐνετοκρατίας ἐν Κρήτῃ ὑπὸ παρεμφερῆ σημασίαν. Ταῦτα πάντα ἀποτελοῦν βεβαίως ὑποθέσεις. Μέχρις ἀποδείξεως τῆς ἀληθείας τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τούτων, γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ προέλευσις τοῦ ἐπιθέτου παραμένει σκοτεινή.

4. Καὶ εἰς τὸ ἐτυμολογικὸν μέρος παρατηρεῖται ποιά τις σύγχυσις ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς ἀρχαιότητος τῶν προγενεστέρων τύπων τῆς λέξεως, ἐφ' ὅσον τὸ συνῃρημένον *γαλῆ* χαρακτηρίζεται ὡς «ἀρχαῖον», τὸ δὲ ἀσυναίρετον *γαλέα* (Ἰων. *γαλέη*) ὡς «μεσαιωνικόν». Ἡ βεβαίωσις τοῦ Μοίριδος: «*γαλῆ Ἀττικοί, γαλέα Ἕλληνες*», ἀρκεῖ νὰ δείξῃ ὅτι εἰς τὴν κοινὴν Ἑλληνιστικὴν ὁ ἀσυναίρετος τύπος *γαλέα* ἐπεκράτησε τοῦ συνῃρημένου Ἀττικοῦ *γαλῆ* (πβ. καὶ *Κ. Κόντον*, ἐν Ἀθηνᾷ 4, 1892, 303. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2, 16, 17, 224) καὶ ὅτι ὁ πρῶτος διετηρήθη διὰ τῆς ὁμιλουμένης μέχρις ἡμῶν καὶ δὲν ἐσχηματίσθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχήν. Παραθέτω, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ἀναλόγους τινὰς ἀβλεψίας ἐκ τοῦ αὐτοῦ τεύχους, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ ὑπογραμμίσω τὴν ἀνάγκην τῆς προσεκτικῆς ἀναδιφήσεως τῶν λεξικῶν καὶ ἄλλων πηγῶν κατὰ τὸν καθορισμὸν τῶν παλαιοτέρων μαρτυριῶν, αἵτινες συνιστοῦν τὴν ἱστορίαν τῶν σημερινῶν λέξεων. Οὕτω: 1) Τὸ ρ. *γαγκλάζω* δὲν εἶναι νεώτερος σχηματισμὸς «ἐκ

Ἡ πρώτη, διδομένη ἐκ Πόντου, Προποντίδος καὶ Βιθυνίας, παρουσιάζει κατ' ἀρχὴν τὸ ἐλάττωμα τῆς ἀσαφείας. Εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθῇ τις τὸ «εἶδος» τοῦ ἰχθύος *γαλεὰ* τῇ βοηθείᾳ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς «ὀλισθηρότητος» καὶ τοῦ «φαιοῦ χρώματος».[1] Ἡ εὐθύνη διὰ τοῦτο βαρύνει βεβαίως ἐν μέρει καὶ τοὺς πληροφοριοδότας τοῦ ἀρχείου. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις μεταξὺ αὐτῶν καὶ οἱ παρέχοντες περιγραφὰς τοῦ ἰχθύος σαφεστέρας τῆς προτιμηθείσης. Ἐξ αὐτῶν συνάγεται ὅτι *γαλεὰ* ὀνομάζεται ἰχθὺς διαιτώμενος εἰς τὰ ἀβαθῆ ὕδατα τοῦ αἰγιαλοῦ, ὅμοιος κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς ἔγχελυν, ἀλλὰ μικρότερος αὐτοῦ, μελανόχρους μετὰ στιγμάτων καὶ σαρκὸς λευκῆς καὶ τρυφερᾶς. Ἡ πρὸς τὸν ἔγχελυν ὁμοιότης ἰδίως προσδίδει συγκεκριμένον περιεχόμενον εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀνόματος. Ὁπωσδήποτε ὅμως, ἡ σημασία αὕτη ἔπρεπε νὰ καταχωρισθῇ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου, ὡς ἰδιαιτέρα καὶ πιθανῶς ἄσχετος πρὸς τὰς ἄλλας σημασίας τῆς λέξεως.[2]

τοῦ μορίου *γάγκλ*, κραυγὴν πόνου κυνὸς δηλοῦντος», ἀλλὰ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου *γλαγγάζω*, μαρτυρουμένου ὑπὸ τοῦ *Ἡσυχίου* καὶ διατηρηθέντος ἐν Πόντῳ ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν (κατ' ἀκολουθίαν καὶ τὸ συνώνυμον *ἀπογαγγλάζω* 2 ἔπρεπε νὰ χωρισθῇ τοῦ *ἀπογαγγλάζω* 1, ἐτυμολογικῶς διαφόρου). 2) Τὸ οὐσ. *γάδος* δὲν εἶναι «ἀρχαῖον» (βλ. ἄρθρ. * *γαδέλλα*· πβ. ἀνωτ., σελ. 28 ὑποσ. 4), ἀλλὰ μεταγενέστερον· 3) Τὸ οὐσ. *γαϊδάριον* δὲν εἶναι «μεταγενέστερον» (βλ. ἐν λ. *γάϊδαρος* καὶ *γαϊδούρι*), ἀλλὰ μεσαιωνικόν· 4) τὸ ἐπίθ. *γαλαζοπράσινος* δὲν εἶναι νεώτερον ἀλλὰ μεσαιωνικόν· 5) τὸ οὐσ. *γαλατσίδα* δὲν προέρχεται «ἐκ τοῦ οὐσ. *γαλατίδα*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. *γαλακτίς*», ἀλλ' εἶναι τὸ μεσαιωνικὸν *γαλατζίδα*, τὸ ὁποῖον μόνος ὁ *Ἀέτιος* ἀναφέρει («ἐξελληνίσας» πιθανῶς) ὑπὸ τύπον *γαλακτίς*· 6) τὸ ρῆμα *γαληνιάζω* δὲν ἀποτελεῖ νεώτερον σχηματισμὸν «ἐκ τοῦ οὐσ. *γαλήνη* ἢ *γαληνιά*», ἀλλ' εἶναι τὸ ἀρχ. *γαληνιάζω*· κλπ.

1. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ ἔννοια αὕτη τῆς λέξεως (ἀρχαία, μεταγενεστέρα καὶ μεσαιωνική) ὑπῆρξε πάντοτε ἀσαφής. Ἡ παρ' Αἰλιανῷ (Περὶ Ζῴων XV, 11) περιγραφὴ τοῦ ἰχθύος εἶναι τελείως ἀόριστος καὶ φανταστική. Ἡ ἁπλῆ ἐξ ἄλλου μνεία τοῦ ὀνόματος παρὰ Πτωχοπροδρόμῳ (III, 404, ἔκδ. *Hesseling - Pernot*: *φιλομηλίτσας τρυφεράς, κωβίδια, γαλέας*) οὐδόλως συμβάλλει εἰς διασάφησιν τῆς ἐννοίας αὐτοῦ. Ὅθεν αἱ ἀπόπειραι καθορισμοῦ τοῦ οὕτως ὀνομαζομένου ἰχθύος, αἵτινες στηρίζονται μόνον εἰς τὰς πληροφορίας ταύτας (*Krumbacher, Hesseling - Pernot, Thompson*), ἀγνοοῦν δὲ τὴν ζῶσαν παράδοσιν, εἶναι μοιραίως ἀνακριβεῖς.

2. Νὰ χαρακτηρισθῇ δηλ. κατὰ τὰ καθιερωμένα ὡς σημασία II (ὡς καὶ εἰς τὰ λεξικὰ τῆς ἀρχ. Ἑλληνικῆς), ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν τὸ *γαλεὰ* = εἶδος ἰχθύος προῆλθεν ἐκ τοῦ *γαλεὰ* = ἰκτίς (αἴλουρος?), ἢ ἂν ἀνήκῃ ἐτυμολογικῶς καὶ σημασιολογικῶς εἰς τὸ ὄνομα *γαλέος* (ἀρχ. *γαλεός*), ὅπερ δηλοῖ ἄλλα εἴδη ἰχθύων (βλ. καὶ *Thompson*, A gloss. of greek fishes, 39 - 42). Τοῦ λόγου ὄντος περὶ τοῦ «*γαλέος*» τούτου, θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἀποκαταστήσω σημασιολογικάς τινας ἀνακριβείας, αἵτινες παρεισέφρησαν εἰς τὸ οἰκεῖον ἄρθρον τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ἐκεῖ λέγεται ὅτι *γαλέος* σημαίνει: 1) ὁ ἰχθὺς γαλέος τῆς τάξεως τῶν σελαχοειδῶν· 2) τὸ σκυλλόψαρο· 3) ὁ καρχαρίας· 4) εἶδος πλοίου. Ἡ πρώτη σημασία, μολονότι ἀτελής, ἔχει καλῶς. «Ὁ τῶν ἀρχαίων ἰχθὺς *γαλεὸς* (galeus vulgaris) τῆς οἰκογενείας τῶν πλαγιοστόμων (squalini)», γράφει εἰς πρόχειρον ἑρμηνευτικὸν σημείωμα ὁ εἰδικὸς τῶν φυσιογνωστικῶν ἄρθρων συντάκτης καθηγ. *Μ. Στεφανίδης*. Ἡ δευτέρα σημασία θὰ διετυποῦτο

Ἡ ἀρχαιοτέρα σημασία τοῦ οὐσ. *γαλεά*, διατηρηθεῖσα μέχρις ἡμῶν διὰ τῆς ζώσης παραδόσεως, εἶναι ἡ ὑπ' ἀρ. 3) «ἰκτίς, *νυφίτσα*», [1] ἐκ Πόντου πιστουμένη. Ἀντιθέτως, ἡ ὑπ' ἀρ. 2) «ἀγρία γαλῆ», ἐξ Αἴνου καὶ τῶν νήσων Λέσβου καὶ Ἴμβρου φερομένη, δὲν εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἐν τῷ ἀρχείῳ ἀποκειμένας πληροφορίας. Αἱ ἐξ Αἴνου μαρτυρίαι βεβαιοῦν ὅτι *ἀγαλεὰ* λέγεται ἐκεῖ «ἡ νυφίτσα», αἱ δὲ ἐκ Λέσβου πιστοποιοῦν τὸ αὐτό. [2] Αἱ ἐξ Ἴμβρου προερχόμεναι δὲν εἶναι ἐπαρκῶς σαφεῖς, ἐπιτρέπουν ὅμως νὰ συμπεράνωμεν ὅτι *ἀγαλεὰ* ὀνομάζεται ἐκεῖ ὁ «σκίουρος». [3] Κατ' ἀκολουθίαν, εἰς τὴν πρώτην σημασίαν τῆς λέξεως (ἰκτὶς ἡ

ἀκριβέστερον καὶ σαφέστερον, νομίζω, ὡς ἑξῆς: «Ἄλλα σελάχη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας τοῦ γένους τῶν καρχαριιδῶν (carchariidae), ὡς καρχαρίας ὁ γλαυκὸς (carcharias glaucus), ἢ τῶν σκυλλιορινιδῶν (scylliorhinidae), ὡς σκύλλιον τὸ κυνάριον (scyllium canicula), κλπ. Συνών. *δροσίτης, σκύλλος, σκυλλόψαρο*. Ἡ τρίτη σημασία, μαρτυρουμένη ἐκ Πάρου, δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ ἀρχεῖον. Ὀφείλεται πιθανῶς εἰς σύγχυσιν μεταξὺ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὅρου «καρχαρίας» καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ γνωστοῦ αἱμοβόρου θηρίου τῆς θαλάσσης, «καρχαρίου τοῦ ἀνθρωποφάγου», ὅστις δὲν συχνάζει εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος, οὔτε ἁλιεύεται, οὔτε τρώγεται ἐν Πάρῳ ἢ ἀλλαχοῦ, ὡς ὁ *γαλέος*. Ἡ τετάρτη τέλος σημασία, ἐκ Μεγάρων φερομένη, εἶναι ὡσαύτως ἀνύπαρκτος. Ἡ μοναδικὴ πληροφορία τοῦ ἀρχείου ἐκ Μεγάρων προέρχεται ἐκ χειρογράφου συλλογῆς (ἀρ. 624), ὁ συντάκτης τῆς ὁποίας *(Ἰω. Κ. Πέτσας)* ἔκρινε καλὸν νὰ ὑπενθυμίσῃ, ὅτι «παλαιότερον ὑπῆρχεν ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία Μεγάρων-Πειραιῶς. Συνηθέστερα ὀνόματα πλοίων ἦσαν: *Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Γ. Γαλέος, Μεγαρίς, Νίκη, Ποσειδῶν*» (σελ. 155). Τὸ οἰκογενειακὸν *Γαλέος*, ἐπώνυμον πλοιοκτήτου πιθανῶς, μετεβλήθη κατ' ἀτυχῆ συγκυρίαν εἰς προσηγορικὸν τοῦ Μεγαρικοῦ ἰδιώματος ὑπὸ τὴν σημασίαν «εἶδος πλοίου».

1. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐχρησιμοποίουν, ὡς γνωστόν, διὰ τὴν θήραν τῶν κατοικιδίων μυῶν τὴν ἐξημερωμένην ἰκτίδα, τὴν «*νυφίτσα*» τῆς σήμερον, τῆς ὁποίας τὴν θέσιν καὶ τὸ ὄνομα (*γαλέα – γαλῆ*) ἔλαβε βραδύτερον ἡ ἐξημερωμένη αἴλουρος, ἡ παρ' ἡμῖν «*γάττα*» (βλ *Hehn*, Kulturpfl. u. Hausth.[7], 458 κ. ἑξ.).

2. Σαφὲς παράδειγμα ἀποθησαυρισθὲν ἐκ χειρογράφου συλλογῆς (*ἀνέβα νὰ φτάξ'ς τὰ μύγδαλα τσ' εἶνι κρῖμα, νὰ τὰ φάν' οἱ – γι – ἀγαλεὲς*) καὶ αἱ προφορικαὶ μαρτυρίαι, ἃς ἠδυνήθην νὰ συγκεντρώσω, οὐδεμίαν καταλείπουν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς σημασίας τῆς λ. *γαλεὰ* (Γέρα κ. ἀλλ.) ἢ *ἀγαλεὰ* (Ἀγιάσος κ. ἀλλ.) ἐν τῇ νήσῳ, μολονότι παλαιοτέρα πληροφορία τοῦ ἀρχείου, ἀναφερομένη εἰς ἐτυμολογικὸν συσχετισμὸν τοῦ νεωτέρου *γαλεὰ* πρὸς τὸ ἀρχαῖον *γαλῆ* (*Γρ. Βερναρδάκης*, ἐν Ἐπετ. Παρν. Ζ', 1903, 140 ὑποσ. 1: ἡ *γαλῆ* ὡς ἄγριον ζῶον καὶ σήμερον ἐν Λέσβῳ *γαλεά*), θὰ ἠδύνατο, ἐπιπολαίως λαμβανομένη, νὰ ὁδηγήσῃ εἰς παρεξήγησιν.

3. Αἱ ἐκ τῆς νήσου πληροφορίαι τοῦ ἀρχείου ἀνέρχονται εἰς τρεῖς: Ἡ χρονολογικῶς πρώτη περιορίζεται εἰς τὴν ἐτυμολογικὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἰδιωματικοῦ τύπου τῆς λέξεως (*Α. Μουστοξύδης*, Ὑπόμν. Ἱστορ. περὶ τῆς νήσου Ἴμβρου, Κ/πολις 1845, 68: ζῷον δὲ ἄγριον οὐδὲν ἄλλο ἔχει ἡ νῆσος εἰμὴ τὴν *γαλῆν* τὴν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων *ἀγαλλιὰν* καλουμένην). Αἱ δύο ἄλλαι, ἐκ χειρογράφων συλλογῶν, δίδουν ταὐτόσημον ὁρισμόν: «αἴλουρος ζῶσα ἐπὶ τῶν δένδρων (*βερβερίτσα*)». Ἡ ἐντὸς παρενθέσεως ἐπεξήγησις ἐξουδετερώνει τὴν ἀσάφειαν τῆς προηγουμένης περιγραφῆς καὶ ἀποδίδει τὴν πραγματικὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ὡς μὲ ἐβεβαίωσε καὶ προφορικῶς ὁ συντάκτης τῆς μιᾶς τῶν συλλογῶν καθηγ. *Ν. Ἀνδριώτης*.

κατοικίδιος) πρέπει νὰ προστεθοῦν αἱ ἐξ Αἴνου καὶ Λέσβου μαρτυρίαι, νὰ καταχωρισθῇ δὲ ὡς δευτέρα σημασία αὐτῆς ἡ ἐξ Ἴμβρου: «σκίουρος ὁ κοινός, *βερβερίτσα*».[1] Οὐδαμοῦ τὸ *γαλεὰ* χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν σημασίαν «ἀγρία γαλῆ».

Ὡς τρίτη θὰ ἔπρεπε νὰ καταχωρισθῇ ἡ σημασία «ὄφις ἰοβόλος, εἶδος ἐχίδνης», ἥτις παρελείφθη, μολονότι ἔχει ἀποθησαυρισθῆ ἐν τῷ ἀρχείῳ ἐκ δημοτικοῦ ᾄσματος: *μαγέρεψε τῆς νύφης μου τριῶν φιδιῶν κεφάλια / τῆς ὄχεντρας καὶ τῆς γαλεᾶς καὶ τῆς μονομερίδας*.[2] Τὸ ὄνομα ἀπεδόθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ὄφεως, ἐπειδὴ θηρεύει ποντικοὺς καὶ ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων, ὡς καὶ τὸ θηλαστικὸν *γαλεὰ* (*νυφίτσα*). Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐνισχύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ λέξις ἀπαντᾷ ὡς β' συνθετικὸν τοῦ ὀνόματος δύο ἄλλων γνωστοτέρων εἰδῶν ὄφεως, διακρινομένων διὰ τὰς αὐτὰς ἰδιότητας: ἑνὸς ἀνιοβόλου, τῆς λίαν γνωστῆς παρ' ἡμῖν *δεντρογαλεᾶς*, τῆς *δενδρογαλέας* τῶν Βυζαντινῶν,[3] καὶ ἑνὸς ἰοβόλου, τῆς ὀλιγώτερον γνωστῆς *ἀστρογαλεᾶς*, ἐχίδνης τοῦ εἴδους, τὸ ὁποῖον δημωδῶς ὀνομάζεται «ἀστρίτης».[4]

---

1. Καὶ εἰς τὸ λεξικὸν *Π. Βλαστοῦ* (σελ. 420) τὸ ὄνομα *γαλιὰ* φέρεται ὡς συνώνυμον τοῦ *βερβερίτσα*.

2. Ἐκ παραλλαγῆς τοῦ ᾄσματος «ἡ *κακιὰ πεθερά*», περιεχομένης εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ *Ζαμπελίου* (σελ. 753, ἀρ. 41) καὶ τὴν τοῦ *Passow* (σελ. 336, ἀρ. 456). Δυστυχῶς οὐδεμία ὑπάρχει σαφὴς ἔνδειξις περὶ τοῦ τόπου προελεύσεως τῆς παραλλαγῆς.

3. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐν Ἑλληνο-εβραϊκῷ γλωσσαρίῳ ἐπὶ φύλλου περγαμηνῆς τοῦ 7ου ἢ τοῦ 10ου αἰ. (ἐδημοσιεύθη ὑπὸ *Ἀ. Παπαδοπούλου – Κεραμέως*. Πβ. *Φ. Κουκουλέν*, ἐν Byz. Zeitschr. XIX, 1910, 422-27). Δυστυχῶς τὸ φύλλον τῆς περγαμηνῆς εἶχεν ἀποκοπῆ οὕτως ὥστε ἐξηφανίσθησαν τὰ δύο τελευταῖα γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν αὐτοῦ συνώνυμον. Ἐκ τῆς θέσεως, ἣν κατέχει μεταξὺ ἄλλων ὀνομάτων τοῦ γλωσσαρίου, δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἀνήκει εἰς θηλαστικὸν μᾶλλον ἢ ἑρπετόν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ὁ ἐκδότης ὀρθῶς συνεπλήρωσε τὴν μορφὴν τῆς λέξεως διὰ τοῦ *δενδρογαλ(έα)*. Ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ συνθέτου ἐκ τῶν οὐσ. *δένδρον* καὶ *γαλέα*, σχηματισθέντος πρὸς δήλωσιν ζῴου ὁμοιάζοντος πρὸς τὴν *γαλέαν* (*νυφίτσα*) καὶ διαιτωμένου ἢ ἀναρριχωμένου ἐπὶ τῶν δένδρων. Εἴτε ἐσήμαινεν ἀρχικῶς θηλαστικόν τι καὶ ἐντεῦθεν μετεφέρθη εἰς τὸ ἑρπετόν, εἴτε ἀρχῆθεν ἐδήλου τὸν γνωστὸν ὄφιν, ὅστις καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς ποντικοὺς προτίμησιν διακρίνεται (βλ. καὶ *D. Georgacas*, ἐν τῷ «εἰς Μνήμην *P. Kretschmer*» τόμῳ, Wien 1956, 126-27), ἀλλὰ καὶ μικρὰ πτηνὰ καὶ τοὺς νεοσσοὺς αὐτῶν καταβροχθίζει, χάρις εἰς τὴν ἱκανότητα, μεθ' ἧς ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων, τὸ συμπέρασμα εἶναι τὸ αὐτό: ὁ δημώδης μεσαιωνικὸς τύπος *δενδρογαλέα*, ἐξ οὗ τὸ ἡμέτερον *δεντρογαλεά*, προϋπῆρξε τοῦ νεωτέρου λογίου ὅρου *δενδρογαλῆ* τῶν ζωολόγων. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ γραφὴ *δεντρογαλιὰ* (βλ. *Φιλήντα*, Γλωσσογν. καὶ Γλωσσογρ. II, 163, καὶ τὴν ἐπομ. ὑποσ.) δὲν εἶναι ἱστορικῶς ὀρθή.

4. Ὑπὸ τὸ λῆμμα *ἀστρογαλιὰ* (ἡ) τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, πιστούμενον μόνον ἐκ τοῦ λεξικοῦ *Δημητράκου* (ἔνθα ἐλήφθη ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ λεξικοῦ *Π. Βλαστοῦ*, σελ. 422), ἡ λέξις θεωρεῖται σύνθετος «ἐκ τῶν οὐσ. *ἄστρο* καὶ *γαλιά*», μὲ ἀνάλογον τὸ *δεντρογαλιὰ* καὶ συνών. τὸ *ἀστρίτης*. Ἡ ἐτυμολογία αὕτη ἐν τούτοις διορθοῦται εἰς τὸ ἄρθρον *γαλιά* ὡς ἑξῆς: «*γαλιὰ* ἡ, λέξις ἀμάρτ. χαρακτηρισθεῖσα ὡς αὐθύπαρκτος εἰς τὸ σύνθετον *ἀστρογαλιά*, φαίνεται δὲ ὅτι ὡς

Αἱ ὑπολειπόμεναι σημασίαι εἶναι ἄσχετοι πρὸς τὸ λῆμμα. Ἡ ὑπ' ἀρ. 4) «ἀράχνη», ἐκ Φαράσων τῆς Καππαδοκίας, ἀνήκει προφανῶς εἰς λέξιν ξενικῆς προελεύσεως.[1] Ἡ ὑπ' ἀρ. 5) «ἡ νεροκολοκυθιά», ἐκ Λέσβου, ὀφείλεται εἰς φωνητικὴν σύγχυσιν: γαλεὰ ἢ ἀγαλεὰ λέγεται ἐκεῖ, ὡς εἴδομεν, τὸ ζῷον ὅπερ ἀλλαχοῦ ὀνομάζεται «νυφίτσα», γαλιὰ ὅμως καλεῖται καὶ τὸ δοχεῖον, τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται ἐκ ξηρᾶς «νεροκολοκυθεᾶς» (κολοκύνθη ἡ λαγηνοφόρος), διὰ τὴν πρόχειρον ἄντλησιν ὕδατος καὶ ἄλλων ὑγρῶν. Ἀλλ' ἡ γαλιὰ αὕτη τῆς Λέσβου εἶναι ἡ πολλαχοῦ ἀγκλιὰ (< ἀντλία) λεγομένη, καὶ ἰδιωματικῶς ἀγλιά, ἐξ οὗ, κατ' ἀναγραμματισμόν, γαλιά.[2] Τέλος ἡ ὑπ' ἀρ. 6) «ἡ ψίχα τοῦ ἀμυγδάλου» ὀφείλεται ἐπίσης εἰς φωνητικὴν σύγχυσιν καὶ εἰς πλημμελῆ διατύπωσιν. Κατὰ τὴν μοναδικὴν ἐκ Χίου μαρτυρίαν, γαλιὰ λέγεται ἐκεῖ «ἡ ψίχα τοῦ ἀμυγδάλου ἐν τῷ πρώτῳ σχηματισμῷ της εὑρισκομένη ἐν ὑδαρεῖ καταστάσει». Φανερὸν εἶναι ὅτι τὸ γαλιὰ τοῦτο τῆς Χίου σχετίζεται πρὸς τὸ οὐσ. γάλα, διότι «ἐν γαλακτώδει καταστά-

---

β' συνθετ. ταύτης ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὸ συνώνυμον δεντρογαλιά». Ἀλλ' ἡ ἀσαφὴς αὕτη διόρθωσις δὲν ἀρκεῖ προφανῶς νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ πράγματα. Πρῶτον, διότι τὸ δεντρογαλιὰ δὲν εἶναι συνώνυμον τοῦ ἀστρογαλιά. Δεύτερον, διότι θὰ ἔπρεπε, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὸ δεντρογαλιὰ ἀποτελεῖ μετασχηματισμὸν τοῦ λογίου δενδρογαλῆ, ἐνῷ βέβαιον εἶναι ὅτι τοῦτο μετεπλάσθη ἐπὶ ἐκείνου (βλ. τὴν προηγ. ὑποσημ.). Τρίτον, διότι θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν ἐπίσης ὅτι καὶ τὸ ἁπλοῦν γαλιά, ὑπαρκτὸν καὶ συνώνυμον πρὸς τὸ ἀστρίτης (εἰς ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ ἀνωτέρου μνημονευθέντος δημοτικοῦ ἄσματος ἀντὶ «τῆς γαλεᾶς» φέρεται «τ' ἀστριτιοῦ»: βλ. Ἱστορ. Λεξικόν, ἐν λ. ἀστρίτι), «ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὸ συνώνυμον δεντρογαλιά». Τὸ συμπέρασμα εἶναι προφανές: Τὸ οὐσ. ἀστρογαλεὰ (ὄχι ἀστρογαλιὰ) ἀποτελεῖ ἁπλοποιημένην μορφὴν τοῦ *ἀστριτογαλεὰ (πβ. ἀστραποπελέκι > ἀστροπελέκι, κλπ.), τὸ ὁποῖον εἶναι σύνθετον «ἐκ τῶν οὐσ. ἀστρίτης καὶ γαλεά», ὅπως τὸ δενδρογαλέα «ἐκ τῶν οὐσ. δένδρον καὶ γαλέα» ἤ, σαφέστερον, ὅπως τὸ μυγαλέη «ἐκ τῶν οὐσ. μῦς καὶ γαλέη».

1. Ἡ λέξις φέρεται ὑπὸ τύπον γαλὲ (ὁ), πληθ. γαλὲς (κατὰ *Dawkins*, Mod. Greek in Asia Minor, 591) ἢ γκαλλέ, γκα(λ)λιέρ, γκα(λ)λαγιὲρ (κατὰ *Lagarde*, Neugr. aus Kleinasien, 48/49, ἀντιγράφοντα τὸν *Π. Καρολίδην*, Ἑλληνο-καππαδ. Γλωσσ., 30, 154), ἢ γαλ-λέ, πληθ. γαλ-λὲς (κατὰ προφορικὴν ἀνακοίνωσιν πρὸς τὸν συνάδελφον *Ἀθ. Κωστάκην* τοῦ Φαρασιώτου κ. *Γ. Μπαλαχτσῆ*). Ἡ σημασία ἀρκεῖ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ λέξις εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν γαλεά. Ὁ *Καρολίδης ὑπεστήριξεν ὅτι εἶναι Περσική. Κατὰ τὸν Γ. Μπαλαχτσῆν*, πρέπει νὰ εἶναι Τουρκική, διότι ὑπῆρχεν εἰς τὰ Φάρασα καὶ ἐπώνυμον Τουρκικὸν *Γαλ-λέ*. Ἡ γνώμη δὲ αὕτη ἐνισχύεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ ἰδίωμα τοῦ χωρίου διατηρεῖ εὐκρινῶς τὴν προφορὰν τοῦ διπλοῦ λ εἰς τὰ ἐκ τῆς Τουρκικῆς δάνεια (βλ. *Ν. Ἀνδριώτη*, Τὸ ἰδίωμα τῶν Φαράσων, 29). Ἐν τούτοις ἡ λέξις εἰς οὐδὲν τῶν διαθεσίμων λεξικῶν τῆς Τουρκικῆς ἀναγράφεται, ὡς ἀπέδειξεν ἐπισταμένη ἔρευνα τοῦ Τουρκομαθοῦς καὶ γνώστου τῆς Ἀραβικῆς γραφῆς φίλου μου κ. *Εὐαγγ. Μπόγκα*, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκφράζω καὶ δημοσίᾳ, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, τὰς θερμάς μου εὐχαριστίας διὰ τὴν βοήθειαν, ἣν προθύμως πάντοτε καὶ εὐγενῶς παρέχει, ζητουμένην, τόσον εἰς ἐμὲ ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἐν τῷ Λεξικῷ συνεργάτας μου.

2. Κατεχωρίσθη ἤδη κανονικῶς ὑπὸ τὸ ἄρθρον ἀγκλιὰ τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Βλ. καὶ *Β. Φάβην*, Λεξικογρ. Δελτ. Ι, 1939, 99.

σει» εὑρίσκεται, ὡς γνωστόν, ἡ ψίχα τοῦ ἀμυγδάλου (καὶ ἄλλων καρπῶν) «ἐν τῷ πρώτῳ σχηματισμῷ της».[1]

αὐλίζω - 'αβλίζω καί τινα ἀνάλογα.

1) Ἡ ὑλακὴ τοῦ κυνὸς ἀποδίδεται παρ' ἡμῖν ἠχομιμητικῶς διὰ τοῦ μορίου *γάβ* συνήθως,[2] μετὰ μικρῶν τοπικῶν διαφορῶν, ἐξ οὗ καὶ οἱ διαφορετικοὶ ρηματικοὶ τύποι εἰς *-ίζω*, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται κατὰ τόπους πρὸς δήλωσιν τῆς ἐννοίας τοῦ «ὑλακτεῖν»: *γαβ-ίζω, γκαβ-ίζω, γαβγ-ίζω, γκαβγκ-ίζω, γαβλ-ίζω*.[3] Οἱ τέσσαρες πρῶτοι ἐκ τούτων κατεχωρίσθησαν εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν εἰς κοινὸν ἄρθρον ὑπὸ λῆμμα τὸν συνηθέστερον *γαβγίζω*, ἐνῷ ὁ τελευταῖος ἀπετέλεσεν ἴδιον ἄρθρον, ἄνευ δὲ ἀποχρῶντος λόγου, νομίζω.[4] Ὑπὸ τὸ λῆμμα *γαβλίζω*, μαρτυρούμενον ἐξ ἐνίων τῶν Κυκλάδων νήσων, κατεχωρίσθη ὀρθῶς καὶ ὁ ἐξ Ἀπυράνθου τῆς Νάξου τύπος *'αβλίζω*,[5] εἰς τὰ ἑπόμενα δὲ ἄρθρα τὰ ἐξ αὐτοῦ παράγωγα, ἤτοι: 1) τὸ ἐπίθ. *'αβλιτσάρις*, ὑπὸ λῆμμα *γαβλισιάρις*, ἀμάρτυρον, καὶ ὑπὸ τὴν σημασίαν «ὁ συνηθίζων νὰ ὑλακτῇ διαρκῶς, ἐπὶ κυνός»· 2) τὸ οὐσ. *'άβλισμα*, ὑπὸ λῆμμα *γάβλισμα*, πιστούμενον ἐκ Μυκόνου καὶ σημαῖνον ὅ,τι καὶ τὸ κοινὸν *γάβγισμα*, δηλ. «ὑλακὴ κυνός».

---

1. Πβ. τὰ ἀνάλογα ἐκ τοῦ οὐσ. *γάλα* σύνθετα τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ *ἀβγογαλιά, ἀρμογαλιά, βραστογαλιά*, (πβ. καὶ *πρωτογαλιά*), ὡς καὶ τὸ ἁπλοῦν *γαλατιὰ* (καὶ *γαλαχτιά*, ὃ ἰδ.), ὑπὸ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καταχωρισθῇ ὁ ἐκ Χίου τύπος *γαλιά*. Σημειώνω, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ὅτι τὸ λῆμμα *γαλατεὰ* ἐχωρίσθη κατὰ λάθος εἰς δύο ἄρθρα, μολονότι ἐτυμολογεῖται εἰς ἀμφότερα «ἐκ τοῦ οὐσ. *γάλα* καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. *-εά*», καὶ ὅτι τὸ αὐτὸ λάθος ἐπανελήφθη καὶ εἰς τὰ ἄρθρα *γαλατοκούλουρο* καὶ *γαλοκούλουρο, γαλατομυζήθρα* καὶ *γαλομυζήθρα, γαλατόπετρα* καὶ *γαλόπετρα, γαλατόπιττα* καὶ *γαλόπιττα, γαλατοτύρι* καὶ *γαλοτύρι*.

2. Βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. *γάβ*.

3. Ἐνιαχοῦ καὶ *βαβ-ίζω*, ἐκ τοῦ μορ. *βάβ*, ὃ ἰδ.

4. Τὸ *γαβγίζω* θεωρεῖται «τὸ μεσν. *γαβγίζω* ἐκ τοῦ μορ. *γάβ*», τὸ δὲ *γαβλίζω* «λέξις πεποιημένη. Πβ. μόρ. *γάβ*». Ἀλλὰ «ἐκ τοῦ μορ. *γὰβ*» σχηματίζεται κανονικῶς τὸ *γαβ-ίζω* καὶ ὄχι τὸ *γαβγ-ίζω*, τὸ δὲ *γαβλ-ίζω* εἶναι «λέξις πεποιημένη» καθ' ὃ μέτρον ἀκριβῶς καὶ τὸ *γαβ-ίζω, γαβγ-ίζω, γκαβ-ίζω*, κλπ. Τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι ὁ τύπος *γαβγίζω* μαρτυρεῖται ἐκ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς δὲν σημαίνει, ὅτι ἐξ αὐτοῦ προῆλθον κατὰ μετασχηματισμὸν οἱ τύποι *γαβίζω, γκαβίζω*, κλπ., οὔτε ὅτι ἀποκλείεται ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνύπαρξις τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν τελευταίων τούτων. Τὸ ὀρθότερον λοιπὸν θὰ ἦτο νὰ συνταχθοῦν ὅλοι οἱ ἰδιωματικοὶ τύποι τοῦ ρήματος εἰς ἓν ἄρθρον ὑπὸ λῆμμα τὸν κοινότερον *γαβγίζω*, νὰ ἐξηγηθῇ δὲ ὅτι αἱ μικραὶ διαφοραὶ τοῦ θέματος ὀφείλονται εἰς τὴν διάφορον κατὰ τόπους φωνηνικὴν ἀπόδοσιν τῆς ὑλακῆς τοῦ κυνός. Πβ. τὰ ἀνάλογα *νιαουρ-ίζω, μιαουρ-ίζω, μιασυλ-ίζω* (ἐπὶ γαλῆς), κλπ.

5. Εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ χωρίου τὸ γ ἀποσιωπᾶται, ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν προφοράν, οὐ μόνον εἰς τὸ μέσον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν λέξεων. (Βλ. *Δ. Οἰκονομίδην*, ἐν Ἀθηνᾷ 56, 1952, 226).

Ἀλλ' οἱ αὐτοὶ ἐξ Ἀπυράνθου τύποι εἶχον προηγουμένως καταχωρισθῆ εἰς τὴν σειρὰν *αὐλίζω*, κλπ. Ἡ σύμπτωσις προφορᾶς μεταξὺ *ἀβλίζω* καὶ *αὐλίζω* ἔγινεν αἰτία συγχύσεως κατὰ τὴν κατάταξιν τῶν σχετικῶν πληροφοριῶν τοῦ ἀρχείου, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐτυμολογικὴν συσχέτισιν δύο ρημάτων προφανῶς διαφόρων. Οὕτω, τὸ Νάξιον *ἀβλίζω*, σημαῖνον «ὑλακτῶ» ἢ «ἐρίζω μετά τινος, σφοδρῶς ἐπιπλήττω», μετεγράφη εἰς *αὐλίζω*, ἐθεωρήθη παραγόμενον «ἐκ τοῦ ἀρχ. *αὐλῶ*» καὶ ἐταυτίσθη πρὸς τὸ Κατω-ἰταλικὸν *αὐλίζ-ζω*, *ἀβλίζ-ζω*, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ πράγματι μετασχηματισμὸν τοῦ ἀρχ. *αὐλῶ* καὶ σημαίνει «αὐλῶ, παίζω τὸν αὐλόν». Ἐν συνεχείᾳ δὲ κατεχωρίσθησαν τὰ παράγωγα καὶ σύνθετα ἐκ τοῦ ὑποθετικοῦ *αὐλίζω* = ὑλακτῶ: 1) τὸ ἐπίθ. *αὐλιτσάρις*, ὑπὸ λῆμμα **αὐλισιάρις*, ἐτυμολογούμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. **αὔλισι* (ὑλακή, *γάβγισμα*) καὶ τῆς καταλ. *-ιάρις*» καὶ σημαῖνον «ὁ ὑλακτῶν»· 2) τὰ οὐσ. *αὔλισμα* καὶ *αὐλισμός*, παραγόμενα «ἐκ τοῦ ρ. *αὐλίζω*» καὶ σημαίνοντα τὴν «ὑλακήν»· 3) τὸ ρῆμα *αὐλοκοπῶ*, ἐτυμολογούμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. *αὐλὸς* καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. *-κοπῶ*» καὶ σημαῖνον «ὑλακτῶ πολύ, παρατεταμένως»· 4) τὰ οὐσ. *αὐλοκόπισμα* (ὑπὸ λῆμμα *αὐλοκόπημα*, ἀμάρτ.) καὶ *αὐλοκόπι*, παραγόμενα «ἐκ τοῦ ρ. *αὐλοκοπῶ*» καὶ σημαίνοντα «ἡ συνεχὴς καὶ παρατεταμένη ὑλακὴ κυνός». Φανερὸν εἶναι ὅτι, ὄχι μόνον τὸ ρ. *αὐλίζω*, τὸ ἐπίθ. *αὐλιτσάρις*[1] καὶ τὸ οὐσ. *αὔλισμα*, ἀλλὰ καὶ τὰ *αὐλισμός*, *αὐλοκοπῶ*, *αὐλοκόπημα*, *αὐλοκόπι* ἀνήκουν εἰς τὴν σειρὰν (*γ*)*αβλ-ίζω*, κλπ., εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ καταχωρισθοῦν, ὀβελιζόμενα ἐκ τῆς σειρᾶς *αὐλ-ίζω*, κλπ.

2) Ἐν Μπόβᾳ τῆς κάτω Ἰταλίας *ἀμπλίτθι* (τὸ) σημαίνει «οἰκίσκος ἀγροτικός, καλύβη ἐξοχική», *ἀμπλιτθία* (ἡ) «καλύβη, καταφύγιον πρόχειρον» καὶ *ἀμπλιτθιάζ-ζω* «καταφεύγω, καταλύω ὑπὸ σκεπήν». Ὁ *Morosi*,[2] ὁ *Pellegrini*[3] καὶ ὁ *Rohlfs*[4]

---

1. Τὸ ἐπίθετον *ἀβλιτσάρις* δὲν παράγεται ἀσφαλῶς «ἐκ τοῦ οὐσ. **αὔλισι*, δηλ. (*ἄβλισι*) = ὑλακή», ὡς διδάσκεται ἐν ἄρθρῳ **αὐλισιάρις*, οὔτε «ἐκ τοῦ ρ. *γαβλίζω*», ὡς ἀορίστως λέγεται ἐν ἄρθρῳ *γαβλισιάρις*, ἀλλ' ἐκ τοῦ οὐσ. *ἀβλισιὰ* (*σκυλλοἀβλισιὰ* λέγεται ἀκόμη εἰς τὸ χωρίον κατὰ τὸν συνάδελφον κ. *Δ. Οἰκονομίδην*), ὅπως τὸ *γαβγιάρις* «ἐκ τοῦ οὐσ. *γαβγιά*» (βλ. Ἱστ. Λεξ., ἐν λ.). Διὰ τὸν τσιτακισμὸν τοῦ *σ* ἐν συνιζήσει ἐν Ἀπυράνθῳ, πβ. τὸ ἀνάλογον *δουλιατσάρις* = **δειλιασιάρις*). Σημειωθήτω, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ὅτι τὸ Κρητικὸν *γαβγιστρὰ* = ὑλακὴ κυνὸς δὲν εἶναι δυνατόν, φωνητικῶς καὶ σημασιολογικῶς, νὰ προέρχεται «ἐκ τοῦ ἀμαρτ. τύπου *γαβγίστρα*, θηλυκοῦ τοῦ παρὰ Σομ. *γαβγιστὴς* (λ. *γαυγιστής*, *γαυγίστρια*) = ὁ ὑλακτῶν» (βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ.). Ἡ λέξις ἀνήκει εἰς τὰ ἰδιάζοντα εἰς *ριὰ*)*ρὰ* θηλ. τῆς Ἀνατ. Κρήτης (βλ. *Γ. Χατζιδ.*, Γλωσσολ. Μελ., 152. ΜΝΕ, 1, 346-350) καὶ παράγεται ἐκ τοῦ ρ. *γαβγίζω*, ὡς καὶ ἄλλα σημασιολογικῶς ἀνάλογα εἰς *-τριὰ*) *-τρὰ* ἐκ τῆς ἰδίας περιοχῆς, οἷον: *σφυριχτρὰ* (⟨ *σφυρίζω*), *μουγκαλιστρὰ* (⟨ *μουγκαλίζω*), *ὀγκανιστρὰ* (⟨ *ὀγκανίζω*), κλπ.

2. Il dialetto romaico di Bova di Kalabria (1878), 16.

3. Il dialetto Greco di Bova (1880), 131.

4. Etymol. Wörterbuch d. unterital. Gräzität (1930), ἐν λ. *αὐλή*.

ἀνήγαγον τὸ οὐδ. *ἀμπλίτθι* εἰς ἀρχικὸν τύπον **αὐλίκιον* (ὑποκορ. τοῦ *αὐλή*), τὸ θηλ. *ἀμπλιτθία* εἰς **αὐλικία* καὶ τὸ ρῆμα *ἀμπλιτθιάζ-ζω* εἰς **αὐλικιάζω*. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐτυμολογίας ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξικῷ καταχώρισις τοῦ μὲν οὐσ. *ἀμπλίτθι* ὑπὸ λῆμμα **αὐλίτσι*, τὸ ὁποῖον ἐτυμολογεῖται «ἐκ τοῦ οὐσ. *αὐλὶ* καὶ τῆς καταλ. -ίτσι», τοῦ δὲ ρήματος *ἀμπλιτθιάζ-ζω* ὑπὸ λῆμα **αὐλιτσιάζω*, ὅπερ θεωρεῖται παραγόμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. **αὐλίτσι*». Τὸ θηλ. *ἀμπλιτθία* δὲν συνετάχθη εἰς τὴν σειρὰν ταύτην, εἶχεν ὅμως ἤδη συνταχθῆ εἰς τὸν προηγούμενον τόμον ὑπὸ μορφὴν *ἀμbλιτθεία* καὶ ὑπὸ λῆμμα **ἀπλικειά*, ἐτυμολογούμενον «ἐκ τοῦ μεσ. *ἀπλικεύομαι* = καταλύω, ἐγκαθίσταμαι». Ὡς παράγωγον «τοῦ οὐσ. **ἀπλικειὰ*» ἐχαρακτηρίσθη τὸ ρῆμα *ἀμbλιτθάζ-ζομαι*, συνταχθὲν ὑπὸ τὸ ὑποθετικὸν λῆμμα *ἀπλικειάζομαι* καὶ ὑφ' ἣν σημασίαν καὶ τὸ *ἀμπλιτθιάζ-ζω*. Εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ μὲν οὐδ. *ἀμπλίτσι* εἶναι τὸ Βυζαντινὸν *ἀπλίκιν* = κατάλυμα, πρόχειρος οἰκίσκος,[1] μεταπλασμὸν δὲ τούτου ἀποτελεῖ τὸ θηλ. *ἀμπλιτθία*,[2] ὅθεν τὸ ρῆμα *ἀμπλιτθιάζ-ζω*.[3]

3) Ἐν ἄρθρῳ *ἀρλαὴ* (ἡ) τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ λέγεται ὅτι ἡ λέξις, ἐξ Αἰτωλίας μαρτυρουμένη, εἶναι «ἀγνώστου ἐτύμου», σημαίνει δὲ «ἡ ἐν τῇ παιδιᾷ τῆς *γουρούνας* εἰς τὸ κέντρον τοῦ κύκλου τῶν παικτῶν σκαπτομένη κοιλότης τῆς γῆς εἰς τὴν ὁποίαν οὗτοι προσπαθοῦν νὰ ἐμβάλουν αὐτήν». Ἡ αὐτὴ λέξις *ἀρλαὴ* κατεχωρίσθη καὶ ὑπὸ τὸ λῆμμα *ἀλλαγή*, ὡς ἰδιωματικὸς ἐκ τῆς ἰδίας περιφερείας (Πλάτανος - Ναυπακτίας) τύπος τοῦ ἐπίσης διαλεκτικοῦ, ἀλλ' εὐρύτερον χρησιμοποιουμένου *ἀλλαή*, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν: «ἡ ἐν τῇ παιδιᾷ *γουρούνα* ὀπὴ χρησιμεύουσα ὡς κατοικία τῆς γουρούνας (ἴσως διότι γίνεται ἀνταλλαγὴ τῶν ὀπῶν τῶν παικτῶν διδομένου τοῦ συνθήματος ἀλλαγή)». Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπίσης

---

1. Βλ. *Du Cange*, ἐν λ. *ἀπλικεύω* (*ἀπλίκιον*). *R. Dawkins*, Μαχαιρᾶς II, 23 (ἐν λ. *ἀπλίκιν*). Τὸ Βυζαντινὸν *ἀπλίκιον* - *ἀπλίκιν* προέρχεται βεβαίως ἐκ τοῦ συνωνύμου Λατινικοῦ *applicium* (βλ. *Du Cange*, Gloss. med. Latinit., ἐν λ.) καὶ ὄχι ἐκ τοῦ ρ. *ἀπλικεύω*, ὡς ἐνόμιζεν ὁ *Dawkins* (ἔνθ' ἀνωτ.). Ἡ ἀνάπτυξις ἐνρίνου παρὰ τὸ - *πλ* - (βλ. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Ἀθηνᾷ 49, 1939, 131/32) συνετελέσθη, φαίνεται, ἐνωρὶς εἰς τὴν περιοχήν. Τύπος *ἀμπλικεύω* ἀντὶ *ἀπλικεύω* ἀπαντᾷ ἐν μεσαιωνικῷ ἐγγράφῳ τῆς Καλαβρίας (βλ. *Rohlfs*, Hist. Gramm. d. unterital. Gräzität, München 1950, 80. Ὁ *Rohlfs* ἀνάγει τὴν φορὰν ταύτην τὸ *ἀμπλίτθι* εἰς τὸ *ἀπλίκιν*, μεταδιδαχθείς, ὡς ὁμολογεῖ, ὑπὸ τῆς Κας *R. Kahane*).

2. Ὑποθέτω, ὅτι τὸ θηλ. *ἀμπλιτθία*, ἐσχηματίσθη παρὰ τὸ οὐδ. *ἀμπλίτσι* (ὡς *δοντία* παρὰ τὸ *δόντι*, *κλαδία* παρὰ τὸ *κλαδί*, *θιονία* παρὰ τὸ *θιόνι*, κλπ.: Βλ. *Rohlfs*, ἔνθ' ἀνωτ., 184), ἵνα δηλώσῃ γενικῶς καὶ ἀορίστως τὸ κατάλυμα, δηλαδὴ πᾶν εἶδος προχείρου σκεπῆς, ὑπὸ τὴν ὁποίαν δύναταί τις νὰ εὕρῃ προστασίαν ἢ καταφύγιον, οὐχὶ δὲ τὴν πρᾶξιν τοῦ *ἀπλικεύειν*. Ὅθεν γραπτέον *ἀμπλιτθία* καὶ ὄχι *ἀμπλιτθεία*.

3. Ὁ *Rohlfs* δίδει μόνον ἐνεργ. τύπον *ἀμπλιτθιάζ-ζω*, ὁ *Morosi* μέσον *ἀμπλιτθιάζ-ζομαι*, ὁ δὲ *Pellegrini* ἐνεργητικὸν καὶ μέσον, ὑπὸ τὴν αὐτὴν πάντοτε σημασίαν.

σημασίαν, δηλ. «μικρὸς λάκκος κατασκευαζόμενος ἐν τῇ παιδιᾷ τῆς γουρουνίτσας», χρησιμοποιεῖται ἐν Μεγαλουπόλει, Τριφυλίᾳ κ. ἀλλ. ἡ λέξις *ἄλαρος* (ὁ), συνταχθεῖσα εἰς ἴδιον ἄρθρον καὶ χαρακτηρισθεῖσα ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου. Πβ. *ἀρός*= κοιλότης βράχου». Προσεκτικὴ ὅμως μελέτη τῶν περιγραφῶν τοῦ παιγνίου «γουρούνα» ἢ «γουρουνίτσα» ἀποδεικνύει ὅτι καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις πρόκειται, σημασιολογικῶς καὶ ἐτυμολογικῶς, περὶ τῆς αὐτῆς λέξεως. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ παιγνίου εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ ἐκ τῶν παικτῶν φύλακος τῆς «γουρούνας» (=στρογγύλον τεμάχιον ξύλου συνήθως) νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ ρόλου του. Πρὸς τοῦτο ἐπιζητεῖ ἢ νὰ εὕρῃ ἀφύλακτον ὀπὴν ἀνήκουσαν εἴς τινα τῶν ἄλλων παικτῶν ἢ νὰ ἐμβάλῃ τὴν «γουρούναν» εἰς τὴν ἐν τῷ κέντρῳ ὑπάρχουσαν μεγαλυτέραν πως ὀπήν, ἐξ ἧς προσπαθοῦν νὰ τὴν ἀπομακρύνουν οἱ ἄλλοι. Ἀλλ' ὅταν κατορθώσῃ τὸ τελευταῖον τοῦτο, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ δώσῃ τὸ παράγγελμα *ἀλλαγή!*, ὁπότε ὅλοι οἱ παῖκται ὑποχρεοῦνται νὰ ἀλλάξουν ὀπὰς τρέχοντες. Ἐὰν ἐπιτύχῃ κατὰ τὴν «ἀλλαγὴν» νὰ καταλάβῃ ὀπήν τινα ἀδέσποτον, ἀπαλλάσσεται τοῦ ρόλου τοῦ φύλακος, τὸν ὁποῖον ἀναλαμβάνει ὁ εὑρεθεὶς τελικῶς ἄνευ ὀπῆς (αἱ ὀπαὶ εἶναι κατὰ μίαν ὀλιγώτεραι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παικτῶν).[1] Τὸ παράγγελμα λοιπὸν τῆς «ἀλλαγῆς» τῶν ὀπῶν ἐκφωνεῖται διὰ τοῦ *ἀλλαγή!* ἐν Γορτυνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ τοῦ *ἀλλαή!* ἐν Αἰτωλίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ τοῦ *ἀρλαή!* εἴς τινα χωρία τῆς Αἰτωλίας, διὰ τοῦ *ἄλλαγος!* ἐν ἔξω Μάνῃ (Πάνιτσα κ. ἀλλ.), διὰ τοῦ *ἄλλαρος* ἐν Μεγαλουπόλει καὶ Τριφυλίᾳ. Ἡ μεταφορὰ τῆς σημασίας εἶναι εὐνόητος. Τὸ παράγγελμα δίδεται, ὅταν ἡ «γουρούνα» εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς κεντρικῆς ὀπῆς, δηλ. «'ς τὴ γούβα *τῆς ἀλλαγῆς*» ἢ ἁπλούστερον «'ς *τὴν ἀλλαγή*». Ἡ μεταβολὴ ἐξ ἄλλου τῆς λέξεως *ἀλλα(γ)ή*, ἐντόνως καὶ παρατεταμένως ἐκφωνουμένης, κατὰ τὴν πρώτην ἰδίᾳ συλλαβήν, εἰς *ἀρλαὴ* καὶ ὁ μεταπλασμὸς αὐτῆς εἰς ἀρσενικὸν *ἄλλαγος* καὶ περαιτέρω εἰς *ἄλλαρος* ὀφείλονται εἰς «παιγνίδια» κυριολεκτικῶς τῆς παιδικῆς γλώσσης,[2] ἥτις δημιουργεῖ λέξεις ἢ τύπους λέξεων κατὰ συμφυρμοὺς καὶ ἀναλογίας ἰδιομόρφους, χωρὶς νὰ δεσμεύεται ἀπολύτως ὑπὸ τῆς σημασίας ἢ καὶ τῆς μορφῆς τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας χρησιμο-

---

1. Βλ. *Δ. Λουκοπούλου*, Ποῖα παιγνίδια παίζουν τὰ Ἑλληνόπουλα, 132 - 36.

2. Παρεμφερὲς παίγνιον παιζόμενον εἰς τὴν πόλιν τῶν Γαργαλιάνων, εἰς τὸ ὁποῖον τὴν κεντρικὴν ὀπὴν ἀντικαθιστᾷ κύκλος χαρασσόμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὀνομάζεται *ἄλαλος* (κατὰ πληροφορίαν τοῦ γυμνασιάρχου κ. Λυριτζῆ), πιθανώτατα ἐκ τοῦ *ἄλλαγος* > *ἄλλαρος* > *ἄλλαλος* κατά τινα συμφυρμόν. Πάντως εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ γένους καὶ τὴν μετακίνησιν τοῦ τόνου συνετέλεσαν ἀσφαλῶς ἄλλα ὀνόματα παιγνίων γένους ἀρσενικοῦ (*γάϊδαρος, καλόγερος, κρύφτακος*, κλπ.), πιθανῶς δὲ καὶ συμφυρμός τις πρὸς τὸ ἐπιφώνημα *ἄλα*, συσχετισθὲν πρὸς τὸ παράγγελμα ἕνεκα τῆς ἐπακολουθούσης τοῦτο δρομαίας ἐξορμήσεως τῶν παικτῶν πρὸς κατάληψιν νέων θέσεων.

ποιεῖ. Τοῦτο θὰ ἤρκει νὰ σημειωθῇ εἰς τὸ ἄρθρον *ἀλλαγὴ* πρὸς ἐξήγησιν τῶν παιδικῶν παραλλαγῶν τῆς λέξεως. Οἱ τύποι *ἀρλαὴ* καὶ *ἄλλαρος* παραπεμπτικὰ μόνον λήμματα θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποτελέσουν.

4) Εἰς πολλὰς τῶν Κυκλάδων νήσων λέγονται *βαβουλᾶτα σῦκα* ἢ μονολεκτικῶς *βαβουλόσυκα* εἶδος σύκων στρογγύλων τὸ σχῆμα καὶ μικρῶν τὸ μέγεθος, *βαβουλάτη συκεὰ* δὲ ἢ *βαβουλοσυκεὰ* ἡ παράγουσα τὸ εἶδος τοῦτο τῶν καρπῶν συκῆ. Εἰς πολλὰ χωρία τῆς Εὐβοίας ἐξ ἄλλου ὀνομάζονται *βάβουλες ἐλαιὲς* εἶδος ἐλαιῶν, μεγέθους μεγαλυτέρου τοῦ συνήθους, σαρκωδῶν καὶ καταλλήλων. διὰ τοῦτο μόνον πρὸς «πάστωμα», *βάβουλες ἐλαιὲς* δ' ὡσαύτως τὰ δένδρα, ἅτινα παράγουν τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐλαιῶν. Εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν συνετάχθη τὸ ἐπίθετον *βαβουλᾶτος*, ἐτυμολογούμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. *βαβούλι* καὶ τῆς καταλ. *-ᾶτος*», ὑπὸ τὴν σημασίαν «ὁ ὅμοιος πρὸς *βαβούλι*, ἤτοι τὸν κάλυκα τοῦ βάμβακος». Κατεχωρίσθη ἐπίσης τὸ οὐσ. *βαβουλοσυκεά*, παραγόμενον «ἐκ τῶν οὐσ. *βαβούλι* καὶ *συκεά*» καὶ σημαῖνον «συκεὰ *βαβουλάτη*», ἐν συνεχείᾳ δὲ τὸ οὐσ. *βαβουλόσυκο*, παραγόμενον «ἐκ τῶν οὐσ. *βαβούλι* καὶ *σῦκο*» καὶ ἑρμηνευόμενον ὡς «σῦκο βαβουλᾶτο». Τὸ ἐπίθ. *βάβουλη* τῆς Εὐβοίας δὲν συνετάχθη,[1] ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀποθησαυρισθῇ κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς σειρᾶς. Ἀλλ' εἰς τὸν ἑπόμενον τόμον συνετάχθη τὸ ἐπίθ. *βουβαλᾶτος*, ἐκ Βόλου μαρτυρούμενον, τὸ ὁποῖον ἐτυμολογεῖται «ἐκ τοῦ οὐσ. *βουβάλι* ἢ *βούβαλος* καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. *-ᾶτος*» καὶ σημαίνει «εὐμεγέθης, χονδρός, ἐπὶ εἴδους ἐλαιῶν». Περαιτέρω δὲ κατεχωρίσθη τὸ οὐσ. *βουβαλοσυκεὰ* ἐκ Μεσσηνίας, Ἀρκαδίας, κλπ., παραγόμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. *βουβαλόσυκο* καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. *-εά*» καὶ σημαῖνον «ἡ συκῆ ἡ παράγουσα τὰ *βουβαλόσυκα*», ἐν συνεχείᾳ δὲ τὸ οὐσ. *βουβαλόσυκο*, ἐτυμολογούμενον «ἐκ τῶν οὐσ. *βουβάλι* ἢ *βούβαλος* καὶ *σῦκο*» καὶ ἑρμηνευόμενον ὡς «ποικιλία σύκου εὐμεγέθους ὡριμάζοντος περὶ τὸ τέλος Αὐγούστου». Νομίζω, ὅτι ὄχι μόνον ἡ *βουβαλάτη* «ἐλαιά» εἶναι ἁπλῶς ἡ *βαβουλάτη* ἢ *βάβουλη* «ἐλαιά», ἀλλὰ καὶ ἡ *βουβαλοσυκεὰ* καὶ τὰ *βουβαλόσυκα* εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὴν *βαβουλοσυκεὰ* καὶ τὰ *βαβουλόσυκα*. Τὸ *βουβάλι*

---

1. Τύπος ἀρσενικοῦ *βάβουλος* δὲν μαρτυρεῖται. Δὲν εἶναι διὰ τοῦτο βέβαιον, ὑποθέτω, ἂν ὁ τύπος *βάβουλη*, εἶναι θηλ. τοῦ **βάβουλος* ἢ ἀποτελῇ συγκεκομμένην μορφὴν τοῦ συνθέτου *βαβουλοελαιὰ* (*βαβούλι* + *ἐλαιά*), προελθοῦσαν ἐκ τάσεως πρὸς ἁπλολογίαν καὶ διαλύσεως τοῦ συνθέτου εἰς τὰ στοιχεῖα του (βλ. *Γ. Χατζιδ.*, Γεν. Γλωσσ., 256,57). Προσθέτω, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ὅτι τὸ ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας *βαβομηλεὰ* = φασκομηλεὰ ἀποτελεῖ ἁπλοποιημένην μορφὴν τοῦ ἀκεραίου **βαβουλομηλεά*, σχηματισθέντος ἐκ συνθέσεως τῶν οὐσ. *βαβούλι* καὶ *μηλεὰ* καὶ οὐχὶ «ἐκ συμφύρσεως τῶν οὐσ. *βάβω* καὶ *φασκομηλεὰ*», ὡς διδάσκεται εἰς τὸ ἄρθρον *βαβωμηλεὰ* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ἡ *φασκομηλεὰ* φέρει τῷ ὄντι «βαβούλια», μικροὺς δηλ. καρποφόρους κάλυκας, ἐνῷ συμφυρμὸς τοῦ *φασκομηλεὰ* πρὸς τὸ *βάβω* = μαῖα (ἐν Κερκύρᾳ) δυσκόλως δύναται νὰ δικαιολογηθῇ.

ἀντικατέστησε τὸ *βαβούλι* ἐκ τῶν ὑστέρων, κατ' ἀντιμετάθεσιν ἢ καὶ συμφυρμόν.

5) Ἐν Θρᾴκῃ καὶ Σύμῃ «εἶδος σκάφης εἰς τὴν ὁποίαν ζυμώνουν ἄρτους» ὀνομάζεται *βάβανος* (ὁ). Ἡ λέξις συνετάχθη εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην εἰς ἴδιον λῆμμα χαρακτηρισθὲν ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου». Ἀλλ' ὑπὸ τὸ λῆμμα *γάβανο* (τὸ) κατεχωρίσθη ἐκ νέου τύπος *βάβανος*, ὡς ἰδιωματικὴ ἐκ Σύμης παραλλαγὴ τοῦ ἀρσενικοῦ *γάβανος* καὶ ὑπὸ τὴν σημασίαν «σκάφη ζυμώματος», πιστουμένην ἐκ Θρᾴκης καὶ Σύμης. Ἡ δευτέρα αὕτη τοποθέτησις τῆς λέξεως εἶναι ἀσφαλῶς ἡ ὀρθή.[1]

6) Ὑπὸ τὸ λῆμμα *βέζι* (τὸ) τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, πιστούμενον ἐκ Κύθνου καὶ Σερίφου καὶ θεωρούμενον «ἀγνώστου ἐτύμου», κατεχωρίσθη καὶ τύπος *βέντζι*, ἐκ Κουρουνίου Κύμης μαρτυρούμενος, ὑπὸ τὴν σημασίαν «κλάδος ἰτέας ἢ ἄλλου φυτοῦ χρήσιμος εἰς τὴν καλαθοπλεκτικήν». Ὁ αὐτὸς τύπος *βέντζι* (τό), ἐκ Κουρουνίου ὡσαύτως μόνον πιστούμενος, συνετάχθη ὀλίγον κατωτέρω εἰς ἴδιον λῆμμα, παραγόμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. *βέντζα*» καὶ σημαῖνον «κλάδος τοῦ φυτοῦ *βέντζα χρησιμεύων εἰς πλέξιμον καλαθίων*». Ἡ δευτέρα αὕτη κατάταξις εὑρίσκεται ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἀποδίδει ὅμως ταύτην ἐπακριβῶς. Τὸ οὐσ. *βέντζι* δὲν παράγεται «ἐκ τοῦ οὐσ. *βέντζα*», οὔτε τοῦτο βεβαίως προέρχεται «ἐκ τοῦ Ἀγγλ. *venetian sumach*», ὡς διδάσκεται εἰς τὸ οἰκεῖον ἄρθρον τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ἀμφότερα προέρχονται ἐκ τοῦ Ἐνετ. *venchio* ἢ *venčo* (πληθ. *venchi* ἢ *venci*), τὸ ὁποῖον σημαίνει «εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν καλαθοποιῶν, δενδρύλλιον, εἶδος ἰτέας, ἐκ τῶν κλάδων τοῦ ὁποίου, καλουμένων ὡσαύτως *venci*, κατασκευάζονται κάλαθοι, κάνιστρα, πλεκτὰ δίκτυα, κλωβία καὶ τὰ ὅμοια».[2] Ἡ λέξις εἰσήχθη ἐνιαχοῦ μὲν τοῦ Ἑλληνισμοῦ (π. χάριν, εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν περιφέρειαν Κύμης) ὑπὸ τὴν σημασίαν «*βέργα*, κλάδος ἰτέας, λύγου, κλπ. κατάλληλος εἰς τὴν καλαθοπλεκτικήν», ἀλλαχοῦ δὲ (ὡς ἐν Β. Εὐβοίᾳ, Φθιώτιδι καὶ Κυνουρίᾳ) ὑπὸ τὴν σημασίαν «εἶδος δενδρυλλίου, οὗτινος οἱ κλάδοι χρησιμοποιοῦνται ἰδιαιτέρως εἰς τὴν καλαθοπλεκτικήν».[3] Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἐσχηματίσθη τὸ οὐδ. *βέντζι*, ἐκ τοῦ πληθ. *venci* ἀσφαλῶς (τὸ *βέντζι*), δηλοῦντος τοὺς κλάδους τοῦ ὁμωνύμου φυτοῦ, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὸ θηλ. *βέντζα*, ἐκ τοῦ ἑνικ. *venčo*, δηλοῦντος τὸ φυτόν, μεταπλασθέντος δὲ κατ' ἀναλογίαν πρὸς

---

1. Περὶ τῆς μεταβολῆς γ > β εἰς τὰ ἰδιώματα τῆς περιοχῆς, βλ. Χ. *Παντελίδου*, Φωνητ. τῶν ἰδιωμ. Δωδεκανήσου κλπ., 36/37. *K. Dieterich*, Spr. d. südl. Sporaden, 55.

2. Μεταφράζω κατὰ λέξιν τὸ ἑρμήνευμα, ὅπερ δίδεται εἰς τὸ λεξικὸν τῆς Ἐνετικῆς τοῦ *G. Boerio*, ἐν λ. *venchio*. (Βλ. ὡσαύτως *Meyer-Lübke*, Roman. Etym. Wörterb, ἐν λ. *vinculum*).

3. Τὸ φυτὸν ροῦς ὁ κότινος, τὸ ἀλλαχοῦ *χρυσόξυλο* (βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. *βέντζα*).

ἄλλα θηλ. ὀνόματα φυτῶν καὶ θάμνων.[1] Ὅθεν ὑπὸ τὸ λῆμμα *βέντζι* πρέπει νὰ καταχωρισθῇ καὶ ὁ ἐκ Κυκλάδων τύπος *βέζι*,[2] ὑπὸ λῆμμα δὲ *βεντζεά* (ἐκ τοῦ *βέντζι* κατὰ τὰ εἰς -*εά* ὀνόματα φυτῶν) ὁ ἐκ Κέας τύπος *βεζεά*, σημαίνων «τὸ φυτὸν ἰτέα», ὅστις ἐσφαλμένως κατεχωρίσθη ὑπὸ τὸ λῆμμα *βεζιά*.[3]

7) Ἐν Σκύρῳ *βότα* (ἡ) σημαίνει ἀφ' ἑνὸς μὲν «ἡ τεχνητὴ πτυχὴ τῶν γυναικείων φορεμάτων», ἀφ' ἑτέρου δὲ «εἰνῶδες ἄνθος, τὸ ὁποῖον προσαρμόζεται ὡς κόσμημα εἰς τὴν ζώνην, τὸ στῆθος ἢ τὸ οὖς». Ἡ λέξις κατεχωρίσθη εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν ὑπὸ τὰς σημασίας ταύτας δίς: κατ' ἀρχὰς ὑπὸ μορφὴν *βόττα*, ὡς ἰδιωματικὸς τύπος τοῦ κοινοῦ *βόλτα*, ἔπειτα δὲ ὑπὸ μορφὴν *βότα* εἰς ἴδιον λῆμμα χαρακτηρισθὲν ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου». Γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι ἐν Σκύρῳ ἄλλο εἶναι τὸ *βόλτα* = στροφή, περιστροφή, καὶ ἄλλο τὸ *βότα*, χρησιμοποιούμενον μόνον ὑπὸ τὰς μνημονευθείσας δύο σημασίας. Ἡ *βότα* ἐσήμαινε κατὰ τοὺς ὑστέρους Βυζαντινοὺς χρόνους ὅ,τι καὶ τὸ *vota* τοῦ ἐσχάτου Λατινισμοῦ, θηλ. «ἄψις, τόξον οἰκοδομήματος, θόλος».[4] Ἐξέλιξιν τῆς σημασίας ταύτης ἀποτελεῖ, νομίζω, τὸ

---

1. Ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὅτι δὲν παράγεται θηλ. τὸ *βέντζι* «ἐκ τοῦ *βέντζα*», οὔτε τοῦτο ἐξ ἐκείνου, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ *βέντζα*, ὄνομα φυτοῦ, εἶναι ἄγνωστον ἐκεῖ ἔνθα ὁμιλεῖται τὸ οὐδ. *βέντζι* (εἰς τὴν περιφέρειαν Κύμης τὸ φυτόν, τὸ ὁποῖον δίδει τὰ *βέντζια*, ἡ ἐν Β. Εὐβοίᾳ *βέντζα* θηλ., λέγεται *θάψα*, διὰ τὰς χρωστικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας), ὅπως τὸ *βέντζι* = κλάδος ἰτέας, κλπ. εἶναι ἄγνωστον ἐκεῖ ἔνθα λέγεται τὸ *βέντζα*.

2. Περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ φθόγγου -*ντζ*- εἰς -*ζ*- εἰς τὰ ἰδιώματα τῶν Κυκλάδων, βλ. *K. Dieterich*, Spr. d. südl. Sporaden, 58/59. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2, 426/27.

3. Τὸ οὐσ. *βεζιά* (ἡ), ἐξ Ἠπείρου καὶ Πελοποννήσου μαρτυρούμενον, εἶναι ἀσφαλῶς ἄσχετον πρὸς τὸ *βέζι* - *βεζιά* τῶν Κυκλάδων, ὡς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς σημασίας καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ μεταβολὴ *ντζ* - *τζ* > *ζ* εἶναι ἄγνωστος εἰς τὰ ἐν λόγῳ ἰδιώματα. Νομίζω, ὅτι τὸ *βεζιά* τοῦτο (= κουφοξυλεά) εἶναι τὸ ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ Στερ. Ἑλλάδι συνών. *ἀβιζεά*, τὸ ἀλλαχοῦ *βουζεά*, ἤδη Βυζαντινὸν *βουζέα* καὶ *βουζία* (βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. *βουζεά*. Πβ. καὶ τὸ συνών. σλαβ. *bəza*: *Berneker*, Slav. Etymol. Wörterb., 111). Εἰς τοῦτο ἀνήκει ἀσφαλῶς καὶ τὸ ἐξ Αἰτωλίας *ἀγουζά*, ὀρθότερον δὲ *ἀγ'ζεά*, καταχωρισθὲν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ λῆμμα *ἀγουζά*, ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου», ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ λῆμμα *βουζεά*. Εἰς τὴν ἰδίαν ρίζαν ἀνήκει καὶ ἡ λ. *βεζελιά* (= κρεατοελαιά) τοῦ λεξ. Δημητράκου, ἥτις συνετάχθη εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξ. ὑπὸ λῆμμα *βεζελαιά*, ἐπειδὴ ἐνομίσθη σύνθετος «ἐκ τῶν οὐσ. *βεζιά* καὶ *ἐλαιά*», ἐνῷ ἀποτελεῖ ἰδιωματικὸν τύπον τοῦ *βουζυλεά* (βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ.), συνων. πρὸς τὸ *βουζεά*. (Ἡ «κρεατοελαιὰ» τοῦ προσώπου ὠνομάσθη *βουζυλεά* > *βεζελεά*, ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος πρὸς τὸν καρπὸν τῆς «βουζυλεᾶς»). Ταῦτα βεβαίως, ἐφ' ὅσον ἡ ἐξ Αἰγιαλείας σημασία «λωρὶς δέρματος» τοῦ *βεζιά* προῆλθε κατ' ἐξέλιξιν ἐκ τῆς σημασίας «βέργα κουφοξυλεᾶς κατάλληλος εἰς διαφόρους χρήσεις». Ἄλλως, πρόκειται περὶ συγχύσεως δύο λέξεων διαφόρου ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς.

4. Βλ. *Du Cange*, Gloss. med. Graecit., ἐν λ. *βότα* καὶ Gloss. med. Latinit., ἐν λ. *vota*. (Κατ' ἀκολουθίαν, τὸ ἐν ἄρθρῳ *βόλτα* τοῦ Ἱστορ. Λεξ. λεγόμενον, ὅτι θηλ. ὁ τύπος *βόττα* = τόξον οἰκοδομήματος, θόλος, κλπ. προέρχεται ἐκ τοῦ *votta*, ἰδιωματικοῦ τύπου τοῦ κοινοῦ Ἰταλ. *volta*, δὲν εἶναι ἀληθές. Οὔτε καὶ ἡ γνώμη τοῦ *Σ. Μενάρδου* περὶ «Γαλλικῆς» κατα-

Σκύριον *βότα* = πτυχὴ τῆς γυναικείας ἐσθῆτος, κατ' ἀνάγκην δὲ καὶ τὸ *βότα* = ἄνθος προσαρμοζόμενον εἰς τὴν ζώνην, κλπ., μολονότι ἡ μεταφορὰ τῆς σημασίας εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις φαίνεται δυσνόητος καὶ δυσεξήγητος.[1] Πιστεύω ὅμως ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς λέξεως. Ἡ περὶ τοῦ ἀντιθέτου ὑπόθεσις, ἡ σκέψις δηλαδὴ ὅτι εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς μικρᾶς νήσου διεσώθησαν ἐξ ἁπλῆς συμπτώσεως δύο ὁμώνυμα διαφόρου ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς πρὸς δήλωσιν διακοσμητικῆς λεπτομερείας τῆς ἐγχωρίου στολῆς, τυγχάνει ἐξ ἴσου, ἂν μὴ περισσότερον, δυσεξήγητος καὶ σχεδὸν ἀπίθανος. Ἡ διαφοροποίησις τῆς σημασίας ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὀφείλεται ἴσως εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ λέξις, δηλοῦσα κατ' ἀρχὰς ὡρισμένον εἶδος διακοσμήσεως τῆς γυναικείας ἐσθῆτος, ἐχρησιμοποιήθη βραδύτερον πρὸς δήλωσιν ἀντιστοίχου διακοσμήσεως τῆς ἀνδρικῆς περιβολῆς.[2] Ἐὰν δὲν σφάλλωμαι λοιπόν, τὸ Σκύριον *βότα* πρέπει νὰ διαγραφῇ ἐκ τοῦ ἄρθρου *βόλτα* καὶ νὰ καταχωρισθῇ εἰς τὸ ἄρθρον *βότα* μετὰ τῶν ἄλλων ἰδιωματικῶν σημασιῶν τῆς λέξεως.[3]

γωγῆς τῆς λέξεως εὐσταθεῖ βεβαίως: Ἀθηνᾶ 12, 1900, 374).

1. Ἀπόδειξιν τούτου παρέχει ἡ ἐν ἄρθρῳ *βόλτα* ἀπόπειρα ἐτυμολογικῆς ἐξηγήσεως, καθ' ἣν «ἡ λ. παλαιότερον θὰ ἐδήλωνε κόσμημα ἔχον βόλτας, δηλ. σπειροειδές». Ἀλλ' ἡ μετάβασις ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς «σπείρας τοῦ κοχλίου» (τῆς περιστροφικῆς δηλ. ἐγκοπῆς ἣν φέρει ἡ σιδηρᾶ ἢ ξυλίνη «βίδα») εἰς τὴν τοῦ «ἄνθους ὅπερ προσαρμόζεται ὡς κόσμημα εἰς τὴν ζώνην, κλπ.» ἢ τὴν τῆς «πτυχῆς τοῦ γυναικείου φουστανιοῦ» φαίνεται ἐντελῶς ἀπίθανος. Ἐκτὸς αὐτοῦ, θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὅτι οἱ Σκύριοι κατὰ παράδοξον τρόπον λέγουν μὲν «ἡ βίδα ἔχει *βόλτες*», ἀλλὰ «βάζω *βόττα* 'ς τὸ 'φτί» ἢ «τὸ φουστάνι ἔχει *βόττες*» καὶ ὄχι «*βόλτες*» ὅπως θὰ ἔπρεπε, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῆς αὐτῆς λέξεως, καὶ ὅπως πράγματι λέγουν οἱ Σκοπελῖται, π. χάριν (βλ. *Ἀγγ. Χατζημιχάλη*, Ἑλλ. Ἐθν. Ἐνδυμασίαι II, 21). Ἀποκλείεται ἐξ ἄλλου ἡ ὑπόθεσις τῆς προελεύσεως τῆς λέξεως ἐκ περιφερείας ἔνθα ἐπιχωριάζει ὁ τύπος *βόττα* ἀντὶ *βόλτα*, διότι οὐδαμοῦ τὸ *βόττα* τοῦτο σημαίνει «πτυχὴ τῆς γυναικείας ἐσθῆτος». Νομίζω διὰ ταῦτα ὅτι ἡ μεταφορὰ τῆς σημασίας προῆλθεν ἔκ τινος ὁμοιότητος τοῦ σχήματος τῶν τόξων, ἅτινα σχηματίζονται ἄνωθεν τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων τῶν νησιωτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς οἰκιῶν, πρὸς τὰς πτυχὰς τῆς ἐγχωρίου γυναικείας ἐσθῆτος, ἐντεῦθεν δὲ μετεφέρθη καὶ εἰς τὸ ἄνθινον κόσμημα τῆς περιβολῆς τῶν νέων, δι' ὃν λόγον ἐκθέτω ἐν συνεχείᾳ. Ἡ κατ' ἀντίστροφον σειρὰν μεταφορὰ τῆς σημασίας δὲν δικαιολογεῖται, κατὰ τὴν γνώμην μου.

2. Ἐκ τῶν λαϊκῶν διστίχων εἰς τὰ ὁποῖα ἡ λέξις ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴν δευτέραν ταύτην σημασίαν συνάγεται ὅτι τὸ ἄνθος φορεῖται ὑπὸ τῶν νέων ἐν εἴδει «βότας», ἀντὶ τῆς «βότας» τοῦ γυναικείου φορέματος (*πάρ' τα, τοῦ λέει, ἀδελφέ, γιὰ νὰ τὰ βάλῃς βότα*: ἐνν. τὰ ἄνθη· *βάλε βότα μελικάρι, νὰ σὲ λένε παλληκάρι*. κλπ.). Ἐπειδὴ δηλ. «ἡ βότα» ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν κόσμημα τῆς γυναικείας περιβολῆς, ὠνομάσθη κατ' ἀναλογίαν «βότα» τὸ ἄνθος τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ διακοσμητικὸν συμπλήρωμα τῆς στολῆς τῶν νέων, τὸ ὁποῖον φορεῖται «γιὰ βότα», εἰς ἀντιστάθμισμα τρόπον τινὰ τῆς γυναικείας «βότας». Οὕτω, ἐκ τῆς φρ. «*ἐφόρεσε ἢ ἔβαλε τριαντάφυλλο γιὰ βότα*» ἦτο εὔκολον νὰ λεχθῇ «*ἔβαλε μιὰ βότα*» ἢ καὶ «*μυρίζει τὴ βότα*».

3. Νομίζω ὅτι ἡ εἰς κοινὸν ἄρθρον σύνταξις τοῦ *βόλτα* = στροφή, τοῦ *βότα* = ἀψίς,

8) Κατὰ τὰ ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξικῷ λεγόμενα, *βροχαλήθρα* (ἡ) λέγεται ἐν Ἠπείρῳ καὶ Εὐρυτανίᾳ «σαύρα πρασίνη ἐξερχομένη ἐκ τῆς γῆς καθὼς πιστεύει ὁ λαὸς ἐν καιρῷ βροχῆς». Τὸ αὐτὸ ἑρπετὸν ὀνομάζεται *βροχαλίδα* (ἡ) ἐν Αἰτωλίᾳ, ἐν Ἠπείρῳ δὲ καὶ ἀλλαχοῦ καλεῖται *βραχαλίδα* (ἡ) «εἶδος σαύρας μὲ δέρμα μελανοξανθόστικτον». Τὰ δύο πρῶτα ὀνόματα θεωροῦνται παραγόμενα «ἐκ τοῦ οὐσ. *βροχάλα*» (διὰ «τῆς καταλ. *-ήθρα*» τὸ πρῶτον, διὰ «τῆς καταλ. *-ίδα*» τὸ δεύτερον), ἐνῷ τὸ τελευταῖον χαρακτηρίζεται ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου». Πιστεύω ἀντιθέτως ὅτι καὶ τὸ *βραχαλίδα* εἶναι τῆς αὐτῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς, ἀποτελεῖ δὲ παραλλαγὴν τοῦ συνωνύμου *βροχαλίδα*, ἐξ οὗ προέκυψε κατὰ προληπτικὴν ἀφομοίωσιν ἤ, μᾶλλον, κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ *βράχος*.[1] Ὅθεν τὸ ἄρθρον *βραχαλίδα* εἶναι περιττόν.[2]

9) Κλείω τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς μὲ μίαν περίπτωσιν ἰδιαιτέρως περίπλοκον. Ὁ ἀπρόσεκτος καὶ ἐπιπόλαιος, ὁ ὁμιλῶν ἢ ἐνεργῶν ἄνευ προσοχῆς, τάξεως καὶ συνεπείας, ὁ ἐξημμένος καὶ μωρολόγος, ὁ ἄτακτος καὶ ἀκατάστατος, λέγεται *ἀναφάνταλος* εἴς τινα χωρία τῆς Κυνουρίας (Βούρβουρα, κ. ἀλλ.), τῆς Β. Εὐβοίας (Ψαχνά, Πολιτικά, κ. ἀλλ.) καὶ τὴν νῆσον Σκίαθον, *ἀναφάνταλους* εἰς ἄλλα χωρία τῆς Β. Εὐβοίας (Ἁγία Ἄννα, Ἄκρες, κ. ἀλλ.) καὶ *ἀγιφάνταλους* εἰς ἄλλα (Στρόπονες, Μετόχι, κ. ἀλλ.), ὡς καὶ εἰς χωρία τῆς Σάμου (Καρλόβασι, κ. ἀλλ.), *ἀλαφάνταλους* δὲ εἰς Αἰτωλίαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Δ. Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ὁ ἀείμνηστος *Γ. Χατζιδάκις*, ὅστις εἶχεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὸν ἐξ Αἰτωλίας τύπον ὑπὸ τὴν ἀμάρτυρον ἄλλοθεν μορφὴν *ἀλοφάνταλος*, ἐθεώρει τὸ ἐπίθετον παραχθὲν «ἐκ τοῦ *ἄλλος ἀντ' ἄλλου + φαντὸς φαίνομαι*» καὶ ἔγραφε κατὰ συνέ-

---

τόξον, καὶ τοῦ οὐδ. *βόλτο* = ἀψίς, θολοειδὲς οἰκοδόμημα, εἶναι ἀδικαιολόγητος, ἐφ' ὅσον τὸ *βόλτα* προέρχεται «ἐκ τοῦ Ἰταλ. *volta*», τὸ *βότα* «ἐκ τοῦ μεσν. *βότα*» καὶ τὸ *βόλτο* «ἐκ τοῦ Ἰταλ. *volto*». (Δὲν συντάσσονται εἰς κοινὸν ἄρθρον, π. χάριν, τὰ Γαλλ. *volte* καὶ *voûte*, ἀκριβῶς ἀνάλογα). Ἀλλὰ καὶ σημασιολογικὴ σύγχυσις προκαλεῖται ἐντεῦθεν. Ὁ ἀναγνώστης δὲν δύναται νὰ διακρίνῃ ἐὰν εἰς τὰ ἰδιώματα, εἰς τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖται τὸ *βότα* ἢ τὸ *βόλτο* – *βόττο*, λέγεται παραλλήλως καὶ τὸ *βόλτα*, ἢ ἐὰν ἡ α ἢ β σημασία ἀναφέρεται εἰς τὸν τύπον *βόλτα* ἢ *βότα* ἢ *βόλτο* τοῦ λήμματος. Πρέπει λοιπὸν νὰ χωρισθῇ τὸ κοινὸν *βόλτα* καὶ ἐνιαχοῦ *βόττα* = στροφή, καμπή, κλπ., ἀπὸ τὰ ἰδιωματικὰ *βότα* καὶ *βόλτο*.

1. Ἡ παρετυμολογία εἶναι εὐνόητος, δεδομένου ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ *βροχαλίδα* δὲν εἶναι σαφὴς πάντοτε εἰς τοὺς χρησιμοποιοῦντας τὴν λέξιν, ἡ πλειονότης τῶν ὁποίων ἀγνοεῖ τὴν πρόληψιν περὶ σχέσεως μεταξὺ βροχῆς καὶ σαύρας, γνωρίζει ὅμως ὅτι οἱ λίθοι καὶ οἱ βράχοι ἀποτελοῦν τὸ σύνηθες καταφύγιον τῶν σαυρῶν.

2. Σημειώνω, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ὅτι καὶ τὸ ἄρθρον *βουλίτης* (ὁ) τυγχάνει ἐξ ὁλοκλήρου περιττὸν καὶ ὀβελιστέον, δεδομένου ὅτι ἡ λέξις συνετάχθη ὀλίγον κατωτέρω ὑπὸ τὴν ὀρθὴν μορφὴν *βουρλίτης* καὶ τὴν ὀρθὴν ἐτυμολογίαν. Εἰς ἀναγνωστικὸν ὡσαύτως λάθος ὀφείλεται καὶ τὸ ἄρθρ. *γάντζι* (τό), ἀντὶ *γόντζι* (τό), καὶ πρέπει νὰ διαγραφῇ. Τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τὸ λῆμμα *γαντζὶ* (τὸ) = κνήμη, σκέλος, δημιουργηθὲν ἐξ ἐσφαλμένης ἐτυμολογίας τοῦ ρ. *ἀπογαντζίζω*.

πειαν *ἀλλοφάνταλος*.[1] Τὴν ἐκ τοιούτου συμφυρμοῦ παραγωγὴν ἀπέκρουσεν ὁ καθηγητὴς *Β. Φάβης*, ὅστις ἐγνώριζε μὲν καὶ τὸν ἐκ Βουρβούρων τύπον *ἀναφάνταλος*, ἐνόμιζεν ὅμως ὅτι οὗτος προῆλθεν ἐκ τοῦ *ἀλαφάνταλος*, τὸν ὁποῖον ἀνήγαγεν εἰς ἀρχικὸν * *ἀλαλάφαντος*, σύνθετον ἐκ τῶν ἐπιθ. *ἄλαλος* καὶ *ἄφαντος*.[2] Ἀντιθέτως εἰς τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν οἱ ἰδιωματικοὶ τύποι *ἀναφάνταλος* καὶ *ἀλαφάνταλος* συνεδυάσθησαν πρὸς τοὺς ἐπίσης ἰδιωματικοὺς καὶ συνωνύμους *ἀντάλλαβους* (Ἀρτοτίνα, Αἰτωλία, Ζαγορά, Πορταριά), *ἀλλάνταβος* (Πωγώνιον), *ἀλλάνταβους* (Αἰτωλία, Ἀρτοτίνα, Κλώνιον), *ἀλάνταβους* (Κλώνιον), *ἀλανταβὸς* (Γορτυνία, κ. ἀλλ.), ἐθεωρήθησαν δὲ προελθόντες καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ «τὸ μεταγν. ἐπίθ. *ἀντάλλαγος*». Κατ' ἀκολουθίαν, κατεχωρίσθησαν ὅλοι ὑπὸ τὸ ἀμάρτυρον λῆμμα *ἀντάλλαγος*, κατὰ λόγον τῆς μικροτέρας ἢ μεγαλυτέρας ἀπὸ τούτου φωνητικῆς ἐξαλλοιώσεως ἑκάστου, ὡς ἑξῆς: *ἀντάλλαγος* – *ἀντάλλαβους* – *ἀλλάνταβος* – *ἀλλάνταβους* – *ἀναφάνταλλος* – *ἀλαφάνταλλους* – *ἀλάνταβους* – *ἀλανταβός*. Τοῦτο δέ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπεξηγήσεως διὰ τὴν υἱοθετηθεῖσαν ἐτυμολογίαν ἢ τὰς ἐξ αὐτῆς γεννωμένας ποικίλας ἀπορίας.[3] Αἱ ἀπορίαι ἐν τούτοις ἀνακύπτουν αὐτομάτως καὶ δὲν εἶναι μικραὶ ἢ ἀσήμαντοι, ὥστε νὰ μείνουν ἀπαρατήρητοι.

Τὸ ἐπίθετον *ἀντάλλαγος* σημαίνει, κατὰ τὴν παρὰ *Σουΐδᾳ* διασωθεῖσαν ἑρμηνείαν καὶ τὰ εἰς πίστωσιν ταύτης προσαγόμενα παραδείγματα ἐκ τοῦ *Μενάνδρου*, «*τὸν ἀντὶ ἑτέρου ἠλλαγμένον*», τὸν ὑποκατασταθέντα δηλαδὴ εἰς τὴν θέσιν ἄλλου. Εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν παρατίθεται ἡ ἑρμηνεία αὕτη τοῦ λεξικογράφου, ἀλλὰ δὲν διασαφεῖται πῶς ἐξ αὐτῆς προῆλθεν ἡ σημερινὴ σημασία «ὁ ἔχων οἱονδήποτε σωματικὸν ἐλάττωμα», ἥτις κατεχωρίσθη πρώτη, ἐπειδὴ ἐθεωρήθη προφανῶς ἡ πλησιεστέρα πρὸς τὴν ἀρχικήν, ἢ ἄλλη τις τῶν σημασιῶν «ἀνισόρροπος, δύστροπος, ἀπρόσεκτος», αἱ ὁποῖαι παρατίθενται ἐν συνεχείᾳ.[4] Ἡ μεταβολὴ τῆς

---

1. Βλ. Ἀθηνᾶ 29 (1917), 212.

2. Βλ. Λεξικογρ. Δελτ. 2 (1940), 119. 5 (1950), 87: ἐκ τοῦ **ἀλαλάφαντος* «διὰ μεταθέσεως τῆς συλλαβῆς *αλ* προέκυψεν ὁ τύπος *ἀλαφάνταλος*», ἐκ τούτου δὲ «εἴτε διὰ παρετυμολογίας πρὸς τὴν παρόθεσιν *ἀνὰ* εἴτε μᾶλλον κατ' ἀνομοίωσιν» ὁ τύπος *ἀναφάνταλος* (πβ. κατωτ., σελ. 55 ὑποσ. 2).

3. Μία τούτων, οὐχὶ δὲ ἡ ὀλιγώτερον εὔλογος, εἶναι τεχνικῆς φύσεως: πῶς ὁ ὁμιλῶν τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τύπον τοῦ ἐπιθέτου θὰ σκεφθῇ νὰ ἀναζητήσῃ τοῦτον ὑπὸ τὸ λῆμμα *ἀντάλλαγος* τοῦ Λεξικοῦ ἢ τὸ ἐπίρρ. *ἀναφάνταλα* καὶ *ἀλλάνταβα* ὑπὸ τὸ *ἀντάλλαγα* ἢ τὸ ρ. *ἀναφανταλιάζω* ὑπὸ τὸ *ἀνταλλαγιάζω*, ἐφ' ὅσον οὐδὲν παραπεμπτικὸν λῆμμα βοηθεῖ εἰς τοῦτο;

4. Πρόσθετον ἀπόδειξιν τῶν δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας πράγματι παρουσιάζει ὁ ἐτυμολογικὸς καθορισμὸς τῶν ἰδιωματικῶν τύπων τοῦ ἐπιθέτου, ἀποτελεῖ ἡ ἀρχικῶς σημειωθεῖσα ταλάντευσις ὡς πρὸς τὴν ἀναγωγὴν αὐτῶν εἰς τὸ ἐπίθ. *ἀντάλλαγος* ἢ τὸ περίπου συνώνυμον *ἄνταλλος*. Οὕτω, εἰς τὸ ἄρθρ. *ἀκατάστατος*, συνώνυμον τοῦ *ἀναφάνταλος*, *ἀντάλλαβος*, κλπ., ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται εἰς τὸ λῆμμα *ἄνταλλος*. Μετὰ τὸν ὁριστικὸν ὅμως προσανατολισμὸν πρὸς τὸ *ἀντάλλαγος*, ἡ πεπλανημένη παραπομπὴ διορθοῦται ἐν λ. *ἄνταλλος* ὡς ἑξῆς: «*ἄνταλλος*,

σημασίας τοῦ ὀνόματος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μενάνδρου εἰς τὴν ἰδικήν μας δὲν θὰ ἀπετέλει βεβαίως τὸ μοναδικόν τι ἢ παράδοξον, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ σημασίας δυναμένης νὰ συσχετισθῇ κατά τινα τρόπον ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐποχῆς εἰς τὴν ἄλλην, ἢ ἐὰν ὑπῆρχον ἐνδείξεις ἐνδιαμέσου χρήσεως τοῦ ἐπιθέτου ὑπὸ σημασίαν δυναμένην νὰ δικαιολογήσῃ τὴν μεταφορὰν ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ σημασίας εἰς τὴν σημερινήν.[1] Οὔτε τὸ ἓν ὅμως οὔτε τὸ ἄλλο συμβαίνει. Ὑπάρχουν δ' ἐπὶ πλέον ἀναμφισβήτητα δεδομένα μαρτυροῦντα περὶ τοῦ ἀντιθέτου. Οὕτω, ἐν Ἠπείρῳ (Ζαγόρ., κ. ἀλλ.) καὶ Κερκύρᾳ χρησιμοποιεῖται τὸ ἐπίθ. *ἀντικατάλλαγος* (καὶ ἐπίρρ. *ἀντικατάλλαγα*) ὑπὸ τὴν σημασίαν «ὁ κατ' ἐναλλαγὴν φερόμενος ἢ τοποθετούμενος, ὁ κατ' ἀντίστροφον φορὰν ἐναλλασσόμενος».[2] Εἶναι λοιπὸν δύσκολον νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι τὸ μὲν *ἀντικατάλλαγος* διετήρησε τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ μορφὴν καὶ σημασίαν,[3] ἐνῷ εἰς τὴν αὐτὴν ἢ γειτονικὴν περιφέρειαν τὸ παραπλήσιον *ἀντάλλαγος* μετεβλήθη ριζικῶς κατά τε τὴν μορφὴν καὶ τὴν σημασίαν. Ἐν Κυνουρίᾳ ἐξ ἄλλου, Γορτυνίᾳ, Αἰτωλίᾳ, Θεσσαλίᾳ, Σάμῳ καὶ Β. Εὐβοίᾳ χρησιμοποιοῦνται τὰ οὐσ. *ἀλλαγὴ* (ἢ *ἀλλαὴ*) καὶ *ἀνταλλαγὴ* (ἢ *ἀνταλλαή*), ὡς καὶ τὸ ἐπίθ. *ἀνάλλαγος* (ἢ

ἐπίθ. ἐγράφη ὡς συνών. τοῦ ἀκατάστατος Ι. Ἀντὶ τοῦ ὑποθετικοῦ τούτου τύπ. ἐπροτιμήθη ὁ *ἀντάλλαγος*, ὃ ἰδ.». Ὡς πρὸς τὴν ε στοχίαν τῆς προτιμηθείσης ἐτυμολογίας θὰ γίνῃ ἀμέσως κατωτέρω λόγος, ἡ προβαλλομένη ὅμως διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἐκ τοῦ *ἄνταλλος* παραγωγῆς δικαιολογία δὲν εὐσταθεῖ, ἐφ' ὅσον τὸ ἐπίθετον μαρτυρεῖται ὄχι μόνον εἰς τὸ τοῦ *Σουΐδα* λεγόμενον λεξικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σχόλια εἰς *Διονύσιον τὸν Θρᾷκα* (σελ. 343, ἔκδ. *Hilgard*. Πβ. *S. C. Caratzas*, ἐν Aevum XXV, 1951, 111, καὶ κατωτ. σελ. 56 ὑποσ. 3).

1. Πβ. *Γ. Χατζιδ.* ΜΝΕ 1, 174. Γεν. Γλωσσ., 201 - 2.

2. Προκειμένου περὶ φύλλων «πίττας», π. χάριν, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦνται τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ κατ' ἀντίθετον φορὰν (βλ. *Β. Φανίτσιου*, Τὰ Καλούδια μας, 129) ἢ περὶ «χειροβόλων» δημητριακῶν, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦνται κατὰ τὸ ἁλώνισμα εἰς τρόπον ὥστε ἡ καλάμη τοῦ ἑνὸς νὰ εὑρίσκεται ἀντικρὺ τῆς τοῦ ἄλλου (βλ. *Γ. Σαλβάνου*, Τὸ ἰδ. Ἀργυράδων Κερκύρας, 20) ἢ περὶ χρόνου ἐργασίας καὶ ἀναπαύσεως ἐναλλασσομένων (*Κ. Θεοτόκη*, Τὰ Γεωργικὰ τοῦ Βιργιλίου, 5), κλπ.

3. Εἰς τὸ ἄρθρον *ἀντικατάλλαγος* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ διδάσκεται ὅτι τὸ ἐπίθ. ἐσχηματίσθη «ἐκ τῶν προθ. *ἀντὶ* καὶ *κατὰ* καὶ τοῦ οὐσ. *ἀλλαγὴ* ἢ ἐκ τοῦ μεταγν. ἐπιθ. *ἀντάλλαγος* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *ἄνταλλος* καὶ τῆς προθ. *κατὰ* ὑπεισελθούσης κατά τινα ἀναλογίαν». Ἀλλ' ἡ ἀμήχανος αὕτη ἐτυμολογία, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀντιφάσκει πρὸς ὅσα ὀλίγον προηγουμένως ἐδιδάχθησαν ἐν τῷ Λεξικῷ εἰς τὰ ἄρθρα *ἀντάλλαγος* καὶ *ἄνταλλος* (βλ. τὴν ὑποσ. 4 τῆς προηγ. σελ.), προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ νεώτερον σχηματισμὸν προφανῶς ἀπίθανον, ἐνῷ πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ παλαιᾶς κληρονομίας. Τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐπίθ. δὲν μαρτυρεῖται ἐκ τῆς γραπτῆς παραδόσεως οὐδὲν σημαίνει, ἐφ' ὅσον παραδίδονται ἀπὸ τῆς Ἑλληνιστικῆς τοὐλάχιστον ἐποχῆς τὸ *ἀντικαταλλάσσω* καὶ τὸ *ἀντικατάλλαξις* καὶ τὸ *ἀντικαταλλαγή*, παραλλήλως δὲ τὸ *ἀντάλλαγος*, ἴσως δὲ καὶ τὸ *ἀκατάλλαγος*. Πρέπει λοιπὸν καὶ τὸ *ἀντικατάλλαγος* νὰ εἶναι τῆς ἰδίας περίπου ἐποχῆς, δεδομένου ἄλλως τε ὅτι καὶ ἡ σημασία αὐτοῦ, ἀμετάβλητος ἔκτοτε (ἀπόδειξις τὸ *ἀντικαταλλάσσω*, ἰδιαιτέρως δὲ τὸ *ἀντικαταλλαγή*, κοινὸν κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχήν), συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως ταύτης.

ἀνάλλαγους ἢ καὶ *ἀνάλλαους*), ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς «ἀλλαγῆς, ἀνταλλαγῆς, ἀντικαταστάσεως».[1] Εἶναι ἐξ ἴσου δύσκολον ἑπομένως νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι, εἰς τὰ αὐτὰ ἰδιώματα, τὰ μὲν *ἀλλαγή, ἀνταλλαγή, ἀνάλλαγος* διετηρήθησαν κατά τε τὴν μορφὴν καὶ τὴν σημασίαν, τὸ δὲ *ἀντάλλαγος* ἔγινε μορφολογικῶς καὶ σημασιολογικῶς ἀγνώριστον. Εἶναι δηλαδή, ἐν συμπεράσματι, λογικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἐσφαλμένον τὸ συμπέρασμα ὅτι, ἐκ διαφόρων λέξεων τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ὁμιλουμένων ἐξ ἴσου συχνὰ εἰς ὡρισμένα ἰδιώματα, αἱ μὲν ἄλλαι διετήρησαν κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν αἰώνων τὴν φωνητικὴν αὐτῶν εἰκόνα καὶ σημασίαν, μία δὲ καὶ μόνη μετεβλήθη καθ' ὁλοκληρίαν φωνητικῶς καὶ σημασιολογικῶς, καὶ μάλιστα εἰς διάφορον βαθμὸν ἀπὸ περιφερείας εἰς περιφέρειαν. Μόνον λέξις ξένη πρὸς τὸ *γλωσσικὸν αἴσθημα τῶν ὁμιλούντων θὰ ἐδικαιολόγει τοιαύτας μεταβολάς.*

Τὸ αὐτὸ ἀσυμβίβαστον παρατηρεῖται ἄλλως τε καὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων τύπων, οἵτινες θεωροῦνται προελθόντες ἐκ τοῦ ἐπιθ. *ἀντάλλαγος*. Οὕτω, ὁ τύπος *ἀντάλλαβος* (καὶ *ἀλλάνταβος*, κατ' ἀντιμετάθεσιν) τῶν ἰδιωμάτων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Θεσσαλίας, ὅστις θεωρεῖται προελθὼν ἀμέσως ἐκ τοῦ *ἀντάλλαγος* διὰ τροπῆς τοῦ γ εἰς *β*, δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν φωνητικὴν τῶν ἐν λόγῳ ἰδιωμάτων, καθ' ἣν θὰ ἀνέμενέ τις τὴν ἀποσιώπησιν τοῦ μεσοφωνηεντικοῦ γ (ὅπως εἰς τὰ *ἀλλα(γ)ή, ἀνταλλα(γ)ή, ἀνάλλα(γ)ος*) καὶ ὄχι τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ εἰς *β*.[2] Καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅμως ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη συνετελέσθη που κατά τινα συμφυρμόν,[3] ἀπομένει πάλιν ὁ τύπος *ἀναφάνταλος - ἀλαφάνταλος* τῆς Κυνουρίας, Εὐβοίας, Σκιάθου, Σάμου καὶ Αἰτωλίας, τοῦ ὁποίου τὴν προέλευσιν ἐκ τοῦ *ἀντάλλαβος - ἀλλάνταβος* οὐδεμία σύμφυρσις ἢ ἀναλογία ἢ ἄλλη γλωσσικῶς δυνατὴ μεταβολὴ εἶναι ἱκανὴ νὰ ἑρμηνεύσῃ.

---

1. Βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. (Τὸ οὐσ. *ἀνταλλαγή*, εὐρέως χρησιμοποιούμενον, σημειωτέον, εἰς τὸν δημώδη λόγον, ἐσφαλμένως χαρακτηρίζεται ὡς «μεσαιωνικόν». Εἶναι ἀσφαλῶς παλαιότερον καὶ σύγχρονον πρὸς τὸ *ἀντάλλαγος*, ἐφ' ὅσον ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ Ἑλληνο - λατινικὰ γλωσσάρια καὶ εἰς τὴν *Ἐπιστολὴν πρὸς Διόγνητον*, ἴσως δὲ καὶ εἰς τὸν *Ἡσύχιον*).

2. Πβ. *Α. Α. Παπαδοπούλου*, Γραμμ. τῶν βορ. ἰδιωμ., 32.

3. Εἰς τὸ χωρίον Ἀργυρᾶδες Κερκύρας τὸ ἐπίρρ. *ἀντικατάλλαγα* προφέρεται *ἀντικατάλλαβα* (κατὰ *Γ. Σαλβάνον*, Τὸ ἰδ. Ἀργυράδων Κερκύρας, 20, καὶ ἐν Λαογραφίᾳ 10, 1929, 157 ὑποσ. 1), τοῦτο δὲ ὑπέβαλεν ἴσως τὴν ἰδέαν τῆς ἀναγωγῆς τοῦ *ἀντάλλαβος* εἰς τὸ *ἀντάλλαγος*. Ἀλλ' ἡ μεταβολὴ αὕτη, ὀφειλομένη προφανῶς εἰς συμφυρμὸν πρὸς τὸ *λαβαίνω (κατάλαβα, ἀνάλαβα)*, εἶναι τελείως μεμονωμένη. Ἀντιθέτως, ὄχι μόνον ἐν Ἠπείρῳ λέγεται *ἀντικατάλλαγα* καὶ *ἀντικατάλλαγος* (ὁ ἐκ τοῦ Λεξ. Δημητράκου καταχωρισθεὶς ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξικῷ τύπος *ἀντικατάλλαγα* εἶναι πιθανῶς ὁ Ἠπειρωτικός), ἀλλὰ καὶ ὁ Κερκυραῖος λόγιος *Κ. Θεοτόκης*, γνωστὸς διὰ τὴν πρὸς τὸ ἰδίωμα τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος προσήλωσιν, παραδίδει τύπον *ἀντικατάλλαγος* (βλ. τὴν ὑποσ. 2 τῆς προηγ. σελ.), *ἀντικατάλλαγος* δὲ γράφει ὡσαύτως καὶ ὁ Ναυπάκτιος *Κ. Καραβίδας* (Δωρ. Ἄσμα, 53).

Ἐὰν τέλος εἰς τὰ μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντα προσθέσωμεν: 1) ὅτι ὁ τύπος *ἀναφάνταλος - ἀλαφάνταλος* ἀπαντᾷ ὑπὸ σταθερὰν σχετικῶς μορφήν,[1] καίτοι ὁμιλεῖται εἰς ἰδιώματα ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων· 2) ὅτι ὁ τύπος *ἀντάλλαβος* ἀντιθέτως παρουσιάζεται σημαντικῶς ἠλλοιωμένος ἀπὸ ἰδιώματος εἰς ἰδίωμα· 3) ὅτι εἰς ταῦτα καὶ εἰς ἐκεῖνα τῶν ἰδιωμάτων χρησιμοποιοῦνται παραλλήλως καὶ οἱ τύποι *ἀλλα(γ)ή, ἀνταλλα(γ)ή, ἀνάλλα(γ)ος*· 4) ὅτι εἰς πολλὰ χωρία τῆς Αἰτωλίας ὁμιλοῦνται συγχρόνως καὶ ἀδιαφόρως οἱ τύποι *ἀλλάνταβος* καὶ *ἀλαφάνταλος*, γεγονὸς δυσεξήγητον φωνητικῶς, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ἀμφότεροι ἀνάγονται εἰς κοινὸν ἀρχικὸν τύπον, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ συμπεράνωμεν δύο τινά: 1) ὅτι τὸ *ἀναφάνταλος - ἀλαφάνταλος* εἶναι ἐτυμολογικῶς διάφορον τοῦ *ἀντάλλαβος - ἀλλάνταβος*· 2) ὅτι οὐδέτερος τῶν τύπων τούτων ἀνάγεται εἰς τὸ μεταγενέστερον ἐπίθ. *ἀντάλλαγος*.

Νομίζω, ὅτι ὁ τύπος *ἀλαφάνταλος* ἀποτελεῖ ἐλαφρῶς παρηλλαγμένην μορφὴν τοῦ συχνότερον ἀπαντῶντος *ἀναφάνταλος*,[2] ὅστις προῆλθεν ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου ἐπιθ. *ἀναφάλαντος*. Τὸ *ἀναφάλαντος* δὲ τοῦτο (καὶ *ἀναφάλανθος* σπανιώτερον) ἀπαντᾷ συχνότατα εἰς τοὺς παπύρους καὶ ἀλλαχοῦ ἐπὶ προσώπων τῶν ὁποίων ἔχει ἀρχίσει νὰ ἀποψιλοῦται ἢ ἔχει ἤδη ἀποψιλωθῇ ἀρκετὰ τὸ ἔμπροσθεν, τὸ ὑπὲρ τὸ μέτωπον, μέρος τῆς κόμης.[3] Δύσκολον βεβαίως εἶναι νὰ ἐξηγηθῇ πῶς τὸ ἐπίθετον ἐκ τῆς σημασίας «ὁ κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς κεφαλῆς φαλακρός, ὁ *ἀναφαλαντίας*» μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν «ὁ μωρολόγος, ἐπιπόλαιος, ἐξημμένος». Εἶναι ἐξ ἴσου δύσκολον ὅμως νὰ ἀγνοηθῇ ἡ μεταξὺ τοῦ *ἀναφάλαντος* καὶ *ἀναφάνταλος* καταφανὴς φθογγολογικὴ σχέσις,[4] κατὰ τοσοῦτο δὲ μᾶλλον ὅσον ὑπάρχει καὶ γραπτὴ μαρτυρία ἔγκυρος ἐπιβεβαιοῦσα τὴν σχέσιν ταύτην καὶ ἀπὸ σημασιολογικῆς ἀπόψεως.[5]

---

1. Σημειωθήτω ἰδιαιτέρως ἡ παρουσία καὶ ἡ θέσις τοῦ *φ*. (Ὁ ἔκ τινων χωρίων τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Σάμου τύπος *ἀνιφάνταλους*, προφερόμενος μὲ τὸ *ν* ὑπερωικὸν εἰς τρόπον ὥστε τὸ *ι* νὰ ἀκούεται ὡς ἐνδιάμεσος φθόγγος μεταξὺ *ε* καὶ *ι*, προῆλθε κατὰ τὴν γνωστὴν μεταβολὴν τῆς προθ. *ανα-* εἰς *ανε-*: βλ. *Φ. Κουκουλέν*, ἐν Ἀθηνᾷ 43, 1932, 65).

2. Ἡ τροπὴ τοῦ *ν* εἰς *λ* ἐγένετο προδήλως κατ' ἀνομοίωσιν, πιθανῶς δὲ καὶ κατά τινα συμφυρμὸν πρὸς τὸ συνών. *ἀλλάνταβος*. (Ὅτι ἀρχικὸς τύπος εἶναι τὸ *ἀναφάνταλος* καὶ ὄχι τὸ *ἀλαφάνταλος* ⟨ * *ἀλαλάφαντος*, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ μ. *Β. Φάβης*, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ *ἀλιφανταλιὰ* τῆς Σαμοθρᾴκης, προελθόντος κατ' ἀνομοίωσιν ἐκ τοῦ *ἀνιφανταλιὰ*⟨*ἀνεφανταλιὰ*⟨ *ἀναφανταλιὰ* καὶ ὄχι ἐκ τοῦ *ἀλαφανταλιὰ* ⟨ *ἀλαφάνταλος*).

3. Βλ. *Fr. Preisigue* καὶ *Liddell - Scott - Jones*, ἐν λ. Πβ. *Ed. Mayser*, Gramm. d. ptolem. Pap. I² 3, 189.

4. Ἡ μεταβολὴ *ἀναφάλαντος* ⟩ *ἀναφάνταλος* ἔγινε προφανῶς κατ' ἀντιμετάθεσιν τῶν συμφώνων *λ - ντ*, συνήθη καὶ εὔκολον (πβ. *Β. Φάβην*, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 1, 1939, 92, 126/27), εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως συνέβαλε, φαίνεται, καὶ τάσις τις προσαρμογῆς τοῦ ἐπιθέτου πρὸς τὰ συνών. *ἀνάνταλος, παράνταλος* καὶ *παρασάνταλος*.

5. Γνωστὸν εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἐτυμολογικὴν ἔρευναν ὁ σημασιολογικὸς παράγων βα-

Συμφώνως πρὸς γλῶσσαν τοῦ *Ἡσυχίου* τὸ *ἀναφάλαντος* ἐσήμαινεν ὅ,τι καὶ τὸ *σιλλός*.[1] Τὸ ἐπίθ. *σιλλός*, ἐκ τοῦ οὐσ. *σίλλος* δηλοῦντος «ἔμμετρον σκῶμμα, ψόγον μετὰ παιδιᾶς δυσαρέστου», ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς τὸν διακωμῳδοῦντα, περιπαίζοντα καὶ χλευάζοντα εὐϋπόληπτα πρόσωπα δι' εὐτραπέλων στιχουργημάτων, ἐν

ρύνει περισσότερον τοῦ φωνητικοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ δεύτερος πρέπει νὰ ὑποτιμᾶται ἢ νὰ παραμερίζεται εἰς τὴν πρώτην δυσκολίαν, ἣν παρουσιάζει ἡ ἔρευνα τοῦ πρώτου. Ἔργον τοῦ ἐρευνητοῦ εἶναι νὰ ἀποφεύγῃ τὰ ἐξ ἐσφαλμένης ἐκτιμήσεως τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν παραγόντων τούτων ἐτυμολογικὰ λάθη ἤ, ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον ἐν τῇ πράξει, νὰ περιορίζῃ ταῦτα εἰς τὸ ἐλάχιστον. (Πβ. *Γ. Χατζιδ.*, Ἀναγν. Συγκρ. Γλωσσ., 162 κ. ἑξ. ΜΝΕ 1, 125 κ. ἑξ.). Αἱ περισσότεραι ἀκριβῶς τῶν γλωσσικῶν ἐπιστάσεων τῆς παρούσης μελέτης ἀναφέρονται εἰς τὸ δύσκολον τοῦτο ἔργον καὶ παρέχουν σαφῆ, ἐλπίζω, παραδείγματα σφαλμάτων εἰς τὰ ὁποῖα ὁδηγεῖ ἡ παραμέλησις τοῦ σημασιολογικοῦ ἰδίᾳ παράγοντος (βλ. σελ. 9 ὑποσ. 1, σελ. 20-21, 28 κ. ἑξ.), ἀλλὰ καὶ τοῦ φθογγολογικοῦ (βλ. τὴν περίπτωσιν τοῦ *γαλανὸς - γαλαυὸς* καὶ τὴν τοῦ *λιγερὸς - λιγυρός*). Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ ὑπογραμμίσω σαφέστερον τὴν σημασίαν τοῦ δευτέρου τούτου παράγοντος προσθέτω ἓν εἰσέτι χαρακτηριστικὸν παράδειγμα. Τὸ Νεοελλην. ρῆμα *γανώνω* προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου, μεταγενεστέρου καὶ μεσαιωνικοῦ *γανῶ (γανόω)*, ἡ δὲ σημασιολογικὴ διαφοροποίησις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον ὑπῆρξε μικρὰ καὶ ὁμαλή (βλ. *J. E. Kalitsunakis*, Mittel-und Neugr. Erklär. bei Eustathius, 36-38). Ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς ἐννοίας «καθιστῶ τι λαμπρόν, στιλπνὸν» μετέπεσε κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἤδη ἐποχὴν εἰς τὴν συγκεκριμένην ἔννοιαν «ἐπαλείφω διὰ λεπτοῦ στρώματος κασσιτέρου, *καλαϊντίζω*» χάλκινον ἀγγεῖον ἢ «ἐπαλείφω δι' εἰδικοῦ ἐπιχρίσματος, *βερνικώνω*» πήλινον σκεῦος. Ἐντεῦθεν ἔλαβε βραδύτερον ἐνιαχοῦ τὴν εὐρυτέραν σημασίαν «ἐπαλείφω, ἐπιχρίω διά τινος οὐσίας», π. χάριν δι' αἰθάλης *(μουντζουρώνω*, ἐξ οὗ καὶ μεταφορ. «στιγματίζω ἠθικῶς») ἢ διὰ λιπαρᾶς οὐσίας *(γυαλίζω*, ἐξ οὗ ἀμεταβ. «στίλβω ἐκ πάχους, παχύνομαι»). Ὑπάρχει κατὰ συνέπειαν ἓν μόνον ρῆμα *γανώνω* μὲ διαφόρους σημασιολογικὰς ἀποχρώσεις κατὰ τόπους καὶ ὄχι τρία ἐτυμολογικῶς διάφορα *γανώνω*, ἐξ ἀρχαίας κληρονομίας τὸ ἓν καὶ νεώτερα τὰ δύο ἄλλα, ὡς διδάσκεται εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικόν. Ἐξ ἄλλου, εἰς τὴν ἀρχ. Ἑλληνικὴν «ἡ στιλπνότης» τῶν μεταλλίνων ἀντικειμένων ἐλέγετο *γάνος* (τό), *γάνος* δὲ λέγεται καὶ σήμερον ἐνιαχοῦ, εὐρύτερον δὲ *γάνα* (μεταπλασθὲν ἐκ τοῦ οὐδ. κατὰ τὸ *λέρα, μουντζούρα*: βλ. *Γ. Χατζιδ.* ΜΝΕ 2,56 κ.ἑξ.), «τὸ ἐπίχρισμα, τὸ λεπτὸν στρῶμα», τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει οὕτως ἢ ἄλλως πρὸς τὸ «ἐπίχρισμα» τῶν *γανωθέντων* μεταλλίνων ἢ πηλίνων ἀγγείων καὶ σκευῶν. Κατ' ἀκολουθίαν, δὲν ὑπάρχουν δύο διάφορα οὐσ. *γάνος* (τό), τὸ ἓν ἐξ ἀρχαίας κληρονομίας καὶ τὸ ἄλλο νεώτερον (τὸ ἀρσ. *γάνος* = *εἶδος ἰχθύος, θεωρούμενον «ἀγνώστου ἐτύμου»*, εἶναι τὸ μεταγν. *γάννος)*, καὶ ἰδιαίτερον οὐσ. *γάνα* (ἡ), «ἀγνώστου ἐτύμου» μάλιστα τοῦτο, ὡς ἐπίσης διδάσκεται εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικόν. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους καὶ τὰ νεώτερα παράγωγα, δηλ. τὰ οὐσ. *γανιὰ* (ἡ), *γάνωμα* (τό), καὶ τὰ ρήματα *γανιάζω, γανίζω* δὲν ἔπρεπε νὰ χωρισθοῦν εἰς δύο ἐτυμολογικῶς διάφορα *γανιά*, δύο *γάνωμα*, δύο *γανιάζω*, δύο *γανίζω*. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἠδύνατο νὰ ἀποφευχθῇ ἡ καταχώρισις ὑπὸ τὸ λῆμμα *γαΐζω* (κλαίω, κραυγάζω) τοῦ ἐκ Σαμοθράκης *γαΐζω* (= ὑποφέρω ἐκ δίψης, κλπ.), ὅπερ εἶναι τὸ *γαρίζω* (ἐκ τοῦ *γάρος)*, συνών. καὶ ἀντίστοιχον τοῦ *γανίζω* (ὡς τὸ *γαριάζω* τοῦ *γανιάζω*, ὅθεν καὶ *γαρνιάζω* ἐνιαχοῦ, κατὰ συμφυρμόν), γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ *-ρ-* ἀποβάλλεται εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς νήσου (βλ. *A. Heisenberg*, ἐν Ἀφιερ. εἰς *Γ. Χατζιδάκιν*, 90 κ. ἑξ.).

1. *σιλλός· ἀναφάλ[λ]αντος*. μῶμος. κακολογία. καὶ χλευασμός. (Ὀρθῶς ὁ καθηγ. *Β. Φά-*

συνεχείᾳ δὲ τὸν κακολογοῦντα καὶ διασύροντα τοὺς πάντας καὶ τελικῶς τὸν μωρολόγον, φλύαρον, κοῦφον.[1] Ἑπομένως καὶ τὸ συνώνυμον *ἀναφάλαντος* ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔκτοτε καὶ μάλιστα κοινῶς, ἀφοῦ ὁ συντάξας τὴν παρ' Ἡσυχίῳ γλῶσσαν λεξικογράφος μετεχειρίσθη τοῦτο ὡς κύριον ἑρμήνευμα τοῦ *σιλλός*.[2] Ἡ μετέπειτα σημασιολογικὴ ἐξέλιξις τοῦ *(ἀναφάλαντος)-ἀναφάνταλος* ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ «μωρολόγος καὶ κοῦφος» εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἐπιπόλαιος καὶ ἐξημμένος» ἢ εἰς τὴν τοῦ «ἀπρόσεκτος καὶ ἀκατάστατος» δὲν χρῄζει, ὑποθέτω, ἰδιαιτέρας ἐπεξηγήσεως.[3] Πρόκειται καταφανῶς περὶ σημασιολογικῶν ἀπο-

---

βης διεῖδεν ὅτι ὑπὸ τὸ λῆμμα τοῦτο κατεχωρίσθησαν ἐκ συγχύσεως δύο διάφοροι λέξεις: 1) Τὸ ἐπίθ. *σιλλὸς* = ἀναφάλαντος, μῶμος, καὶ 2) τὸ οὐσ. *σίλλος* = κακολογία, χλευασμός: βλ. τὴν μεθεπομ. ὑποσ.).

1. Τοῦτο ἐξάγεται σαφῶς ἐκ τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας διέσωσαν οἱ μεταγενέστεροι καὶ Βυζαντινοὶ γραμματικοὶ καὶ λεξικογράφοι περὶ τῆς σημασίας τοῦ *σιλλός*. Ἔχουν συγκεντρωθῆ εἰς τὸ κατὰ πάντα ἐνημερωμένον ἄρθρ. *σιλλαίνω* τοῦ Θησ. τῆς Ἑλλην. Γλώσσης. (ὑπὸ *L. Dindorf*. Περίεργον εἶναι ὅτι εἰς τὰ μεταγενέστερα τοῦ Θησαυροῦ λεξικὰ τῆς ἀρχ. Ἑλληνικῆς οὔτε ἡ τονικὴ διάκρισις μεταξὺ τοῦ οὐσ. *σίλλος* καὶ τοῦ ἐπιθ. *σιλλὸς* σημειοῦται οὔτε αἱ περὶ τῆς σημασίας τοῦ δευτέρου παλαιότεραι μαρτυρίαι μνημονεύονται: παράδειγμα τὸ ἄρθρ. *σίλλος* παρὰ *Liddell – Scott – Jones*).

2. Ὁ μ. *Β. Φάβης* δὲν ἐπρόσεξε τὴν λεπτομέρειαν ταύτην καὶ παρεσύρθη διὰ τοῦτο εἰς τὸ ἑξῆς ἀστήρικτον συμπέρασμα ἐπὶ τοῦ ἑρμηνεύματος *ἀναφάλαντος*: «Ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ *Schmidt ἀναφάλ[λ]αντος* κατὰ περιγραφὴν τοῦ ἑτέρου *λ*, ἵνα δηλωθῇ ὁ *ἀναφαλαντίας*. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ποίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχῃ ὁ *ἀρχόμενος ἀποφαλακροῦσθαι* πρὸς τὸν χλευάζοντα ἢ τὴν χλεύην. Τὴν λέξιν ταύτην ἡμεῖς συνδέομεν πρὸς τὴν ἰδιωματικὴν *ἀναφάνταλος* (Πελοπόνν.), ἥτις σημαίνει τὸν κοῦφον, τὸν μωρολόγον. Προῆλθον δὲ ἀμφότεροι οἱ τύποι ἐκ τῆς λέξεως *ἀλαλάφαντος (ἄλαλος + ἄφαντος)* διὰ μεταθέσεως φθόγγων κατὰ τὸ ἑξῆς σχῆμα: *ἀλαλάφαντος* ⟩ *ἀλαφάνταλος* ⟩ *ἀναφάνταλος* καὶ *ἀλαλάφαντος* ⟩ *ἀλαφάνταλος* ⟩ *ἀναφάλαντος*». (Λεξικογρ. Δελτ. 5, 1950, 86/87. Πβ. ἀνωτ. σελ. 50 ὑποσ. 2). Ἀφίνω κατὰ μέρος τὰς ἄλλας ἀντιρρήσεις, τὰς ὁποίας δύναται νὰ διατυπώσῃ τις κατὰ τῆς ἐτυμολογίας ταύτης (σημασιολογικὰς καὶ φθογγολογικάς) καὶ ἀρκοῦμαι εἰς μίαν καὶ μόνην: ὅσον καὶ ἂν βιάσωμεν τὰ χρονικὰ ὅρια εἶναι ἀδύνατον νὰ τοποθετήσωμεν τὸν ὑποθετικὸν τύπον *ἀλαλάφαντος* = μωρολόγος, κοῦφος, ὅστις μόνον ὡς νεώτερος σχηματισμὸς δύναται νὰ νοηθῇ (πβ. ὅσα λέγονται σχετικῶς ἀλλαχοῦ: Λεξικογρ. Δελτ. 2, 1940, 119) πρὸ τοῦ Ἡσυχιακοῦ *ἀναφάλαντος*, καὶ μάλιστα κατὰ τοσοῦτο ὅσον θὰ ἐχρειάζετο διὰ τὴν τελικὴν διαμόρφωσιν τοῦ *ἀλαλάφαντος* εἰς *ἀναφάλαντος*. Προσεκτικωτέρα ἄλλως τε ἔρευνα ἀποδεικνύει, ὡς εἴδομεν, ὅτι καὶ τὸ τοῦ Ἡσυχίου *ἀναφάλαντος* ἐσήμαινεν, ὄχι μόνον τὸν «χλευάζοντα», ἀλλὰ καὶ τὸν «μωρολόγον, φλύαρον, κοῦφον», ὅ,τι δηλ. σημαίνει καὶ τὸ νεώτερον *ἀναφάνταλος*.

3. Ἀνάγκην ἐξηγήσεως ἀντιθέτως ἔχει ἡ ἀρχικὴ μεταφορὰ τῆς σημασίας ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ «ἀναφάλακρος» εἰς τὴν τοῦ «μωρολόγος, κλπ.». Ἐπειδὴ πάντως ἡ μεταφορὰ αὕτη συνετελέσθη ἑνωρίς, ἐφ' ὅσον πιστοῦται ἐκ τοῦ *Ἡσυχίου*, πρέπει νὰ ἔγινε κατά τινα σημασιολογικὸν μηχανισμόν, δυσνόητον ἴσως εἰς ἡμᾶς. Ἡ ὁμοιότης τῆς εἰκόνος τὴν ὁποίαν παρουσιάζει «ὁ ἀναφαλαντίας» πρὸς τὴν τοῦ «μωρολόγου, κούφου, ἐξημμένου», ὅστις ἔχει

χρώσεων τῆς αὐτῆς ἐννοίας.[1] Ὅθεν τὸ ἐπίθ. *ἀναφάνταλος*, ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου *ἀναφάλαντος*,[2] ἄσχετον δὲ πρὸς *ἀντάλλαγος* καὶ *ἀντάλλαβος*, πρέπει νὰ συνταχθῇ μετὰ τῶν ὀλίγων ἰδιωματικωτέρων αὐτοῦ τύπων εἰς ἴδιον λῆμμα, ὡς καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ παράγωγα, δηλ. τὸ ἐπίρρ. *ἀναφάνταλα*, τὸ οὐσ. *ἀναφανταλιά* καὶ τὸ ρῆμα *ἀναφανταλιάζω*.

Ἀπομένει τὸ *ἀντάλλαβος-ἀλλάνταβος*. Ὅτι καὶ τοῦτο εἶναι ἐτυμολογικῶς ἄσχετον πρὸς τὸ *ἀντάλλαγος* ἀπεδείχθη ἤδη ἐπαρκῶς. Τῆς αὐτῆς περίπου γνώμης ἦτο καὶ ὁ καθηγ. *Β. Φάβης*, ὅστις ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ *ἀντάλλαβος* προῆλθεν ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου ἐπιθ. *ἄνταλλος*, συνωνύμου τοῦ *ἀντάλλαγος*, κατ' ἀναλογικὸν μεταπλασμὸν πρὸς ἄλλας εἰς *-αβος* κακίας δηλωτικὰς λέξεις, οἷον *κουτσός - κούτσαβος*, *λερός-λέραβος*, *μύξης - μύξαβος*, κλπ.[3] Ἀλλὰ καὶ ἡ παραγωγὴ αὕτη εἶναι ἀδύνατος δι' οὓς λόγους καὶ ἡ ἐκ τοῦ *ἀντάλλαγος*.[4] Δὲν εἶναι ἄλλως τε καὶ ἀπολύτως βέβαιον, ὅτι ἀρχικὸς τύπος τοῦ ἐπιθέτου εἶναι τὸ *ἀντάλλαβος* καὶ ὄχι τὸ *ἀλ-*

τὴν κόμην ἄτακτον συνήθως καὶ ἀπεριποίητον, μὲ τὰς ὑπὲρ τὸ μέτωπον τρίχας πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὀπίσω, συνετέλεσε πιθανῶς εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς σημασίας τοῦ ἐπιθέτου. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην φαίνεται νὰ ἐνισχύῃ καὶ ἡ παρ' *Ἡσυχίῳ* γλῶσσα: «*ἀνάσιλλον*· τρίχωμα τὸ ἀπὸ τοῦ μετώπου ἐπὶ κορυφὴν ἐστραμμένον», περισσότερον δὲ ἡ παρὰ *Σουΐδα*: «*ἀνάσιλλος*· ἀναφαλαντίας». Ἡ εἰκὼν «τῶν ἀνωρθωμένων καὶ ἀνακατωμένων μαλλιῶν» ἐχαρακτήριζε τὸν «σιλλόν», κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τὸν «ἀναφάλαντον».

1. Εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ *ἀναφάλαντος* δὲν ἀποδίδει τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τῶν σημασιῶν τούτων μεμονωμένως, ἀλλ' ὅλας ἢ κάτι ἐξ ὅλων συγχρόνως.

2. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν γραμματείαν τὸ ἐπίθ. ἀπαντᾷ καὶ ὑπὸ τὴν σημασίαν «ἀναφάλακρος, ἀναφαλαντίας», ἀλλ' ὑπὸ μορφὴν *ἀναφάλας* (βλ. *Μαλάλαν*, σελ. 424, καὶ *Κεδρηνόν*, σελ. 691, Bonn) ἢ *ἀνάφαλος* (βλ. *Du Cange*, Append. I, ἐν λ.). Δύο ἀπορίαι ἀνακύπτουν ἐντεῦθεν: 1) εἶναι τὸ *ἀναφάλας-ἀνάφαλος* συγκεκομμένος τύπος τοῦ *ἀναφάλαντος* ἢ τοῦ *ἀναφάλακρος*; 2) πρόκειται περὶ λέξεως τῆς ὁμιλουμένης ἢ περὶ παρεφθαρμένου λογίου τύπου ἀνήκοντος εἰς τὴν τυποποιημένην ὁρολογίαν τῶν Βυζαντινῶν εἰκονογράφων; (πβ. *Ἀ. Ἀδαμαντίου*, ἐν Λαογραφίᾳ 2, 1910, 232 ὑποσ. 2). Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, τὸ συμπέρασμα εἶναι, νομίζω, ὅτι τὸ μὲν δημῶδες *ἀναφάλαντος - ἀναφάνταλος* ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τὴν σημασίαν «μωρολόγος, κοῦφος, ἐξημμένος», παραλλήλως δὲ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης διετηρήθη τὸ *ἀναφάνταλος* (καὶ *ἀναφάνδαλος - ἀναφάλας*: βλ. *Ἀδαμαντίου*, ἔνθ' ἀνωτ.) ὡς ὅρος τῆς εἰκονογραφίας ὑπὸ τὴν σημασίαν «ἀναφαλαντίας».

3. Λεξικογρ. Δελτ. 1 (1939), 127/28. Πβ. σελ. 128: «Τὸ ἐπίθετον *ἄνταλλος* μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Σουΐδα ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *ἀντάλλαγος* = ὁ ἀντηλλαγμένος, ὁ ἀντ' ἄλλου ληφθεὶς ἢ δοθείς. Ἐνταῦθα ὅμως σημαίνει τὸν οἱονεὶ ἐξεστηκότα, καθὰ τὸ ὁμοίως ἐσχηματισμένον *ἔξαλλος*, καὶ ἀκολούθως τὸν ἀκατάστατον κτλ. ὑφ' ἣν σημασίαν παραδίδεται τὸ *ἄνταφλος* (Πελοπόνν. κ. ἀ. βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ.), ὅπερ παρήχθη ἐκ τοῦ *ἄνταλλος*.»

4. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπορίας εἶναι ὅτι ὑποστηρίζεται, ὁτὲ μὲν ὅτι τὸ *ἀντάλλαγος* ἐλήφθη «ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *ἄνταλλος*» διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ *ἀντικατάλλαγος* (βλ. ἀνωτ., σελ. 51 ὑποσ. 3), ὁτὲ δὲ ὅτι τὸ *ἄνταλλος* ἐλήφθη «ἐπὶ τῆς σημασίας

λάνταβος. Ἐὰν εἶναι τὸ δεύτερον,[1] δυνάμεθα νὰ συσχετίσωμεν τὸ ἐπίθετον πρὸς τὸ οἱονεὶ συνώνυμον *ἀνάνταλος*, ἀπαντῶν συνηθέστερον ὑπὸ μορφὴν *ἀνάντολος* ἢ *ἀνάντελος* καί, ἐν συνθέσει, *παράνταλος* ἢ *παράντολος*.[2] Ὁ *Γ. Χατζιδάκις* παράγει τὸ *ἀνάνταλος* τοῦτο «ἐκ τοῦ *ἄλλ' ἀντ' ἄλλων*» καὶ ὀρθογραφεῖ *ἀννάνταλλος*.[3] Ἀλλ' οἱ συνηθέστεροι τύποι *ἀνάντολος* καὶ *ἀνάντελος* ὁδηγοῦν μᾶλλον πρὸς τὸ Τουρκικὸν *alantalan* ἢ *alantulan* = ἄνω - κάτω.[4] Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐκ τοῦ *ἀλάνταλος - ἀλάντολος*[5] προῆλθον ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ τύποι *ἀνάνταλος - ἀνάντολος - ἀνάντελος*, κατ' ἀνομοίωσιν ἢ καὶ συμφυρμὸν πρὸς τὸ συνών. *ἀνάποδος*, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ τύπος *ἀλάνταβος* κατὰ συμφυρμὸν πρὸς τὸ ἐπίσης συνώνυμον *λωβός*.[6] Περιττὸν νὰ λεχθῇ ἅπαξ ἔτι ὅτι καὶ ἡ ἐτυμολογία αὕτη δὲν

τοῦ *ἀντάλλαγος*» διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ *ἀντάλλαβος* (βλ. τὴν προηγ. ὑποσημ.), ἐνῷ παρὰ *Σουΐδᾳ* λέγεται σαφῶς ὅτι «τὸν ἀντὶ ἑτέρου ἠλλαγμένον καλοῦσιν *ἀντάλλαγον*, οὐχὶ *ἄνταλλον*». Ἡ διαφορὰ τῆς σημασίας ἄλλως τε καὶ μόνη ἀρκεῖ νὰ ἀποκλείσῃ οἱανδήποτε ἐτυμολογικὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ Νεοελλην. *ἀντάλλαβος* καὶ τῶν μεταγν. *ἄνταλλος* ἢ *ἀντάλλαγος*.

1. Αἱ πιθανότητες, σημειωτέον, εἶναι αἱ αὐταί, δεδομένου ὅτι ἡ κατ' ἀντιμετάθεσιν μετάβασις ἐκ τοῦ *ἀντάλλαβος* εἰς τὸ *ἀλλάνταβος* ἢ ἐκ τοῦ *ἀλλάνταβος* εἰς τὸ *ἀντάλλαβος* εἶναι ἐξ ἴσου πιθανὴ καὶ δυνατή. Ἴσως μάλιστα αἱ ὑπὲρ τοῦ *ἀλλάνταβος* πιθανότητες εἶναι περισσότεραι, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς μεγαλυτέραν ἔκτασιν (Ἤπειρος, Θεσσαλία, Στερ. Ἑλλάς, Πελοπόννησος) καὶ ποικιλίαν τύπων *(ἀλάνταβος, ʼλάνταβος, λανταβός)*.

2. Τύπος *ἀνάνταλος* μαρτυρεῖται ἐκ Χίου ὑπὸ τοῦ *Α. Πασπάτη* μόνον (Χιακ. Γλωσσ., 63), ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ τύπος *ἀνάνταλλος* τῶν λεξικῶν Πρωΐας, Δημητράκου, Μ. Ἐγκυκλοπαιδείας (μὲ διπλοῦν *λ*, διὰ τὸ *ἄλλος* προφανῶς). Αἱ ἄλλαι πληροφορίαι τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ δίδουν τύπον *ἀνάντολος* ἐκ Κων/πόλεως, Χίου, Καρπάθου καὶ Σκύρου, τύπον δὲ *ἀνάντελος* ἐξ Ἠπείρου καὶ Κερκύρας. Ἐξ ἄλλου τύπος *παράνταλος* (μὲ ἐπιτατικὴν σημασίαν τῆς *παρά*: βλ. *Γ. Χατζιδ.*, ἐν Ἀθηνᾷ 29, 1917, 194. *Α. Α. Παπαδόπουλον*, ἐν Ἀρχ. Πόντου 16, 1951, 56/57) ἀναφέρεται ἐκ Πελοποννήσου (Ἀμαλιάς, κ. ἀλλ.) καὶ *παράντολος - παράντουλους* ἐξ Εὐβοίας (ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ *παρανάνταλος - παρανάντολος*, καθ' ἁπλολογίαν. Πβ. τὰ ἀνάλογα *παραφάνταλος* ἐκ Πόντου, ἐκ τοῦ *παραναφάνταλος*, καὶ *καραφάνταλος* ἐξ Αἰτωλίας καὶ Β. Εὐβοίας, ἐκ τοῦ *καραναφάνταλος*).

3. Ἀθηνᾶ 29 (1917), 202.

4. Βλ. *Ι. Χλωροῦ*, Τουρκο - Ελλην. Λεξ. Α', σελ. 54. *Hony*, Turk. - Engl. Diction., σελ. 11.

5. Ἀληθοφανῶς ἐξ ἐπιρρ. *ἀλάνταλα - ἀλάντολα*, ὅθεν τὸ ἐν χρήσει σήμερον *ἀνάντολα - ἀνάντελα* (Ἤπειρος, Κων/πολις, κ. ἀλλ.), τοῦ ὁποίου ὁ σημασιολογικὸς καὶ φωνητικὸς συμφυρμὸς πρὸς τὸ κοινὸν καὶ σχεδὸν συνών. *ἄλλ' ἀντ' ἄλλα* (βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. *ἄλλος*) εἶναι εὐνόητος.

6. Ἴσως καὶ πρὸς τὸ *ζαβὸς* ἢ καὶ τὸ *παλαβός*. Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ ἡ παρατηρουμένη διαφορὰ τονισμοῦ: *ἀλάνταβος*, ἀλλὰ καὶ *ʼλανταβός*. (Σημειώνω, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ὅτι ἐκ συμφυρμοῦ ὡσαύτως τοῦ *ἀνάνταλα - ἀνάντολα* πρὸς τὸ συνών. *ἄνωφλα καὶ κάτωφλα* (Μύκον.) = ἄνω-κάτω, ἀνόητα, προῆλθε πιθανῶς τὸ συνών. *ἀνάνταφλα - ἄνταφλα* καὶ ἐπίθ. *ἄνταφλος* καὶ ρ. *ἀντοφλιάζω*: βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. *ἄνταφλα, ἀνταφλιάζω, ἄνταφλος*).

πειθαναγκάζει, δίδει ὅμως τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος πιθανωτέραν, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς προελεύσεως τοῦ ἐπιθέτου,[1] ἡ ὁποία θὰ βοηθήσῃ, ἐλπίζω, εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς ὁριστικῆς λύσεως, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι διάφορος τῆς προτεινομένης, ὑπὸ τὴν εὐνόητον βεβαίως καὶ ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν, ὅτι ἡ ἀναζήτησις αὐτῆς θὰ στηριχθῇ πάντοτε ἐπὶ τοῦ ἀσφαλοῦς ἤδη συμπεράσματος, καθ' ὃ τὸ *ἀλάνταβος* ἢ *ἀντάλαβος* εἶναι ἐτυμολογικῶς ἄσχετον τόσον πρὸς τὸ μεταγενέστερον *ἀντάλλαγος*, ὅσον καὶ πρὸς τὸ νεώτερον *ἀναφάνταλος*.

ΙΩ. Ν. ΚΑΛΛΕΡΗΣ

---

1. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἀπὸ τοῦ *ἀν-* ἀρχομένων λέξεων εἶχεν ἀντιμετωπισθῇ εἰς τὸ *Ἱστορ. Λεξικὸν* (ὡς διαπιστοῦται ἐκ τοῦ ἀρχείου) ἡ ἐτυμολογικὴ σχέσις μεταξὺ τοῦ *ἀνάνταλος - ἀνάντολος* καὶ *ἀντάλαβος* ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκ τοῦ *ἄνταλλος* παραγωγῆς ἀμφοτέρων. Ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων ἡ ἐτυμολογία αὕτη δὲν ἐθεωρήθη, φαίνεται, ἱκανοποιητικὴ διὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον, δι' ὃ τὸ μὲν *ἀνάνταλος - ἀνάντολος* παρεπέμφθη, ὡς ἄπορον, εἰς τὸ παράρτημα τοῦ Λεξικοῦ, τὸ δὲ *ἀντάλλαβος* συνεδυάσθη πρὸς τὸ *ἀναφάνταλος* καὶ κατεχωρίσθη μετ' αὐτοῦ ὑπὸ τὸ *ἀντάλλαγος*.

ΤΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΑΣΤΥΠΑΛΑΙΑΣ

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Ἀστυπάλαια, ἡ δημωδῶς *Ἀστυπαλιὰ* ἢ *Ἀστροπαλιὰ* λεγομένη, καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων της *Ἀστροπαλτζά*, εἶναι ἐκ τῶν μικροτέρων εἰς πληθυσμὸν νήσων τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος. Κεῖται νοτιοδυτικῶς τῆς Κῶ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπέχει περὶ τὰ 23 μίλια. Βορειοδυτικῶς τῆς Ἀστυπαλαίας καὶ εἰς ἀπόστασιν 27 μιλίων κεῖται ἡ Ἀμοργός, νοτιοδυτικῶς δὲ καὶ εἰς ἴσην περίπου ἀπόστασιν ἡ Ἀνάφη. Νοτίως τῆς νήσου ἐκτείνεται τὸ Καρπαθιακὸν πέλαγος. Ὀρεινὴ τὸ πλεῖστον, ἔχει ὀλίγας πεδινὰς ἐκτάσεις καλλιεργησίμους. Οἱ κάτοικοί της (1900 ἐν ὅλῳ) εἶναι συγκεντρωμένοι εἰς τὴν μοναδικὴν πολίχνην, τὴν *Χώραν*, ἐκτὸς ὀλίγων γεωργῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὴν περὶ τὸν ὅρμον *Μαρτιντζάνα* καλλιεργήσιμον ἔκτασιν καὶ εἰς τὰς τοποθεσίας *Στδινῶνδα*, *Ἀγρελτίδι* καὶ *Βαθύ*. Εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς νήσου εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι ὀλίγοι ποιμένες. Στενὸς πορθμός, πλάτους 110 μ., χωρίζει τὴν νῆσον εἰς δύο τμήματα: τὸ ἀνατολικόν, τὸ *Μέσα νητσὶ* καὶ τὸ δυτικόν, τὸ *Ὄξω νητσί*. Ἡ πολίχνη εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν κλιτύων κωνοειδοῦς λόφου, τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου στέφει μεσαιωνικὸν φρούριον, ἀνεγερθὲν ἐπὶ βάσεως ἀρχαίου ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν Quirini, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τὴν νῆσον ἀπὸ τοῦ 1207 μέχρι τοῦ 1537. Φυσικὸς ὅρμος παρὰ τὴν βάσιν τοῦ λόφου προστατευόμενος ἀπὸ τῶν βορείων καὶ βορειοδυτικῶν κυρίως ἀνέμων ἀποτελεῖ τὸν κύριον λιμένα τῆς νήσου.

Οἱ Ἀστυπαλαιεῖς ζοῦν ἐκ τῆς γεωργίας, τῆς ἁλιείας καὶ τῆς κτηνοτροφίας. Ὑπάρχουν εἰς τὴν νῆσον περὶ τὰ εἴκοσι ποιμνιοστάσια, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων, προερχόμενα ἐκ κληροδοτημάτων, ἀποτελοῦν ἰδιοκτησίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς νήσου.

Τὰ ἐκ τῆς διαχειρίσεως τῶν ποιμνίων τούτων τῆς Ἐκκλησίας εἰσοδήματα διατίθενται ὑπὸ τοῦ «Ε.Φ.Τ.Α.» (Ἐκκλησιαστικὸν Φιλανθρωπικὸν Ταμεῖον Ἀστυπαλαίας) διὰ κοινωφελεῖς σκοπούς: συντηρεῖται Ἡμιγυμνάσιον καὶ Γηροκομεῖον, βοηθοῦνται οἱ πάσχοντες, οἱ ἄποροι καὶ οἱ ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν, προικίζονται πτωχαὶ καὶ ὀρφαναὶ νεάνιδες, διανέμονται δωρεὰν τὰ σχολικὰ βιβλία πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς μαθητάς, εὐπόρους καὶ ἀπόρους, καὶ πολλοὶ ἄλλοι φιλανθρωπικοὶ σκοποὶ θεραπεύονται.

Εἰς σεβαστὸν χρηματικὸν ποσὸν ἀνέρχονται κατ' ἔτος τὰ ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ ἐμβάσματα τῶν μεταναστῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων φιλοδοξοῦν νὰ εὐεργετήσουν παντοιοτρόπως τὴν γενέτειραν.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἀστυπαλαίας ταυτίζεται κατὰ τὰ κύρια αὐτῆς σημεῖα μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὁ Στράβων (I, 488, ΙΓ', 602), ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος (Ἀργοναυτ. Β., 866), ὁ Ἀπολλόδωρος (Βιβλιοθ. II, 137, 7), ὁ Πλίνιος (Hist. Nat VIII 140. XXX 32, 45, 126), ὁ Παυσανίας (Ἀχαϊκὰ 4, 1) καὶ ὁ Ἀθήναιος (Θ, 400 d-e) ὁμιλοῦν περὶ τῆς νήσου.

Ὀλίγα ἐν τούτοις μανθάνομεν ἐκ τούτων περὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς, ἐνῷ ἐκ τῶν σωζομένων πολυπληθῶν ἐπιγραφῶν διδασκόμεθα, ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἱστορικοὺς χρόνους ἡ νῆσος ἐκέκτητο ἱκανὴν σπουδαιότητα.[1]

Μεγαρεῖς ἄποικοι ἐξελλήνισαν τὴν νῆσον, κατὰ τὸν Ψευδο-Σκύμνον (Περιηγ. 551). Ἀλλ' ἐπιγραφὴ τοῦ 4ου π. Χρ. αἰ. εὑρεθεῖσα ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Ἐπιδαύρου χαρακτηρίζει σαφῶς τοὺς Ἀστυπαλαιεῖς ὡς ἀποίκους τῶν Ἐπιδαυρίων.[2] Τοῦτο δ' ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς γλώσσης τῶν σωζομένων ἐπιγραφῶν τῆς νήσου.

Κατὰ τὰ ἔτη 454–425 π. Χ. ἡ νῆσος μετέσχε τῆς πρώτης Ἀθηναϊκῆς συμμαχίας,[3] κατὰ δὲ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἠκολούθησε, φαίνεται, τὴν τύχην τῆς γειτονικῆς Κῶ.[4]

Οἱ Ρωμαῖοι ἐκτιμῶντες τὸ εὐλίμενον καὶ τὴν ἐμπορικὴν σπουδαιότητα τῆς θέσεως τῆς νήσου ἀνεγνώρισαν αὐτὴν ὡς «*civitas foederata*» καὶ ἐχρησιμοποίησαν ὡς ὁρμητήριον εἰς τὰς κατὰ τῶν πειρατῶν τοῦ Αἰγαίου ἐπιχειρήσεις. Ὅτε ἐδιχάσθη ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ἡ Ἀστυπάλαια καὶ ἡ λοιπὴ Δωδεκάνησος ἀπετέλεσαν τμῆμα τοῦ Ἀνατολ. Ρωμαϊκοῦ Κράτους, περιληφθεῖσαι κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῇ «ἐπαρχίᾳ τῶν νήσων» μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρόδον, βραδύτερον δὲ εἰς τὸ θέμα τῆς Δωδεκανήσου ἢ τὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους.[5]

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων ἡ Ἀστυπάλαια περιῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τῶν Ἐνετῶν Quirini καὶ Grimani, δοθεῖσα τὸ 1207 ὑπὸ τοῦ Ἐνετοῦ Μάρκου Σανούδου εἰς τὸν Ἰωάννην Α' Quirini εἰς ἀνταπόδοσιν παρασχεθείσης συνδρομῆς διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ δουκάτου τῆς Νάξου. Ὁ Ἰωάννης Α' Quirini διεμοίρασε τὴν ἐπὶ τῆς νήσου ἐξουσίαν του μετὰ τοῦ Μάρκου Grimani, ἐκ τοῦ Ἐνετικοῦ οἴκου τῶν Grimani. Τὸ 1269 ἡ νῆσος ἀνακατελήφθη ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ ναυάρχου Λικαρίου, ἀλλὰ τὸ 1333 κατελήφθη ἐκ

---

1. Βλ. IG XII 3, 167-246. Πβ. καὶ Suppl. σελ. 278-279.

2. Βλ. IG² IV 1, 917 καὶ 1418. Πβ. καὶ *Καββαδίου*, Fouilles d'Epidaure I, 233.

3. Βλ. *Oberhummer*, ἐν Pauly-Wissowa, R.-E. ἄρθρ. Astypalaia 1, καὶ *Meritt-Wade-Gery-Mc Gregor*, The Athenian Tribut List, Τόμ. I, σελ. 240-241.

4. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἐδῶ τὸ ὄνομα *Ὀνησικρίτου* τοῦ Ἀστυπαλαιέως, ἀξιωματικοῦ καὶ ἱστορικοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Βλ. *Ἀρριαν.* Ἰνδ. 18. Πβ. *Strasburger*, ἐν Pauly-Wissowa, R.-E. XVIII, 460-64.

5. Βλ *Μ. Βολονάκην*, ἐν Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. ἄρθ. Ἀστυπάλαια.

νέου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Β' Quirini. Τὸ 1341 ὁ Ἐμίρης τοῦ Ἀϊδινίου Ὀμὰρ βέης Μερβασὰν ἐκυρίευσε τὴν νῆσον καὶ ἠρήμωσεν αὐτήν. Μετά τινας δεκαετίας ὁ Ἰωάννης Β' Quirini, διοικητὴς τῆς Τήνου καὶ Μυκόνου, μετέφερεν ἐκ τῶν νήσων τούτων ἀποίκους εἰς τὴν Ἀστυπάλαιαν καὶ μετωνόμασεν αὐτὴν εἰς *Ἀστυνέαν*. Ἐντὸς ὀλίγου ὅμως ὑπεχρεώθη ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς ἀποίκους εἰς τὰς νήσους των.

Ἡ Ἀστυπάλαια ἐν τούτοις κατῳκίσθη ἐκ νέου. Διὰ τὴν προέλευσιν τῶν νέων ἀποίκων δὲν ὑπάρχουν βεβαίως ἀκριβεῖς ἱστορικαὶ μαρτυρίαι, ἀλλ' εὔλογον εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὡς πιθανὸν τὸν ἀποικισμὸν αὐτῆς ὑπὸ κατοίκων τῶν παρακειμένων νήσων καὶ μάλιστα τῆς Θήρας, τῆς Κῶ καὶ τῆς Καρπάθου, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ κοινὰ φωνητικὰ φαινόμενα καὶ γενικώτερον τὴν γλωσσικὴν συγγένειαν, τὴν ὁποίαν τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπαλαίας παρουσιάζει ἰδιαιτέρως πρὸς τὰ ἰδιώματα Καρπάθου καὶ Κῶ. Εἰς τὰς νήσους ἄλλωστε αὐτάς, ὡς πλησιεστέρας, ἦτο φυσικὸν νὰ καταφύγουν καὶ ὅσοι ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς νήσου διέφυγον τοὺς Τούρκους ἐπιδρομεῖς.

Πολλὰς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς ὑπέστη κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἡ νῆσος ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Τοῦτο μαρτυροῦν, πλὴν τῶν ἱστορικῶν δεδομένων, καὶ τοπωνύμιά τινα τῆς νήσου ὡς: *τὸ Καταφύ,*[1] *'ς τοῦ Καταφοῦ, τὸ Βιγλάρι,*[2] *ἡ ψηλὴ Βίγλα, τὸ Μεροβίγλι,*[3] *ἡ Βάρδια.*

Τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἐπιδρομῶν τῶν *Λτζάπηδων,*[4] ὡς ὀνομάζει ὁ λαὸς τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ Βερβερίνους πειρατάς, διετήρησε καὶ ἡ λαϊκὴ παράδοσις: *'Σ τὰ παλτζὰ*[5] *χρόν-νια* — διηγεῖται ἡ κ. Εὐγενία Ντακοροῦ — *τὸ Κάστρον ἐκλειδών-νετομ μὲ σιδερέν-νιες μβάρες*[6] *τσ' ἡ πόρτα του ἦτο νδυμένη ἀλαμαρῖνα.*[7] *'Εκλειδών-νετο γιὰ τοὺς Λτζάπηδες, κλέφτες, ποῦ 'ρκουνδα τσ' ὅπου 'έν νὰ δοῦ ν-dὶς ὄμορφες κόρες, τὶς ἐκλέβα. Τσαὶ ἄμ-μὰ 'θελεν νὰ 'κούσουν οἱ γεναῖτσες, ὅτι ἦρταν οἱ Λτζάπηδες, ἐκλειδών-να ν-dὴμ πόρτα ν-doῦ Κάστρου τσαὶ εἴχασι σὲ μερικὰ σπίδζα τσώσπιτα*[8] *τσαὶ ἕναν ἄν-νοιγμα 'ς αὐτὰ τὰ τσώσπιτα τσαὶ*

---

1. Καταφύγι > Καταφύι > Καταφύ, γενικ. τοῦ Καταφοῦ.

2. Τὸ *Λατιν. vigilarium.*

3. Ἡμεροβίγλι.

4. Λιάπηδες. Ὁ λαὸς συνεταύτισε τοὺς Βερβερίνους καὶ Σαρακηνοὺς πειρατὰς μὲ τοὺς Λιάπηδες τῆς Ἀλβανίας, οἱ ὁποῖοι εἶναι γνωστοὶ ὡς πολεμισταὶ καὶ ἐχρημάτισαν φοβεροὶ πειραταὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

5. παλαιά.

6. ἀμπάρα, μοχλός.

7. λαμαρῖνα.

8. *τσώσπιτο,* τὸ=ἐσώσπιτο, διαμέρισμα ἀπομεμονωμένον, κρύπτη. Καὶ ἐν Κύπρῳ *σ-σώ-*

χτίντζασιν[1] *ὄπζες εἶχα γ-κόρες ὄμορφες μέσα 'ς τὸ τσώσπιτον, ὅσο ν-νὰ φύουν οἱ Λτζάπηδες.*

Τὸ 1537 ἰσχυρὸς στόλος τοῦ Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσα κατέλαβε τὴν νῆσον καὶ διὰ τῆς συνθήκης Ἐνετῶν καὶ Τούρκων τῆς 2 Ὀκτωβρίου 1540 ἡ Ἀστυπάλαια περιελήφθη εἰς τὸ ὑπὸ τοὺς Τούρκους σύμπλεγμα τῶν δώδεκα προνομιούχων νοτίων Σποράδων.

Μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821 καὶ ἀπετέλεσε μέρος τῶν νοτίων Κυκλάδων. Διὰ τοῦ πρώτου Πρωτοκόλλου τῆς ἐν Λονδίνῳ διασκέψεως πρὸς καθορισμὸν τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς νήσου παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὸν τελικὸν ὅμως καθορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας καὶ τὸ τμῆμα τοῦτο παρεχωρήθη εἰς τὴν Τουρκίαν ἔναντι τοῦ βορείου ἡμίσεος τῆς Ἀμοργοῦ.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1912 ἡ Ἀστυπάλαια καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ συμπλέγματος νῆσοι κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, τὸν Μάρτιον δὲ τοῦ 1947 ἐνεσωματώθησαν εἰς τὸ Ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν κράτος.

Τὸ ἀπόκεντρον τῆς θέσεως τῆς νήσου[2] καὶ ἡ ἐκ τούτου ἐλλιπὴς κατὰ τὸ παρελθὸν συγκοινωνία καὶ ἀραιὰ ἐπικοινωνία τῶν κατοίκων αὐτῆς μετὰ τῶν ἄλλων νήσων καὶ κέντρων τῆς κυρίως Ἑλλάδος συνετέλεσαν, ὥστε τὸ ἰδίωμα τῆς νήσου νὰ μείνῃ σχετικῶς ἀνεπηρέαστον.

Ὁ ἐπαναπατρισμὸς ἐν τούτοις τῶν μεταναστῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποδημοῦν εἰς μεγάλην σχετικῶς κλίμακα, τὸ σχολεῖον, ἡ παρουσία ὑπαλλήλων καταγομένων ἐξ ἄλλων Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν καί, κυρίως, ἡ ἀπὸ τῆς ἐνσωματώσεως καὶ ἐντεῦθεν πυκνοτέρα ἐπικοινωνία καὶ ἐπαφὴ τῶν κατοίκων μὲ τὰς Ἀθήνας, τὸν Πειραιᾶ καὶ ἄλλους Ἑλληνικοὺς λιμένας ἤσκησαν καταφανῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος.

Τὸ τυπικὸν καὶ ἡ προφορὰ τῆς Νεοελληνικῆς κοινῆς εἰσχωρεῖ καθ' ἑκάστην εἰς τὴν ὁμιλίαν τῶν κατοίκων. Οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες φιλοτιμοῦνται νὰ παρακολουθοῦν τὴν γλῶσσαν τῶν μεταναστῶν, τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν εὐαρίθμων ἐπιστημόνων. Εἶναι διὰ ταῦτα αἰσθητὴ ἡ διαφορὰ τῆς γλώσσης εἰς τὸ λεξιλόγιον, τὸ τυπικὸν καὶ τὴν προφορὰν μεταξὺ τῆς ὁμιλίας τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν νεωτέρων.

Μὲ τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπαλαίας εἰδικῶς οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἠσχολήθη.

σπιτον καὶ *σ-σώσπιτος*=δωμάτιον μὴ ἔχον ἄμεσον ἔξοδον πρὸς τὸν δρόμον. Βλ. *Σ. Μενάρδου*, «Περὶ τῶν συνθέτων ἀπὸ τοῦ *ἔσω* καὶ *ἔξω* τοπωνυμίων» Ἐπετηρὶς Βυζαν. Σπουδῶν 8 (1931), σελ. 338.

1. ἔκτιζαν, ἔκρυπτον κτίζοντες τὴν εἴσοδον τοῦ *τσώσπιτου*.

2. *Ἡ μὲν οὖν Ἀστυπάλαια ἱκανῶς ἐστι πελαγία, πόλιν ἔχουσα ... (Στράβων*, I, 488).

Ὁ *K. Dieterich* ἐξετάζει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ ἰδίωμα τῆς νήσου καὶ τῶν ἄλλων νοτίων Σποράδων ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰ τῆς Κρήτης καὶ Κύπρου.[1] Ὁ *Χ. Γ. Παντελίδης* ἐπίσης ἐξετάζει γενικῶς τὴν φωνητικὴν τῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας.[2]

Ὁ *Α. Τσοπανάκης* ἐξ ἄλλου, ἐξετάζων λεπτομερῶς τὴν φωνητικὴν τῶν ἰδιωμάτων τῆς Ρόδου καθὼς καὶ τὴν φωνητικήν, τὸ τυπικὸν καί τὰ συντακτικὰ φαινόμενα τοῦ ἰδιώματος τῆς Χάλκης (Δωδεκανήσου), ἐπιλαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας διὰ νὰ παραλληλίσῃ φαινόμενα τῶν ἐν λόγῳ ἰδιωμάτων πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ πρὸς τὸ τῆς Ἀστυπαλαίας.[3]

Ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ἐπεσκέφθην τὴν νῆσον δίς: τὸν Αὔγουστον τοῦ 1954 καὶ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1955.

Κατόπιν ἐντολῆς τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐπεσκέφθην καὶ τρίτον τὴν νῆσον κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1956 καὶ κατώρθωσα οὕτω νὰ ὁλοκληρώσω τὴν συλλογὴν τοῦ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸ ἰδίωμα αὐτῆς. Ἡ συγκέντρωσις τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου ἐν τῇ μοναδικῇ πολίχνῃ, ἡ κατανόησις καὶ ἡ εὐγενὴς προθυμία, τὴν ὁποίαν συνήντησα ἐκ μέρους τῶν κατοίκων, μὲ ἐβοήθησαν ἀποτελεσματικῶς εἰς τοῦτο.[4]

Γνησίους φορεῖς τοῦ ἰδιώματος εὗρον τοὺς μεσήλικας καὶ τοὺς γέροντας, ἰδίως δὲ τὰς γυναῖκας.

Ἡ μακροβιότης, προνόμιον τῆς νήσου, συνετέλεσεν ὥστε νὰ διατηρηθοῦν μέχρι σήμερον πολύτιμα ἰδιωματικὰ στοιχεῖα.

Διὰ τὴν παροῦσαν μελέτην, ἐκτὸς τοῦ ὑπ' ἐμοῦ συγκεντρωθέντος ἐπὶ τόπου ὑλικοῦ, εἶχον ὑπ' ὄψιν μου καὶ τὰ ἐν «Λαογραφίᾳ» (Τόμ. 1-16), «Δωδεκανησιακῇ Ἐπιθεωρήσει» (τεύχ. 1-12 (1947) καὶ 1-6 (1948)) δημοσιευόμενα κείμενα ἐξ Ἀστυπαλαίας, ὡς καὶ τὰ ἐν τῇ μνημονευθείσῃ συγγραφῇ τοῦ K. Dieterich παραμύθια, παροιμίας καὶ αἰνίγματα καὶ τὰ ἐν τῇ συλλογῇ R.

---

1. «Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden» (Wien, 1908).

2. «Φωνητικὴ τῶν Νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας». Ἀθῆναι, 1929.

3. «Essai sur la Phonétique des parlers de Rhodes» (Texte und Forschungen zur Byzantinisch-Neugrichieschen Philologie. Herausgegeben von Prof. Dr. Nikos A. Bees (Βέης) No 40, Athen, 1940. Τοῦ αὐτοῦ, «Τὸ ἰδίωμα τῆς Χάλκης (Δωδεκανήσου)» Ρόδος, 1949.

4. Ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω θερμῶς τὴν εὐγενεστάτην κυρίαν Εὐγενίαν Ντακοροῦ, τοὺς συναδέλφους κ. κ. Δ. Γεωργιάδην, Δ. Χατζηαντωνίου καὶ Γ. Περάκην, τὸν Συμβολαιογράφον κ. Ἀντ. Κωστόπουλον καὶ γενικῶς ὅλους, ὅσοι μὲ διηυκόλυναν εἰς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ὑλικοῦ.

M. Dawkins περιεχόμενα ἕνδεκα παραμύθια, ταῦτα πάντα ἐξ Ἀστυπαλαίας.[1]

Εἰς τὴν μελέτην, ἥτις ἐπακολουθεῖ, προτάσσω διὰ λόγους πρακτικοὺς καὶ μεθοδολογικοὺς τὸν λεξιλογικὸν θησαυρόν, τὸν ὁποῖον κατώρθωσα νὰ συγκεντρώσω ἐκ τῆς νήσου, δεδομένου ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἀποκλειστικῶς στηρίζω τὰ φωνητικὰ καὶ γραμματικὰ συμπεράσματα, ἅτινα παρατίθενται ἐν συνεχείᾳ.

2. ΓΛΩΣΣΑΡΙΟΝ

Α

ἀβδέλτα, ἡ (< βδέλλα) = 1) τὸ κοιν. βδέλλα, 2) μετφ. ἡ νεωστὶ φυτρώσασα κριθή. (Ἡ λ. ὑπὸ τὴν μεταφορ. αὐτῆς σημασίαν δὲν περιέχεται εἰς τὸ οἰκεῖον ἄρθρον τοῦ Ἱστ. Λεξ.)

ἄβζα, ἡ (< ἄβια) = ἡ στεῖρα (τὸ μεταγν. ἄβιος).

ἄβι, τὸ = τὸ κυνήγιον (τὸ τουρκ. av).

ἀβιντζῆς, ὁ (< ἀβτζῆς) = ὁ κυνηγός. (Τὸ τουρκ. avci).

ἄβολος-η-ο (α + βολή) = ὁ ἀκατάλληλος, ὁ κακόβολος.

ἀγαθάγκαθας, ὁ = εἶδος μονομίσχου ἀκάνθης. (Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἱστ. Λεξ.).

ἀγγαστρωμένη, ἡ = ἡ ἐγγαστρωμένη.

ἄγγονας, ὁ = ὁ ἔγγονος.

ἀγδράρτι καὶ *ἀγδάρτι*, τὸ (< ἀδράχτι) = ἡ ἄδρακτος.

ἀγιάθονας, (< ἀδιάθονας) = ὁ δοθιήν.

ἀγκαλτσά, ἡ (< ἀγκαλε͡ά) = τὸ κοιν. ἀγκαλε͡ά.

ἀγκαλτσάντζω ἢ *γκαλτζάντζω* = ἀγκαλε͡άζω.

ἀγκάλτσασμα ἢ *γκάλτσασμα*, τὸ = τὸ ἀγκάλε͡ασμα.

ἀγκαρδζακὸς-τσὰ-ὸ (< ἐγκαρδιακὸς) = ὁ ἐγκάρδιος, ὁ προσφιλής.

ἀγκατθωτὸς -ὴ -ὸ (< ἀκανθωτὸς -ὴ -ὸν) = ὁ φέρων ἀκάνθας, ὁ ἀκανθώδης.

ἀγκλούπι, τὸ (ἀντλία + κουρούπι) = ὁ καρπὸς τῆς λαγηνοφόρου κολοκύνθης χρησιμοποιούμενος πρὸς ἄντλησιν ὕδατος. *ἀγκλούπα*, ἡ, μεγεθυν. τοῦ προηγ.

ἀγκωνάρι, τὸ = ὁ γωνιαῖος λίθος: φρ. *εὐτηδὰ ἡ πέτρα κάμνει γιὰ ἀγκωνάρι.*

ἀγκωνίτης, ὁ = ὁ ἀγκών. φρ. *βάρεσα 'ς τὸν ἀγκωνίτη.*

ἀγλατσίδα, ἡ (< γαλατσίδα) = ἀγριόχορτον ἔχον γαλακτώδη ὀπόν. (Βλ. Ἱστ. Λεξ., ἐν λ. *γαλατσίδα*).

ἀγνάφισκας, ὁ = ἰχθὺς ὁμοιάζων πρὸς παλαμύδα. Ἐν Λέρῳ *ἀγναφίσκος* καὶ *ἀρναφίσκος*, πληθυν. *ἀγναφίστβια*. Ἐν Χάλκῃ: *ἀρνάφισκας*. (Βλ. *Α. Τσοπανάκη* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 116). Ἡ λ. πιθανῶς ἐκ τοῦ μεταγν. *γναφήσιος (ἰχθύς)*, δι' ὃ βλ. *Liddel-Scott-Jones* καὶ *D'Arcy Thompson*, A Glossary of Greek Fishes, ἐν λ. *γναφήσιος*.

ἄγουρας, ὁ = ὁ ἄγουρος, ὁ νεανίας.

ἀγούρζο, τὸ = τὸ οὔριον (ᾠόν).

ἀγρέλτα, ἡ = (< ἀγρέλλα) = ἡ ἀγριελαία.

Ἀγρελτίδι, τὸ ἢ *Ἀγριλτίδι* = Τοπων. τὸ ἀγριελίδι.

ἀγριαντζινάρα, ἡ = ἡ ἀγριαγκινάρα.

ἀγριοσειρίδα, ἡ = εἶδος ἐδωδίμου ἀγριοχόρτου, πιθανῶς τὸ παρὰ Διοσκορίδῃ σέρις. (Ἡ λέξις δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξ.).[2]

---

1. «Forty five Stories from the Dodecanese» (Cambridge, 1950).

2. Τὸ ἁπλοῦν *σειρίδα* καὶ ἐν Κῷ, Ρόδῳ, Χάλκῃ. (Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, Τὸ ἰδίωμα τῆς Χάλκης, σελ. 106). Ἐν Ρόδῳ καὶ *ἀγριοσειρίδα*.

ἄγωνας, ὁ = ὁ ἀγών, ὁ μόχθος, τὰ βάσανα: φρ. *ἠτρανήξαμε ν-δὸν ἄγωνάμ μας*.

ἀδάφτιστος-η-ο = ἀβάπτιστος-η-ον.

ἀδιζακρισία, ἡ = ἡ ἀδιακρισία.

ἀδόνι, τὸ = τὸ ἀηδόνι.

ἀθάνατη, ἡ = ἀγαύη ἡ Ἀμερικανικὴ (κοιν. *ἀθάνατος*).

ἀθερίνα, ἡ = ποσότης ἀθερινῶν. (Τὸ ἀρχ. ἀθερίνη).

ἀθερνός, ὁ = ὁ ἰχθὺς ἀθερίνα.

ἄθερος, ὁ = ὁ μὴ θερισθείς, ὁ ἀθέριστος.

ἀθρώπακλος, ὁ (< ἀνθρώπακλος) = ὁ μεγαλόσωμος ἀνήρ. (Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἱστ. Λεξ.).

Ἀθυμαδάρι, τὸ (θυμάδα + -άρι). Τοπων. Τόπος ὅπου ὑπάρχουν πολλοὶ θύμοι.

ἀκάβι, τὸ = ξύλινος κλοιὸς δεμένος εἰς τὸ ἓν ἄκρον σχοινίου διὰ τοῦ ὁποίου δένουν τὰ δεμάτια θερισμένων δημητριακῶν καὶ κλαδιῶν.

ἀκαμάτης-α (α-κάματος) ὁ ὀκνηρός, ὁ ἀπρόκοπος.

ἄκιγιος-α-ο (ἐκ τοῦ ἀκμαῖος: βλ. Ἱστ. Λεξ., ἐν λ.) = ὁ ὥριμος.

ἄκοπο, τὸ = εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἁλιέων, ἡ ἄνευ ἀποδόσεως ἄγρα. (Ἡ λ. ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἱστ. Λεξ.).

ἀκουή, ἡ (< ἀκοή) = ὁ ἀκουστικὸς πόρος.

ἄκουπας, ὁ (α + κουππᾶς, δι' ὃ βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. *ἀνακουππᾶς*) = ὁ τράχηλος.

ἄκρζα, ἡ (< ἄκρια) = ἡ ἄκρα.

ἀκριβογιός, ὁ = ὁ μοναχογιός, ὁ λίαν ἀγαπητός.

ἀκριβυκόρη, ἡ = ἡ μοναχοκόρη, ἡ προσφιλὴς κόρη.

ἀλάτσι, τὸ = τὸ ἁλάτι.

ἄλειμμα, τὸ = ἡ ἐπίχρισις τοίχου διὰ διαλύματος ἀσβέστου ἢ ἀργίλλου.

ἄλεσμα, τὸ = 1) ἡ πρὸς ἄλεσιν ποσότης δημητριακῶν, 2) τὸ προϊὸν τῆς ἀλέσεως.

ἄλετρο, τὸ = τὸ ἄροτρον.

ἀλευρά, ἡ (<ἀλευριὰ) = πρόχειρον ἔδεσμα, πολτὸς ἐξ ἀλεύρου, ὕδατος καὶ ἐλαίου ἐψημένος.

ἀλευροθήτση, ἡ (< ἀλευροθήκη) = ξυλίνη ὀρθογώνιος θήκη τοῦ ἀνεμομύλου ἐν τῇ ὁποίᾳ διοχετεύεται τὸ ἐκ τῆς ἀλέσεως ἄλευρον.

ἀλεφαντοῦ, ἡ (ἐκ τοῦ μεσν. *ἀλυφαντοῦ*) = ἡ ὑφάντρια.

ἀλήθτσα, ἡ = ἡ ἀλήθεια.

ἀλησμονῶ = λησμονῶ.

ἀλιδώνα, ἡ = (τὸ ἀρχ. *ἐλεδώνη*) εἶδος ὀκτάποδος τοῦ γένους τῶν ἐλεδωνιδῶν, ἀνοστότερον τοῦ κοινοῦ ὀκτάποδος.[1]

ἀλυσιούδζα, τὰ = αἱ ἀμυγδαλαὶ (αἱ ἀντιάδες).[2]

ἀλυσούδα, ἡ = ἡ σαύρα.[3]

ἀλισφατσά, ἡ (ἀλισφακεὰ) = ὁ ἐλελίφασκος.

Ἀλισφατσίδι, τὸ = τοπων.

ἀλογάτσι, τὸ (<ἀλογάκι)=1) τὸ μικρὸν ἄλογον, 2) ὁ θαλάσσιος ἱππόκαμπος. Τὸ *ἀλογάτσι τῆς θάλατσας*.

ἀλτάντζω (< ἀλλάζω) = ἐνδύομαι ἐπισήμως. Οἱ *ἀλταμένοι* = οἱ ἐπισήμως ἐνδεδυμένοι καὶ μεταφ. οἱ προσκεκλημένοι.

ἄλτος-η-ο = ἄλλος-η-ο.

ἀλτοῦ = ἀλλοῦ.

ἀλτσῶς (< ἀλλεῶς) = ἀλλέως.

1. Καὶ ἐν Κῷ, Μεγίστῃ, Μυκόνῳ, Σύμῃ, Χάλκῃ, Χίῳ κ. ἀ., (Βλ. *Dieterich*, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 155. *Μ. Στεφανίδου*, Λεξικογρ Ἀρχ. 6, (1923), σελ. 230 καὶ *Α. Τσοπανάκη*: Τὸ ἰδίωμα Χάλκης, σελ. 116).

2. Ἐν Νάξῳ: *συλλιγούδια*, ἐν Πάρῳ *σ'λλ'γδιά*. Ἡ λ. παρὰ Δουκαγγ. καὶ Σομ.

3. Ἐν Χίῳ *συλλιγούδι*. Ἡ λ. παρὰ Δουκαγγ. καὶ Σομ.

ἀλυαρντζά, ἡ = ἡ λυγαρ*ιά*.

ἀλωνεύκω = ἀλωνεύω.

ἀλωποῦ, ἡ = ἡ ἀλώπηξ.

ἀμάδα, ἡ, συνηθέστερον κατὰ πληθυν. (*σαμάδα* ἐκ τοῦ *σημάδα* παρὰ τὸ *σημάδι*) = εἶδος παιδιᾶς.

ἀμαλτάδα, ἡ (< α προθ. + μαλλάδα, ὃ ἐκ τοῦ μαλλὸς) = νηματοειδῆ βρύα τῆς θαλάσσης ἐν εἴδει τολύπης μαλλίου.— *ἀμαλτάδες τῆς θάλατσας.*[1]

ἀμάραγκας, ὁ (τὸ ἀρχ. ἀμάρακος) = τὸ φυτὸν ἑλίχρυσον τὸ Σικελικὸν (helichrysum Siculum), ἀγριολούλουδον τῆς οἰκογενείας τῶν ἀμαράντων.

ἀμβάλτουσα, ἡ (< ἀναβάλλουσα) = ἡ ἀναβλύζουσα πηγή.

ἀμβασαδοῦρος, ὁ (τὸ ἐνετ. ambassador) = ὁ προξενητής, ὁ μεσολαβητής.

ἀμή· ἐπίρρ. βεβαιωτικὸν = ναί, βεβαίως.

Ἀμμοῦδες, οἱ = τοπων. ἀμμώδης τόπος.

ἀμόλυσι, ἡ = ἡ ἄφεσις, ἡ χαλάρωσις τοῦ δεσμοῦ (ἀπόλυσις).

ἀμολυστιῶνας, ὁ (ἀπολυσιῶνας) = ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἀφίνουν ἐλεύθερα πρὸς βοσκὴν τὰ ζῷα.

ἀμπάδικος-τσα-ο = ἐπὶ αἰγοπροβάτων· ὁ μὴ φέρων κέρατα. (Βλ. Ἱστ. Λεξ., ἐν λ. *ἀββᾶς*).

ἀμπαλτάδα, ἡ = ἡ κηλὶς (τὸ Ἰταλ. pallata;).

ἀμπαλτίρος, ὁ (< παλίουρος;) = ὁ ἀσπάλαθος.[2]

ἀμπάρι, τὸ = (τὸ Ἀραβ. ambar) τὸ κοιν. = ἀποθήκη.

ἀμπελτζά, ἡ = (< ἀμπελεᾶ) = τὸ κλῆμα τῆς ἀμπέλου.

ἀμπετάντζω (< ἀναπετῶ) = στήνω τὰ δεμάτια κριθῆς ἢ σίτου εἰς τὸ ἁλώνιον πρὸς ἁλωνισμόν.

ἀμβρέλτα, ἡ (< ὀμβρέλλα) = τὸ ἀλεξιβρόχιον.

ἀνάδοσι, ἡ = ἡ ἐκ τοῦ ἐδάφους ἢ τοῦ τοίχου ἀναδιδομένη ὑγρασία.

ἀνᾶμα, τὸ = τὸ νᾶμα, ἄκρατος οἶνος χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν θείαν μετάληψιν.

ἀνάπλα, ἡ (ἐκ τοῦ μεσν. *ἀνάπλιν* κατὰ μεγέθυνσιν) = ὕφασμα πλατὺ ἐν ᾧ τοποθετοῦν τοὺς θερισμένους στάχυς ἢ χόρτα πρὸς μεταφοράν.

ἀνάπονας, ὁ (ἀνὰ + πόνος) = ψυχικὸν ἄχθος, τύψις: φρ. *ἔκαμα ὅ,τι 'μπόρου'* (διὰ τὸν θανόντα)· *δὲν ἔχω τὸν ἀνάπονα.*

ἀνάστσελτα (< ἀνάσκελλα) ἐπίρρ. = ὑπτίως.

ἀνεδοστσά, ἡ (< ἀναδοσιά)· βλ. *ἀνάδοσι.*

ἀνεθέρι, τὸ = εἶδος σφραγῖδος προβάτων, καθ' ἣν κόπτουν ἐλαφρῶς τμῆμα τῆς περιφερείας τοῦ ἀφτιοῦ (τὸν ἀθέρα). (ἀθέρας > ἐθέρας > νεθέρας > νεθέρι > ἀνεθέρι). Ἐν Κῷ: *νεθέρι.*

ἀνέβαστος-η-ο = ἐπὶ ζύμης ἀλεύρου, ὁ μὴ ὑποστὰς τελείαν ζύμωσιν, ἀντίθ. *ἀνεβαστός* (Βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. *ἀνανέβατος).*

ἀνεμόποδας, ὁ = ὁ ποῦς, ἡ βάσις τῆς ἀνέμης.

ἀνεμοστρόφιλος, ὁ = ὁ ἀνεμοστρόβιλος.

ἄνενδρος η-ο = ἄνυδρος-η-ον.

ἀνερούφα, ἡ = ἡ δίνη.

ἀνεφαλτζά, ἡ (< ἀνεφαλεᾶ) = ἡ συννεφιά.

ἀνεψαρντζά, ἡ (< ἀναψαριά) = ἡ ἀσημάντου ἀποδόσεως ἄγρα ἰχθύων.

ἀν-νοιωκλείσιμο, τὸ (< ἀνοιγωκλείσιμο) = τὸ ἀνοίγειν καὶ κλείειν. (Βλ. Ἱστ. Λεξ., ἐν λ. *ἀνοιγωκλείσιμο).*

ἀποφκάλτω (< ἀποβγάλλω) = φονεύω. Πβ. τὸ κοιν. *ξεβγάλλω.*

Ἀπρίλδις, ὁ = ὁ Ἀπρίλιος.

ἄραες = ἄρά γε.

---

1. Ἐν Κῷ: *μαλ-λούπεα, ἡ.*

2. Ἐν Ἴμβρῳ: *ἀπαλίρα*, Πάρῳ: *ἀπιλίρας*, Μήλῳ: *ἀπίλιρας.*

ἀραμαντζάνι, τὸ = τὸ ραμαζάνι.

ἀρανίσκος, ὁ = ὁ οὐρανίσκος.

ἀραvδά· ἐπίρρ. = ἀραιά: φρ. *ἀραvδὰ τσαὶ ποῦ νὰ λάσῃ* (ἀραιὰ καὶ κάποτε νὰ τύχῃ).

ἀραvδιστά, τὰ = τὰ ραντιστά, εἶδος φαγητοῦ ἐκ μικρῶν βώλων ζύμης.[1]

ἄρbουρο, τὸ = ὁ ἱστὸς τοῦ πλοίου, (ἐκ τοῦ Ἐνετ. arboro. Βλ. Ἱστ. Λεξ.).

ἀργατινή, ἡ (< ἀργατινὴ) = ἡ ἑσπέρα, τὸ βράδυ. — *ἤρτε μνὰν ἀργατινὴ ν-νὰ ποσπερίσωμε* (συνών. *ἀργαδιανός*. Βλ. Ἱστ. Λεξ.).

ἀρεβῶνας, ὁ = ὁ ἀρραβών.

ἀρέχω = ἀρέσω.

ἀριανιά, ἡ = τὸ ὀρίγανον.

ἀρκάτσα, ἡ = ἡ οἰκόσιτος αἴξ. (βλ. *ἀρκάτσικο*).

ἀρκάτσικο, τὸ (< ἀργοκάτσικον) = τὸ οἰκόσιτον ἐρίφιον.

Ἀρκαύλι, τὸ (< Ἀρχαύλι) τοπων.

ἀρκοδάμαλο, τὸ (< ἀργοδάμαλο) = τὸ μικρὸν δαμάλι τὸ μὴ δυνάμενον εἰσέτι νὰ ἀροτριᾷ.[2]

ἀρκός, ὁ (< ἀργὸς) = ὁ κηφήν.

ἀρμαδούρα, ἡ (ἐκ τοῦ Ἐνετ. armadura) = τὸ σύνολον τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου.

ἀρμαστὸς-η = ὁ ὁρμαστός, ὁ μνηστήρ.

ἀρμεαρτζά, ἡ (ἀρμεγαριὰ) = ὁ τόπος ὅπου ἀμέλγουν τὰ αἰγοπρόβατα.

Ἄρμενο, τὸ = τοπων.

Ἀρμενοχώρι, τὸ = τοπων.

ἀρμεός, ὁ = (ἀρμεγός), ἀγγεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἀμέλγουν.

ἀρμοτσίρι, τὸ = ὁ ὀρὸς νωποῦ τυροῦ.

ἀρμιδζά, ἡ = ἡ ὁρμιά.

ἀρμύρα, ἡ = εἶδος ἀγριοχόρτου.

ἀρμυρὸς - ἀρμυρζὰ (< ἁρμυριὰ) - *ἀρμυρὸ* = ἁλμυρὸς-ὰ-ὸν.

ἀρνόκουρο, τὸ = τὸ ἐκ τῆς κουρᾶς τῶν προβάτων ἔριον.

ἀρνόριφα, τὰ = ἀρνία καὶ ἐρίφια ὁμοῦ.

ἀρολόϊ, τὸ = τὸ ὡρολόγιον.

ἀρόψιχο, τό, συνήθ. κατὰ πληθυν. *ἀρόψιχα*, τὰ = τὰ ἐν τῷ ὀρῷ ὑπολείμματα τοῦ νωποῦ τυροῦ. (ἐν Κρήτῃ: *ρόψιχα*, ἡ. Κατὰ *Σ. Ξανθουδίδην* ἐκ τοῦ ἐπιθ. *ἀραιὸς* καὶ τοῦ οὐσ. *ψίχα*. Βλ. Λεξικογρ. Ἀρχεῖον 5, σελ. 284).

ἀρτζυροκούδουνο, τὸ = τὸ ἀργυροκούδουνον

ἀρτσή, ἡ = ἡ ἀρχή.

ἀρτσινίντζω (< ἀρχινίζω) = ἀρχίζω.

ἀρφάδι, τὸ (< ἀλφάδι) = τὸ ἀλφάδιον, ὄργανον τῶν κτιστῶν καὶ τῶν ξυλουργῶν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ὁριζοντίας εὐθείας.

ἀρφανὸς-ὴ-ὸ = ὀρφανὸς-ὴ-όν.

ἀρφανούλτα, ἡ = ἡ ὀρφανούλλα.

ἀρωστσά, ἡ (< ἀρωστιὰ) = ἡ ἀρρώστια.

ἀρώτησι, ἡ = ἡ ἐρώτησις.

ἀρωτῶ = ἐρωτῶ.

ἀσβέρτος-η-ο (τὸ Ἰταλ. svelto) = ὁ εὐκίνητος, ὁ ἐπιδέξιος.

ἄσερο, τὸ = τὸ ἄχυρον.

ἀσιν-νιός, ὁ = ὁ ἐχῖνος.

ἀσινοπόδι, τὸ = τὸ (ἐ)χινοπόδι.

ἀβιοβάδα, ἡ = ἡ ἀχηβάδα (τὸ ἀρχ. χήμη).

ἀσμάρι, τὸ = τὸ σμῆνος, τὸ ἀλλαχοῦ *σμάρι*.

ἀσμύναιρα, ἡ = ὁ ἰχθὺς *μύραινα*.

ἄσπα, ἡ = τὸ ἀσπρόχωμα, ἡ θηραϊκὴ γῆ. (Βλ. Ἱστ. Λεξ., ἐν λ.).

ἀσπάλατθας καὶ *ἀσπάλατθος*, ὁ = ὁ ἀσπάλαθος (ἀκανθώδης θάμνος).

---

1. Ἐν Κιμώλῳ: *ἀρραντό*. Βλ. *Ι. Κ. Βογιατζίδου*, ἐν Ἀθηνᾶς 35 (1923), σελ. 108.

2. Ἐν Κύθνῳ: *ἀργοδάμαλο*.

ἄσπεντζα, ἡ = ὄστρακον θαλάσσιον, τὸ κοιν. *καλόγνωμη*.

ἀσπόδιλτας, ὁ = ὁ ἀσφόδελος.

ἀσποδιλτένιος-α-ο (< ἀσφοδιλ-λένιος) = ὁ ἐξ ἀσφοδέλου.

ἀσπράγκατθας, ὁ (ἄσπρος + ἄκανθα) = εἶδος ἀκάνθης.

ἀσπροντζιγρώτθα, ἡ (ἄσπρος + διχρώτα) = χρωματισμὸς αἰγὸς ἐχούσης τρίχωμα κατὰ τὸ ἥμισυ λευκὸν καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἄλλου χρώματος.[1]

ἀσπροσέλτζα, ἡ (ἄσπρος + χελιδιός) = χρωματισμὸς αἰγὸς ἐχούσης τρίχωμα χρώματος ἐλαφρῶς ξανθοῦ καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν λευκοῦ.

ἀσπρόχορτο, τὸ = εἶδος ἀγριοχόρτου.

ἀστακον-νορά, ἡ = ἡ οὐρὰ τοῦ ἀστακοῦ.

Ἀστατσίδα, ἡ = τοπων. ὄνομα νησίδος παρὰ τὴν Ἀστυπάλαιαν εἰς τὰς ρωγμὰς τῆς βραχώδους παραλίας τῆς ὁποίας φωλεύουν πολλοὶ ἀστακοί.

ἀστένεια, ἡ = ἡ ἀσθένεια.

ἀστοιβή, ὁ = ὁ γνωστὸς ἀκανθώδης θάμνος (τὸ ἀρχ. *στοιβή*).

ἀστσέρι, τὸ (< ἀσκέρι) = τὸ πλῆθος (τὸ Ἀραβοτουρκ. asker).

ἀστρείδι, τὸ = τὸ κοιν. *στρείδι*,

Ἀστροπαλίτης - ιτσα = ὁ κάτοικος Ἀστυπαλαίας.

Ἀστροπαλτζά, ἡ = Ἀστυπάλαια.

ἀστσέλτα, ἡ = ἡ σκίλλα, κοιν. *σκιλλοκρόμμυδο* (τὸ Λατ. squilla).

ἄστσιτθας, ὁ = θάμνος ἀρωματώδης (τὸ ἀρχ. *κίσθος*).

ἀσιν-νομάνα, ἡ (< ἐχινομάννα) = ὁ θῆλυς ἐχῖνος.

ἀτᾶ = ἐπίρρ. αὐτοῦ-δά.

ἀτθέριστος-η-ο (< ἀθέριστος) = ὁ μὴ θερισθείς. Πβ. *ἄθερος*.

ἀτθότυρο, τὸ (< ἀνθότυρο) = εἶδος τυροῦ, ὅμοιον πρὸς μυζήθραν.

ἀτθυμοῦμαι = ἐνθυμοῦμαι.

ἀτθός, ὁ = ὁ ἀνθός.

ἀτὸς-ή-ό (μου-σου-του-της) = ἐγὼ αὐτός.

ἀτσέρδητος-η-ο = ὁ ἀκέρδιστος, ὁ μὴ κερδηθείς.

ἀτσερνικὸς-τσὰ-ὸ = ἀρσενικὸς-ἡ-όν.

ἀτσοίμητος-η-ο = ἀκοίμητος-η-ον: φρ. *ἀτσοίμητο κανδήλι*.

ἀτσούν-ναρος, ὁ = ἡ κνήμη (μεγεθυν. τοῦ οὐσ. *ἀτσουν-νάρι* (< ἄντζα = κνήμη).

αὐλακάτσι, τὸ = τὸ αὐλακάκι.

ἀβντζερινός, ὁ = ὁ αὐγερινός.

ἀβντζή, ἡ = ἡ αὐγή.

ἀφκατίντζω (< ἀβγατίζω) = 1) αὐξάνομαι, κυρίως ἐπὶ τροφῶν. 2) προχωρῶ ἐν τῷ ἔργῳ. (ἐκ τοῦ μεταγν. *ἐκβατός*. Βλ. Ἱστ. Λεξ. ἐν λ. *ἀβγατίζω*).

ἀφκό, τό = τὸ ἀβγό.

ἀφκωτή, ἡ (< ἀβγωτή) = εἶδος κουλλούρας φερούσης ᾠόν, παρασκευαζομένης κυρίως κατὰ τὸ Πάσχα.

ἀφοράδα, ἡ = ἡ φοράδα.

ἀφοραδάτσι, τὸ = τὸ φοραδάκι, ἡ φορβὰς ἑνὸς ἔτους.

ἄφτσενος, ὁ = εἶδος ἀρακᾶ (τὸ ἀρχ. *ἀφάκη*;).

ἀφτί, τὸ = τὸ οὖς.

ἄφτω = ἅπτω, ἀνάπτω.

ἀφ-φάλτι, τὸ (< ἀφάλ-λι) = ὁ ὀμφαλός.

ἀφ-φαλτίτης, ὁ (< ἀφαλ-λίτης) = ὁ ὀμφαλός.[2]

ἀφ-φέντης, ὁ = ὁ αὐθέντης.

---

1. Βλ. *Α. Καραναστάση*, Ποιμενικὰ τῆς Κῶ, ἐν Λαογραφίᾳ 16 (1956), σελ. 47.
2. Καὶ ἐν Κύθνῳ: *ἀφαλίτης*, ὁ. Βλ. Ἱστ. Λεξ., ἐν λ.

Ἀφ-φεντικό, τὸ = τοπων. Τὸ *ἀφ-φεντικὸ πηγάδι* = τὸ δημόσιον πηγάδι, τὸ εἰς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ (τὸ μεσν. *ἀφεντικός*, ὃ ἐκ τοῦ μετγν. *αὐθεντικός*).

ἀφ-φεντοκωπέλτα, ἡ (< ἀφεντοκωπέλλα) = ἡ ὡραία καὶ σοβαρὰ κωπέλλα.

ἀχαμνόγαλη, ἡ (ἀχαμνὸς + γάλα) = ἐπὶ αἰγῶν, ἡ ἀποδίδουσα ὀλίγον γάλα.

ἀχνίντζω = ἀχνίζω.

ἀχταπόδι, τὸ = τὸ ὀκταπόδι.

Β

βαθτσὰ (< βαθεὰ) ἐπίρρ. = βαθέως.

Βαΐτθης, ὁ = ὁ Δαβὶδ (> Δαβίδης > Βαβίδης > Βαβίθης > Βαβίθ - θης > Βαΐτθης).

βαλανᾶς, ὁ = εἶδος σταφυλῆς ἐχούσης ῥῶγας μεγάλας ὡς βαλάνους.

βάλτα, ἡ (< βάλλα) = ὁ ὅρμος (τὸ Ἰταλ. valle).

βαλτάτσι, τὸ (<βαλλάκι) = ὁ μικρὸς ὅρμος.

βάλτω < βάλλω.

βαρέλτα, ἡ = ἡ βαρέλλα.

βαρέλτι, τὸ = τὸ βαρέλλι.

Βάρδια, ἡ = τοπων. (τὸ Ἐνετ. vardia).

βαρντζορίντζικος -τσα -ο = βαρεμορρίζικος -η -ον.

βαρντζὸς -ὰ -ὸ (<βαρεμὸς-ὰ-ὸ)=βαρὺς-εῖα-ύ.

βαρτθαλαμίδι, τὸ = τὸ παραθαλαμίδιον.

βαρύ, τὸ = τὸ βαροζυγισμένον.

βαρυφαίνομαι μόνον κατὰ γ' πρόσ. *βαρυφαίνεται*, *βαρυφάνη* = φαίνεται δυσάρεστον, ἐκακοφάνη.

βασιλάγκατθας, ὁ = εἶδος ἀκάνθης μεγαλυτέρας καὶ ἀγριωτέρας τῆς κοινῆς. (Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἱστ. Λεξ.).

βασιλοτσέλτι, τὸ (< βασιλοκέλλι) = ἡ κηρήθρα ἐν ᾗ διαμένει ἡ βασίλισσα. (Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἱστ. Λεξ.).

βασίλιτσα, ἡ = ἡ βασίλισσα.

βασιλτσάς, ὁ = ὁ βασιλεάς.

βασιλοπούλτα, ἡ = ἡ βασιλοπούλλα.

βασόλα, ἡ = ὁ φασίολος.

βασόλι, τὸ = τὸ φασούλι.

βασουλᾶτος-η-ο = ἐπὶ αἰγῶν, ὁ φέρων ἐπὶ τοῦ τριχώματος κηλῖδας χρώματος διαφόρου τοῦ βασικοῦ.

βατί, τὸ = εἶδος ἰχθύος, τὸ κοιν. *σαλάχι*.

Βᾶτσες, οἱ = τοπων. *Βᾶσσαι* Δωρικὸς τύπος τοῦ Βῆσσαι (κοιλάς).[1]

βελοῦδος-α-ο = ἐπὶ ζώων, ὁ ἔχων τρίχωμα ἁπαλόν. τὸ κοιν. *βελουδένιος*.

Βενεδζά, ἡ (< Βενετιὰ) = ἡ Βενετία.

βενέτικος-τσα-ο = ὁ ἐκ Βενετίας.

βεντζίρης, ὁ = ὁ βεζίρης.

βεντζιρόπουλτο, τὸ = τὸ βεζιρόπουλλον.

βερβελτζά, ἡ (<βερβελ-λιὰ)=ἡ κόπρος τῶν αἰγῶν καὶ τῶν προβάτων.

βέργα, ἡ (< βέργα) = ὁ κλάδος κλήματος.

Βεργόνα, ἡ = ἡ Γοργόνα.

βδζαίν-νω (< βγαίνω) = ἐκβαίνω.

βζόλτα, ἡ (< βιόλ-λα) = εἶδος ἰχθύος ὁμοίου πρὸς τὸ *βατί*. (Ὁμοιάζει κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς βιολίον).

βιτσίλτα, ἡ (< βιτσίλ-λα) = πτηνὸν ἁρπακτικὸν συγγενεῦον πρὸς ἀετόν. Ἀλλαχοῦ *βιτσίλλα*.

βλάφτομαι (< βλάπτομαι)=ἐπὶ γυναικῶν ἐγκυμονουσῶν, αἰσθάνομαι ναυτίαν, τάσιν πρὸς ἔμετον.[2]

---

1. Ἐν Ρόδῳ: *Βᾶσσες*, καὶ ἐν Κύπρῳ. Ἐν Κεφαλληνίᾳ: *Βᾶτσα*. Ἐν Ἀρκαδίᾳ: *Βᾶσσαι*. Βλ. Χ. *Παπαχριστοδούλου*, Τοπωνυμικὸ τῆς Ρόδου (Ρόδος, 1951), σελ. 46.

2. Καὶ ἐν Ἀμοργῷ, Θήρᾳ, Κρήτῃ, Κύπρῳ, Κῷ, Ρόδῳ, Σύμῃ. Βλ. Ἱστ. Λεξ., ἐν λ.

βλάχος, ὁ = εἶδος ἰχθύος. (epinephelus alexandrinus).[1]

βλεπάρις, ὁ = ὁ φύλαξ, ὁ ἀγροφύλαξ.

βληχὸς-θὰ-ὸ = ἐπὶ ὕδατος, ὑφάλμυρος.

βνdζός, τὸ (< βιὸς) = ὁ πλοῦτος, τὸ βιός.

βογγῶ = γογγύζω.

βόθωνας, ὁ = εἶδος δικτύου στρογγύλου ὡς ὁ πεζόβολος.

βολά, ἡ = ἡ φορά: φρ. *Μνὰβ βολὰ ν-τζ' ἕνα ν-τζαιρό*.

βολάντζω (< βολάζω) = κτυπῶ διὰ τῆς *βολαχτήρας* τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἑκατέρωθεν τῶν δικτύων, διὰ νὰ φοβηθοῦν οἱ ἰχθύες καὶ ἐμπλακοῦν εἰς αὐτά.

βολαχτῆρα, ἡ = τὸ ὄργανον (ξύλινος κόπανος) δι' οὗ οἱ ἁλιεῖς πλήττουν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, *βολάζουν*.

βόλος, ὁ = ἡ βολὴ τῶν δικτύων εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς ἁλιείαν.

βολύμι, τὸ = τὸ μολύβι.

βολυμοκάθιτο, τὸ = τὸ τεμάχιον μολύβδου τὸ δεμένον παρὰ τὸ ἄγκιστρον τῆς *καθιτῆς*.

βορζᾶς, ὁ = ὁ βορρᾶς.

βορκών-νομαι = βουρκώνω, δακρύζω.

βορτσάδικος-τσα-ο (βορκιάδικος)=ὁ πλήρης βούρκων. (Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἱστ. Λεξ.).

βοσκαρούδι, τὸ = ὁ μικρὸς βοσκός, ὁ βοηθὸς τοῦ βοσκοῦ.

βοσκόπουλτο, τὸ (< βοσκόπουλλο) = τὸ τέκνον τοῦ βοσκοῦ.

βοστιό, τὸ (< βοσκιὸ) = ἡ βόσκησις.

βόστσιτσα, ἡ (< βόσκισσα) = ἡ σύζυγος τοῦ βοσκοῦ.

βότυρας, ὁ = τὸ βούτυρον.

βούβα, ἡ (< γούβα) = ὁ ὑφαντικὸς ἱστός.

βουδόγλωτσος, ὁ (<βοϊδόγλωσσος) = ἀγριόχορτον ἔχον φύλλα σχήματος γλώσσης βοὸς μὲ ἀκανθωτὴν ἐπιφάνειαν.

βουδόσπιτο, τὸ = ὁ στάβλος.

βουδdζά, ἡ (< βοϊδιὰ) = ἡ κόπρος τοῦ βοός.

βουθτσά, ἡ (<βουτ-τιὰ)=ἡ κατάδυσις ἐν τῷ ὕδατι.

βουτθῶ (< βουτ-τῶ) = καταδύομαι.

βουλdζάντζω (< βουλ-λιάζω) = βυθίζομαι.

βούλομαι = σκοπεύω, σκέπτομαι.

Βουνί, τὸ = τοπων. λοφώδης τοποθεσία

βούρζα, ἡ (< βούργια) = δερμάτινος σάκκος. (τὸ Λατιν. bulga).

βουτσένdρι, τὸ (< βουκέντρι)=μακρὰ ράβδος φέρουσα κέντρον εἰς τὸ ἓν ἄκρον διὰ τοῦ ὁποίου οἱ γεωργοὶ κεντῶσι τοὺς ἀροτῆρας βοῦς. (Τὸ μεσν. *βουκέντριν*).

βραδντζά, ἡ (< βραδειά).

βραδντζάντζει (< βραδυάζει).

βραδίνζασμα, τὸ (< βραδίνιασμα) = ἡ ἔλευσις τῆς ἑσπέρας (ἐκ τοῦ βραδινός. Βλ. Ἱστ. Λεξ.).

βρακᾶτος-η-ο = ὁ φέρων βράκαν (κοιν. φουφούλαν).

βραμιθτσά, ἡ = ἡ τερεβινθιά.

βράντζω (<βράζω) = ἐπὶ γλεύκους, ζυμοῦμαι.

βρασά, ἡ (< βραχιὰ) = ἡ βραχώδης ἀκτή.

βρασερό, τὸ (< βραχερὸ) = τὸ παρὰ τὴν βραχιὰν χωράφιον. (ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἱστ. Λεξ.).

βρίθι, τό, πληθυν. *βρίθτσα*, τὰ = τὰ ρεβίθια.

βροσειλης-α (< βροχείλης-α) = ὁ ἔχων μεγάλα χείλη (βλ. Ἱστορ. λεξ. ἐν λ. *ἀφρόχειλος*).

βρυσή, ἡ = ἡ βροχή.

βρούβα, ἡ = τὸ κοιν. ἀγριόχορτον.

---

1. Καὶ ἐν Χάλκῃ ὡσαύτως. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 117.

βρουβοκάμπουνο, τὸ = ὁ βλαστὸς τῆς βρούβας (τὸ β' συνθετικὸν ἐκ τοῦ *κράμβη-κραμβούνι*). Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἱστ. Λεξ.).

βροῦλτο, τὸ (< βροῦλλο) = τὸ βροῦλλον.

βρομάρι, τὸ = ἡ βρόμη.

βυντζάντζω = βυζάνω.

βυντζαστάρι, τὸ = τὸ θηλάζον πρόβατον, τὸ βυζαστάρι.

βυντζί, τὸ = τὸ βυζί.

βυτίνα, ἡ = ἡ λάγυνος, τὸ πιθάριον.

βωλοσύρνω = σύρω τὸν βωλόσυρον πρὸς ἰσοπέδωσιν τῶν βώλων ἐν ἀροτριωθέντι ἀγρῷ.[1]

βωλόσυρος, ὁ = γεωργικὸν ἐργαλεῖον πρὸς ἰσοπέδωσιν τῶν βώλων ἀροτριωθέντος ἀγροῦ.

Γ

γαδουράγκαθας, ὁ = εἶδος ἀκάνθης.

γαδούρτά, ἡ = εἶδος σταφυλῆς.

γαῖμα, τὸ = τὸ αἷμα.

γαλανὸς-ἡ-ὸ = ὁ λευκὸς — *γαλανὴ προβάτθα* = λευκὴ προβατίνα.

γαλάτισμα, τὸ = τὸ γάλα, τὸ ὁποῖον ἀναμειγνύουν μὲ τὸν ὀρὸν γάλακτος, τὸν *τσίρον*, διὰ νὰ παρασκευάσουν μυζήθραν. (Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἱστ. Λεξ.).

γαλατοκούλτουρο, τό (< γαλατοκούλλουρο) = τὸ κουλλούρι τὸ ζυμωμένον μὲ γάλα.

γαλαστρούφι, τὸ = ἀγριόχορτον ἔχον γαλακτώδη χυμόν. (Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἱστ. Λεξ.).

γαλατοῦσα, ἡ = ἐπὶ προβάτων, τὸ ἀποδίδον πολὺ γάλα.

γαλέτθα, ἡ (< γαλέττα) = ἡ θαλασσία μέδουσα. (Ἡ ὀνομασία πιθανῶς προῆλθεν ἐκ τοῦ σχήματος).

γαμβρολοῶ, (< γαμβρολογῶ) = ἀρραβωνίζω.

γάστρα, ἡ = ἡ γλάστρα.

γδυμνὸς-ἡ-ὸ = γυμνὸς-ἡ-ὸν.

γδυμνιόλαιμος-η-ο = ἐπὶ ὀρνίθων, ὁ ἔχων τὸν λαιμὸν γυμνόν, ἄνευ πτίλων.

γεβενδίντζω (τὸ παρὰ Δουκαγγίῳ γεβεντίζω) = διατυμπανίζω, δημοσιεύω.

γεῖρα, ἡ (< αἶρα) = 1) τὸ φυτὸν αἶρα/ ἡ μεθυστική, 2) ὁ καρπὸς αὐτοῦ.

γέλτσο, τὸ (< γέλιο).

γεμίντζω (< γεμίζω).

γεμώντζω = γεμίζω.

γεναιτίτσι, τὸ (< γυναιτίκι) = ὁ γυναικωνίτης.

γερμανός, ὁ = εἶδος ἰχθύος.

γέροντας, ὁ = ὁ γέρων.

γερόντιτσα, ἡ (< γερόντισσα).

γεροντοβορντζᾶς, ὁ (< γεροντοβοριᾶς) = ὁ βορρᾶς, ὅταν ἀρχίσῃ νὰ μειοῦται ἡ ἔντασίς του.

γεροντομοίρι, τὸ = ἡ μοῖρα τῆς πατρικῆς περιουσίας, τὴν ὁποίαν οἱ γονεῖς κρατοῦν διὰ τὰ γηρατεῖα των.

γιαλός, ὁ = ὁ αἰγιαλός.

γιάντα = γιατί.

γιλέτσι, τὸ = τὸ γελέκι.

γίμελτος, ὁ (< γίμελλος) = ὁ δίδυμος (τὸ Λατιν. gemellus).

γιότθος, ὁ = (τὸ ἀρχ. ἴονθος) ἐξάνθημα ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν προβάτων προκαλούμενον ὑπὸ ὡρισμένου ἐντόμου.

γιούφτικος-τσα-κο = γύφτικος-η-ον.

γιούφτος = γύφτος.

γιών-νω (τὸ μετγν. *ἰῶ*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. *ἰοῦμαι*) = σκωριάζω, λερώνω.

γκάφτω (< κάμπτω) = παρακάμπτω, στρέφω.

---

1. Ἐν Κῷ: *βωλοσυρίζω*. Βλ. *Α. Καραναστάση*, «Οἱ ζευγᾶδες τῆς Κῶ», ἐν Λαογραφίᾳ 14 (1952), σελ. 214, 286.

γκλεούδι, τὸ = τὸ γλύκισμα ἢ οἱ ξηροὶ καρποὶ οἱ προσφερόμενοι εἰς τοὺς ἐπισκέπτας.

γκρεμ-μασταρζά, ἡ = κρεμασταρεά.

γκρύφτω = ἐγκρύπτω.

γλαρᾶτος-η-ο=ἐπὶ αἰγῶν, ὁ ἔχων τὸν χρωματισμὸν γλάρου.

γλήορα καὶ *γλήορι* = γρήγορα.

γλινὸς-ὴ-ὸ (<λιγνὸς-ὴ-όν): φρ. *ψηλὸ γλινόμ-μου γιασιμί*.

γλύτσικας, ὁ = ὁ λόξυγκας, ὁ λύγξ.

γλῶτσα, ἡ = ἡ γλῶσσα.

γνώρα, ἡ = ἡ γνωριμία: φρ. *'έν doῦ'δωκα γνώρα* = δὲν ἐγνωρίσθην μετ' αὐτοῦ.

γνωρίντζω = γνωρίζω.

γομάρι, τὸ = τὸ βάρος, τὸ φορτίον.

γονάτισι, ἡ = τὸ γονάτισμα.

γονατίντζω (< γονατίζω).

γοντζύντζω (<γογγύζω).

γούγια, ἡ = τὸ κοιν. *οὔγια* (ᾠά).

γούλα, ἡ = 1) 'Εξάρτημα τοῦ ξυλίνου ἀρότρου. 2) ἡ ὀπὴ εἰς τὸ κέντρον τῆς μυλοπέτρας, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσρέει ὁ καρπὸς πρὸς ἄλεσιν.

γούν-να, ἡ = τὸ σύνολον τοῦ μαλλίου κουρευθέντος προβάτου.

γούππα ἡ, = ἰχθύς, τὸ κοιν. *γῶπα*.

γουππόδιχτο, τὸ = εἰδικὸν δίκτυον χρησιμοποιούμενον πρὸς ἄγραν γωπῶν.

γούρνα, ἡ = λιθίνη λεκάνη.

γουρνάτσι, τὸ = τὸ μικρὸν γουρούνι.

γουρνόψαρο, τὸ = τὸ γουρουνόψαρον.

γουρνόπουλτος, ὁ = τὸ γουρονόπουλλον.

γουρνωτὸς-ὴ-ὸ = εἶδος πεταλίδας, ἐχούσης ὄστρακον κοῖλον, γουρνωτόν.

γράφω = ἐκτὸς τῆς κοιν. σημασίας καὶ ζωγραφίζω: ᾄσμ. *τσαὶ στὴδ δεξάν-dων -dήμ μερζά, γράψε 'νάγ καβελτάρη/ ἀρματωμένομ μὲ σπαθί, τσαὶ μὲ χρουσὸ γ-κοντάρι*.

γροικῶ = ἀντιλαμβάνομαι, ἀκούω.

γρντζά, ἡ = ἡ γραιά.

γρύλτης, ὁ (< γρύλλης) = ὁ γουρλομμάτης.

γρυπνῶ = ἀγρυπνῶ.

γυαλdούρης, ὁ = εἶδος σταφυλῆς ἐχούσης μεγάλας ρῶγας χρώματος ἐλαφρῶς κιτρίνου.

γυάλτα, ἡ (< γυάλ-λα) = 1) ὑάλινον δοχεῖον τὸ κοιν. γυάλα. 2) ὑάλινος φακὸς χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τῶν ἁλιέων δι' ἀνίχνευσιν τοῦ βυθοῦ.

γυαλτάδικος-τσα-ο (γυαλ-λάδικος - η - ο)=ὁ χρησιμοποιῶν *γυάλταν*: φρ. *γυαλτάδιστα βάρκα* = ἡ ἁλιευτικὴ λέμβος ἡ χρησιμοποιοῦσα *γυάλταν*.

γυαλταντζῆς, ὁ=ὁ γυαλ-λαντζῆς, ὁ ἁλιεύων μὲ γυάλαν.

γυαλτερὸς-ὴ-ὸ (< γυαλ-λερὸς)=ὁ ἀστράπτων ὡς ἡ ὕαλος.

γυαλτικό, τὸ = τὸ σύνολον τῶν ὑαλίνων σκευῶν.

γυαλτίντζω (< γυαλ-λίζω) = ἀπαστράπτω.

γυαλτοκοπσά, ἡ (< γυαλ-λοκοπιά)=ἡ στιλπνότης.

γύλτος, ὁ = ὁ γύλ-λος (ἰχθύς).

γυρεύκω = γυρεύω.

γυρευγκονdὶς ἐπίρρ. = γυρεύοντας.

'γὼ ἢ *'βὼ* = ἐγώ.

Δ

δαβρί, τὸ = τὸ ραβδί.

δαβρίδι, τὸ = τὸ ραβδίδι, ὁ ραβδισμός.

δαμάντζω = δαμάζω.

δαφνοσέλτζα, ἡ (< δαφνοχέλια) (δαφνάτη + χελιδιὰ) = ἡ αἴξ ἡ ἔχουσα εἰς μὲν τὸ πρόσωπον, τὴν ράχιν καὶ τοὺς πόδας σκοῦρον χρῶμα, κατὰ δὲ τὴν κοιλίαν λευκόν.

δάφτισι, ἡ = ἡ βάπτισις.
δαφτίντζω = βαπτίζω.
δάχτυλας, ὁ = 1) δάκτυλος. 2) θαλάσσιον ὀστρακοειδές, τὸ ἄλλως *σωλῆνας*.
δdζαλέω (⟨διαλέγω) = ἐκλέγω.
Δεκανίτσα, τὰ (⟨Δεκανίκια) = τοπων.
δεκτσὸς-ὰ-ὸ = δεξιὸς-ὰ-όν.
δενdρουλτάτσι, τὸ = τὸ δενδρουλ-λάκι.
δερμάτι, τὸ = τὸ δέρμα.
δερφίνι, τὸ = τὸ δελφίνι.
δερφός, ὁ = ὁ ἀδελφός.
δέτης, ὁ = τρόπος ἁλιείας τῶν σκάρων. Δένουν (ἀγκιστρώνουν) ἕνα ζωντανὸν σκάρον, τὸν ὁποῖον σύρουν ὄπισθεν τῆς λέμβου. Πρὸς αὐτὸν προστρέχουσιν ἄλλοι σκάροι τοὺς ὁποίους συλλαμβάνουν οἱ ἁλιεῖς διὰ τῆς ἀπόχης.
Δευτερόλης, ὁ = ὁ μὴν Ἰούλιος.
Δημαρτσία, ἡ = ἡ Δημαρχία.
δηοῦμαι = διηγοῦμαι.
διβολτζά, ἡ (⟨διβολ-λιὰ) = 1) Τὸ δεύτερον ὄργωμα ἀγροῦ. 2) ὁ ἀγρὸς ὁ διὰ δευτέραν φορὰν ὀργωθείς.
διγνωμίντζω (⟨διγνωμίζω) = διχογνωμῶ.
δικολογιά, ἡ = 1) ἡ συγγένεια. 2) τὸ σύνολον τῶν συγγενῶν.
δίμιτο, τὸ = τὸ διὰ διπλῶν μίτων ὑφαινόμενον ὕφασμα.
διμνίτης, ὁ (⟨διμηνίτης)=1) ὁ ὀψίμως σπειρόμενος σῖτος ἢ κριθή. 2) ὁ ἀγρὸς ὁ σπαρεὶς μὲ διμηνίτην.
'διοχτήτης, ὁ (⟨ἰδιοκτήτης).
διπλαρμεά, ἡ = ἡ ἄμελξις τῆς ἑσπέρας ἐν σχέσει πρὸς τὴν τῆς πρωΐας.
διπλῆ, ἡ = εἶδος κλινοσκεπάσματος ἔχοντος πάχος μεγαλύτερον τοῦ συνήθους.
διπλοπόδι ἐπίρρ. = ὀκλαδόν· (κοιν. σταυροπόδι).
δισάγγονο, τὸ = τὸ δισέγγονον.
Δισάτσα, τὰ (⟨Δισάκκια) = τοπων.
Διτσέβρις, ὁ = ὁ Δεκέμβριος.
δίτθος-α-ο = δίκαιος-α-ον.
διχάλι, τὸ = τὸ δίχηλον ξύλον.
διχτσάρικος-τσα-ο = ὁ διὰ δικτύου ἁλιεύων: φρ. *διχτσάριτσα βάρκα*.
δτζαβάντζω (⟨διαβάζω) = ἀναγιγνώσκω.
δτζακονῶ (⟨διακονῶ) = ἐπαιτῶ, εἶμαι *δντζακονιάρις* (= ἐπαίτης).
δτζαλοΐντζομαι (⟨διαλογίζομαι) = σκέπτομαι, διανοοῦμαι.
δτζαλοϊσμός, ὁ (⟨διαλογισμὸς) = ἡ σκέψις, ἡ λογικὴ σκέψις: φρ. *δτζαλοϊσμὸς νὰ σοῦ 'ρτῃ*.
δτζαμανdικό, τὸ (⟨διαμαντικὸν) = τὸ σύνολον τῶν ἀδαμαντίνων κοσμημάτων.
δτζᾶνος, ὁ (⟨ἰνδιᾶνος) = ἡ γαλοπούλα.
Δτζαπόρτζα, τὰ (⟨Διαπόρια) = τοπων.
δτζαρτών-νω = διορθώνω.
δτζάτα, ἡ (⟨διάτα) = ἡ ἀγωγή.: φρ. *'ἐν ἔχου δτζάτα*.
δτζαταή, ἡ (⟨διαταγή).
δτζάφι, τὸ (⟨θειάφι) = τὸ θεῖον.
δτζαφίντζω (⟨θειαφίζω)=ἐπιπάσσω διὰ θείου τὰ φύλλα ἀμπέλου.
δτζαφορά, ἡ (⟨διαφορά).
δτζὸ = δυό.
δτζόνιστρο,[1] τὸ (⟨διόνιστρο) = δόνιστρον, εἰδικὸν ξύλον δι' οὗ οἱ ποιμένες ταράσσουν τὸ γάλα.
δτζόσμος, ὁ (⟨δυόσμος) = τὸ ἡδύοσμον.

---

1. Ἐν Κρήτῃ: *διόνισος*, *ἀϊδόνισον* καὶ *ἀϊδόνισος* (βλ. *Σ. Ξανθουδίδου*, Ποιμενικὰ Κρήτης, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. Ε (1918), σελ. 281 *Μαυρακάκη Ι.*, Ποιμενικὰ Δυτ. Κρήτης, σελ. 57. Ἐν Κῷ: *δριόνιστρο*. Βλ. *Α. Καραναστάση*, Ποιμενικὰ τῆς Κῶ, ἐν Λαογραφίᾳ, 16 (1956) σελ. 83.

δομάτσι, τὸ (<δομάκι) = ὁ οἴαξ τοῦ πηδαλίου.

δουλτζά, ἡ = ἡ δουλειά.

Δρακονδόσπηλτζο, τὸ (<Δρακοντόσπηλ-λιο) = τοπων. σπήλαιον ὑποτιθέμενον ὡς κατοικία δρακόντων.

δραπάνι, τὸ = τὸ δρέπανον.

δρομιτσά, ἡ (< δρομικιὰ) = ὅρος κτιστῶν, ἑκάστη πέτρα κτιζομένη εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν τοῦ τοίχου καὶ τοποθετουμένη ὁριζοντίως κατὰ ἰσοδομικὸν τρόπον.

δροσίτης, ὁ = ἰχθὺς τοῦ γένους τῶν καρχαριοειδῶν.

δῶπα = ἐδωδά.

Ε

ἐβραῖος, ὁ = εἶδος ἐχίνου ἀκαταλλήλου πρὸς βρῶσιν.

ἔγκλεισι, ἡ = τὸ κοιν. *γλυκάδια*, τὸ λίπος μετὰ ἀδένων, τὸ καλύπτον τὰ ἔντερα.

ἐγροικῶ (< γροικῶ) = ἀκούω, συμμορφοῦμαι: φρ. *'ἐν ἐγροικᾷ καθόλου* (δὲν δέχεται συμβουλάς).

ἔδησι, ἡ = ἡ εἴδησις.

ἐδικὸς-τσὰ-ὸ = ἰδικὸς-ἡ-όν.

ἐδῶπα = βλ. *δῶπα*.

εἰνερεύκομαι = ὀνειρεύομαι.

εἴνερο, τὸ καὶ *ἔνειρο-τὸ* = ὄνειρον.

ἐκκληστσὰ ἢ *ἐγκληστσά*, ἡ = ἡ ἐκκλησία.

ἐλεύτερο, τὸ = ἡ ἐλευθερία: φρ. *ἔσει τὸ ἐλεύτερο ν-νά κάμῃ ὅ,τι βούλεται.*

ἐλιζά, ἡ (<ἐλ-λιά).

ἔλτιος-η-ο (<ἔλ-λιος) = ὀλίγος-η-ον.

ἔλυτθας, ὁ (< ἔλυθ-θας)=τὸ ἀρχ. ὄλυνθος 1) ἡ συκῆ ἡ παράγουσα ἄρρενα σῦκα, 2) τὸ ἄρρεν σῦκον.

ἐμιλτζά, ἡ = ἡ ὁμιλία.

ἐμπέτης, ὁ = 1) τὸ στήσιμον τῶν δεματίων κριθῆς ἢ σίτου εἰς τὸ ἁλώνιον πρὸς ἁλωνισμόν. 2) τὸ σύνολον τῶν στηθέντων πρὸς ἁλωνισμὸν δεματίων. Πβ. *ἀμπετάντζω*.

ἔμβζο, τὸ (< ἔμπυον) = τὸ πύον.

ἐμπρεπσά, ἡ (< ἐμπρεπειά) = ἡ ὡραιότης, ἡ ἐμπρέπεια.

ἐν-νιαμήν-νια, τὰ = τὰ ἐννεάμηνα μνημόσυνα.

ἐντζημνιά, ἡ = ἡ ζημία.

'εξαμενή, ἡ (< δεξαμενή).

ἐξυαλῖνα, ἡ = βλ. *ξυαλῖνα*.

ἐξώψαλμος, ὁ καὶ ἐξώψαρμος = ὁ ἐξάψαλμος.

ἐπέρυτσι, ἐπίρρ. = πέρυσι.

ἐργκάντζομαι = ἐργάζομαι.

'ἔρη, τὰ (< γέρη) = τὰ γήρατα.

ἔριθα, ἡ = ἡ ὄρνιθα.

ἐριθοτσέλτι, τὸ (< ἐριθοκέλ-λι) = τὸ ὀρνιθοκέλλι, ὁ ὀρνιθών.

ἐριθόψειρα, ἡ = ἡ ὀρνιθόψειρα.

'Εσηλή, ἡ (< ἐχηλὴ) = τοπων. ἡ Χηλή.

ἐτότες = τότε.

ἐτσεῖ = ἐκεῖ.

ἐτσεῖνος-η-ο = ἐκεῖνος-η-ο.

εὔκομαι = εὔχομαι.

εὐλοητός, ὁ (< εὐλογητός): φρ. *ὁ παππᾶς ἤβαλεν εὐλοητὸ* = εἶπε τὸ "εὐλογημένη ἡ βασιλεία....".

εὐσή, ἡ = ἡ εὐχή.

'Εφιδοῦσα, ἡ = τοπων. ὄνομα νήσου, ἡ *'Οφιοῦσα*.

ἐφτακακόμοιρος-α-ο = ὁ λίαν δυστυχής.

ἐφτέρνα, ἡ = ἡ πτέρνα.

ἔχτυπος, ὁ = ὁ ἔκτυπος.[1]

ἔψιμος-η-ο = ὄψιμος-ον.

---

1. Βλ. *Φ. Κουκουλέ*, 'Επετηρὶς Φιλοσοφ. Σχ. Πανεπιστ. 'Αθηνῶν, (1955-56), σελ. 335.

ἔψιμο, τὸ = τὸ ἐξ ὀψίμων σταφυλῶν πετιμέζι.

Ζ

ζάρτικας, ὁ = ὁ τάφος.

ζέν-νιο, τὸ = τὸ οὐροδοχεῖον.

ζμίντζομαι (<ὀσμίζομαι): φρ. *ζμίστη ν-δὸ στσυλτὶ* (ὠσμήθη τὸ σκυλλί).

ζερονδωπός, ὁ (<γεροντωπὸς) = ὁ κἄπως γέρων.[1]

Θ

θάλατσα, ἡ = ἡ θάλασσα.

θαλατσομάχος, ὁ (< θαλασσομάχος) = τὸ σχοινίον τὸ συνδέον τὸ *μπαστούνι* τοῦ πλοίου μὲ τὸ *ποδόσταμο*. Βλ. λ.

θαρμίντζω (< ὀφθαλμίζω) = βασκαίνω.

θέτῖω = ἀποθέτω: φρ. *ἤθεκα τὰ ψωμνιά. Ἄμα σὲ κουνδήσω νὰ θέτσης τὸ κουτάλι.*

θίδα, ἡ = ἀρκευθίδα.

θιδοκουτσά, ἡ (<θιδοκουκκιά) = ἡ ἀρκευθίδα.[2]

Ι

ἴδντζος-α-ο = ἴδιος-α-ον.

ἱεροσολυμᾶτος-η-ο = ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων.

ἴσ-σιτα ἢ ἴσ-σιτας=ἐπιφών. ἐπὶ καλῆς ὀσμῆς.

ἴσωστε = ἴσως.

Κ

καβαλτάρης, ὁ (<καβαλ-λάρης) = 1) ὁ ἀναβάτης· 2) λωρὶς τοῦ σάγματος ζώνουσα τὴν κοιλίαν τοῦ ζώου, εἰς τὸ παρὰ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας τμῆμα αὐτῆς.

καβαλτῖνα, ἡ (<καβαλ-λῖνα) = ἡ κόπρος τοῦ ἵππου.

κάβος, ὁ = 1) τὸ ἀκρωτήριον (τὸ Ἰταλ. capo), 2) τὸ ἄκρον σχοινίου.

καβοτσέρης-α-ικο (< καβοκέρης-α-ικο) = ἐπὶ αἰγῶν καὶ προβάτων, ὁ ἔχων καμπύλα κέρατα.

καβουρντίντζω=καβουρδίζω (ἐκ τοῦ Τουρκ. kavurmak).

καβουρολός, ὁ (< καβουρολόγος) = ξύλινος κοντὸς φέρων εἰς τὸ ἓν ἄκρον του σιδηροῦν κέντρον, διὰ τοῦ ὁποίου καρφώνουν καὶ ἀνασύρουν τὰ καβούρια.

καβουρομάνα, ἡ = 1) ὁ θῆλυς καρκῖνος. 2) εἶδος μικροῦ θαλασσίου κοχλίου.

καβούτσι, τὸ (< καβούκι) = τὸ κέλυφος.

κάγκαρο, τὸ = σύρτης σιδηροῦς συγκρατῶν τὴν κλειστὴν θύραν.

καγκουν-νιοῦμαι = σείομαι.

καένας-καμνὰ-καένα=κανεὶς-καμμία-κανέν.

κάθα = κάθε.

καθανεὶς-καθαμνὰ = ἕκαστος-η.

καθάρντζος-α-ο = καθάρεμος-α-ον.

Καθαροδευτέρα, ἡ = ἡ Καθαρὰ Δευτέρα.

καθίντζω = καθίζω.

καθιτεύκω (< καθιτεύω) = ἁλιεύω διὰ καθιτῆς.

καθιτή, ἡ = τὸ κοιν. *καθετή*, ὁρμιὰ μήκους 50 - 60 ὀργ. φέρουσα εἰς τὸ ἄκρον βαρίδιον ἐκ μολύβδου καὶ 5-6 ἄγκιστρα προσδεδεμένα εἰς μικρὰς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις. Ποντίζεται καθέτως.

καθιτολόος, ὁ (< καθιτολόγος) = ὁ διὰ καθιτῆς ἁλιεύων.

καϊμάτσι, τὸ = τὸ καϊμάκι.

---

1. Αἱ λοιπαὶ ἀπὸ ζ ἀρχόμεναι λέξεις περιέχονται εἰς τὰς ἀπὸ *ντζ-* ἀρχομένας, διότι οὕτως ἀκούεται τὸ ζ ἐν τῷ ἰδιώματι.

2. Αἱ λοιπαὶ ἀπὸ θ ἀρχόμεναι λέξεις περιέχονται εἰς τὰς ἀπὸ *τθ-* ἀρχομένας.

κακοβάλτω (< κακοβάλ-λω) = ὑποπτεύομαι.

κακόφεγγα = ἐπίρρ. ἀντίθ. *καλόφεγγα*, ὁ ἰδ.

κακοχολτζάντζω (< κακοχολ-λιάζω) = λυποῦμαι πολύ.

κακράνι, τὸ = τὸ κρανίον (ἐκ τοῦ ἀρχ. *κάρκαρος* = ξηρός. (Βλ. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Ἀθηνᾶς 29, 1917, Λεξικογρ. Ἀρχ., σελ. 99).

κακχαβζά, ἡ = ἡ κακκαβιά (ψαρόσουπα εἰδικῶς παρασκευαζομένη ἐκ διαφόρων μικρῶν ἰχθύων).

κακχαρίντζω = κακκαρίζω.

καλαμίντζω (< καλαμίζω) = τυλίσσω τὸ νῆμα εἰς τὰ μασούρια (καλάμια).

καλαμοκάν-νι, τὸ (κάλαμος + καννί) = τὸ μεταξὺ δύο σπονδύλων τμῆμα καλάμου χρησιμοποιούμενον πρὸς τύλιξιν τοῦ ὑφαδίου.

καλαμπότσι, τὸ = καλαμπόκι.

καλαμωτή, ἡ = πλεκτὸν ἐκ καλάμων ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἁπλώνουν τὸν νωπὸν τυρὸν πρὸς ξήρανσιν. (ἡ λ. μεσν.).

καλάθ-θι, τὸ ἢ *καλάτθι* = τὸ καλάθιον.

καλημερίντζω = καλημερίζω.

καλόγνωμη, ἡ = βλ. *ἄσπεντζα*.

καλογρζά, ἡ (< καλογραιὰ) = 1) ἡ μοναχή 2) μικρὸς ἰχθύς, ὁ χρόμις (κοιν. *καλόγραια*, κληθεὶς οὕτω ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ χρώματός του).

καλοεράτσι, τὸ = ὑποκορ. τοῦ ἑπομένου.

καλόερος, ὁ = ὁ καλόγηρος.

καλοθωρῶ = εὐνοῶ, συμπαθῶ.

καλορίντζικος-τσα-ο = καλορρίζικος-η-ον.

καλοτσαίρι, τὸ = τὸ καλοκαίρι.

καλοϋπνάρις, ὁ = ἐπίθ. τοῦ ὕπνου, ὡς κοιμίζοντος εὐκόλως τὰ βρέφη.

καλόφεγγα = ἐπίρρ. ἐπὶ πανσελήνου, ὅταν ὁ δύων ἥλιος φωτίζῃ τὴν ἀνατέλλουσαν σελήνην. Πβ. τὸ ἀλλαχοῦ: *λιόκρουσι*.

καλύτθερος-η-ο (= καλύτ-τερος-α-ο).

καμαρόφρυδο, τὸ = αἱ τοξοειδεῖς ὀφρῦς.

καματεύκω (< καματεύω) = ἐπὶ μελισσῶν, ἐργάζομαι, δρέπω τὴν γῦριν τῶν ἀνθέων: φρ. *οὔλτα τὰ κλαδζὰ τὰ καματεύκουν οἱ μέλιτσες* (ὅλα τὰ ἄνθη τῶν θάμνων ἀπομυζοῦν αἱ μέλισσαι).

κάματος, ὁ = 1) τὸ ὄργωμα μιᾶς ἡμέρας. 2) ἡ ὀπή, ἡ εἴσοδος τῆς κυψέλης.

καματσεύκω = καμακεύω, ἁλιεύω διὰ καμακίου.

καμάτσι, τὸ = τὸ καμάκι (κάμαξ).

καμβανέλτι, τὸ (< καμπανέλλι) = εἶδος μικροῦ κώδωνος.

κάμπικος-τσα-κο = ὁ ἐν πεδιάδι κείμενος: *κάμπικο χωράφι*.

καμβούνι, τὸ = ὁ βλαστὸς τῆς βρούβας. (κραμβούνι < κράμβη).

καν-ναβέτθα, ἡ = μικρὸν κιβώτιον, μπαοῦλο (ἐκ τοῦ Ἰταλ. canovetta).

κάν-νω = κάμνω. 2) μετφ. λέγω: φρ. *κάν-νει μου, γιάνδα δὲμ μιλᾶς;* (μοῦ λέγει, γιατὶ δὲν ὁμιλεῖς;)

καντζάνι, τὸ = τὸ καζάνι.

καντζανίντζω = καζανίζω, ἀποστάζω τὴν ρακήν. (Τὸ ἄλλως *καζανεύω*).

καντζαντίντζω (καζαντίζω) = πλουτίζω (τὸ Τουρκ. kazanmak).

καντζατζένος-η-ο = ὁ ἐκ *καντζατσίου* ὑφανθείς. Βλ. λ.

καντζάτσι, τὸ = μετάξινον νῆμα (ἐκ τοῦ Τουρκ. *kaz* = μέταξα).

καντζεύκω = κερδίζω.

κανδηλανάφτης - κανδηλανάφτιτσα (< κανδηλανάπτης-ισσα) = ὁ νεωκόρος.

κανδήλι, τὸ = κανδήλι.

καπελτοῦ, ἡ = καπελ-λοῦ.

καπίστρι, τὸ = ὁ ρυτὴρ (τὸ μεσν. καπίστριον).

καπιστρόστσοινο, τὸ (< καπιστρόσχοινον) = τὸ σχοινίον τὸ χρησιμεῦον ὡς λαβὴ τοῦ ρυτῆρος.

καπνιστό, τὸ = ἡ ριπὴ ἀνέμου, τὸ ἄλλως *σαγανάκι*.

καπότθο, τὸ = ἐπενδύτης ἐκ μαλλίνου χονδροῦ ὑφάσματος ἐγχωρίου ὑφάνσεως μετὰ καλύμματος τῆς κεφαλῆς. (τὸ Ἰταλ. cappotto).

καππαρὸς-ἡ-ὸ = ἐπὶ ζώων, ὁ πυρροκόκκινος (τὸ ἀρχ. *καπυρός*).

καππαροσελτζὸς-ά-ὸ = (καππαρὸς + χελιός, ὃ ἐκ τοῦ χελιδονιὸς)=ὁ πυρροκόκκινος καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν λευκός.

καραβίδα, ἡ = τὸ πυραμιδοειδοῦς σχήματος ξύλινον κιβώτιον τοῦ ἀνεμομύλου ἐν τῷ ὁποίῳ τίθεται ὁ πρὸς ἄλεσιν καρπός.

καράμπογια, ἡ = τὸ ἔνυδρον θειϊκὸν ὑποξείδιον τοῦ σιδήρου.

καρδτζά, ἡ = ἡ καρδιά.

καρένα, ἡ (< καρῖνα) = ἡ τρόπις. (τὸ Λατιν. carina).

καρκαρίας, ὁ = ὁ καρχαρίας.

καρπερὸς-ἡ-ὸ = ἐπὶ χωραφίων ἢ δένδρων, ὁ γόνιμος, ὁ καρποφόρος.

καρπούντζι, τὸ = τὸ καρπούζι (τὸ Τουρκ. karpuz).

καρπῶ = κάμνω καρπόν, καρπίζω.

καρτέρι, τὸ = εἶδος δικτύου, τὸ ὁποῖον παραμένει ὅλην τὴν νύκτα ποντισμένον ἐντὸς τῆς θαλάσσης.

κάρτσα, ἡ = ἡ κόλτσα.

κάρφα, ἡ = ἀγριόχορτον (Δωρ. τύπ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. κάρφη).

καρφοδίχαλο, τὸ = δίχαλον ξύλον χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν γεωργῶν εἰς τὸ ἁλώνισμα.

καρφόμηλο, τὸ = ὁ καρπὸς τῆς κάρφας.

κασαβέτθι, τὸ = ἡ στενοχωρία (τὸ Τουρκ. kasavet).

κάση, ἡ = ἡ φωλεά, ἐν τῇ ὁποίᾳ γεννοῦν τὰ ᾠά των αἱ ὄρνιθες. (τὸ παρ' Ἡσυχ. *κάσσει*=νεοσσιᾷ. (Πβ. *Φ. Κουκουλέ*, Ἀθηνᾶς 26, 1914, Λεξικογρ. Ἀρχ. σελ. 86).

καστανίδα, ἡ = ἀγριόχορτον.

Καστελτόριντζο, τὸ = τὸ Καστελλόριζον, ἡ Μεγίστη.

καστρέφτης, ὁ = ὁ καθρέπτης.

καστρότοιχος, ὁ = 1) ὁ τοῖχος τείχους. 2) πᾶς πλατὺς καὶ στερεὸς τοῖχος.

κατάβαρος-η-ο = ἐπὶ θηλέων, ἡ εὑρισκομένη εἰς τοὺς τελευταίους μῆνας τῆς κυήσεως: φρ. *κατάβαρον εἶν' dò ντζό*.

καταλασᾶς (<καταλαχεᾶς) ἐπιρ. = τυχαίως.

κατάρικο, τὸ = ἡ ξυλίνη στεφάνη ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ ἀνεμομύλου ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπικάθηται ἡ στέγη.

κατάρτι, τὸ = ὁ ἱστὸς τοῦ πλοίου.

κατατσινῶ (< κατακινῶ) = προπέμπω, κατευοδώνω.

κατεβάντζω = κατεβάζω.

κατελτζῶ (καταλυῶ) = καταλύω, παραβαίνω τοὺς κανόνας τῆς νηστείας, ἐπὶ τροφῆς.

κατελυμός, ὁ (<καταλυμὸς)=1) ἡ ἀδυναμία. 2) ἡ φθορά.

κατελῶ = φθείρω, καταλύω.

κάτεργκο, τὸ (< κάτεργον) = εἶδος ἰχθύος τοῦ βυθοῦ.

κάτθης-α = γάττος-α.

κατηορημένος-η-ο = κατηγορημένος - η -ον.

κατιμέρι, τὸ = εἶδος γλυκύσματος (τὸ Τουρκ. katimer).

κατουρίδι, τό, πληθυν. *κατουρίγια*, τὰ = τὸ κατωρύχι, κλάδος κλήματος τὸν ὁποῖον χώνουν ἐν τῷ ἐδάφει διὰ νὰ ριζώσῃ. (Ἐν Κύμῃ: *κατωρύγι*. Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως, βλ. *Β. Φάβη*, ἐν Ἐπιστημ. Ἐπετ. Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης, 5, 1940, σελ. 67-72).

κατοιτσά, ἡ = ἡ κατοικία.

κατσή, ἡ (< κακὴ) = ἡ κακή, ἡ ἀντίστρο-

φος ὄψις ὑφάσματος, ἀντίθ. *καλή, ἡ.*

κατσικοκούδουνο, τὸ = τὸ κουδούνι διὰ κατσίκια.

κατσουλτών-νω (<κατσουλ-λώνω) = ἀναρριχῶμαι.

κατωπάδι, τὸ = τὸ κατακάθι.

καυκαλτίδα, ἡ (<καυκαλ-λίδα)=ἡ καυκαλίς, εὐῶδες ἀγριόχορτον ὅμοιον μὲ τὸ ἀγριοσέλινον.

καύκαλτο, τὸ (< καύκαλ-λο) = τὸ κρανίον.

καυκᾶς, ὁ = ὁ καυγᾶς.

καῦκος, ὁ = ὁ ἐραστὴς ἐνυπάνδρου γυναικός (τὸ μεσν. καῦκος: βλ. *Φ. Κουκουλέ,* ἐν Ἀθηνᾶς 28, 1916, σελ. 338).

καφεντζῆς, ὁ = ὁ καφετζῆς.

κάφτρια, ἡ = τὸ ἐμπρόσθιον τόξον τοῦ ξυλίνου σκελετοῦ τοῦ σάγματος.

καψογαλτσάντζω (<καψογαλ-λιάζω)=ἐπὶ αἰγοπροβάτων, ἔχω τοὺς μαστοὺς ἐσπαργωμένους.

καψογάλτσασμα, τὸ = τὸ σπάργωμα τῶν μαστῶν.

καψολοῶ (<καψολογῶ) = καψαλίζω, καίω τὰ χόρτα καὶ τοὺς θάμνους τοὺς περιεχομένους ἐν τῷ ἀγρῷ.

καψομάνα, ἡ = ἡ δυστυχὴς μάννα.

καωματοῦ, ἡ (καμωματοῦ) = ἡ πολυπράγμων γυνή.

κλάδα, ἡ = τὸ κλάδευμα.

κλαδεύκω = κλαδεύω.

κλαστό, τὸ = ὁ μηρὸς τοῦ χοίρου.

κλερονόμος, ὁ = ὁ κληρονόμος.

κλέφκω = κλέπτω.

κλεφτῖνα, ἡ = ἡ κλέφτρα.

κλινδὸς-η-ὸ = ὁ μελαγχολικός. (ἡ λ. ἐκ τοῦ ρ. κλίνω - κλιντὸς = ὁ κλίνων ἐκ λύπης τὴν κεφαλήν).[1]

κλῶτσος, ὁ = τὸ λάκτισμα.

κλουθῶ = ἀκολουθῶ.

κλώστενος-η-ο = ὁ ἐκ βαμβακερῆς κλωστῆς.

κλωτσόπουλτο, τὸ (κλωσσόπουλ - λο) = τὸ κλωσσόπουλλον.

κλωτσοῦ, ἡ = ἡ κλῶσσα.

κλωτσῶ = κλωσσῶ.

κόβγκω = κόπτω.

κόκχα, ἡ = ἡ ἐντομή, ἡ κόκκα. (τὸ ἰταλ. *cocca*).

κοκχαλίντζω = κοκκαλίζω.

κόκχαλο, τὸ = τὸ κόκκαλον.

κολαΐνα, ἡ=τὸ περιδέραιον (τὸ Ἰτ. collana).

κολάντζω (<κολάζω) = παρασύρω, παρακινῶ τινα εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

κολάτσα, ἡ = ἡ ὀπισθία κυκλικὴ ὄψις τῆς κυλινδρικῆς ξυλίνης κυψέλης.

κολοκάσι, τὸ = τὸ ρίζωμα τοῦ φυτοῦ κολοκασία.

κολοκούρεμα, τὸ = τὸ κούρευμα τῶν προβάτων κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ σώματός των.

κολόκουρο, τὸ = τὸ σύνολον τῶν ἐρίων ἑνὸς προβάτου ἐκ *κολοκουρέματος.*

κολοράδι, τὸ (κόλος+οὐράδι)=τὸ ὀρροπύγιον.

κολοτσυθτσά, ἡ = ἡ κολοκυθεά.

Κολτζονήτσα, τὰ = τοπων. τὰ Κολ-λιονήσια, ὄνομα νησίδων εἰς τὰ ὕδατα τῶν ὁποίων ἁλιεύονται κολιοί.

κολτζός, ὁ (κολ-λιὸς) = ὁ ἰχθὺς κολιός.

κολτητήρι, τὸ (<κολ.-λητήρι)=ὄνομα μικροῦ ἰχθύος προσκολλωμένου εἰς βράχους διά τινος θηλῆς, ἣν φέρει εἰς τὴν κοιλίαν του.[2]

κόλτυβο, τὸ (< κόλ-λυβο) συνήθ. κατὰ πληθυν. *κόλτυβα,* τὰ = τὸ κοιν. κόλλυβα.

---

1. Καὶ ἐν Καρπάθῳ, Κρήτῃ, Νάξῳ, *κλιντός.*

2. Ἐν Χάλκῃ: *σφελλακία,* ἡ: βλ. *Α. Τσοπανάκη,* τὸ ἰδίωμα τῆς Χάλκης, σελ. 120).

κομ-μός, ὁ = τὸ κόψιμον, ἡ κόψις.

κομποβολόνα, ἡ = καρφίτσα, ἡ ὁποία φέρει ὑαλίνην ἔγχρωμον σφαιρικὴν κεφαλήν.

κομπζάντζω (< κομπιάζω) = δυσχεραίνομαι εἰς τὸ λέγειν, διστάζω νὰ ὁμιλήσω.

κονδαρζά, ἡ (< κονταρεὰ) = τὸ κτύπημα διὰ κονταρίου.

κονδεύκω (< κοντεύω) = πλησιάζω πρὸς τὸ τέρμα.

κόνδρα, ἡ (< κόντρα) = ἡ ἐκ προστριβῆς τοῦ σάγματος πληγὴ ἐπὶ τῆς ράχεως ὑποζυγίου.

κονδοσέρης-α-ικο (< κοντοχέρης-α-ικο) = ὁ ἔχων κοντοὺς βραχίονας (παρὰ Δουκαγγ. *κονδοχέρης*).

κονδοσιμών-νω = πλησιάζω.

κονδύτοιχος, ὁ = ὁ τοῖχος τῆς στενῆς πλευρᾶς τῆς οἰκίας. Ἀντίθ. *μακρότοιχος*.

κονδούρι, τὸ (< κουντούρι) = τὸ ἔλυμα τοῦ ἀρότρου, τὸ ἄλλως ἀλετροπόδι.

κόνδυλας, ὁ (< κόνδυλος) = ὁ ἁρμός, οἱ κατ' ἀποστάσεις κόμβοι ἐπὶ τοῦ στελέχους τῶν φυτῶν σίτου, κριθῆς κτλ.

κονδυλζάντζω (< κονδυλ-λιάζω) = ἐπὶ τῶν δημητριακῶν, ἀποκτῶ (δι' ἀναπτύξεως τοῦ στελέχους) *κονδύλους*.

κόνδυλο, τὸ = βλ. *κόνδυλας*.

κοπανίντζω = κοπανίζω.

κοπανιστή, ἡ = εἶδος μυζήθρας.

κοππαστή, ἡ (κουπαστὴ) = τὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου.

κορδάχτυλο, τὸ (< ἀκροδάχτυλο) = τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου: φρ. *πονῶ τὰ κορδάχτυλά μου*.

κορδέλτα, ἡ = ἡ κορδέλ-λα.

κόρδωμα, τὸ (< κόρδωμα) = τὸ λιθάρι, μὲ τὸ ὁποῖον πετροβολοῦν, διὰ νὰ ἐκδιώξουν ζῶον τι (ἀκρόδωμα).

κόρη τοῦ γιαλοῦ, ἡ = εἶδος μικρᾶς καραβίδος.

κορμάτσι, τὸ = τὸ κορμάκι, τὸ μικρὸν σῶμα, θωπευτικῶς.

κορνάτσι, τὸ (< κορνάκι) = ὁ μικρὸς τράγος (ἐκ τοῦ Ἰταλ. corno).

κόρυντζα, ἡ (< κόρυζα) = ἡ γνωστὴ ἀσθένεια τῶν ὀρνίθων: φρ. *νὰ φκάλῃς τὴ γ-κόρυντζα* (ἀρά).

κορφή, ἡ = ἡ κορυφή.

κόρφος, ὁ = ὁ κόλπος.

κόσ-συλας, ὁ (< κόγχυλας) = ἡ κογχύλη.

κότθα, ἡ = ἡ κότ-τα.

κοτθοπούλτι, τὸ (< κοτ-τοπούλ-λι) = τὸ κοττόπουλλον.

κοτσηλτίδα, ἡ (< κολ-λητσίδα) = ἀγριόχορτον ἀγκαθωτόν, τὸ ὁποῖον προσκολλᾶται εὐκόλως ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων.

κότσι, τὸ = ὁ ἀστράγαλος τοῦ ποδός.

κοτσινάδι, τὸ (< κοκκινάδι) = ἀσθένεια τοῦ σίτου.

κοτσινίντζω = κοκκινίζω.

κοτσινολάφωπη, ἡ (< κοκκινολάφωπη) = χρωματισμὸς αἰγὸς (κόκκινος + ἐλαφωπός), ὑπόφαιος καὶ ὑπόξανθος.

κοτσινομέλιτσος -η -ο (κοκκινομέλισσος) = πυρρόξανθος, ὁ πλησιάζων πρὸς τὸ χρῶμα μελίσσης.

κοτσινόμερτος -η -ο = ἐπὶ προβάτων, ὁ ἔχων ἐρυθρωπὸν τρίχωμα περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἢ κηλῖδας χρώματος καὶ σχήματος μύρτου.

κοτσινομ-μάτης -α -ικο = κοκκινομάτης -α -ικον.

κότσινος-η-ο = κόκκινος-η-ον.

κοτσινόσελτζος-α-ο (κόκκινος+χελιδονιὸς) = ὁ ἔχων ἐρυθρωπὸν τρίχωμα, λευκὸν δὲ κατὰ τὴν κοιλίαν.

1. Κόντουρος, (κοντὸς + οὐρά). Βλ. *Γ. Χατζιδ.* ΜΝΕ. 1, 237, 2, 283. Πβ. *Π. Α. Φουρίκη* Μεγαρικὰ μελετήματα, ἐν Ἀθηνᾶς 30, (1919), σελ. 256 κέξ.).

κοτσινωπὸς-ἡ-ὸ = κοκκινωπὸς-ἡ-όν.

κοτσύντζω (τὸ ἀρχ. κοκκύζω) = ἐπὶ ἀλέκτορος, κράζω: φρ. *ἐκότσυσεν ὁ πετεινὸς τὴν ἀβτζή.*

κουβάνι, τὸ = ἡ κυψέλη (Τουρκ. *kovan*).

κουγιαχτὰ ἐπίρρ. = μεγαλοφώνως.

κουγιάντζω (< χουγιάζω) = φωνάζω.

κούγιο, τὸ = ὁ ἠλίθιος. (τὸ Ἰταλ. cuio).

κούδουνας, ὁ (< κώδωνας) = 1) ὁ κώδων 2) ἐξάρτημα τοῦ ἀνεμομύλου.[1]

κουκχούλτι, τὸ (<κουκ-κούλ-λι) = τὸ βομβύκιον τοῦ μεταξοσκώληκος.

κουκχουλτηθρένιος-α-ο (< κουκ-κουλ-ληθρένιος-α-ο) = ὁ ὑφανθεὶς διὰ νήματος ἐκ κουκουλίων μετάξης.

κουμελτίτης, ὁ (< κουμελ-λίτης) = ὁ σιδηδηροῦς τρίπους τῆς ἑστίας (ἐκ τοῦ Λατιν. cumulus).

κουμούλτα, ἡ πληθυν. *κουμοῦλτες*, οἱ = οἱ δύο λίθοι, ἀντὶ τρίποδος, ἐν τῇ ἑστίᾳ.

κούν-νια, ἡ = 1) τὸ λίκνον. 2) ἡ αἰώρα.

κουντζουγλαίνομαι (κουζουλαίνω-ομαι) = τρελλαίνομαι.

κούπ-πα, ἡ = ἡ κούπα, τὸ πινάκιον.

κουππᾶς, ὁ = ὁ κωπηλάτης.

κουπποδέρνω = περιφέρομαι τῇδε κακεῖσε.

κουρά, ἡ = (ποιμεν. ὅρος), τὸ κούρευμα τῶν προβάτων.

κουρδουτσελίντζω (< κουρδουκελίζω) = κάμνω κουρδουκέλας.

κουρκούδτζαλος, ὁ (κουρκούδεμαλος) = σαύρα διαιτωμένη ἐντὸς φραγμῶν, ὁμοία πρὸς κροκόδειλον.

κουρκουν-νιά, ἡ = εἶδος κουδουνίου ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὰ πρόβατα.

κουτάλα, ἡ = ἡ ὠμοπλάτη.

κούτελο, τὸ (< κούτελ-λο) = τό μέτωπον.

Κουτέλτα, ἡ = τοπων. ὄνομα βουνοῦ.

κουτελτίτης, ὁ (< κουτελ-λίτης) = τὸ λωρίον τοῦ χαλινοῦ τὸ περιβάλλον τὸ μέτωπον τοῦ ἵππου.

κούτσα, ἡ = ἡ κούκλα, ἡ πλαγγών.

κουτσοσέρης-α-ικο (κουτσοχέρης-α-ικο) = ὁ κυλλός, ὁ κουλλοχέρης.

κουτσουμούρα, ἡ = εἶδος τρίγλης, τὸ κοιν. *κουτσομούρα.*

κουτσουνᾶς, ὁ = ἀγριόχορτον τοῦ ὁποίου τὸ ἄνθος εἶναι ἡ παπαρούνα.

κουτσούτθι, τὸ = εἶδος σημάνσεως τῶν προβάτων, καθ' ἣν κόπτουν τὸ ἄκρον τοῦ ὠτός).

κουφάλτα, ἡ (< κουφάλ-λα) = τὸ κοίλωμα: φρ. *ἡ κουφάλτα τοῦ δένδρου, τοῦ δονδιοῦ.*

κουφοσυτσά, ἡ = ἡ κουφοσυκεά.

κόφα, ἡ = ἡ οὐρὰ τῆς φουφούλας.

κοφτός, ὁ = πρόχειρον ἔδεσμα ἐκ σίτου κεκομμένου.

κόφτω = φεύγω, τρέχω.

κράμβη, ἡ = ἡ κράμβη.

κρατηχτήρα, ἡ = περίαπτον ἔχον τὴν μαγικὴν ἰδιότητα νὰ προλαμβάνῃ τὸν πρόωρον τοκετὸν τῶν προβάτων.

κρασᾶς, ὁ = εἶδος χυμώδους σταφυλῆς.

κρεβάτι, τὸ = τὸ κρεββάτι.

κρεμμύδα, ἡ = ὄνομα ἰχθύος.

κριόπουλτο, τὸ (< κριόπουλ-λο) = μικρὸς κριός, ὄχι μεγαλύτερος ἑνὸς ἔτους.

κρίαθος, ὁ = (< κρέββατ-τος) = τὸ κρεββάτι.

κρίστα, ἡ = τὸ λειρίον τοῦ ἀλέκτορος.

κρουππί, τὸ (<κουρουπ-πί). = 1) τὸ λαγύνιον. 2) κυψέλη ἐξ ὀπτῆς γῆς.

κρουτσέλτα, ἡ (κρικέλ-λα) = μέγας κρίκος.

κρυζών-νω = κρυώνω.

κρύφκω = κρύπτω.

κωπέλτα, ἡ = ἡ κωπέλ-λα.

κωπέλτι, τὸ = τὸ κωπέλ-λι.

κωπελ-τούδα, ἡ = κωπελ-λούδα.

1. Καὶ ἐν Νάξῳ, Πάρῳ, Σερίφῳ: *κούδουνας.*

Λ

λαάντζω (λογιάζω) = παρατηρῶ, ἐξετάζω, σκέπτομαι.

λαβρακῶ = αἰσθάνομαι λάβραν, πυρέσσω.

λαβράτσι, τὸ (<λαβράκι) = ὁ γνωστὸς ἰχθύς.

λαγαρό, τό, συνήθ. κατὰ πληθυν. *λαγαρά*, τὰ = ὁ λαιμὸς (ἐκ τοῦ ἐπιθ. λαγαρὸς= μαλακός).

λαγκων-νιά, ἡ = ἡ ὑλακὴ τοῦ θηρευτικοῦ κυνὸς καθ' ἣν στιγμὴν ἀνακαλύπτει τὸ θήραμα.

λαδικό τὸ = 1) τὸ ἐλαιοδοχεῖον. 2) μετφ. ἡ πολυπράγμων γυνή.

λαϊτσή, ἡ (<λαϊκή) = ἡ μυζήθρα ἡ παρασκευαζομένη ἐκ γάλακτος ξινισμένου.

λακάνη, ἡ = ἡ λεκάνη.

λαλά, ἡ = ἡ μάμμη.[1]

λάλησμα, τὸ = τὸ λάλημα. Βλ. λαλῶ.

λαλτσά, ἡ (<λαλ-λιά) = ἡ λαλιά.

λαλῶ = ὁδηγῶ τὰ ζῶα.

λαμβίκος, ὁ = ὁ ἀποστακτήρ.

λαμβριανός, ὁ = ὁ πασχαλινὸς ἀμνός.

λαμβρόπιτξα, ἡ (<λαμπρόπιτ-τα) = τυρόπιττα εἰδικῶς παρασκευαζομένη κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα κατ' ἔθιμον.

λάμνω = ἐπὶ ζώων, ὀχεύω. (τὸ ἀρχ. ἐλαύνω).

λάνδα, ἡ = τὸ ἕλος (τὸ Ἰταλ. landa).

λάντζα, ἡ = τὸ μεγάλον βαρέλιον.

λαντζάνια, τὰ = τὸ κοιν. λαζάνια ἢ χυλοπίττες.

λαρούντζι, τὸ = τὸ λαρύγγι.

λάρουγγας, ὁ = ὁ λάρυγγας.

λασαίν-νει (<λαχαίνει) = λαγχάνει: φρ. *λασαίν-νει καμνιὰφ φορὰ ν-τζαὶ πσάν-νεις κανέναν ἀστακό.*

λατάρι, τὸ = ὁ τράγος ὁ διὰ ἀναπαραγωγὴν (ἐλαύνω).

λατός, ὁ = ὁ σεξουαλικὸς ὀργασμός: φρ. *τὰ ντζὰ εἶναι 'ς τὸλ λατὸ ν-dω* (ἐλαύνω – * ἐλατός, κατὰ τὸ τρυγητός, ἀμητός. Βλ. *Γ. Χατζιδ.* ἐν Ἀθηνᾶς 20, 1908, σελ. 544).

λατρεύκομαι (<λατρεύομαι) = διευκολύνομαι, ἐξυπηρετοῦμαι (κάμνω τὴ λάτρα μου).

λαφ-φάτσω = ἀσθμαίνω.[2]

λαφωπός-ὴ-ὸ (<ἐλαφωπὸς) = ἐπὶ αἰγῶν, ὁ ἔχων τρίχωμα λευκὸν ἀποκλῖνον πρὸς τὸ φαιόν.

λαψατσίδα, ἡ (<λαψακίδα) = ἀγριόχορτον ἐδώδιμον, ἄλλως *λαψάνα*.

λεβόκομμα, τὸ (<λοβόκομ-μα) = εἶδος σφραγῖδος τῶν προβάτων. Κόπτουν τμῆμα τοῦ λοβοῦ τοῦ δεξιοῦ ὠτός.

λεθρίνι, τὸ = ὁ γνωστὸς ἰχθὺς *λυθρίνι* (ἐρυθρῖνος).

λείβομαι = στεροῦμαι τινος (λείπομαι).

λειφτό, τὸ = τὸ ἐλλιποβαρὲς κατὰ τὴν ζύγισιν.

λέπινο, τὸ = ἡ λεπίς, ἡ φολὶς τῶν ἰχθύων: φρ. *τὰ ψάρζα ἔχου λ-λέπινα.*

λεποδύτης, ὁ = ὁ λωποδύτης.

λεχτρικό, τὸ = τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς.

ληνός, ὁ = τὸ κοιν. πατητήρι (τὸ ἀρχ. ληνός).

λιβενdοσίταρο, τὸ = εἶδος σίτου.

λίλτερη, ἡ (< λίλ-λερη) = ἡ ἰλαρά.

λιμόχαν-νο, τὸ = ὁ μικρὸς χάνος.

λιμβίντζομαι (<λιμπίζομαι) = 1) θαυμάζω, 2) ἐπιθυμῶ.

λινοπότης, ὁ = 1) ἡ πηγὴ ἡ ποτίζουσα ἀγρὸν ἐσπαρμένον μὲ λίνον. 2) ἡ πηγὴ

---

1. καὶ ἐν Θήρᾳ Καρπ. Κρήτ. Νάξ. Πάρ. κ. ἀ.: *λαλά*.

2. Ἐν Κῷ: *λοφ-φάσ-σω*. Ἐν Χάλκῃ: *λεφάσσω*. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, Τὸ Ἰδίωμα Χάλκης, σελ. 82.

εἰς τὴν ὁποίαν ποτίζονται τὰ ποίμνια.

λιών-νω (λιγώνω) = λιποθυμῶ.

λιόρι, τὸ = τὸ περιτειχισμένον τμῆμα τῆς στάνης ἐν τῷ ὁποίῳ περιορίζουν τὰ αἰγοπρόβατα (ἀλιόρι, τό. Βλ. Ἱστ. Λεξ. Ἡ λ. ἐν ἐγγράφῳ Ἀμοργοῦ τοῦ ἔτους 1506 "τὸ ἀλιόρι τῆς μάνδρας τῶν καμινίων„ Βλ. *Ἰ. Βογιατζίδου*, Ἀμοργός, (Ἀθῆναι), 1918, σελ. 76).

λιοτθυμνιά, ἡ = ἡ λιποθυμία.

λόγγρα, ἡ = ἡ βλάσφημος γυνή.

λογγρίντζω = βλασφημῶ.

λοξινίδα, ἡ = ἀγριόχορτον ἔχον μακρὸν μίσχον καὶ φύλλα ἔχοντα τὸ σχῆμα τοῦ ὠτός.

λόος, ὁ (<λόγος).

λουαρτζάντζω (< λογαριάζω).

λουαρτζασμός, ὁ = ὁ λογαριασμός.

λουμπός, ὁ = τὸ παχὺ ἔντερον τοῦ προβάτου καὶ τῆς αἰγός.

λοχοῦ, ἡ = ἡ λεχώ.

λοχώνα, ἡ = 1) ἡ λεχώ. Πβ. *λοχοῦ*. 2) ὁ θῆλυς ὀκτάπους.

λουλτούδι, τὸ (<λουλ-λούδι) = τὸ λουλούδι.

λουσέρνα, ἡ = ὁ λύχνος (τὸ Ἰταλ. lucerna).

λουτρουῶ, = 1) λειτουργῶ. 2) τελῶ διὰ τοῦ ἱερέως λειτουργίαν ὑπὲρ ἐμοῦ.

λουτρουοῦμαι = ἐκκλησιάζομαι.

λουτρουγιά, ἡ = ἡ λειτουργία.

λτάμπα, ἡ (<λ-λάμπα) = ἡ λάμπα.

λτερών-νω (<λ-λερών-νω) = λερώνω.

Ἀλτίος-η-ον (<λ-λίος) = βλ. *ἔλτιος-α-ο*.

λτύρα, ἡ (<λ-λύρα) = ἡ λύρα.

λυθτσάντζω (< λυθιάζω) = ἀναρτῶ ἐπὶ τῆς συκῆς ὀλύνθους διὰ γονιμοποίησιν.

λύτθι, τὸ (<ὀλύθ-θι) = τὸ ἄρρεν σῦκον. (τὸ ἀρχ. ὄλυνθος).

λητάδι, τὸ = ἡ δεσμὶς θερισμένου σίτου ἢ κριθῆς.[1]

λύκος, ὁ = ἄγριον χόρτον λίαν ἐπιβλαβὲς εἰς τὰ κουκκιά.

Μ

μαγαντζί, τὸ = τὸ μαγαζίον (magazin).

μαγιών-νομαι = γίνομαι ὀκνηρὸς κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον, ὅτε αἱ ἐργασίαι τῆς γεωργίας εἶναι περισσότερον ἐπείγουσαι, *μὲ πιάνει ὁ Μάϊος* κατὰ τὴν λαϊκὴν ἔκφρασιν.

μαγκάρω = ἐπὶ ἀνεμομύλου, σμικρύνω τὰ ἱστία τοῦ μύλου συμπτήσσων αὐτά, ὅταν φυσᾷ σφοδρὸς ἄνεμος (τὸ Ἰταλ. mancare).

μαγκιόρος -α -ο = σπουδαῖος-α-ον (τὸ Ἰταλ. maggiore).

μάγκου ἐπίρρ. = τοὐλάχιστον (τὸ Ἰταλ. al manco).

μαδεύκω (< μαδεύγω) = μαζεύω, συλλέγω.

μαέρεμα, τὸ (< μαγείρεμα) = ἡ φάβα.

μαερεύκω = μαγειρεύω.

μαὲς = μαθές.

μάϊτσα, ἡ = ἡ μάγισσα.

μακαρέντζω = μακαρίζω.

μακαροῦνα, ἡ συνήθ. κατὰ πληθυν. *μακαροῦνες*, οἱ = εἶδος μακαρονίων παρασκευαζομένων προχείρως ὑπὸ τῶν γυναικῶν.[2]

μακροβύντζα, ἡ = ἐπὶ αἰγῶν, ἡ ἔχουσα μακρὰς θηλὰς τῶν μαστῶν.

μαλαματέν-νιος-α-ο = τὸ κοιν. μαλαματένος-η-ο, χρυσοῦς.

μαλ-λᾶς, ὁ[3] = ἐργαλεῖον διὰ τοῦ ὁποίου οἱ

1. Ἐν Καρπάθῳ: *ληταρά*, ἡ. Βλ. *Μιχαηλίδου-Νουάρου*, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Α, σελ. 68.

2. Διὰ τὸ ἔτυμον τῆς λ. Βλ. *Φ. Κουκουλέν*, ἐν Ἀθηνᾶς 28, (1916), σελ. 338.

3. Δὲν παρατηρεῖται ἡ φωνητικὴ ἐξέλιξις λ – λ > λτ, διότι ἡ λ. ὡς ὅρος τῶν κτιστῶν εἶναι κοινή.

κτίσται ἐπιχρίουν τοὺς τοίχους (τὸ Τουρκ. mala).

μάλτος, ὁ (< μάλ-λος) συνήθ. κατὰ πληθυν. *μάλτοι*, οἱ = ἡ λ. ὡς μεγεθυν. τοῦ οὐσ. μαλλίον: φρ. *μάλτους ποῦ τοὺς ἔσει!* (πόσον μακρυὰ μαλλιὰ ἔχει!).

μάλτερος-η-ο (<μάλ-λερος-η-ο) = μάλλινος-η-ον.

μαλτί, τὸ (<μαλ-λὶ) = τὸ μαλλίον.

μαλτών-νω (< μαλ-λώνω) = μαλώνω, ἐπιπλήττω.

μαμουντζᾶς, ὁ = ἀνδρικὸν ὑπόδημα καλύπτον ὁλόκληρον τὴν κνήμην.[1]

μάνα, ἡ = πλὴν τῆς κοινῆς σημασίας (*μάννα*), ἡ ρίζα τοῦ κλήματος.

μάνικα, ἡ = ἡ λαβὴ (τὸ Ἰταλ. manica).

μανικωτὸς-ὴ-ὸ = ὁ ἔχων λαβήν: φρ. *μανικωτὸμ μασαίρι* (μαχαίριον μὲ λαβήν).

μαν-νάρι, τὸ = ὁ πέλεκυς.

μανὸ, τὸ = δίκτυον ἔχον μεγάλας ὀπὰς (ἐκ τοῦ ἀρχ. μανὸς = ἀραιός).

μάνδεμα, τὸ = μάντευμα: φρ. *εἶνδα μάνδεμα ἦτο ν-δώρα τσ' εὐτό;* (Ἡ λ. λέγεται ἐπὶ ἐρωτήσεως καὶ συνοδεύεται πάντοτε σχεδὸν μὲ τὸ *εἶνδα*, ἰσοδυναμεῖ δὲ μὲ τὸ *ποῖος ὁ λόγος*).

μαντζὶ = μαζί.

μάνδρα, ἡ = ἡ μάνδρα, τὸ ποιμνιοστάσιον.

μανδραούρα, ἡ = ὁ μανδραγόρας.[2]

μανδροκάθισμα, τὸ = 1) ἡ τοποθεσία ἐν ᾗ εὑρίσκεται ἐγκατεστημένον ποιμνιοστάσιον, 2) τὸ σύνολον τῶν ἐγκαταστάσεων ποιμνιοστασίου.

μανδρούλτι, τὸ (<μανδρούλ-λι) = τὸ κελλίον.

μανωμένος-η-ο = ἐπὶ δικτύων, τὸ τριπλοῦν δίκτυον, τὸ ἐξ ἑνὸς πυκνοῦ κεντρικοῦ δικτύου καὶ ἑκατέρωθεν δύο *μανὸ*.

μαξελτάρι, τὸ (<μαξελ-λάρι) = τὸ μαξιλλάριον.

μαξελτάτη, ἡ (<μαξελ-λάτη) = ἐπὶ αἰγῶν, ἡ ἔχουσα μέλαν τρίχωμα εἰς δὲ τὰς (μασέλ-λας) σιαγόνας ἐρυθρωπόν.

μαουλᾶς, ὁ (< μαγουλᾶς) = ἀσθένεια προκαλοῦσα οἴδημα εἰς τὰς παρειάς.

μαούνα, ἡ = ἡ φορτηγὶς (τὸ Τουρκ. *mauna*).

μαργοῦσα, ἡ = ἰχθύς, ὅμοιος πρὸς *σαλάχι*, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ τὸ αἴσθημα τῆς αἰμωδίας εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ψαύοντος αὐτόν.

μαρκαριτάρι, τὸ = τὸ μαργαριτάρι.

μαρμαρόπετρα, ἡ = πέτρα ὁμοιάζουσα πρὸς μάρμαρον.

μαρούλτι, τὸ (<μαρούλ-λι) = τὸ μαρούλιον.

μαρουλτίδα, ἡ (<μαρουλ-λίδα) = ἡ μαρουλίδα, εἶδος χόρτου.

μαρούππα, ἡ (μαρούπ-πα) = ἡ μαρώπα. (Διὰ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λ., βλ. *Γ.Χατζιδ.*, Γλωσ. Μελ., σελ. 222 σημ. 2).

μάρουπο, τὸ = τὸ μάρωπον (πρόβατον).

μαρτσανὸς-ὴ-ὸ (<μαρτιανὸς) = ὁ γεννώμενος κατὰ μῆνα Μάρτιον.

μασαίρα, ἡ = μεγεθ τοῦ οὐσ. *μασαίρι* = μαχαίρι.

μασαιρίδα, ἡ = ἀγριόχορτον τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα ἔχουν σχῆμα μαχαίρας.

μασέλτα, ἡ (<μασέλ-λα) = 1) τὸ κοιν. μασέλλα (τὸ Ἰταλ. mascella), 2) ἡ λαβὶς τοῦ ἀστακοῦ.

μασουράτσι, τὸ (< μασουράκι) = τὸ μικρὸν μασούρι.

ματαβάντζω (< μεταβάζω) = βάλλω ἐκ νέου

μάτθακας, ὁ (< μάτ-τακας) = ὁ κρότων (αἱμάτακας).

ματθατσάντζω (< ματ-τακιάζω) = εἶμαι πλήρης κροτώνων.

μ-ματίντζω = ἀμματίζω, συνδέω, συμπλέκω:

---

1. Ἐκ τοῦ Τουρκ mahmuz.
2. Ἡ λ. καὶ ἐν Ἀμοργῷ, Θήρᾳ, Κῷ, Πάτμῳ, κ. ἀ.

φρ. *μ-ματίντζω τὴγ γούλαμ μὲ τὸ σταβάδι ν-δ'ἀλέτρου.*

μ-ματιστσά, ἡ (< ἀμματισιὰ) = ἡ ἀμμάτισις. Λέγεται καὶ *μ-μάδζασμα*, τό.

μαυραγανίτης, ὁ = εἶδος σίτου ἔχοντος στάχυν μὲ μαῦρα ἄγανα.

μαυρόμετρος-η-ο = ἐπὶ αἰγῶν, ἡ ἔχουσα λευκόχρουν τρίχωμα καὶ μελανὰς κηλῖδας εἰς τὸ πρόσωπον καὶ περὶ τοὺς ὀφθαλμούς. Βλ. *κοτσινόμερτος-η-ο*.

μαυρόπετρα, ἡ = ἡ μαύρη πέτρα.

μαυροσφονδύλα, ἡ = ἐπὶ αἰγῶν, ἡ κατὰ τὸ ἐμπρόσθιον ἥμισυ τοῦ σώματος μαύρη καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ λευκή.

μαυρόψαρη, ἡ = ἐπὶ αἰγῶν, ἡ ἔχουσα τρίχωμα μαῦρον πρὸς τὸ φαιόν.

μαχραμπᾶς, ὁ = ἡ πετσέττα (τὸ Τουρκ. mahrama).[1]

μεαλομούσταρη, ἡ (< μεγαλομάσταρη) = ἐπὶ αἰγῶν, ἡ ἔχουσα μεγάλον μαστάριον.

μεάλος-η-ο = μεγάλος-η-ον.

μεδὲ = μήτε.

μεινᾶς, ὁ συνήθ. κατὰ πληθυν. *μεινᾶδες*, οἱ = αἱ μέλισσαι αἱ ἀπομένουσαι μετὰ τῆς παλαιᾶς βασιλίσσης ἐν τῇ κυψέλῃ, ὅταν διχασθῇ τὸ ἀρχικὸν σμῆνος.

μέλα, ἡ συνηθέστ. κατὰ πληθυν. *μέλες*, οἱ = τὸ χίμετλον, κοιν. *χιονίστρες*.

μελιγγᾶτος-η-ο = ἐπὶ αἰγῶν, ὁ ἔχων ξανθὸν τρίχωμα.

μελίντζι, τὸ = τὸ μηλίγγι, ἡ μῆνιγξ.

μέλιτσα, ἡ = ἡ μέλισσα.

μελιτσοντζιγρώτθα, ἡ (< μελισ-σοδιχρώττα) = ἡ αἴξ ἡ κατὰ τὸ ἥμισυ *μελιτσὴ* καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ λευκή.

μελιτσὸς-ὴ-ὸ (< μελισ-σὸς-ὴ-ὸν) = ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τῆς μελίσσης.

μελιτσουρκός, ὁ (< μελισ-σουρκὸς) = ὁ μελισσουργός.

μελιτσοφᾶς, ὁ (<μελισ-σοφᾶς) = τὸ πτηνὸν μελισσοφάγος.

μελοκόπι, τὸ = εἶδος ἰχθύος, τὸ ἀλλαχοῦ *μυλοκόπι* (τὸ ἀρχ. μύλλος).

μελομαερτζά, ἡ (<μελομαγειριὰ) = γλύκισμα ἐξ ἀλεύρου καὶ μέλιτος.

μένουλτα, ἡ (<μένουλ-λα) = ἰχθὺς τοῦ γένους τῶν μαινίδων (τὸ Ἰταλ. menola).

μερί, τὸ = τὸ μηρίον, ὁ μηρός.

μερίδι, τὸ = τὸ μερίδιον.

μερμιντζόλτος, ὁ (<μερμιζόλ-λος), συνήθ. κατὰ πληθυν. *μερμιντζόλτοι*, οἱ = ζυμαρικόν, ἐκ τριμμάτων ζύμης.[2]

Μεροβίγλι, τὸ = ἡ σκοπιὰ τῆς ἡμέρας, τοπων.

μερτζά, ἡ (< μερεὰ) = τὸ μέρος, ἡ πλευρά.

μερών-νω = ἡμερώνω.

μερωτὸς-ὴ-ὸ (< ἡμερωτὸς) = ὁ ἥμερος: φρ. *μερωτὸ ἀρνὶ* = τὸ οἰκόσιτον πρόβατον.

μεσοτοισά, ἡ (<μεσοτοιχιὰ) = ἡ μεσοτοιχία.

μεστών-νω = μεστώνω, ὡριμάζω.

μῆλο, τὸ = ἡ ἐπιγονατίς.

μιγάλος -ο -η = βλ. *μεάλος -η -ο*.

μιλάτθι, τὸ (μιλάθ-θι) = ὁ ἀρίστης ποιότητος σπόγγος.[3]

μισοκομεῖο, τὸ = τὸ νοσοκομεῖον.

μισοκόμος-α = ὁ-ἡ νοσοκόμος.

μισόκοπος-η-ο = ὁ μεσόκοπος, ὁ μεσῆλιξ.

μισοκούδουνο, τὸ (< μεσοκούδουνο) = ὁ κωδωνίσκος ὁ χρησιμεύων ὡς πλῆκτρον με-

1. Ἐν Κρήτῃ: *μαχραμᾶς* Ἐν Μυκόνῳ, Νάξῳ, Πάρῳ, Σάμῳ: *μαρχαμᾶς*. Ἐν Ἄθῳ *παχραμᾶς*. Ἐν Σαμοθράκῃ: *μααχαμᾶς*.

2. Ἐν Σίφνῳ: *μερμιζόλι*, τὸ (ἐκ τοῦ Ἰταλ. vermicciuolo, ἐκ τοῦ σχήματος τῶν τριμμάτων ζύμης).

3. Ἐν Κῷ *μελάθ-θι*. Ἐν Χάλκῃ: μαλάθ-θι. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 127.

γαλυτέρου κώδωνος τῶν αἰγοπροβάτων.

Μισοπενδηκοστή, ἡ = ἡ Μεσοπεντηκοστή.

μισόρανα = ἐπίρρ. μεσούρανα.

μιστσιάρικος-τσα-κο = ὁ συνεταιρικός, ὁ ἐξ ἡμισείας (μισιάρικος).

μιτάρι, τὸ (τὸ ἀρχ. μιτάριον) = ἐξάρτημα τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστοῦ.

μίτσικας = ἐπιφών. ἐπὶ καλῆς ὀσμῆς, τὸ ἄλλως *ἴχικας*.

μιτσὸς-ἡ-ὸ = μικρὸς-ἀ-ὸν.

μιτσοματθαίν-νω=μικρομαθαίνω, μανθάνω ἐκ μικρᾶς ἡλικίας.

μνὰ = μιά.

μνημονεύκω = μνημονεύω.

μιαμνιό, τὸ = εἰς τὴν παιδικὴν γλῶσσαν, τὸ φαγητόν.

μνοιάντζω = ὁμοιάζω.

μολοῶ = ὁμολογῶ.

μολυβόστσοινο, τὸ=τὸ μολυβόσχοινον, σχοινίον τῆς τράτας φέρον κατ' ἀποστάσεις βώλους ἐκ μολύβδου.

μολῶ=ἀφίνω, ἀπολύω: φρ. *μόλητσεν ἡ ἐκκλησιὰ* = ἀπέλυσεν ἡ ἐκκλησία.

μονάρτσις, ὁ (<μονόρχις), ἐπὶ τράγων καὶ κριῶν = ὁ ἔχων ἕνα μόνον ὄρχιν.

μονημερίτικος καὶ *μονομερίτικος-τσα-ο*=ὁ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ συντελούμενος: φρ. *μονημερίτικομ παν-νὶ* = τὸ πανὶ τὸ ὁποῖον ὑφαίνεται ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ.

μονόβλιτθος-η-ο (<μονάγλιθ-θος)=ἐπὶ σκόρδων, τὸ ἔχον μίαν μόνην ἄγλιθα (μίαν σκελίδα).

μονογάλι, τὸ = τὸ μανουάλι (τὸ Ἰταλ. manuale).

μονομίτικος-τσα-ο = ὁ ὑφαντικὸς ἱστὸς ὁ ἔχων ἓν *μιτάρι*. βλ. λ.

μονομτσᾶς ἐπίρρ. = μονομιᾶς, διὰ μιᾶς.

μονορουφηξᾶς ἐπίρρ. = μὲ μιὰν ρουφηξιά.

μονοφωνῆς ἐπίρρ. = διὰ μιᾶς φωνῆς.

μονοφωνητό, τὸ = ἡ κραυγή.

μοιρζολόϊ, τὸ = τὸ μοιρολόγι.

μοσκάρα, ἡ = ὁ μετημφιεσμένος κατὰ τὰς Ἀπόκρεω, ὁ μασκαρᾶς.

μοσκαχτάποδο, τὸ (<μοσχακτάποδο) = εἶδος ὀκτάποδος.

μοσκοκάρφι, τὸ (<μοσχοκάρφι) = τὸ *γαρίφαλο* (ὁ καρπός).

μοσκοκαρφσά, ἡ (<μοσχοκαρφιά) = 1) ἡ γαριφαλιά, 2) τὸ ἄνθος γαρίφαλον.

μούδα, ἡ συνήθ. κατὰ πληθυν. *μοῦδες*, οἱ = μικρὰ ἰσομήκη σχοινία ἐρραμμένα εἰς διπλῆν παράλληλον σειρὰν παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ἱστίου λέμβου, χρησιμεύοντα, ὅπως συμπτύσσουν τοῦτο, ὅταν πνέῃ σφοδρὸς ἄνεμος.

μουλέρνω (Πβ. Ἱστ. Λεξ. ἐν λ. *ἀμολ-λάρω*) = τρέχω.

μουλί, τὸ = ὁ στόμαχος.

μουλτζάντζω (<μουλ-λιάζω) = μαλακώνω.

μούνευρο, τὸ = τὸ βούνευρον.

μουνουχάρι, τὸ (<εὐνουχάρι) = ὁ εὐνουχισμένος κριὸς ἢ τράγος.

μοῦνδος, ὁ = ὁ μεγάλος σωρὸς (ἐκ τοῦ Ἰταλ. monte).

μουρμούρι, τὸ = εἶδος ἰχθύος.

μουρουν-νιά, ἡ = ἡ μορέα.

μούρουνο, τὸ = τὸ μοῦρον.

μούρωμα, τό· βλ. *μουρών-νω*.

μουρών-νω = καλύπτω τὸ πρόσωπον, τὴν *μούρην*.

μουστάρι, τὸ = τὸ μαστάριον.

μουστομαερζά, ἡ (< μουστομαγερειά) = ἡ μουσταλευριά.

μουστούσι, τὸ = (στομούχι) φίμωτρον διὰ τὰ ζῶα πλεκτὸν ἐκ βούρλων.

μουτθαλτσά, ἡ (<μουτ-ταλ-λιά)=ἡ συν-νεφιά. (ἐκ τοῦ μουντὸς - μουνταλιά>μουτ-

ταλλιὰ>μουτθαλτζά). Βλ. *Φ. Κουκουλέν*, ἐν Ἀθηνᾶς 35 (1923), σελ. 193 κέξ.

μούχλα, ἡ = ὁ εὐρώς.

μουχλτζάντζω = μουχλιάζω.

μουχλός, ὁ = ὁ μοχλός.

μουχλί, τὸ = τὸ μοχλίον: φρ. τὸ *μουχλὶ ν-doῦ σερόμυλου* (τὸ μοχλίον τοῦ χειρομύλου).

μουχούρτα, ἡ = τὸ πινάκιον.

μπάλτα, ἡ (<μπάλ-λα) = ἡ μπάλλα.

μπαλτωσιά, ἡ (<μπαλ-λωσιὰ)=τὸ κτύπημα μπάλλας.

μπάρα = μήπως.

μπαρbέρης, ὁ = ὁ κουρεύς. (ἐκ τοῦ Ἰταλ. barbiere).

μπαρbερίντζω = ξυρίζω, κείρω.

μπαρκόνι, τὸ = ὁ ἐξώστης, (τὸ Ἰταλ. balcone).

μπαροῦτθα, ἡ (< παροῦτ-τα) πληθυν. *παροῦτθες*, οἱ = τὰ δύο καμπύλα ξύλα τὰ ἑκατέρωθεν τῆς *γούλας*, τῆς βάσεως τοῦ ξυλίνου ἀρότρου, ἐν εἴδει πτερύγων, χρησιμεύοντα εἰς τὴν διάνοιξιν τοῦ ὑπὸ τοῦ ὑνίου χαρασσομένου αὔλακος (*παρώτια*, τά. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐν Ἀθηνᾶς, 20,1908, σελ. 562). [1]

μπαστάρdικο, τὸ = τὸ νόθον (τὸ Ἰταλ. bastardo).

μπατιτbά, ἡ (< ἐμbατικεὰ) = ἑκάστη πέτρα κτιζομένη ἐγκαρσίως εἰς τὸν τοῖχον. Πβ. *δρομιτbά*.

μπερίκο, τὸ = τὸ γιλέκον.

μπήω = ἐμπήγω.

μπιστὸς -ὴ -ὸ = πιστός, ἔμπιστος.

μbλάντζω = χύνω, σκορπίζω.

μbλέπω = ἐμbλέπω.

μbλέτta, ἡ (<μπλέτ-τα)=ἡ πτυχή. (τὸ ἐνετ. pieta).

μπλουνιστρίνα, ἡ = τὸ φιλοδώρημα κυρίως ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει (ἐκ τοῦ ἰταλ. buona strenna).

μπόκχαλη, ἡ (<μπόκ-καλη)=εἶδος κουδουνίου ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὰ ποίμνια.

μπόλτσα, ἡ (< μπόλιa) = μεταξωτὴ ταινία διὰ τῆς ὁποίας ἔδεναν παλαιότερον αἱ γυναῖκες τῆς Ἀστυπαλαίας τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, ἐκάλυπτον τὰ ὦτα καὶ ἔδεναν τὰ ἄκρα της εἰς τὸν λαιμόν.

μποξιᾶς, ὁ = μεταξωτὸν ἢ μάλλινον τριγωνικὸν μανδήλιον, διὰ τοῦ ὁποίου αἱ γυναῖκες καλύπτουν τὴν ράχιν.

μπορτζάντζω (< μπορiάζω) = ἐπὶ κακοκαιρίας, κατὰ τρίτον πρόσωπον, ἐφάνη μπόρα: φρ. *μπόρτζασεν ὁ οὐρανὸς* = ἐκάλυψε τὸν οὐρανὸν μπόρα.

μποσιέρι, τὸ = οἱ νεφροὶ καὶ τὸ περὶ τοὺς νεφροὺς τμῆμα. Συνών. *νεφραμιά*.

μποσταμίντζω (< μποστανίζω) = καλλιεργῶ ἀγρὸν προοριζόμενον διὰ μποστάνι.

μπουκχαπόρτα, ἡ = τὸ ἄνοιγμα, ἡ εἴσοδος τοῦ κύτους τοῦ πλοίου (τὸ Ἰταλ. boccaporta).

μπουροῦ, ἡ = κογχύλη πορφύρας χρησιμοποιουμένη ἀντὶ σάλπιγγος ὑπὸ τῶν ποιμένων.

μπουτσί, τὸ (< μπουκκὶ) = τὸ κυκλικὸν ἄνοιγμα ἐπὶ τῆς πρῴρας ἁλιευτικῆς

---

1. Ἐν Ρόδῳ: *παροῦτι*. Βλ. *Α. Βρόντη*. οἱ ζευγᾶδες τῆς Ρόδου, ἐν Λαογραφίᾳ 12 (1938-1948), σελ. 108. Ἐν Καρπάθῳ: *παρόφτι*. Βλ. *Μιχαηλίδου-Νουάρου*, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Καρπάθου Β., σελ. 22. Ἐν Χάλκῃ: *παρούττα*. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, τὸ ἰδίωμα Χάλκης, σελ. 111. Ἐν Κῷ: *παροῦτθα*. Βλ. *Α. Καραναστάση*, οἱ ζευγᾶδες τῆς Κῶ, ἐν Λαογραφίᾳ, 14 (1952), σελ. 210.

λέμβου ἐν τῷ ὁποίῳ ἵσταται ὁ ἁλιεύων διὰ γυάλτας. βλ. λ. (ἐκ τοῦ Ἰταλ. buco).

μπρατσέρα, ἡ = τὸ διΐστιον ἱστιοφόρον.

μπροβέλτω (<προβέλ-λω) = προβάλλω, ἐμφανίζομαι, φαίνομαι ἔκ τινος σημείου.

μπροκότσι, τὸ (<προκόκκι)=εἶδος σφραγῖδος τῶν προβάτων, ἤτοι γωνία δι' ἐντομῆς ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας πλευρᾶς τοῦ ὠτίου.

μβρολάτης, ὁ = (προ + ἐλάτης) = ὁ μεγαλύτερος κριὸς τοῦ ποιμνίου, ὁ προπορευόμενος αὐτοῦ.

μπρολύτθι, τὸ (πρὸ + ὄλυνθος) = εἶδος σύκου ὡριμάζοντος πρωΐμως.

μπροσημάδα, ἡ (προσημάδι) = τὸ σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ προμηνῦον βροχήν.

μπροστελτῖνα, ἡ (< μπροστελ-λῖνα) = ἡ λωρὶς τοῦ σάγματος ἡ ζώννουσα τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς κοιλίας τοῦ ὑποζυγίου.

μπροστινάρι, τὸ = σινδόνιον φέρον κεντήματα, κρεμάμενον ὡς παραπέτασμα τοῦ κρεββατιοῦ.

μπρουὰ=τὸ νερὸν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν παίδων.

μβρουντζοκούδουνο, τὸ = χάλκινον κουδούνι.

μπώθω = ἀπωθῶ.

μυλωνάδιτσα, ἡ (<μυλωνάδισ-σα) = ἡ σύζυγος τοῦ μυλωνᾶ.

μυντζηθρικό, τὸ = τὸ τυροβόλιον διὰ μυζήθρας.

μυξασμός, ὁ = ἐπὶ προβάτων, ἡ ἀσθένεια καταρροή.

μυρωδντζά, ἡ = ἡ μυρωδιά.

μυτθάρα, ἡ (< μυτ-τάρα) = ἡ μεγάλη μύτη

μυτθαρτζά, ἡ (<μυτ-ταρι̯ά) = ἡ λωρὶς τοῦ χαλινοῦ ἡ περιβάλλουσα τὴν μύτην τοῦ ζώου.

μύτθη, ἡ = ἡ μύτη.

μυτθορούθουνο, τὸ (<μυτ-τορούθουνο) = ὁ ρώθων.

μωροπόν-νια, τὰ = αἱ ὠδῖνες τοῦ τοκετοῦ.

μωροπονῶ = αἰσθάνομαι τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ.

μῶς = εὐθὺς ὡς, μόλις ὡς.

Ν

ναίστσε (< ναίσκε) = βεβαίως ναί.

νάζάρω=κατοικῶ, συχνάζω (τὸ Ἰταλ. usare).

ναιῶνας, ὁ = αἰῶνας (τὸ ν ἐκ συνεκφορᾶς).

ναιώνιος-α-ο = αἰώνιος-α-ον.

ναν-νά, ἡ = ἡ ἀνάδοχος.

ναν-ναρίντζω (<ναναρίζω)=νανουρίζω, βαυκαλίζω.

νάπ-πος, ὁ = ξύλινον πινάκιον.

'νεβαίν-νω = ἀναβαίνω.

'νεγουλτσάντζω (νεγουλ-λι̯άζω) = ἀναγουλιάζω.

νέϊκος-τσα-ο = νέος-α-ον: φρ. *νέϊκομ παιδί.*

'νεκατεύκω = ἀνακατεύω.

'νεκουφῶ = ἀνακουφίζω, ἀνυψώνω.

'νεκουφίτης, ὁ = ἀσθένεια παίδων καθ' ἣν ἀναφαίνονται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν βρεφῶν σπειρία.

'νελύω (<ἀναλύω) = ἐκτυλίσσω: φρ. *'νελύω τὸ νῆμα.*

'νεντζητῶ = ἀναζητῶ.

νεορεύκω = βλ. *νοερεύκω.*

'νεπετῶ = ἀναπετῶ: φρ. *νεπετᾷ τὸ μ-μάτιμ μου.*

'νερεύκομαι = ὀνειρεύομαι.

ν-νερό, τὸ = τὸ νερό.

ν-νεροστάφυλτο, τὸ (<νεροστάφυλ-λο) = τὸ νεροστάφυλλον, εἶδος ὑδαροῦς καὶ ἀγλύκου σταφυλῆς.

'νερουφῶ = ἀναρροφῶ.

'νεσηδι̯άντζω = ἀηδιάζω.

'νεσκουμπών-νω = ἀνασκουμπώνω.

νεστορία, ἡ (<ἱστορία)=1) ἡ διήγησις 2) ἡ περιγραφὴ 3) ἡ ἀπεικόνισις.

'νεστορῶ (< ἀνιστορῶ) = ἀντιλαμβάνομαι, κατανοῶ.

'νεσύρνω = ἀνασύρω.

νετθέρω=τελειώνω, ἐξοφλῶ(τὸ 'Ιτ. nettare).

'νετρισάντζω = ἀνατριχιάζω.

νέφαλτο, τὸ = τὸ νέφαλον.

νεφόκαμ-μα, τὸ = ἡ θερμότης ἐν συννεφώδει ἡμέρᾳ.

'νεχαράτσω (< ἀναχαράσσω) = μηρυκάζω.

νητσί, τὸ (< νησ-σὶ) = τὸ νησί. *Τὸ Μέσα νητσί, τὸ 'Οξω νητσὶ τοπων.*[1]

ν-νιάμερο, τὸ (< ἐν-νεάμερον) = τὸ ἀπὸ 6-15 Αὐγούστου χρονικὸν διάστημα: φρ. *Τὰ ν-νιάμερα τῆς Παναγιᾶς.*

νιατό, τὸ (< νεατὸ) = τὸ πρῶτον ὄργωμα ἀγροῦ προοριζομένου διὰ κηπουρικά.

νιαυτός μου, σου, του ὁ = ὁ ἑαυτός μου -σου-του.

νικολός, ὁ = ὄνομα ἰχθύος.

ν-νιότη, ἡ = ἡ νεότης.

νίφκω = νίπτω.

νοερεύκω (<ἀναγορεύω)=ἀναζητῶ, μεριμνῶ.

νοικοτσύρις, ὁ = ὁ οἰκοκύρις.

νοιτσάντζω = ἐνοικιάζω.

ν-νοίω = ἀνοίγω.

νομή, ἡ = 1) τόπος κατάλληλος διὰ βοσκήν. 2) ἡ βοσκή. 3) ἡ χρηματικὴ ἀξία τοῦ πρὸς νομὴν χόρτου.

ν-νορά, ἡ = ἡ οὐρά.

'νοχλίντζομαι (< ἐνοχλίζομαι) = ἐνοχλοῦμαι.

ν-δαμών-νω = ἐνταμώνω.

ν-δελιαδντζάντζω (< τυλιγαδιάζω) = τυλίσσω τὸ νῆμα εἰς τὸ τυλιγάδι.

νδζάολος, ὁ = ὁ διάβολος.

νδελτομάχομαι (ντελ-λομάχομαι) = ὑποφέρω ἐκ στομαχικῆς διαταράξεως.

ντζαλίντζομαι = ζαλίζομαι.

ντζαρδέλτα, ἡ (<σαρδέλλ-α) = ἡ σαρδέλλα.

ντζατουνένιος -α -ο = μεταξωτός.

ντζαφείρι (<ζαφείρι) = ὁ σάπφειρος.

ντζαφειρέν-νιος -α -ο = ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ σαπφείρου.

ντζαφοράς, ὁ = ἡ ζαφορὰ (τὸ φυτὸν κρόκος ὁ καρτραϊκός).

ντζάχαρι, ἡ = ἡ ζάχαρις.

ντζαχαρόπετρα, ἡ (< ζαχαρόπετρα) = πέτρα ὑπόλευκος συγκειμένη ἐκ κόκκων, ὡς ἡ ζάχαρις.

ντζερβὸς -ὴ -ὸ (<ζερβὸς -ὴ -ὸ) = ὁ ἀριστερόχειρ.

ντζένια, τὰ = (<ζένια) = τὰ ἐργαλεῖα.

ντζευγᾶς, ὁ = (<ζευγᾶς) = ὁ γεωργός.

ντζευγκάρι, τὸ = 1) τὸ ζεῦγος. 2) ἡ δι' ἀρότρου καλλιέργεια.

ντζευγκαρικό, τὸ = 1) ὁ ἀροτριῶν βοῦς. 2) τὸ ὄργωμα μιᾶς ἡμέρας ὑπὸ ζεύγους βοῶν.

ντζεύλα, ἡ (< ζεύλα) = ἡ ζεύγλη, τὸ μέρος τοῦ ζυγοῦ ὅπου εἰσέρχεται ὁ τράχηλος τοῦ βοός.

ντζευλόραμ-μα, τὸ (<ζευλόραμ-μα)=τὸ ράμμα τῆς ζεύλας, ὁ σπάγγος ὁ ἑνώνων τὰ ἄκρα τῶν δύο ξύλων τῆς ζεύλας.

ντζευνδζίτης, ὁ (ζευγίτης) = ὁ γεωργός. Παροιμ.:

ἄλτα μελετᾷ τὸ βόδι
τσ' ὁ ντζευνδζίτης ἄλτα κάν-νει.

ντζεύω (πρόφ. ντζέφω) = ζεύω θέτω ὑπὸ ζυγόν.

ντζιχρώτθα, ἡ (< διχρώτ-τα) = ἡ αἴξ ἡ ἔχουσα δίχρωμον τρίχωμα.

ντζόρικος -τσα -κο = ὁ ζόρικος, ὁ δύστροπος, ὁ δύσκολος.

ντζόσμος, ὁ = ὁ ἡδύοσμος.

---

1. Ἐν Μαχαιρᾷ 1, 8 (Dawkins): *νησίν.*

ντζόνιστρο, τὸ (<δόνιστρο) = εἰδικὸν ξύλον δι' οὗ οἱ ποιμένες ταράσσουν τὸ γάλα.

ντζουλεύκω = ζηλεύω.

ντζουλοφτονῶ = ζηλοφθονῶ.

ντζυάλετρα, τὰ (<ζυγάλετρα) = ὁ ζυγὸς καὶ τὸ ἄροτρον ὁμοῦ.

ντζυαρμά, ἡ = ἡ ζυγαριά.

ντζύϊ, τὸ (<ζύγι) = 1) ὡρισμένη ποσότης πρὸς ζύγισιν: φρ. *ἔχω πένδε ντζύγια καρπούντζια*. 2) κατὰ πληθυν., τὰ σταθμά.

ντζύμη, ἡ = ἡ ζύμη.

ντζύμωμα, τὸ = τὸ ζύμωμα.

ντζυμωτό, τό, = 1) τὸ ζυμωτόν, τὸ ζύμωμα. 2) ὁ ἐκ τῆς ζυμώσεως ἄρτος: φρ. *ντζυμωτὸ ψωμί*.

ντζυμών-νω = ζυμώνω.

ντζυός, ὁ = ὁ ζυγός.

ντζῶ = ζῶ.

ντζωή, ἡ = ἡ ζωή.

ντζωνδάρι, τὸ = ἡμερωτό, ὃ ἰδ.

ντζωνδανὸς - ἡ - ὸ = ζωντανός.

ντιβανές, ὁ=ὁ ἄνους (τὸ Τουρκ. divane).

νδουν-νιᾶς, ὁ=ὁ κόσμος (τὸ Τουρκ. dünya).

ντρετσάρω = στρέφω, μετακινῶ τὸν ἄξονα τοῦ ἀνεμομύλου πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου (τὸ Ἰταλ. drizzare=στρέφω).

νύπνος, ὁ = ὁ ὕπνος.

νύσι, τὸ (<νύχι) = ὁ ὄνυξ.

νυστάντζω = νυστάζω.

νυχτσὰ ἡ = ἡ διάρκεια τῆς νυκτός.

νῶμος, ὁ=1) ὁ ὦμος. 2) τὸ πρόσθιον ξύλινον τόξον τοῦ σκελετοῦ τοῦ σάγματος (ὡς στηριζόμενον ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ζώου).

Ξ

ξαγκλίντζω (<ἐξαντλίζω) = ἀντλῶ, ἐξαντλῶ τὸ ὕδωρ φρέατος διὰ νὰ καθαρίσω τὸν πυθμένα.

ξαγκώνι, τὸ=εἶδος κριθῆς, ἧς ὁ στάχυς φέρει ἓξ σειρὰς κόκκων.

ξαμήν-νια, τὰ = τὰ ἐξάμηνα (μνημόσυνα).

ξαν-νοίω = ἐξανοίγω, ἐρευνῶ, ἀναζητῶ: φρ. *εἶνδα ξαν-νοίεις;* (= τὶ ζητεῖς;).

ξάρτι, τό, συνήθ. κατὰ πληθυν. *ξάρτια*, τὰ = οἱ ἐπίτονοι, τὰ σχοινία τὰ συγκρατοῦντα τὸν ἱστὸν τοῦ πλοίου.

ξατθὸς - ἡ - ὸ (<ξαθ-θὸς) = ξανθός.

ξεβοτανίντζω (<ξεβοτανίζω) = καθαρίζω τὸν ἐσπαρμένον ἀγρὸν δι' ἀφαιρέσεως τῶν ζιζανίων.

ξεβοτάνισμα, τὸ = βλ. *ξεβοτανίντζω*.

ξεγκαν-ναρίντζομαι = ἐξαγκαναρίζομαι, στενοχωροῦμαι, πιέζω ἐμαυτόν. (Πβ. Ἱστ. Λεξ. ἐν λ. *ἀγκαννάρω*).

ξεκλερεμένος - η - ο = ὁ ἀπόκληρος.

ξεγκλίντζω = βλ. *ξαγκλίντζω*.

ξελαθρεύκω = ἐξολοθρεύω.

ξελιχνίντζω = ἐκλικμίζω.

ξεμεριδζάντζω (<ξεμεριδιάζω) = διαμελίζω, τεμαχίζω.

ξεναντζεύω = ξευγνύω ἐκ νέου.

ξενεδτζά, ἡ = ἡ ξενιτειά.

ξενοτσοιτῶ (<ξενοκοιτῶ) = 1) ἐπὶ ὀρνίθων, κοιτάζομαι ἐν ξένῳ ὀρνιθῶνι. 2) ἐπὶ συζύγων, ἀπιστῶ, συχνάζω εἰς ξένην κοίτην.

ξεπατών-νω = καθαρίζω τὸν πάτον, τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἁλωνίου. 2) Μέσ. ἀφαιροῦμαι τὸν πυθμένα: φρ. *ξεπατώθη ν-δὸ τσουχκάλι*.

ξερογκανίντζω = χασμῶμαι καὶ ἐρεύγομαι.

ξεροτήανο, τὸ=τὸ ξηροτήγανον, (εἶδος γλυκίσματος).

ξεσειλών-νω (<ξεχειλώνω) = ἐκχειλίζω.

ξεσμάρωμα, τὸ = βλ. *ξεσμαρών-νω*.

ξεσμαρών-νω = ἐπὶ μελισσῶν, 1) χωρίζω τὸ

αὐξηθὲν σμῆνος εἰς δύο: φρ. *πάω νὰ ξεσμαρώσω τὶς μέλιτσες*· 2) ἀπροσώπως, τὸ ἀρχικὸν σμῆνος χωρίζεται εἰς δύο: φρ. *ξεσμάρωσε ν-dò κρουπνί* (ἡ κυψέλη).

ξεστάσασμα, τὸ = βλ. *ξεστασάντζω*.

ξεστασάντζω (⟨ξεσταχυάζω) = ἀποκτῶ στάχυν, ἐπὶ δημητριακῶν.

ξετελεύκω (⟨ξετελεύω) = ἀποτελειώνω.

ξετρασηλίντζω (⟨ξετραχηλίζω) = γυμνώνω τὸν τράχηλον.

ξετρασήλισμα, τὸ = βλ. *ξετρασηλίντζω*.

ξετσοιλτών-νω (⟨ξεκοιλ-λώνω) = ἐξογκώνω ἢ ἐξογκοῦμαι: φρ. *ξετσοίλτωσέ ν-do τὸ σατσί. ξετσοιλτώθην ἡ γεναῖκα* (ἐπὶ ἐπιτόκων).

ξεφκάλτω (⟨ξεβγάλ-λω) = ἀποπλύνω τὰ ροῦχα διὰ καθαροῦ ὕδατος.

ξεψωμίντζω (⟨ξεψωμίζω) = ἐπὶ ἀγροῦ, ἀδυνατίζω, ἐξασθενῶ, καθίσταμαι ἄγονος: φρ. *ξεψώμισε ν-dò χωράφι*.

ξεψωμίστρα, ἡ = ἡ ἄγονος γῆ.

ξήλωμα, τὸ = τὸ ψήλωμα, τὸ ἐπὶ ὑψώματος κείμενον χωράφιον.

ξομπλιάντζω (⟨ἐξομπλιάζω) = 1) σχεδιάζω, διακοσμῶ. 2) ἀντιγράφω τὸ σχέδιον (ξόμπλι). 3) μεταφ. *σχολιάζω*.

ξόμπλι, τὸ = τὸ ἐξόμπλιον (βυζαντινόν).

ξορίντζω (⟨ἐξορίζω) = Μέσ. ἐξέρχομαι τῶν ὁρίων, ἀπομακρύνομαι: φρ. *ξόρισεν ἡ βάρκα* (παρεσύρθη ὑπὸ σφοδροῦ ἀνέμου).

ξορτσίντζω = ἐξορκίζω.

ξύαλος, ὁ = τὸ ὀξύγαλα.

ξυαλῖνα, ἡ = ἡ ὀξυγαλῖνα, τὸ ὀξύγαλα.

ξυλόσουπβα, ἡ (⟨ξυλοσηπιὰ) = τεμάχιον ξύλου φέρον εἰς τὴν μίαν πλευρὰν προσηρμοσμένον κάτοπτρον, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν ἁλιέων πρὸς ἁλιείαν σηπιῶν.

ξωτάρις, ὁ = ὁ διαμένων καὶ ἐργαζόμενος ἐν τῇ ὑπαίθρῳ.

Ο

Ὀβριακὸς - *τσὰ* - *ὸ* = Ἑβραϊκὸς - ἡ - ὸν.

ὀδήποτε = ὁποτεδήποτε.

ὅ j οιος - *α* - *ο* = οἷος, οἱοσδήποτε.

ὀμορφτσά, ἡ = ἡ ὀμορφιά.

ὀμπρὸς = ἐμπρός.

ὅνας — *ὀνοῦς* = ἕνας — ἑνὸς.

ὅνδεν = ὅταν.

ὀξόδοτος, ὁ = τοπων. τοποθεσία καταλήγουσα εἰς *ὀξὸν* (κρημνόν).

ὀξωποδῶς, ὁ = ὁ ἐξαποδῶ, ὁ διάβολος.

ὁπότι = ὅταν, ὁπόταν.

ὄργκο, τὸ = τὸ νῆμα (διότι ἡ ταλασιουργία εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργον τῶν γυναικῶν).

ὄργκου — *πούργκου* (ἔργον ἐπὶ ἔργου) = ἐπίρρ. ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον.

ὄρι, τὸ = τὸ ὄρος.

ὄροξι, ἡ = ἡ ὄρεξις.

ὀρπίδα, ἡ (⟨ἐλπίδα).

ὀρπίντζω = ἐλπίζω.

ὀρφός, ὁ = ὁ ὀρφώς (ἰχθύς).

ὀστσά, ἡ (⟨ὀσκιὰ) = ἡ σκιά.

ὅτι = ἐπίρρ. 1) μόλις ὡς. 2) μόνον: φρ. *ὅτι 'γώ 'πόμεινα*.

οὐλτοφέγγαρα (οὐλ-λοφέγγαρα) = ἐπίρρ. ἐν πανσελήνῳ.

οὐλτοχάλαβρος - *η* - *ο* (οὐλ-λοχάλαβρος ⟨ ὁλοχάρβαλος - η - ον) = ἑτοιμόρροπος.

οὐλτόγυρα (⟨οὐλ-λόγυρα) ἐπίρρ. = ὁλόγυρα.

οὔλτος - *η* - *ο* (⟨οὐλ-λος) = ὅλος - η - ον.

οὐλτομόναχος -*ση* - *ο* (⟨ οὐλ-λομόναχος) = ὁλομόναχος.

οὐλτοστόλιστος -*η* -*ο* (⟨οὐλ-λοστόλιστος) = ὁλοστόλιστος, καταστόλιστος.

ὄφις, ὁ (πληθυν. *ὄφιδες*, οἱ) = τὸ μεγάλο φίδι.

ὄχτρητα, ἡ = ἡ ἐχθρότης.

ὀχτρός, ὁ = ἐχθρός.

Π

παάιν-νωμα, τὸ = ἡ μετάβασις.

παΐδι, τὸ (παγίδι) = ἡ πλευρά.

παϊλντίντζω = ἀποκάμνω (τὸ Τουρκ. bayilmak).

παίρω = παίρνω.

παλαθούνα, ἡ (<καλαθούνα) = τὸ καλάθιον.

παλταβὸς -η -ο (< παλ-λαβὸς) = παλαβός.

παλτηκάρι, τὸ (< παλ-ληκάρι) = ὁ ἔφηβος.

παλτηκαρόπουλτο, τὸ (<παλ-ληκαρόπουλ-λο) = τὸ μικρὸ παλληκάρι.

παλdζών-νω (<παλ-λαιώνω) = γηράσκω.

παλdζόγερως, ὁ = ὁ παλαιόγερως, ἐμπαικτικῶς.

παλτζόγρντζα, ἡ (<παλ-λαιόγραια) = ἡ κακὴ γραῖα.

παλτσὸς -ὰ -ὸ (<παλ-λαιὸς) = ὁ γέρων.

παλτσοφορεμένος -η -ο (<παλ-λαιοφορεμένος) = ρακένδυτος.

'παλων-νιά, ἡ = ἡ ἀπαλωνιά, τὸ πολὺ λεπτὸν ἄχυρον (ὡς περισσότερον ἀπομακρυνόμενον τοῦ ἁλωνίου).

παμbατσόλτα, ἡ (<παμπακιόλ-λα) = τὸ βαμβακερὸν νῆμα.

παμπόρι, τὸ = τὸ βαπόρι.[1]

πανατθύρι, τὸ = τὸ παράθυρον.

παναΰρι, τὸ = ἡ πανήγυρις.

πανdρεύκω = ὑπανδρεύω.

Πάνερμος, ὁ = τοπων. (Πάνορμος) ὅρμος, ἀσφαλὲς καταφύγιον τῶν πλοίων: φρ. *Ὁ Ἅϊς Νικόλας τοῦ Πανέρμου.*

παν-νίντζω (< παννίζω) = καθαρίζω διὰ τῆς *πάν-νας* τὸ δάπεδον τοῦ φούρνου ἀπὸ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς πυρᾶς.

παν-νοῦσα, ἡ = κοιν. *κουρελοῦ*, κλινοσκέπασμα ὑφασμένον ἐκ λωρίδων τετριμμένου ὑφάσματος καὶ στρωνόμενον ἀντὶ τάπητος ἐπὶ τοῦ δαπέδου.

πανdήχνω (ἀπαντέχω) = συναντῶ.

πανώγραμμα, τὸ = ἡ ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν ἀναγραφομένη διεύθυνσις.

πάππους, ὁ = ὁ πάππος.

παραγαντζίδικος -τσα -κο = ὁ διὰ παραγαδίου ἁλιεύων: φρ. *παραγαντζίδιτθα βάρκα.*

παραλογιάντζω (< παραλογιάζω) = ὁμιλῶ καὶ σκέπτομαι παραδόξως.

παράλοος -η -ο (<παράλογος -η -ον) = ὁ σπάνιος, ὁ ἐκλεκτός: φρ. *παράλοα λόγια.*

παράμαλτο, (< παράμαλ-λο) = ἁλιευτ. ὁρ. ἡ θρὶξ ἢ τὸ ἐκ πλαστικῆς οὐσίας λεπτὸν νῆμα, τὸ ὁποῖον φέρει τὸ ἄγκιστρον τῆς καθετῆς ἢ ἄλλου εἴδους ὁρμιᾶς.

παραμύτθι, τὸ (παραμύθ-θι) = τὸ παραμύθιον.

παρανεβαίν-νω = ἐπὶ ζύμης, φουσκώνω πέραν τοῦ δέοντος: φρ. *παρανέβηκα ν-dὰ ψωμνιά.*

παραντζελτσά, ἡ (< παραγγελ-λιά) = ἡ παραγγελία.

παραντζέλτω = παραγγέλ-λω.

παραπόνεμα, τὸ = τὸ παράπονον.

παραστήν-νω = στήνω τὰ δεμάτια κριθῆς ἢ σίτου εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἁλωνίου.

παραστίν-νω = παριστάνω.

παράστης, ὁ = τὸ εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἁλω-

1. Καὶ ἐν Χάλκῃ. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 89.

νίου ἱστάμενον κατὰ τὸν ἁλωνισμὸν ζῶον.

παραστιά, ἡ (παρεστία) = ἡ ἑστία, ἄλλως *τζάκι, παραγώνι*.

Παραστσευκᾶς, ὁ, συνήθ. κατὰ πληθυν. *Παραστσευκᾶδες*, οἱ = Κακοποιὰ ὄντα ἀναφερόμενα εἰς παραδόσεις σχετιζομένας πρὸς τοὺς πειρατὰς καὶ ἐμφανιζόμενα κατὰ Παρασκευήν.

παράτσαιρα (< παράκαιρα) = ἐπίρρ. ἐνωρίς.

παραφίν-νω (< παραφίνω) = συμβουλεύω, κληροδοτῶ διὰ διαθήκης, ἐπὶ μελλοθανάτου, ἀφίνω τὴν τελευταίαν μου θέλησιν: φρ. *εὐτσὴ ν-τζαὶ κατάραμ παπαφίννω ˙ς τὰ παιδντζά μου νὰ μὴμ πουλήσου ν-dὸμ μύλο*.

παρηορτζά, ἡ = ἡ παρηγοριά.

παρηορῶ = παρηγορῶ.

παριοῦμαι = εἶμαι ἐπιδέξιος.

παρτᾶς, ὁ = ὁ πέλεκυς (τὸ Τουρκ. balta).

πασαμέρα = ἐπίρρ. ἑκάστην ἡμέραν.

Πάσκα, τὸ = τὸ Πάσχα.

πασκαλτζά, ἡ (<πασχαλ-λιὰ) = ἡ περίοδος καθ' ἣν ἐπιτρέπεται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας ἡ κατάλυσις παντὸς μὴ νηστησίμου ἐδέσματος.

πάσμα, τὸ = τὸ πρὸς *πασμόν*.

πασμός, ὁ = ἡ διάλυσις τυροῦ ἢ παστῶν σαρδελλῶν ἢ νωπῶν ἰχθύων ἐντὸς τῆς θαλάσσης πρὸς προσέλκυσιν ἰχθύων (τὸ ἀρχ. πάσμα).

πασπαρᾶς, ὁ = πρόχειρον ἔδεσμα ἐξ ἀλεύρου καὶ χοιρείου λίπους.

πασπατεύκω = πασπατεύω, ἀνιχνεύω διὰ τῆς ἁφῆς.

παστσίντζω (< πασκίζω) = πασχίζω, καταβάλλω προσπαθείας.

πασὺς -ὰ -ὺ = παχύς.

ˈπατᾶ = ἀπεδῶ.

πατέλτης, ὁ (<πατέλ-λης) = ὁ φαλακρός, ὁ ἀναφαλαντίας (ἐκ τοῦ Ἰταλ. patella).

πατητήρα, ἡ = τὸ ξύλινον πέταλον τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστοῦ.

πατητήρι, τὸ = ὁ ληνός.

πατούρα, ἡ = 1) εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κτιστῶν, ἡ προεξοχή. 2) ὅ,τι καὶ *πατητήρα*, ὅ ἰδ.

πάτσουλτο, τὸ (< πάτσουλ-λο) = μικρὸν ξύλον (πάσσαλος;)

πατσουλτοκαύτης, ὁ (<πατσουλ-λοκαύτης) = ὁ καίων τὰ *πάτσουλλα* Ἐπίθετον τοῦ μηνὸς Μαρτίου: φρ. *ὁ Μάρτις ὁ πατσουλτοκαύτης*.

παῦλος, ὁ = ὁ ἄρτος εἰς σχῆμα ἐπίμηκες, ὡς πωλεῖται σήμερον εἰς τὰ ἀρτοπωλεῖα, κοιν. *φραζόλα*.[1]

παχνί, τὸ (φατνὶ) = ἡ φάτνη.

παχνίντζω = ρίπτω ἄχυρον ἐν τῇ φάτνῃ.

πεικάντζω (< ἀπεικάζω) = ἀντιλαμβάνομαι.

πεικῶ = βλ. *πεικάντζω*.

πελυθρόνα, ἡ = ἡ πολυθρόνα.

πελιστέρι, τὸ = τὸ περιστέρι.

περγκαντί, τὸ = εἶδος ἱστιοφόρου (Ἐκ τοῦ Ἐνετ. brigantin).

πέρdικα, ἡ = ἡ πέρδικα.

περdικαύκουλτο, τὸ (< περδικάβγουλ-λο) = τὸ ᾠὸν τῆς πέρδικας.

περιάλτι, τὸ (< περιγιάλ-λι) = ἡ παραλία.

περιαλτίδα, ἡ (<περιγιαλ-λίδα)=βλ. *περιάλτι*.

περιαλτσά, ἡ (< περιγιαλλιά) = ἡ παραλία.

περίκαλτος -η -ο (< περίκαλ-λος) = ὡραιότατος -η -ον.

---

1. Ἡ λέξις συναντᾶται καὶ εἰς ἄλλας νήσους τῶν Κυκλάδων. Ἐν Κρήτῃ: *ποῦλος*. Διὰ τὸ ἔτυμον τῆς λ. Βλ. *Β. Φάβην*, ἐν Ἀθηνᾶς 45 (1933) σελ. 268.

περικατινὸς - ἡ - ὸ = παρακατινός.

περίκοντα ἐπίρρ. = πολὺ πλησίον.

περιλοή, ἡ = ἡ ἐπίπλωσις: φρ. *ἡ περιλοὴ τοῦ σπιδζοῦ.*

περιμάχως, ὁ (< ὑπερμάχως) = ὁ ὕμνος «*Τῇ ὑπερμάχῳ....*».

περιμπλοκᾶς, ὁ [1] (καὶ *μπεριμπλοκᾶς, ὁ,* ἐκ συνεκφορᾶς) = ἡ περιπλοκάς, ἀγριόχορτον.

περινόσπορος, ὁ = ὁ περονόσπορος.

περιόλι, τὸ = τὸ περιβόλι.

περῖολος, ὁ = ὁ περίβολος.

περίπολτα (<περίπολ-λα) ἐπίρρ.=πάρα πολύ.

περιφαίνομαι συνήθ. ἀπροσώπως, *περιφαίνεταί σου* = σοῦ φαίνεται, νομίζεις ὅτι.

περιφλεμονία, ἡ = ἡ περιπνευμονία.

πέρυτσι (<πέρυσ-σι) = πέρυσι.

πετεινοχωρίντζω = ἐπὶ ὀρνίθων: φρ. *πετεινοχωρίσα ν-dà πουλτσὰ* = ἀνεπτύχθησαν τὰ ὀρνίθια τόσον, ὥστε διακρίνονται ἤδη κατὰ φῦλον.

πετθερὸς - ὰ (< πεθ-θερὸς) = ὁ πενθερός, ἡ πενθερά.

πετρόλαδο, τὸ = τὸ πετρέλαιον.

πετροπέρdικα, ἡ=ἡ πέρδικα ἡ διαιτωμένη εἰς μέρη πετρώδη.

πετσοτσέφαλο, τὸ=τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς.

πζάν-νω = πιάνω.

πζάτο, τὸ = τὸ πιάτον (Ἰταλ. *piatto,* ὃ ἐκ τοῦ ἑλλην. *πλατύς.* Βλ. λεξ. Zingarelli).

πηάδι, τὸ = τὸ πηγάδι.

πήτσω = πήσσω: φρ. *πήτσω τὸ γάλας.*

πινακωτὸ, τὸ = σανὶς φέρουσα κοιλώματα ἐντὸς τῶν ὁποίων τίθενται τὰ πρὸς ὄπτησιν ψωμία.

πινατσάντζω (<πινακιάζω) = εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν μυλωθρῶν, ρίπτω τὸ ἄλεσμα εἰς τὴν *καραβίδαν.* Βλ. λ.

πίντζης, ὁ = εἶδος ἀρακᾶ, τὸ κοιν. μπιζέλι (τὸ ἀρχ. πίσον).

πιρινόσπορος, ὁ = βλ. *περινόσπορος.*

πισάνdι, τὸ = τὸ ὀπίσθιον ἀντίον τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστοῦ. Πβ. *προσάνdι.*

πισταγκωνίντζω (< ὀπισθαγκωνίζω) = δένω ὀπισθάγκωνα.

πιστάγκωνα = ἐπίρρ. ὀπισθάγκωνα.

πιστεύκω = πιστεύω.

πιστεύκως, ὁ = τὸ "πιστεύω", τὸ σύμβολον τῆς πίστεως: φρ. *λέει τὸμ πιστεύκω.*

πιστσά, ἡ (<πιστιὰ) = ἐξάρτημα τοῦ σάγματος, ξύλινος κοντὸς μήκους 0,30 μ. ἐξηρτημένος διὰ δύο σχοινίων ἐκ τοῦ σάγματος καὶ προσηρμοσμένος κάτωθεν τῆς οὐρᾶς τοῦ ζῴου, ἵνα συγκρατῇ τὸ σάγμα εἰς τὰς κατωφερείας.

πιστσοράμματα, τὰ=τὰ ράμματα, τὰ σχοινιὰ τῆς *πιστσᾶς.*

πιταυτοῦ = ἐπίρρ. ἐπιταυτοῦ, ἐπὶ τούτῳ.

πίτθα, ἡ = ἡ πίτ-τα.

πιτθακών - νω (< πιτ-τακώνω) = πιέζω τινὰ πολύ, τὸν κάμνω *πίτ-ταν.*

πιτθαρίδι, τὸ (<πιτ-ταρίδι), συνήθ. κατὰ πληθυν.

πιτθαρίδντζα, τὰ = χυλοπίττες.

πιτθών-νω = βλ. *πιτθακών-νω.*

πιτθωτό, τὸ (<πιτ-τωτὸ) = 1) ὁ ἄρτος ὁ παρασκευαζόμενος τελευταῖος ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς ζύμης. 2) Εἶδος κώδωνος (ἐκ τῶν ἀναρτωμένων εἰς τὸν λαιμὸν τῶν αἰγοπροβάτων), πεπιεσμέ-

---

1. Ἐν Κῷ: *περιμπλοκάϊ.* Ἐν Ρόδῳ: περιμβλεκάϊ. Βλ. *A. Tsopanakis,* Essai sur la Phonétique des parlers de Rhodes, σελ. 148.

νου κατὰ τὰς πλευράς.

'πιτιμίντζω (⟨ἐπιτιμίζω)=ἐπιτιμῶ: φρ. *ξορτσίντζεται τσαὶ πιτιμίντζεται ὁ νdζάολος* (ἐξορκίζεται καὶ ἐπιτιμᾶται ὁ διάβολος).

πλαδτζοκουτσά, ἡ (⟨πλατεοκουκκιὰ)=κουκκεὰ παράγουσα πλατέα κουκκιά.

πλαδτζοκούτσι, τὸ = τὸ πλατὺ κουκκί.

πλακοπεταλτίδα, (⟨πλακοπεταλ-λίδα) = ἡ πεταλίδα τῆς ὁποίας τὸ ὄστρακον εἶναι πεπλατυσμένον.

πλανdάντζω = πλαντάζω, ἀποκάμνω.

πλανdῶ = βλ. *πλανdάντζω.*

πλάνος, ὁ = τὸ δόλωμα.

πλάστριγγας, ὁ[1] = τὸ λίθινον περιτείχισμα τοῦ ἁλωνιοῦ.

πλαστρίντζι, τὸ[2] (⟨πλαστρίγγι) = σιδηροῦν ἐργαλεῖον ὅμοιον περίπου μὲ σμίλην, ἐφηρμοσμένον ἐπὶ ξυλίνου κοντοῦ καὶ χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν γεωργῶν πρὸς καθαρισμὸν τοῦ ὑνίου ἀπὸ τὰς ρίζας καὶ ἄλλας ἀκαθαρσίας ἢ πρὸς διάνοιξιν ὀπῆς ἐν τῷ ἁλωνίῳ, ἐν ᾗ ἐνσφηνοῦται ὁ στύλος.

πλαστρὸς -ὴ -ὸ (⟨πλαστὸς -ὴ -ὸν) = ὁ ἐκ ζύμης πλασθείς. *πλαστρὲς μακαροῦνες*= πρόχειρα μακαρόνια, τὰ ὁποῖα πλάττουν ἐκ φύλλων ζύμης.

πλάτθω (⟨πλάτ-τω) = πλάττω.

πλάτσα, ἡ = ἡ πλατεῖα (τὸ ἰταλ. piazza).

πλέμα, τὸ (⟨πλέγμα) = ἡ πλέξις, ἡ πρᾶξις τοῦ πλέκειν.

πλωρζὸς -ὰ -ὸ = πρῳραῖος -α -ο: φρ. *τὸ πλωρτζὸ γ-κατάρτι*=ὁ πρῳραῖος ἱστός.

πνιγούρι, τὸ = τὸ πλιγούρι (τὸ τουρκ. bulgur).

'πυβόρι, τὸ = τὸ ἀποβόρι, ὁ μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ σφοδροῦ βορρᾶ ἐπιπνέων ἐλαφρὸς βόρειος ἄνεμος.

πόδας, ὁ = ὁ ποῦς: φρ. *πονῶ τὸμ πόδα μ-μου.*

'ποδντζώχνω (ποδιώχνω) = ἀποδιώκω.

'ποδοσίμι, τὸ (⟨ἀποδοσίμι) = τὸ δῶρον τὸ ἀποστελλόμενον πρὸς οἰκεῖον ἢ φίλον.

ποδόσταμο, τὸ = ἡ προέκτασις τῆς τρόπιδος κατὰ τὸ πρῳραῖον καὶ πρυμναῖον αὐτῆς ἄκρον.

ποδοτσέφαλα, τὰ (⟨ποδοκέφαλα) = οἱ πόδες καὶ ἡ κεφαλὴ ὁμοῦ.

'πυθαμ-μός, ὁ = ὁ θάνατος: φρ. *'έν ἔσει 'ποθαμμὸ* (δὲν ἀποθνήσκει).

'ποθέτθω (⟨ποθέτ-τω) = ἀποθέτω, καταθέτω τι.

'ποκλάμι, τὸ (⟨πλοκάμι) = ὁ πλόκαμος.

'ποκορdίντζω (⟨ἀποκορδίζω), συνήθ. τὸ μέσ. *'ποκορdίντζομαι* = ἀνατανύομαι.

'ποκοτθῶ (⟨ἀποκοτ-τῶ) = ἀποτολμῶ.

'ποκριών-νω (⟨ἀποκρεώνω) = ἀποκρεύω.

'πολάμνω (ἀπὸ + ἐλαύνω): ἐν τῇ φρ. *'πολάσα ν-dὰ ντζὰ* = τὰ ζῷα διῆλθον τὴν περίοδον ὀργασμοῦ.

πολdύχρονος -η -ο (⟨πολ-λύχρονος)=πολυχρόνιος.

'πολημένω (ἀπὸ + ἀνημένω) = ἀναμένω.

πολιτεύκομαι (⟨πολιτεύομαι) = ἐκπολιτίζομαι: φρ. *οὔλτομ bολιτεύντζεται μbζὸν ὁ κόσμος* (ὁλονὲν ἐκπολιτίζεται πλέον ὁ κόσμος).

---

1. Καὶ ἐν Χάλκῃ. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀν., σελ. 116. 'Εν Κάτω 'Ιταλίᾳ *πλάστριγγα* ἀλλὰ μὲ διάφορον σημασίαν. (Βλ. *Rolhfs*, Etymolog. Wörterb., n° 1723).

2. 'Εν Κῷ καὶ Χάλκῃ: *πλαστρίγγι*. 'Εν Ρόδῳ: *πλαστρούνγι*. Βλ. *Α. Tsopanakis*, Phonétique, σελ. 103.

'πολοοῦμαι (ἀπολογοῦμαι) = ἀποκρίνομαι: φρ. *'πολοήθη ντζ' εἶπε ν-dου* (ἀπεκρίθη καὶ τοῦ εἶπε).

πολτυγόνατος, ὁ (⟨πολ-λυγόνατος) = τὸ πολυγόνατον, φυτὸν τῆς οἰκογ. τῶν λειριοειδῶν.

πολτοπραξοῦ, ἡ (⟨πολ-λοπραξοῦ) = ἡ πολυπράγμων γυνή.

πολτυέλεος, ὁ (⟨πολ-λυέλεος) = ὁ πολυέλεος τῆς ἐκκλησίας.

ποvdίκαλτος, ὁ (⟨ποvdίκαλ-λος) = μεγεθυν. τοῦ *ποντικός*.

ποvdικός, ὁ = 1) ὁ μῦς· 2) ὁ τένων μῦς τοῦ βραχίονος.

πορiξιμνiὸς - *ὰ* - *ὸ* = ὁ ἀπορρίψιμος, ὁ ἀποβλητέος.

πορόπετρα, ἡ = ὁ πορώδης λίθος.

πορπατῶ = περιπατῶ.

Πορταΐτιτσα, ἡ (⟨Πορταΐτισ-σα) = ὁ παρὰ τὴν πύλην τοῦ φρουρίου ναὸς τῆς Παναγίας.

πορτοκάλτι, τὸ (⟨πορτοκάλ-λι) = τὸ πορτοκάλ-λιον.

πορτοκαλτσά, ἡ (⟨πορτοκαλ-λiὰ) = ἡ πορτοκαλλέα.

'ποσαιρετῶ = ἀποχαιρετῶ.

'ποσερίντζω = ἀποχερίζω, χειρονομῶ.

'ποσπέρι, τὸ (⟨ἀποσπέρι) = ἡ ἑσπερίς.

'ποσπερίτης, ὁ = ὁ ἀστὴρ ἀποσπερίτης.

'ποσπέρνω = ἀποσπείρω, τελειώνω τὴν σποράν.

'ποσύρνω[1] = ἀποσύρω, ἐπὶ ἄρτων: φρ. *'ποσύρα ν-dὰ ψωμνiὰ* (ἐψήθησαν).

'πόσυρτος - *η* - *ο*[1] (⟨ἀπόσυρτος -η -ον) = ἐπὶ ἄρτου, ὁ ἄψητος.

'ποστσελτητό, τὸ (⟨ἀποσκελ-λητὸν) = ὁ κοινὸς τρόπος ἱππασίας, μὲ τὰ σκέλη ἀνοικτὰ καὶ τοὺς πόδας ἑκατέρωθεν τοῦ σάγματος

ποτίντζω = ποτίζω.

'ποτσοιμίντζω = ἀποκοιμίζω.

πούγετι = ἐπίρρ. οὐδαμοῦ.

πούγκα, ἡ = 1) ὁ θύλακος. 2) γλύκισμα ἐκ νωποῦ τυροῦ, ᾠοῦ, σακχάρεως ἐντὸς φύλλου ζύμης διπλωμένου εἰς σχῆμα θυλάκου.

Πούλαρης, ὁ = τοπων.

Πουλαρζανὸς - *ὴ* - *ὸ* = ὁ διαμένων εἰς Πούλαρην.

πουλdακᾶνος, ὁ (⟨πουλ-λακᾶνος) = μεγεθυν. τοῦ οὐσ. *πουλτὶ* (πουλ-λί).

πουλτάδα, ἡ (⟨πουλ-λάδα) = ἡ ὄρνις, πρὶν ἀρχίσῃ νὰ γεννᾷ.

πουλτί, τὸ = τὸ πουλ-λί.

πουλτάρτζα, τὰ (⟨πουλ-λάρια) = τὰ ᾠά, τὰ ὁποῖα ἐπωάζει ἡ κλῶσσα.

'ποφάει, τό = τὸ ἀποφάγει.

ποῦμα, τὸ = τὸ πῶμα.

πουvdαρέλτι, τὸ (⟨πουνταρέλ-λι) = ἡ περόνη (τὸ 'Ιταλ. punteruolo).

πουρκός, ὁ (⟨ὑπουργὸς) = ὁ βοηθὸς τοῦ κτίστου.

'ποφουμίντζω (⟨ἀποφημίζω) = ἀποδοκιμάζω. Τὸ μέσ. ἀπογοητεύομαι.

'πόψε = ἀπόψε.

πραγκαρόλτα, ἡ (⟨πραγκαρόλ-λα) = εἶδος καθετῆς, δι' ἧς ἁλιεύουν ὀκταπόδια καὶ καλαμάρια.

πραγκός, ὁ = ξύλινος κοντὸς φέρων ἄγκιστρον κατὰ τὸ ἄκρον καὶ χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν ἁλιείαν τῆς μύραιναις.

πραμάτσα, ἡ = ἡ πραμάτεια.

πρασινάδα,[2] ἡ = ἰχθὺς πρασίνου χρώματος,

1. 'Εν Κῷ, Χάλκῃ κ. ἀ.: *ποσύρω*, *ἀπόσυρτος*. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, τὸ ἰδίωμα Χάλκης, σελ. 98 ὑποσημ. 1.

2. 'Εν Ἄνδρῳ: *πρασινάλα*.

ὅμοιος πρὸς τὸν γύλλον.

πραχτῖνα, ἡ = βλ. *πολτοπραξοῦ.*

πρικορόδικο, τὸ = τὸ πικροράδικον.

προβατθούρι, τὸ (<προβατ-τούρι) = ποίμνιον συγκείμενον ἐκ προβάτων.

προβυντζάν-νω (<προβυζάνω) = βοηθῶ τὸ τὸ νεογέννητον πρόβατον διὰ νὰ θηλάσῃ.

προλαλά, ἡ = ἡ προμάμμη.

προντζύμι, τὸ = τὸ προζύμι.

πρόοδος, ὁ = ἡ πρόοδος: φρ. *παιδὶ ν-doῦ προόδου.*

προπάππους, ὁ = ὁ προπάπ-πος.

πρόπολι, ἡ = ἡ πρόπολις, ἡ κολ-λώδης οὐσία δι' ἧς αἱ μέλισσαι χρίουν ἐσωτερικῶς καὶ φράσσουν τὰς κυψέλας των.

προσάνδι, τὸ = τὸ ἐμπρόσθιον ἀντίον τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστοῦ. Πβ. *πισάνδι.*

προσαπόκο ἐπίρρ.=περίπου (τὸ Ἰταλ. presso a poco).

προσβόλι, τὸ = ἡ κενὴ κυψέλη ἡ τοποθετουμένη πλησίον ἄλλης, τῆς ὁποίας τὸ σμῆνος μέλλει νὰ διαιρεθῇ, ὡς ὑπεραυξηθέν.

προστσέφαλο, τὸ = τὸ προσκέφαλον.

προστσυνῶ = προσκυνῶ.

προτιμή, ἡ = ἡ τιμή, ἡ προτίμησις.

προῦκα, ἡ = ἡ προίξ.

προφηδζά, ἡ = ἡ προφητεία.

πρυμνιός - ά - ό = πρυμναῖος.

πρωμάρνι, τὸ = τὸ πρωΐμως γεννηθὲν ἀρνίον.

πρωμοβρόσα, τὰ (<πρωϊμοβρόχια)=τὰ πρωτοβρόχια.

πρωτόγονος, ὁ = τὸ πρωτόπαιδον.

πρωτόσμαρο, τὸ = τὸ πρῶτον ἐκ τῆς κυψέλης ἀποσχιζόμενον σμῆνος μελισσῶν.

πσάν-νω = πιάνω.

πυδτζά, ἡ = ἡ πυτία.

πυκνών-νομαι = ἔχω καταρροήν.

πυρίντζω (<πυρίζω) = ἐπὶ φούρνου, ἔχω τὴν ἀπαιτουμένην θερμότητα πρὸς ἕψησιν ἄρτων: φρ. *πύρισεν ὁ φοῦρνος.*

πύρκος, ὁ = ὁ πύργος.

πφάλτα, ἡ[1] (<π-πάλ-λα) = τὸ πεπλατυσμένον ἄκρον τῆς κώπης τὸ βυθιζόμενον εἰς τὸ ὕδωρ (ἐκ τοῦ Ἰταλ. pala: βλ. Λεξικ. Zingarelli). Ἄλλως ὁ *Α. Τσοπανάκης* (Τὸ ἰδίωμα τῆς Χάλκης, σελ. 98).

πωρνό, τὸ = τὸ πρωϊνόν, ἡ πρωΐα.

Ρ

ραντζατσί, τὸ = τὸ ροζακί, εἶδος σταφυλῆς.

ραΐντζω (<ραγίζω).

ραίνω = 1) ραντίζω. 2) Μέσ. σκορπίζομαι, πλανῶμαι: φρ. *ἐράναν οἱ jἀθρῶποι 's τὰ βουνά.*

ρανδίντζω = ραντίζω.

ράππη, ἡ (<ράπ-πη) = τὸ ἀπομεῖναν στέλεχος τοῦ θερισθέντος σίτου ἢ κριθῆς. (Πβ. Ἡσύχ.: *ράπα· τὴν καλάμην καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ αὐλοῦντας*).

ράσι, ἡ = ἡ ράχις.

ρασιδοκόκχαλο, τὸ (<ραχιδοκόκ-καλο) = ἡ σπονδυλικὴ στήλη.

ρασόβρακα, ἡ = περισκελὶς ἐκ μαλλίνου ἐγχωρίου ὑφάσματος, τὴν ὁποίαν φέρουν οἱ ποιμένες, ὅταν ἀμέλγωσι, διὰ νὰ προφυλάσσουν τὰ ἐνδύματά των ἀπὸ τὸν ρύπον τοῦ ἐρίου τῶν προβάτων.

ρέομαι = ὀρέγομαι, ἐπιθυμῶ, ἀγαπῶ: φρ. *ὁ γαμβρὸς ἐρέετο ν-dὴμ πετθερά.*

ρείτσι, τὸ (<ρείκι) = ἡ ἐρείκη (θάμνος).

ρεμόνι, τὸ = κόσκινον μεγαλύτερον τοῦ συνήθους διὰ τοῦ ὁποίου κοσκινίζουν τὸν

1. Ἐν Χάλκῃ: *μπάλλα.* Βλ. *Α. Τσοπανάκη,* τὸ ἰδίωμα Χάλκης, σελ. 98.

καρπὸν διὰ νὰ καθαρίσουν αὐτὸν ἀπὸ τὰ σκύβαλα καὶ ἄλλας ἀκαθαρσίας· (τὸ ἀλλαχοῦ δερμόνι).

ρεμονίντζω = ρεμονίζω, κοσκινίζω.

ρεμπέλτι, τὸ (<ρεμπέλ-λι) = ἡ ὀκνηρία.

ρεμπελτεύκω (<ρεμπελ-λεύω) = εἶμαι ὀκνηρός.

ρεσπέρης, ὁ = ὁ γεωργός.

'ρέχω = ἀρέσω.

ρῖνα, ἡ = εἶδος ἰχθύος.

ρίντζα, ἡ = ἡ ρίζα.

ριντζάφτι, τὸ (<ριζάφτι) = ἡ ρίζα τοῦ ὠτός, ἡ βάσις τοῦ πτερυγίου.

ριντζικό, τὸ = τὸ ριζικόν.

ριξάρικος - τσα - ο = ἐπὶ αἰγοπροβάτων, τὸ ζῷον, τὸ ὁποῖον ἀποβάλλει τὸ ἔμβρυον: φρ. *ριξάρικο ντζῶ*.

ριξάντζω (<ριξάζω) = ἐπὶ ζώων κυοφορούντων, ἀποβάλ-λω.

ριξῶ = βλ. *ριξάντζω*.

ρίππα, ἡ (<ρίπ-πα) = ἡ σανὶς ἡ κλείουσα τὴν προσθίαν ὄψιν τῆς ξυλίνης κυλινδρικῆς κυψέλης (τὸ ἀρχ. *ῥὶψ - ῥιπός*).

Ρίχτες, οἱ = τοπων. κατωφερὴς τοποθεσία.

ριφάδι, τὸ = τὸ θῆλυ ἐρίφιον.

ρογό, τὸ = τὸ ὑπόγειον.

ροδιτσά, ἡ (<ραδικιὰ) = τὸ φυτὸν τοῦ ραδικιοῦ.

ροδίτσι, τὸ = τὸ ραδίκι, ὁ βλαστὸς τοῦ ραδικιοῦ.

ροδτζὰ (<ροδεά), ἡ = ἡ ροδῆ.

ροδόσταμο, τὸ = τὸ ροδόσταγμα.

ροζονάρω = γλυκομιλῶ, γλυκοκουβεντιάζω. (τὸ 'Ιταλ. ragionare).

ρόκχα, ἡ (<ρόκ-κα) = ἡ ἠλακάτη.

ροκχάνα, ἡ (<ροκ-κάνα) = σχοινίον μήκους 0,30 μ. προσηρτημένον ἐπὶ ζώνης καὶ φέρον εἰς τὸ ἄκρον κόμβον. Χρησιμοποιοῦν αὐτὸ οἱ ἁλιεῖς διὰ νὰ σύρουν τὴν "τράταν".

ρονοδίτσης, ὁ = ὁ εἰρηνοδίκης.

ρόντζος, ὁ = ὁ ρόζος.[1]

ροπή, ἡ = ἡ ἀσθένεια.

ρουμπί, τὸ = εἶδος κουδουνίου ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὰ αἰγοπρόβατα.

ρουμπῖνα, ἡ = ἡ κλέπτουσα: φρ. *κλεφτῖνα, ρουμπῖνα*.

ρουτθούνι, τὸ (<ρουθ-θούνι) = ὁ ρώθων.

Ρουτσία, ἡ = ἡ Ρωσσία.

ρουτσούνι, τὸ = ἡ ἐξοχή, τὸ ἐξέχον μέρος.

'ρωτοχτυποῦμαι (<ἐρωτοκτυποῦμαι) = ἐρωτεύομαι παραφόρως.

'ρωτῶ = ἐρωτῶ.

Σ

σαιρέτισμα, τό· συνήθ. κατὰ πληθυν.

σαιρετίσματα, τὰ = τὰ χαιρετίσματα.

σαιρετισμός, ὁ = ὁ χαιρετισμός.

σαιρετῶ = χαιρετῶ.

σακχάτσι, τὸ (<σακ-κάκι) = ὁ βραχὺς ἀνδρικὸς ἐπενδύτης.

σακχούλτα, ἡ (<σακ-κούλ-λα) = ὁ σάκκος.

σαλαμάστρα, ἡ = τὸ σχοινίον τὸ συγκρατοῦν τὴν κώπην ἐπὶ τοῦ σκαρμοῦ.

σαξί, τὸ = τὸ ξύλινον δοχεῖον διὰ τοῦ ὁποίου μεταφέρουν οἱ κτίσται τὴν λάσπην ἢ τὸ ἀμμοκονίαμα (τὸ Τουρκ. saksi).

σάουνο, τὸ = τὸ σαγόνιον.[2]

σαπουνερό, τὸ = τὸ δοχεῖον ἐν τῷ ὁποίῳ διαλύουν τὸν σάπωνα διὰ πλύσιν.

σάρπα, ἡ = εἶδος ἰχθύος (σάλπη).

---

1. Κατὰ *Γ. Χατζιδάκην* ἐκ τῶν *ρίζα + ὄζος*. Βλ. ἐν 'Αθηνᾶς 29 (1917), σελ. 212.
2. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ Β, σελ. 341.

σάρτος, ὁ = τὸ πήδημα (τὸ Ἰταλ. salto).
σατσί, τὸ = τὸ σακκίον.
σβῶ = σβήνω (μεταβ. καὶ ἀμετβ.): φρ. *σβῶ τὸ φῶς. σβᾷ τὸ φῶς.* -
σελιδονόψαρο, τὸ = τὸ χελιδονόψαρο.
σελιδόνα, ἡ (⟨χελιδόνα) = τεμάχιον σιδήρου σχήματος διπλοῦ πελέκεως στερεούμενον εἰς τὸ κέντρον τῆς ἄνω πέτρας τοῦ μύλου.
σειμῶνας, ὁ = ὁ χειμῶνας.
σειμων-νιάντζει = χειμωνιάζει.
σεν-νιάλτο, τὸ (⟨σεν-νιάλ-λο) = 1) τὸ σημεῖον. 2) τὸ ἡμιαναπεπταμένον ἱστίον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἀνεμομύλου, τὸ σημαῖνον ἔλλειψιν ἀλεσμάτων. (τὸ Ἰταλ. segnale).
σεντούτσι, τὸ = τὸ σεντούκι.
σέλτα, ἡ (⟨σέλ-λα) = τὸ ἐφίππιον. (τὸ Ἰταλ. sella).
σελτζὸς - *ὰ* - *ὸ* (⟨χελ-λιὸς) = ὁ χελιδονιός, ὁ ἔχων χρωματισμὸν χελιδόνος.
σέρα, ἡ (⟨χέρα) = ἡ χείρ.
σεράγδαρτο, τὸ = ἡ σιδηράδρακτος.
σεράνδα = τεσσαράκοντα.
σερζά, ἡ (⟨χερμὰ) = τὸ χειρόβολον.
σέρι, τὸ = τὸ χέρι.
σέριτσο, τὸ = τὸ χέρσον.
σερνικὸς - *τσὰ* - *ὸ* = ἀρσενικὸς - ἡ - ὸν.
σερολάβι, τὸ[1] (⟨χερολάβι) = ἡ χειρολαβή, ἡ ἐχέτλη τοῦ ἀρότρου.
σερόμυλος, ὁ = ὁ χειρόμυλος.
σερομυλίντζω (⟨χειρομυλίζω) = ἀλέθω εἰς τὸν χειρόμυλον.
σερούλτι, τὸ (⟨χερούλ-λι) = ἡ λαβή.
σεφᾶς, ὁ = ὁ σοφᾶς. (τὸ Τουρκ. sofa).
σηκών-νω = σηκώνω.
σήμαντρο, τὸ = τὸ σήμαντρον.
σήμ-μερι = σήμερον.
σήνα, ἡ = ἡ χήνα.
σιανάτσι, τὸ = ἡ ριπὴ ἀνέμου.
σιάρω = ναυτ. ὅρος· ἀναχαιτίζω τὴν ταχύτητα τῆς λέμβου, σταματῶ τὴν λέμβον.
σιδομνιά, ἡ (ἰσοδομία) = εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κτιστῶν ἡ εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος οἰκοδόμησις τοῦ κτιρίου ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν: φρ. *τελειώσαμε ν-δὴσ σιδομνιά.*
σιδεροτσέφαλος - *η* - *ο* (⟨σιδεροκέφαλος) = εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ποιμένων, ὁ παραμένων ἀριθμητικῶς ἀμείωτος: φρ. *πῆρε ν-δὸ μανδρὶ σιδεροτσέφαλο* = ἀνέλαβε τὸ ποίμνιον μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν προβάτων.
σιλιδόνα, ἡ = βλ. *σελιδόνα.*
σίλτζα = χίλια.
σιλτζάδα, ἡ (⟨χιλ-λιάδα) = ἡ χιλιάς.
σιμόσκαλο, τὸ = εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κτιστῶν, ἡ πέτρα ἡ κτιζομένη ἀντιστοίχως πρὸς τὸ *ἀγκωνάρι* (βλ. λ.), ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ τοίχου.
σιν-νιάλτο, τὸ = βλ. *σενιάλτο.*
σιτσαίνομαι = σιχαίνομαι.
σκάλεθρο, τὸ = τὸ παρὰ Πολυδεύκει (Ὀνομαστ. VII, 22) *σκάλεθρον*, σιδηρᾶ ράβδος δι' ἧς σύρουν πρὸς τὰ ἔξω τοὺς ἄνθρακας ἀπὸ τὸν πυρακτωθέντα φοῦρνον.
σκαλτί, τὸ (⟨σκαλ-λὶ) = ἡ βαθμὶς κλίμακος.
σκαλωσά, ἡ = τὸ ὑπὸ τῶν κτιστῶν χρησιμοποιούμενον ξύλινον ἰκρίωμα.
σκάμνιος, ὁ = τὸ σκαμνίον.
σκανδαλίντζω = σκανδαλίζω, ἐνοχλῶ.

---

1. Ἐν Κῷ: *σειρολάϊ* τό. Ἐν Ρόδῳ καὶ Χάλκῃ *χερόλαη*. Βλ. *A. Τsopanakis*, Phonétique, σελ. 16, τὸ Ἰδίωμα Χάλκης, σελ. 112.

σκαρμός, ὁ = ὁ σκαλμὸς ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσαρμόζεται ἡ κώπη.

σκαφιδτζάντζω (< σκαφιδιάζω) = εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ποιμένων, χύνω τὸ γάλα ἐντὸς σκαφιδίων.

σκλαβούνι, τὸ = ὁ μεγάλος σουγιᾶς.

σκοδζά, ἡ (< σκοτιὰ) = ἡ σκοτοδίνη.

σκολάδα, ἡ (<σχολάδα) = ἡ προβατῖνα τῆς ὁποίας ἐψόφησε τὸ ἀρνίον.

σκολαδεύκω = ἐπὶ αἰγοπροβάτων, γίνομαι *σκολάδα*. Βλ. λ.

σκολόβραδο, τὸ = τὸ βράδυ τῆς προτεραίας ἑορτῆς.

σκολτζάτικος - τσα - ο (<σχολ-λιάτικος) = ὁ σχολινὸς -ὴ -ὸν.

σκολτζό, τὸ (<σχολ-λειὸ) = τὸ σχολεῖον.

σκόνδο, τὸ = ἡ ἔκπτωσις (τὸ Ἰταλ. sconto).

σκορδοτσέρα, ἡ (<σκορδοκέρα) = ἡ ἔχουσα μικρὰ κέρατα αἴξ.

σκορπῖνα, ἡ = ὁ θῆλυς σκορπίος.

σκορπσός, ὁ = ὁ σκορπίος (ἰχθύς).

σκότθα, ἡ (<σκότ-τα) = τὸ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἱστίου λέμβου προσδεδεμένον σχοινίον, τὸ ρυθμίζον τὴν κόλπωσιν αὐτοῦ (τὸ Ἰταλ. scotta).

σκοτών-νω = σκοτώνω.

σκουλαρικᾶτος - η - ο = ἐπὶ αἰγοπροβάτων, ὁ ἔχων *σκουλαρίκια*. Βλ. *σκουλαρίτσι*.

σκουλαρίτσι, τὸ (<σκουλαρίκι) = τὸ ἐνώτιον (τὸ μεσν. σχολαρίκιον).

σκοῦλdος, ὁ (<σκοῦλ-λος) = εἶδος χόρτου.

σκουλτάφτης - α - ικο (<σκουλ-λάφτης) = ὁ ἔχων μεγάλα κλίνοντα ὦτα.

σκουρζά, ἡ (<σκουριὰ) = ἡ σκωρία.

σκούφσα, ἡ = ἡ σκούφια, κάλυμμα τῆς κεφαλῆς.

σκρίνο, τὸ = ἔπιπλον, τὸ ἄλλως *κομμὸ* λεγόμενον (τὸ Ἰταλ. scrigno).

σμαρίδα, ἡ = ἡ σμαρίς.

σμίω = *σμίγω*.

σμύρνα ἢ *σμύναιρα* ἢ *σμύναιρη* = ὁ ἰχθὺς μύραινα.

σοιρινό, τὸ = τὸ χοίρειον κρέας.

σοιροβοσκός, ὁ = ὁ χοιροβοσκός.

σοῖρος, ὁ = ὁ χοῖρος.

σοιροσφάϊ, τὸ (<χοιροσφάγι) = ἡ σφαγὴ τοῦ χοίρου: φρ. *'ς τὴν ἐποσὴ ν-dῶ σοιροσφαγιῶ*.

σομάρι, τὸ = τὸ σάγμα.

σόνι, τὸ (<χιόνι) = ἡ χιών.

σορότθο, τὸ (<σορότ-το) = τὸ κηρωτὸν ἔμπλαστρον (τὸ Ἰταλ. cerotto).

σουλούβαρδος, ὁ 1) ἰχθὺς ἔχων μεγάλο στόμα καὶ κοιλίαν. 2) ἐμπαικτικῶς, ὁ ἔχων μεγάλα χείλη καὶ κοιλίαν.

σουλουdράνι, τὸ = τὸ ρέον ὕδωρ πηγῆς. Ἡ λ. καὶ ὡς τοπων.

σουλουdρανίντζω = ρέω ὡς *σουλουdράνι*.

σοῦμα, ἡ = τὸ ἐκ πρώτης ἀποστάξεως οἰνόπνευμα.

σουπdά, ἡ (<σουπιὰ) = ἡ σηπία.

σουρέλτο, τὸ (< σουρέλ-λο) = ἡ περισκελίς.

σουρναυλάτσι, τὸ = μικρὸς σύραυλος, συραυλάκι.

σουρτοῦκο, τὸ = βραχὺς ἀνδρικὸς ἐπενδύτης.

σουσούμι, τὸ· συνήθ. κατὰ πληθυν. *σουσούμια*, τὰ = τὰ χαρακτηριστικὰ (σύσημον;).

σουσουμιάντζω = 1) παρομοιάζω, 2) σχολιάζω.

σοφίντζω, συνήθ. κατὰ γ' ἑνικ.: φρ. *σοφίντζει ὁ παππᾶς* = λέγει τὸ "σοφία, ὀρθοί...".

σούφουνας, ὁ = ὁ σίφων.

σπανάτσι, τὸ = τὸ σπανάκι.

σπάος, ὁ = ὁ σπάγγος (τὸ Ἰταλ. spago).

σπαρκών-νω (< σπαργώνω) = σπαργῶ, ἐ-

ξογκοῦμαι φρ.: *τὸ μαστάρι ν-δῆς κατσίκας εἶναι σπαρκωμένο.*

σπαρτό, τό· συνήθ. κατὰ πληθυν. *σπαρτὰ τὰ* = τὰ ἐσπαρμένα δημητριακά.

σπερίντζω = ἑσπερίζω, τελῶ τὸν ἑσπερινόν: φρ. *ὁ παππᾶς σπερίντζει.*

σπηλτζά, ἡ (<σπηλ-λαιὰ) = τὸ σπήλαιον.

σπίταρος, ὁ = μεγεθυν. τοῦ οὐσ. σπίτι.

σταβάδι, τὸ = ὁ ἱστοβοεὺς τοῦ ἀρότρου.

σταβέντου = ἐπίρρ. ναυτ. ὅρος, ὑπὸ τὸν ἄνεμον (τὸ Ἰταλ. sottovento).

σταθώρι, τὸ = φυτὸν τοῦ γένους τῶν ἀμαραντωδῶν.

στάκα, ἡ [1] = ἡ σιτάκα, ἔδεσμα ἐκ γάλακτος καὶ ἀλεύρου.

σταλίντζω (< σταλίζω) = ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ποιμένων, μένω ὑπὸ σκιάν.

στάλος, ὁ = 1) ὁ τόπος ἔνθα σταλίζουν τὰ αἰγοπρόβατα. 2) τὸ σταλίζειν.

σταναρζά, ἡ = ἡ θημωνία.

στάντζω = στάζω: φρ. *τὰ ροῦχα στάντζου.*

στάσυ, τὸ = 1) ὁ στάχυς 2) τὸ φυτὸν κριθῆς ἢ σίτου ἐν τῷ συνόλῳ.

σταφύλδι, τὸ (< σταφύλ-λι) = ἡ σταφυλή.

σταχτή, ἡ = ἡ στακτή, ἡ *στάχτη.*

'στεροπόν-νια, τὰ = τὰ ὑστεροπόνια, αἱ ὕστεραι ὠδῖνες τοῦ τοκετοῦ.

στελτάρι, τὸ (< στελ-λάρι) = εἶδος σφραγῖδος προβάτων καθ' ἣν κόπτουν τὸ ἄκρον τοῦ ὠτὸς εἰς σχῆμα γωνίας καὶ τὸ οὖς φαίνεται δίχηλον (τὸ μετγν. οὐσ. στυλάριον).

στέλτω = στέλ-λω.

'στεράγια, τὰ = ἡ μετὰ τὸ κοινωνικὸν ἐμφάνισις τοῦ ἱερέως εἰς τὴν ὡραίαν πύλην κρατοῦντος τὰ ἅγια δῶρα καὶ ἐκφωνοῦντος τὸ "μετὰ φόβου Θεοῦ". Πβ. *Πρωτάγια.*

στερζά, ἡ (<στερεὰ) = ἡ ξηρά.

στοισίντζω = στοιχίζω.

στουππί, τὸ = τὸ στυπ-πίον.

στραβοστομνιάντζω (< στραβοστομιάζω) = στραβώνω τὸ στόμα.

στραγγούρι, τὸ = θάμνος ἀκανθώδης.

στραντζίντζω = στραγγίζω.

στρέφω = ἐπὶ σπαρτῶν, ὡριμάζω: φρ. *στρέφει τὸ σπαρτό.*

στρουμπί, τὸ = ὁ κόμβος (στρόμβος, -ίον).

στσειῶ = σείω.

στσέπη, ἡ = ἡ σκέπη.

στσεπάντζω = σκεπάζω.

στσεύκομαι = σκέπτομαι.

στσιαδᾶτο, τὸ = εἶδος κουδουνίου τῶν αἰγοπροβάτων.

στσιντεύκω = βασανίζω.

στσίντζω = σχίζω.

στσίσμα, τὸ (< σχίσμα) = ἡ σχισμή.

στσίρος, ὁ (< σκίρος) = ἡ ριπὴ ἀνέμου. Πβ. *σιανάτσι.*

στυλτών-νω (< στυλ-λώνω) = προσηλώνω: φρ. *στύλτωσε ν-δὰ μάθτσα του.*

συγκάθουρο, τό· συνηθέστ. κατὰ πληθυν.

συγκάθουρα, τὰ = τὰ ὑπολείμματα ἐκ τοῦ ψησίματος τοῦ βουτύρου, τὰ κατακάθια. [2]

συγκόμι, τό· συνήθ. κατὰ πληθυν.

συγκόμμια, τὰ = τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου (σύν + κόπτω).

συκοῦρι, τὸ (< συκογύρι) = ὁ συκεών.

συλτοὴ ἢ συλτόϊσι, ἡ = ἡ συλλογή, ἡ φροντίς.

συλτοΐντζομαι = συλ-λογίζομαι.

---

1. Ἐν Κρήτῃ: *σιτάκα.* Βλ. *Ξανθουδίδου* Ποιμενικὰ Κρήτης, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 5, σελ. 281.
2. Κατὰ *Α. Α. Παπαδόπουλον* ἐκ τοῦ *συν + κάθομαι.* Βλ. ἐν Ἀθηνᾶς 37 (1925), σελ. 213.

συλτόϊτσι, ἡ (< συλ-λόγισι)=ὁ συλλογισμός.

συλτούτρουο, τὸ (< συλ-λούτρουγο)=τὸ συλλείτουργον.

συμπάλτω (<συμπάλ-λω) = ἐπὶ πυρᾶς, ἀναρριπίζω: φρ. *συμπάλτω τὴφ φωδζά*.

συμπάλιστρο, τὸ =ὄργανον δι' οὗ συνδαυλίζομεν.

συμπλεάντζω (< συμπλεάζω) = βοηθῶ.

συνάσι, τὸ = τὸ συνάχι.

σύναυκα (< σύναυγα) = ἐπίρρ. κατὰ τὴν αὐγήν.

συναχών-νομαι = συναχώνομαι.

σύνdρομος - *η* - *ο* = ἔντρομος - ος - ον.

σύν-νυχτα = ἐπίρρ. νύκτωρ.

σύντεκνος - *συντέκνιτσα* (<συντέκνισ-σα) =ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ προσφωνούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου τοῦ τέκνου αὐτῶν.

σύρω = εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ὑφαντῶν, διάζομαι: φρ. *πά' νὰ σύρω τὸ παν-νί* = ὑπάγω νὰ διασθῶ τὸ πρὸς ὕφανσιν νῆμα.

συσταμονίντζω (< συσταμονίζω) = τακτοποιῶ, συμμορφώνω: φρ. *συσταμονισμένα λόγια* = λογικοὶ καὶ ὡραῖοι λόγοι.

συστένομαι = ἐντρέπομαι, συναισθάνομαι.

συτό, τὸ (< χυτὸ) = εἶδος κουδουνίου ἐκ χυτοῦ χαλκοῦ.

συτσά, ἡ = ἡ συκεά.

συφ-φέρο, τὸ = τὸ συμφέρον.

συφ-φέρω = συνέρχομαι ἐκ λιποθυμίας.

συχ-χώρτζο, τὸ = τὸ μνημόσυνον.

σφάτσελτο, τὸ = φάσκελ-λο.

σφατσελτών-νω = φασκελ-λώνω.

σφατσίδα, ἡ (<φακίδα) = αἴξ μὲ λευκὸν τρίχωμα καὶ κατεσπαρμένας κηλῖδας.

σφάντζω = σφάζω.

σφαχτό, τὸ = τὸ πρὸς σφαγὴν ζῶον, τὸ σφακτόν.

σφονdύλι, τὸ = ξύλινος σπόνδυλος προσαρμοζόμενος εἰς τὸ *ἀdράχτι*.

Τ

ταή, ἡ = 1) ἐπὶ ζώων, τροφή. τὸ (μεσν. ταὴ < ταγή). 2) τὸ μετὰ τὸν θερισμὸν ἀπομένον ἐν τῷ ἀγρῷ στέλεχος τῶν δημητριακῶν, χρησιμεῦον πρὸς βόσκησιν τῶν ποιμνίων.

ταΐντζω (< ταΐζω) = παρέχω εἰς τὰ ζῷα τροφὴν (ταγήν).

ταιριάντζω = ταιριάζω.

ταλοιπονὶς = ἐπίρρ. λοιπόν.

ταρασή, ἡ = ἡ ταραχή.

ταρασίντζομαι (< ταραχίζομαι) = ταράσσομαι.

ταράχτης, ὁ = τὸ ξύλον δι' οὗ ταράσσουν τὸ γάλα.

τασὰ (< ταχεὰ) = ἐπίρρ. αὔριον.

τασινή, ἡ (< ταχινὴ) = ἡ πρωΐα: φρ. *θἄρτω μνὰ ν-dασυνή*.

ταυρί, τὸ = ὁ μικρὸς ταῦρος.

τέdζος - *α* - *ο* (< τέτοιος - α - ο) = τοιοῦτος - αύτη - ον.

τετροβραδὺς ἐπίρρ. = κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Τετάρτης.

τετσαροβύνζα, ἡ (<τεσ-σαροβύζα) = ἐπὶ αἰγοπροβάτων, ἡ ἔχουσα δύο θηλὰς εἰς ἕκαστον μαστόν.

τέτσερα (<τέσ-σερα) = τέσσαρα.

τζάρα, ἡ = ὁ πίθος.

τηανίτης, ὁ = ὁ τηγανίτης (γλύκισμα).

τθαμάντζω = θαυμάζω.

τθελτζά, ἡ (θ-θελ-λεμὰ) = ἡ θηλεμά, δεσμὸς ἐκ κλωστῆς ἢ σχοινίου. 2) ἡ κομβιοδόχη.

τθεραπεμένα ἐπίρρ. = ἀφθόνως.

τθίδα, ἡ (< θ-θίδα· βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. * *ἀρκευθίδα*) = τὸ δένδρον ἄρκευθος.

τθίρδος, τὸ = ἡ πλειοδοσία. Βλ. *τθιρdίντζω*.

τθιρδίντζω = πλειοδοτῶ. (ἐκ τοῦ ἀορ. τοῦ Τουρκ. ρήμ. attirmak, attirdim).

τθυμοῦμαι ἢ *ἀτθυμοῦμαι* = ἐνθυμοῦμαι.

τόπωμα, τὸ = βλ. *τοπών-νω*.

τοπών-νω = ὁδηγῶ τὸ ποίμνιον εἰς τὸν τόπον τῆς βοσκῆς.

τουδὰ ἐπίρ. = ἐκειδά.

τουλούππα, ἡ (< τουλούπ-πα) = ἡ τολύπη.

τουμπανᾶς, ὁ = κόσκινον ἐκ δέρματος, συνήθως αἰγείου, μὴ φέρον ὀπάς (τύμπανον).

τουρκάτσι, τὸ (< τουρκάκι) = μεταφ. τὸ ἀβάπτιστον βρέφος.

τράος, ὁ = ὁ τράγος.

τρασηλτζά, ἡ (<τραχηλ-λιὰ) = ἡ τραχηλιά.

τραούδι, τὸ = τὸ τραγούδι.

τραουδῶ = τραγουδῶ.

τραούλτα, ἡ (<τραούλ-λα) = ἡ μὴ ἔχουσα κέρατα αἴξ.

τράτθα, ἡ (< τράττα) = 1) τὸ σακκοειδὲς ἁλιευτικὸν δίκτυον. 2) συνεκδοχικῶς, τὸ κωπήλατον πλοιάριον τὸ ἁλιεῦον διὰ *τράτθας* (τὸ Ἰταλ. tratta).

τρέχουσα, ἡ = ἀσθένεια τῶν ἡμιόνων, καθ' ἣν διογκοῦται ἡ κοιλία τοῦ ἀσθενοῦς ζώου.

τριανδαφυλτζά, ἡ = ἡ τριανταφυλ-λιά.

τριανδάφυλτο, τὸ = τὸ τριαντάφυλ-λο.

τρζὰ = τρία.

τρισά, ἡ (< τριχιὰ) = ἡ κρησάρα.

τριτάρι, τὸ = τὸ σμῆνος μελισσῶν, τὸ ὁποῖον ἀποσχίζεται, τρίτον κατὰ σειρὰν, τοῦ ἀρχικοῦ σμήνους.

τρούλτη, ἡ (< τρούλ-λη) = ἡ κορυφή.

τρύος, τὸ (< τρύγος) = ὁ τρυγητός.

τρυῶ = τρυγῶ.

τσαγγρουναλτάτσι, τὸ (<τσαγγρουναλ-λάκι) = ἡ μικρὰ ἀμυχή.

τσαγγρουνίντζω (<τσαγκρουνίζω) = ἀμύσσω, τσουγγρανίζω.

τσαδέλτα, ἡ = ἡ σαρδέλ-λα.

τσαινούρτζος - α - ο = καινούργιος - α - ο.

τσαίω = καίω.

τσαλαντζά, ἡ (< τσαλαγγιὰ) = ἡ σαλαγγιά, ἁλιευτικὸν ὄργανον, τρία ἢ τέσσαρα ἄγκιστρα ἡνωμένα διὰ χυτοῦ μολύβδου.

τσαμπάλτι, τὸ (<τσαμπάλ-λι) = εἶδος κουδουνίου διὰ τὰ αἰγοπρόβατα.

τσατθίρα, ἡ (<τσατ-τίρα) = ἡ μεγάλη μάχαιρα τοῦ κρεοπώλου.

τσεῖνος - η - ο = ἐκεῖνος - η - ο.

τσελεμβάτη, ἡ = ἡ αἴξ, τῆς ὁποίας τὰ κέρατα εἶναι ἐστραμμένα εἰς τὰ ὀπίσω.

τσέλτα, ἡ (< κέλ-λα) = τὸ μεγάλον κελλίον.

τσελτί, τὸ = τὸ κελλί.[1]

τσέλτισμα, τὸ (<κέλ-λισμα) = βλ. *τσελτίντζω*.

τσελτίντζω (<κελ-λίζω) = ὁδηγῶ τὰ ζῶα εἰς τὸ *κελλὶ* (ἰδιαίτερον διαμέρισμα τῆς μάντρας).

τσένδης, ὁ (< κέντης) = τὸ σιδηροῦν κέντρον κατὰ τὸ ἄκρον ράβδου, δι' οὗ κεντοῦν τὰ ὑποζύγια.

τσένδι, τὸ (< κέντι) = βλ. *κένδης*.

τσενδρίντζω (< κεντρίζω) = κατὰ γ' ἑνικ. πρόσωπ. ἐπὶ ἀστέρων, ἀνατέλλω: φρ. *τσενδρίντζει ὁ ἥλτζος*.

τσενών-νω = κενῶ: φρ. *τσένωσε τὸ φαεῖ ν-νὰ φάμε*.

τσεραμίδι, τὸ (< κεραμίδι) = ἡ κέραμος.

τσέρασμα, τὸ = τὸ κέρασμα.

τσερατσᾶτος - η - ο (< κερατσᾶτος - η - ο) = ὁ ἔχων κέρατα: φρ. *τσερατσᾶτος τράος*.

τσερί, τὸ (< κερὶ) = τὸ κηρίον.

1. Καὶ ἐν Φολεγάνδρῳ: *τσελτί*.

τσερδαίνω (< κερδαίνω) = κερδίζω.
τσερδίντζω = κερδίζω.
τσέρδος, τὸ = τὸ κέρδος.
τσερνικοθήλυκο, τὸ = ἀρσενικοθήλυκον, τὸ ἑρμαφρόδιτον ζῷον.
Τσερντζατσή, ἡ = ἡ Κυριακή.
τσερνῶ = κερνῶ.
τσερουλτᾶς, ὁ (<κερουλ-λᾶς) = πλεκτὸν ἐκ βούρλων καλάθιον σχήματος κολούρου κώνου ἐν τῷ ὁποίῳ θέτουν νωπὸν τυρόν, διὰ νὰ στραγγίσῃ τὸ ὕδωρ. (ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ οὐσ. κηρός. Τοῦ *κερουλλᾶ* ἐγίνετο κατ' ἀρχὰς χρῆσις πρὸς ἀποστράγγισιν τοῦ μέλιτος ἐκ τῶν κηρηθρῶν). [1]
τσεφαλᾶς, ὁ = ὁ κεφαλᾶς, τὸ γνωστὸν ἀποδημητικὸν πτηνόν.
τσεφαλή, ἡ = ἡ κεφαλή.
τσεφάλι, τὸ = τὸ κεφάλι, ἡ κεφαλή.
τσεφαλοτύρι, τὸ = τὸ κεφαλοτύρι.
τσιαρᾶς, ὁ (< τσιγαρᾶς) = ὁ ἰχθὺς *λύχνος* προσονομαζόμενος οὕτω ὑπὸ τῶν ἁλιέων, διότι, ὅταν ἐμβάλωσιν εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ σιγάρον ἀνημμένον, φαίνεται ὅτι καπνίζει.
τσιάρο, τὸ = τὸ σιγάρον.
τσιράς, ὁ=τὸ *δαδί*. (τὸ Τουρκ. cira).
τσίλτα, ἡ (< τσίλ-λα) = ἡ διάρροια.
τσιλτῶ (< τσιλ-λῶ) = ἔχω διάρροιαν.
τσίτθα, ἡ (< τσίτ-τα) = τό θραῦσμα λίθου.
τσιτθών-νω (<τσιτ-τών-νω) = τεντώνω.
τσίτρινος -η -ο = κίτρινος -η -ον.
τσιτρολεμον-νιά, ἡ = ἡ κιτρολεμονέα.
τσιτρολέμονο, τὸ = τὸ κιτρολέμονο.
τσοιλτζά, ἡ (< κοιλ-λιὰ) = ἡ κοιλία.
τσοιλτζοδέτης, ὁ (<κοιλ-λιοδέτης) = δερματίνη λωρὶς τοῦ σάγματος περιβάλλουσα τὴν κοιλίαν τοῦ ὑποζυγίου.
τσοιμοῦμαι = κοιμοῦμαι.
τσοιτάντζω = κοιτάζω, βλέπω, ἀτενίζω.
τσοίτομαι (< κοίτομαι) = κοίτομαι, ἐν κοίτῃ εἰμί. [2]
τσουκχάλι, τὸ (<τσουκκάλι) καὶ *τσουκχάλτι*, (<τσουκ-κάλ-λι) = ἡ πηλίνη χύτρα.
τσούκουντζα, τὰ = τὰ στέμφυλα.
τσούλτικο, τὸ (< τσούλ-λικο) = τὸ πρόβατον τὸ ἔχον μικρὰ ὦτα.
τσουμούχα, ἡ = σπόγγος κατωτέρας ποιότητος. [3]
τσούν-να, ἡ = ἡ αἰχμὴ τοῦ ἀγκίστρου.
τσουτσέφαλο, τὸ = ὁ ἀτροφικὸς στάχυς κριθῆς ἢ σίτου.
τσουφραδάτσι, τὸ (<σουφραδάκι) = ὁ μικρὸς *τσουφρᾶς* (τὸ Τουρκ. *sofra*).
τσυηνητός, ὁ (< κυηνητὸς) = ὁ κυνηγητός, ἡ δίωξις.
τσυνηός, ὁ (< κυνηὸς) = ὁ κυνηγός.
τσυρά, ἡ = ἡ κυρά.
τσυράτσα, ἡ (< κυράτσα) = ἡ θεία.
τσύρης, ὁ = ὁ κύρης.
τσύριος, ὁ = ὁ κύριος.
τσύρτατας, ὁ (< κύρτατας) = ὁ ἀνάδοχος.
τσυτ̆άρι, τὸ (<κυτ-τάρι) = ὁ πλακοῦς, τὸ ὕστερον.
τσώβρακο, τὸ = τὸ ἐσώβρακον.
τσωκάρδι, τὸ (< ἐσωκάρδι) = τὸ γιλέκο. [4]
τσώπαν-νο, τὸ = τὸ ἐσώπαννον, τὸ παννίον μὲ τὸ ὁποῖον τυλίσσουν κατὰ πρῶτον τὸ βρέφος.
τσωπουκάμισο, τὸ = τὸ ἐσωποκάμισον.

---

1. Ἡ λ ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην μαρτυρεῖται ἐν Νάξῳ.
2. Βλ. *Α. Χατζῆν*, ἐν Ἀθηνᾶς 41 (1929), σελ. 208.
3. Ἐν Χάλκῃ: τσιμούχα. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, Τὸ Ἰδίωμα Χάλκης, σελ. 127.
4. Ἐν Θήρᾳ, Πάτμῳ κ. ἀ.: *σωκάρδι*.

τσώρουχο, τὸ = τὸ ἐσώρρουχον.

τσώσπιτο, τὸ = τὸ ἐσώσπιτον, τὸ ἰδιαίτερον χώρισμα τῆς οἰκίας, τὸ ὁποῖον ἔχει κρυφίαν εἴσοδον.

τσωτικά, τὰ = τὸ ἐντόσθια, τὰ *σωθικά*.

τυπάρι, τὸ = 1) ἡ "σφραγῖδα„ τῆς προσφορᾶς. 2) Τὸ τεμάχιον κηροῦ τὸ ἔχον τὸ σχῆμα τοῦ δοχείου ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπάγη.

τύπωσι, ἡ = τὸ πρόσφορον, ἐκ τῆς σφραγῖδος, τὴν ὁποίαν φέρει ἐπὶ τῆς ὄψεώς του.

τυράνιο, τὸ = ἡ τυραννία, τὸ ψυχικὸν ἄλγος: φρ. *ὦ βάσανα, ὦ τυράνια*.

τυροβόλι, τὸ = τὸ ἐκ βούρλων πλεκτὸν εἰς σχῆμα κυλίνδρου κλειστοῦ κατὰ τὸ ἓν ἄκρον, ἐν τῷ ὁποίῳ θέτουν τὸν νωπὸν τυρὸν πρὸς ἀποστράγγισιν.

τυρόπιτθα, ἡ = ἡ τυρόπιτ-τα.

τυρόσκαμνιος, ὁ=τὸ σκαμνὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου τοποθετοῦν τὰ τυροβόλια τὰ πλήρη νωποῦ τυροῦ πρὸς ἀποστράγγισιν.

τυσαίν-νει (< τυχαίν-νει) = τυγχάνει, συμπίπτει.

τύση, ἡ = ἡ τύχη.

τυφλομυῖα, ἡ = εἶδος παιδιᾶς καθ' ἣν εἷς ἐκ τῶν παίδων ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς κεκαλυμμένους προσπαθεῖ νὰ ψαύσῃ τοὺς πέριξ αὐτοῦ κινουμένους ἐν σιγῇ παῖδας.

Υ

ὑψέλη, τὸ = ἡ κυψέλη.

ὕστερο, τὸ = βλ. *τσυτζάρι*.

Φ

φαβατὶς -ιὰ -ὶ = ὁ ἔχων χρῶμα κίτρινον, τὸ χρῶμα τῆς φάβας.

φαβατοπαν νάδα, ἡ = ὁ ζωμὸς ἐκ φάβας μετὰ τεμαχίων ἄρτου. (φάβα + panata).

φάδι, τὸ = τὸ ὑφάδιον.

φαλαγγών-νω = ἐνσφηνοῦμαι: φρ. *ἐφαλάγγωσε ν-dò παιδὶ* (ἐνεσφηνώθη τὸ τικτόμενον βρέφος ἐν τῇ μήτρᾳ).

φανέλτα, ἡ = ἡ φανέλ-λα.

φαντὸς -ὴ -ὸ = ὑφαντὸς -ὴ -ό.

φαρμάτσι, τὸ = τὸ φαρμάκι.

φάρσα, ἡ = ὁ ἐκ σανίδων κλοιὸς ὁ περιβάλλων τὰς δύο πέτρας τοῦ μύλου.

φαρφουρένος -η -ο = ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ *φαρφουρὶ* (εἶδος πορσελάνης. Ἐκ τοῦ Ἀραβοτουρκ. fağfur).

φαστσά, ἡ (< φασκιὰ) = ἡ φασκιὰ (τὸ μεταγν. *φασκία*), λωρὶς ὀθόνης δι' ἧς σπαργανοῦται τὸ βρέφος.

φατσή, ἡ = ἡ φακῆ.

φεκάρι, τὸ (< θηκάρι) = τὸ μεσν. *θηκάριον* ἡ θήκη, ὁ κολεὸς μαχαίρας.

φελτός, ὁ = ὁ φελλός.

φελτούκα, ἡ (<φελ-λούκα) = ἡ μικρὰ λέμβος.

φέτι = ἐφέτος.

φεύκω = φεύγω.

φιλτότσος, ὁ (<φιλ-λότσος) = ὁ ἀναδεξιμιός [1] (τὸ Ἰταλ. figlioccio).

φκάλτω (< βγάλ-λω) = ἐκβάλλω.

Φκαντζέλιο, τὸ = τὸ Εὐαγγέλιον.

φκαριστῶ = εὐχαριστῶ.

φλασκούλης -α -ικο = ὁ παχύς, ὁ ἔχων ἐξοιδημένας τὰς παρειὰς ἐκ τοῦ πάχους (ὡς φλασκίον, ἐκ τοῦ λατιν. *flasca*).

Φλεάρις, ὁ = ὁ Φεβρουάριος.

---

1. Ἐν Κρήτῃ, Κύμῃ, Χίῳ, κ. ἀλλ. *φιλιότσος*.

φλέμος, ὁ = ἡ ἀγλὶς τοῦ σκόρδου, τοῦ πορτοκαλλίου κ.τ.τ.

φλεμόνι, τὸ (πνεμόνι) = ὁ πνεύμων.

φλεΐντζω (< φλεβίζω) = φλεβάζω, ἀναβρύω: παροιμ. ὁ *Φλεάρις τθ' ἄφ φλεΐση, καλοτσαιρινὰ μυρίντζει.*

φλουντζεύκω (< φλουζεύω) = προξενῶ εἴς τινα κακοτυχίαν (μουφλουζεύω, ὃ ἐκ τοῦ 'Αραβ. müflüs).

φλουσκούνι, τὸ = ὁ ἡδύοσμος (τὸ μεσν. φλισκούνιον).

φνιδζάντζομαι = αἰφνιδιάζομαι, ἐπὶ τῶν ἐξ ἀποτόμου κινήσεως ὑποστάντων θλάσιν τῶν μυῶν τῆς ὀσφύος.

φνιδζασμός, ὁ=ὁ αἰφνιδιασμός. Βλ. *φνιδζάντζομαι.*

φορεστσά, ἡ (< φορεσιὰ) = ἡ ἐνδυμασία.

φούα, ἡ = ἡ θερμότης, ὁ πυρετός.

φουγκράντζομαι-φουκροῦμαι (<ἀφακράζομαι) = τείνων τὸ οὖς ἀκούω προσεκτικῶς.

φουκάδα, ἡ = κηλὶς βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος, (πιθανῶς τὸ 'Ιταλ. *focato*).

φουκοντζιγρώτθα, ἡ (< φουκοζιχρώτα) = χρωματισμὸς τριχώματος αἰγός, ἧς ὁ ἕτερος τῶν χρωματισμῶν εἶναι βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος.

φουκόμερτη, ἡ = χρωματισμὸς αἰγὸς ἐχούσης λευκὸν τρίχωμα μετὰ *κηλίδων* βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος.

φουκὸς - *τσὴ* - *ὸ* = ὁ ἔχων χρῶμα τριχώματος βαθὺ ἐρυθρόν, ἐπὶ αἰγῶν.

φουρναρζά, ἡ (< φουρναριὰ) = ἡ σύζυγος τοῦ *φουρνάρη.*

φουσκολόος, ὁ (< φουσκολόγος): ἀσθένεια τοῦ σίτου.

φούχτα, ἡ = ἡ δράξ.[1]

φράτσω (<φράσ-σω) = φράσσω.

φρένιμος - *η* - *ο* = φρόνιμος - ον.

φρέσικος - *τσα* - *ο* = φρέσκος, νωπός - όν. (τὸ 'Ιταλ. fresco).

φροκαλτζά, ἡ (<φροκαλ-λιά)=τὸ σάρωθρον.

φρύανο, τὸ = τὸ φρύγανον.

φθάρι, τὸ = τὸ πτυάριον.

'φτακακόμοιρος - *α* - *ο* = ὁ ἑπτακακόμοιρος, ὁ πολὺ δυστυχής.

φτέν-νια, ἡ (< φτήν-νια) = ἡ εὐθηνία.

φτενὸς - *ἡ* - *ὸ* (< φτηνὸς - ἡ - ὸ) = ὁ 1) ὁ εὐθηνὸς 2) ὁ λεπτός.

φτενοχώραφο, τὸ = χωράφιον ἄγονον.

φτερνατσίντζομαι (<φτερνακίζομαι) = πταρνίζομαι.

φτερνάτσισμα, τὸ (<φτερνάκισμα)=τὸ πτάρνισμα.

φτσαίν-νω (< βγαίνω) = ἐκβαίνω ἐξέρχομαι.

φτώσα, ἡ = ἡ πτωχεία.

φτωχὸς - *σὰ* - *ὸ* = πτωχὸς - ἡ - όν.

φύλτο, τὸ = τὸ φύλ-λον.

φυλτάδα, ἡ (< φυλ-λάδα) = ἡ ροδοδάφνη.

φυράντζω (< φυράζω) = φυραίνω, μειοῦμαι κατ' ὄγκον ἢ βάρος.

φυρασά, ἡ (< φυρασιὰ) = ἡ φύρα, ἡ μείωσις ὄγκου ἢ βάρους.

φιτίλτι, τὸ = τὸ φιτίλ-λι, ἡ θρυαλλίς.

φωδζά, ἡ = ἡ φωτιά.

φώλτι, τὸ (<φώλ-λι) = τό φώλι, τὸ παραμένον ἐν τῇ φωλεᾷ τῶν ὀρνίθων ᾠόν.

Χ

χαβρίντζω (< χαβρίζω) = φαγκρίζω, δεικνύω ἀπειλητικῶς τοὺς ὀδόντας.

χαλατούρι, τὸ = εἰδικὴ πετονιὰ πρὸς ἁλιείαν τῆς μυραίνης.

χαλεπίδι, τὸ = τὸ ράπισμα.

χαλίτσι, τὸ = ὁ χάλιξ.

χαμωμιαλών-νω = μεγαλώνω κατά τι.

---

1. 'Εκ τοῦ *φουχτίζω* ὁ ἐκ τοῦ ἀρχ. *πυκτίζω*. Βλ. *Γ. Χατζιδ.* 'Εν 'Αθηνᾶς 43, 1931, σελ. 200.

χαμωπτέφτω (χάμω + πίπτω) = ἐπὶ κορασίδων, ὑπανδρεύομαι σύζυγον κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως.

χάν-νω = χάνω.

χαρανιά, ἡ=εἶδος κουδουνίου αἰγοπροβάτων.

χαρανί, τὸ = ὁ λέβης.

χαρατσίδα, ἡ (< χαρακίδα) = ἰχθὺς ὅμοιος πρὸς *σαργόν*, φέρων εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐρὰν μελανὴν λωρίδα.

χασάπης, ὁ = ὁ σφαγεύς, ὁ κρεοπώλης (τὸ Τουρκ. kasap).

χασαπσό, τὸ (< χασαπειό) = τὸ κρεοπωλεῖον

χασοφεγγαρζά, ἡ (<χασοφεγγαριά) = ἡ περίοδος τῆς τελευταίας φάσεως τῆς σελήνης: ᾄσμ.

τώρα 'ς τὴχ χασοφεγγαρζὰ
μοῦ κάν-νουσι ν-dὰ μάγια,
μήδε γιατρὸς μὲ γιατρικά,
μήδε παπᾶς μὲ τ' ἅγια.

χατίλι, τὸ = τὸ ὑπέρθυρον, τὸ τόξον τὸ ἄνωθεν τῆς θύρας ἢ τοῦ παραθύρου (τὸ Τουρκ. hatil).

Χινdίες, οἱ = αἱ Ἰνδίαι.

χλιὸς - ὰ - ὸ = χλιαρὸς - ὰ - όν.

χλωρή, ἡ = ἡ νωπὴ μυζήθρα.

χλωρό, τὸ = τὸ διὰ πυτίας πεπηγμένον γάλα πρὸς παρασκευὴν τυροῦ.

χλωρικό, τὸ = τὸ τυροβόλιον τὸ χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν *χλωρὴν* μυζήθραν.

χλωροφαΐα, ἡ (< χλωροφαγία) = ἡ χλωρὰ νομή.

χολιστσεύκομαι (<χολισκεύομαι) = χολιάζω, λυποῦμαι.

χολτζῶ ἢ *χολτσῶ* (< χολ-λιῶ) = λυποῦμαι.

χονdρολέθω (<χονδροαλέθω) = ἐπὶ μύλου, ἀλέθω τὸ ἄλευρον χονδρόν. Ἀντίθετ. *ψιλαλέθω*.

χόνdρος, ὁ = ἔδεσμα ἐκ σίτου χονδροαλεσμένου.

χορεύκω = χορεύω.

χόχλακας, ὁ (<κόχλακας) = ὁ μεγάλος χάλιξ.

χουχλάτσι, τὸ (<κοχλάκι) = ὁ μικρὸς χάλιξ.

χρειjάντζομαι = χρειάζομαι, ἔχω χρείαν.

χρηματεύκω (< χρηματεύω) = χρησιμεύω. (χρηματίζω + χρησιμεύω).

χριστβανὸς - ἡ = χριστιανὸς - ἡ.

χρουσάφι, τὸ = τὸ χρυσάφι.

χρουσομάνdηλο, τὸ = τὸ χρυσοῦν, τὸ μεταξωτὸν μανδήλι.

χρουσοσερᾶτος - η - ο (< χρυσοχερᾶτος -η - ον) = ὁ γενναιόδωρος.

χτήρζο, τὸ (χτήριο) = τὸ κτήριον.

χωρίντζω = χωρίζω.

χωρντζό, τὸ (< χωριό) = τὸ χωρίον.

Ψ

ψαλμῳδdζά, ἡ καὶ *ψαρμῳδdζά*, ἡ = ἡ ψαλμῳδία.

ψαράδικος - τσα - ο = ὁ ἔχων σχέσιν, ὁ ἀνήκων εἰς τὸν ψαρᾶν: φρ. *ψαράδιτσα βάρκα* = ἡ ἁλιευτικὴ λέμβος.

ψαρεύκω = ψαρεύω.

ψαρντζά, ἡ = ἡ ψαριά, ἡ πλουσία ἄγρα ἰχθύων: φρ. *σήμ-μερις εἴχαμε ψαρντζά*. Ἀντίθ. *ἀνεψαρντζά*.

ψαριτσή, ἡ (< ψαρικὴ) = τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ψαρᾶ.

ψαροβέλζα, ἡ (< ψαροχέλια) = χρωματισμὸς αἰγὸς ἐχούσης τρίχωμα φαιὸν καὶ περὶ τὴν κοιλίαν λευκόχρουν.

ψαροπούλτα, ἡ (< ψαροπούλ-λα) = ἡ ἁλιευτικὴ λέμβος. Πβ. *ψαράδιτσα*.

ψαρὸς - ἡ - ὸ = λευκόφαιος.

ψαροντζιγρώτθα, ἡ (< ψαροζιχρώτ-τα) = χρωματισμὸς αἰγὸς κατὰ τὸ ἥμισυ φαιᾶς καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον λευκῆς.

ψαροσφονdύλα, ἡ = χρωματισμὸς αἰγός. βλ. *ψαροντζιγρώτθα*.

ψῆλος, τὸ = τὸ ὕψος.

ψιλαλέθω = ἐπὶ μύλου, ἀλέθω λεπτὸν τὸ ἄλευρον. Ἀντίθ. *χονδρολέθω*.

ψιλοκούτσι, τὸ (< ψιλοκούκκι) = εἶδος μικροῦ κυάμου.

ψιλόρωο, τὸ (< ψιλόρωγο) = εἶδος σταφυλῆς μὲ μικρὰς στρογγύλας ρῶγας.

ψιλομελαχροινὸς - ἡ - ὸ = ὁ ἐλαφρῶς μελαχροινός.

ψιμάρνι, τὸ (< ὀψιμάρνι) = τὸ ὀψίμως γεννώμενον ἀρνίον.

ψίχα, ἡ = 1) Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἄρτου. 2) τὸ ἐσωτερικόν, τὸ φαγώσιμον τμῆμα τῶν ξηρῶν καρπῶν. φρ. *ἡ ψίχα τ' ἀμυγδάλου, τοῦ καρυδζοῦ*.

ψόμα, τὸ = τὸ ψεῦμα.

ψουν-νίντζω = ψωνίζω.

ψυσή, ἡ = ἡ ψυχή.

ψυσικό, τὸ (<ψυχικὸ) = ἡ φιλανθρωπικὴ πρᾶξις: φρ. *κάμε ἕνα ψυσικό*. 2) ὁ ἄρτος, τὸν ὁποῖον διαμοιράζουν ἕκαστον Σάββατον εἰς τοὺς πτωχούς, διὰ νὰ συγχωρήσουν τὰς ψυχὰς τῶν ἀποθανόντων.

ψυχομάχομαι = ψυχορραγῶ, ψυχομαχῶ.

ψυχοπσασμός, ὁ (< ψυχοπιασμὸς) = ἡ λιποθυμία (ψυχὴ + πιάνω).

ψυχροντζῶ (< ψυχροζῶ) = ζῶ μετὰ πολλῶν στερήσεων.

Ψωμοχορταίνω = ἔχω ἄφθονον τὸν ἄρτον.

Ω

ὥρντζος - α - ο (<ὥριος - α - ο) = ὡραῖος.

3. ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΤΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

Τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπαλαίας, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῆς μεσημβρινῆς Ἑλληνικῆς.[1]

Παραθέτω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ σημαντικώτερα τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἰδιώματος, περὶ ἑκάστου τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λεπτομερὴς λόγος ἐν τοῖς ἑπομένοις.

1) Ὁ ἀρχαιοπινὴς λεξιλογικὸς πλοῦτος: πολλαὶ λέξεις ἀρχαῖαι, μεταγενέστεραι καὶ μεσαιωνικαὶ διατηρούμεναι μέχρι σήμερον, ἀσυνήθεις δὲ μᾶλλον ἐν τῇ Νεοελληνικῇ κοινῇ, προσδίδουν εἰς τὸ ἰδίωμα ἰδιαίτερον λεξιλογικὸν ἐνδιαφέρον: *ἀγκόρφι*<ἐγκόλπιον, *ἀπεικάντζω -ἀπεικῶ*<ἀπεικάζω, *(ἀ)ποκοτῶ* < ἀποκοτῶ, *ἀποσή*, ἡ < ἀποχή, = ἡ ἄκρα φρ.: *πέρα τσεῖ 's τὴν ἀποσὴ ν-δῶ σπιδζῶ*=πέρα ἐκεῖ εἰς τὴν ἄκραν τῆς πόλεως, ὅπου τελειώνει ἡ σειρὰ τῶν οἰκιῶν,[2] *ἀρκός*, ὁ <ἀργός, ὁ κηφὴν ἐπὶ μελισσῶν, *ἅφτω* ἀόρ. *ἧψα* < ἅπτω, ἀνάπτω, *βερβός*, ὁ <βολβός: φρ. *οἱ βερβοὶ τῶν ἐμ-μαδζῶ ν-δης*,

1. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*: Einleitung in die neugriechische Grammatik, σελ. 343. MNE, 1, σελ. 250 κέξ. Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης σελ. 111 *Ν. Ἀνδριώτη*: Τὰ ὅρια τῶν βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων τῆς Θράκης, ἐν Ἀρχ. Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θησαυρ., τόμ. 10, σελ 131 κέξ. Περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν βορείων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς, ἐν Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν 10 (1933), σελ. 340 κέξ. *Β. Φάβη*: Ὁ δυναμικὸς τόνος τῆς βορείου Ἑλληνικῆς καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, ἐν Ἀθηνᾶς 55 (1951), σελ. 3 - 18.

2. Βλ. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ., 6, σελ. 314.

γdουπῶ ⟨ γδουπῶ, κτυπῶ, *δνdζαλοΐντζομαι* ⟨ διαλογίζομαι, *ἔκλαβρος* ⟨ ἔκλαμπρος, θαυμάσιος, *ἐμπρεπσά*, ἡ ⟨ ἐμπρέπεια, ὡραιότης, *ἔσπλαγχνος* ⟨ εὔσπλαγχνος, *λάμνω* ⟨ ἐλαύνω ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ ὀχεύω: φρ. *νὰ τὴλ λίση, 'πολάσαν dὰ ντζά, μερωτὸς - ἡ - ὸ* ⟨ ἡμερωτός, ἥμερος: φρ. *τὸ μερωτὸ ἀρνὶ* = τὸ οἰκόσιτον πρόβατον, *μονή*, ἡ = ἡ κλίνη, τὸ κατάλυμα, *'νεστορῶ* ⟨ ἀνιστορῶ, διηγοῦμαι, ἀπεικονίζω, *'νεστορία*, ἡ ⟨ ἀνιστορία, διήγησις, ἀπεικόνισις, *νdζευνdζίτης*, ὁ ⟨ ζευγίτης, ὁ ἀροτριῶν διὰ ζεύγους βοῶν, *νεγαλdζάντζω* ⟨ ἀναγαλιάζω, *περίκαλτος* - η - ο ⟨ περικαλλής, ὑπέρκαλος, *πεφημίντζω* ⟨ ἐπιφημίζω, *ροπή*, ἡ = ἀσθένεια, *σκάφος*, τό: φρ. *τὸ σκάφος τῆς τσεφαλῆς* = τὸ κρανίον, *σταχτή*, ἡ ⟨ στακτή, ἡ στάχτη (κοιν.) *σύλτηψι*, ἡ ⟨ σύλληψις: φρ. *ἔσει σύλτηψες* = ἔχει συλλήψεις, ἐγκυμονεῖ, *ρίππα*, ἡ ⟨ ρίπα ⟨ *ρὶψ* = ὁ φραγμός, *παντάπασι* = ὁλοτελῶς, *φνιδdζάντζομαι* ⟨ αἰφνιδιάζομαι κλπ.

2) Ὁ τόνος: Παρατηρεῖται ρευστότης τοῦ ἱστορικοῦ τόνου, κυρίως ἀναβιβασμὸς αὐτοῦ ἐκ λόγων ψυχολογικῶν, διαπιστοῦται δὲ ἡ παρουσία καὶ δευτερεύοντος τόνου ἐπὶ τῆς παραληγούσης καὶ τῆς ληγούσης.

3) Ἡ κατ' ἀνομοίωσιν τροπὴ τοῦ δευτέρου ἐκ δύο *λ* εἰς *τ*: πολλὰ ⟩ *πολτά*, σκύλλος ⟩ *στσύλτος*, βασιλοπούλλα ⟩ *βασιλοπούλτα*.

4) Ὁ τσιτακισμὸς τοῦ διπλοῦ σ: θάλασσα ⟩ *θάλατσα*, τέσσερα ⟩ *τέτσερα*, βόσκισσα ⟩ *βόστσιτσα*.

5) Ἡ πρὸ τῶν ἀσθενῶν φωνηέντων *ε, ι* προφορὰ τοῦ χ ὡς σ: χέρι ⟩ *σέρι*, χείλη ⟩ *σείλη*, χαιρετῶ ⟩ *σαιρετῶ*.

6) Ἡ πρὸ τοῦ *θ* ἀφομοίωσις τοῦ *ν* καὶ ἡ κατ' ἀκολουθίαν ἀνομοίωσις τῶν δύο δασέων: ἀνθὸς ⟩ ἀθ-θὸς ⟩ *ἀτθός*, ἀνθότυρον ⟩ ἀθ-θότυρο ⟩ *ἀτθότυρο*, τὸν θεὸν ⟩ τὸθ - θεὸ ⟩ *τὸ τθεό*.

7) Ἡ τροπὴ τοῦ *ζ* εἰς *τζ* καὶ ἡ κατ' ἀκολουθίαν ἀνάπτυξις ἐνρίνου *ν*: γνωρίζω ⟩ γνωρίτζω ⟩ *γνωρίντζω*, περιπαίζω ⟩ περιπαίτζω, ⟩ *περιπαίντζω*, πεζόβολος ⟩ πετζόβολος ⟩ *πεντζόβολος*.

8) Ἡ ἀφομοίωσις τοῦ τελικοῦ *ν* τοῦ ἄρθρου, τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ρήματος πρὸς τὸ ἀρχικὸν σύμφωνον τῆς ἑπομένης λέξεως, ἐὰν τοῦτο τυγχάνῃ ἓν ἐκ τῶν ἀκολούθων: β, γ, δ, ζ, θ, λ, μ, ρ, σ, φ, χ.: τὸν βασιλεὰ ⟩ τὸ β-βασιλτζά, νὰ τὴν δώκῃ ⟩ *νὰ τὴδ δώτση*, φωνάζουσιν μαζὶ ⟩ *φωνάτζουσιμ μαντζί*, ἀργυρὸν φεγγάρι ⟩ *ἀρντζυρὸφ φεγγάρι*.[1]

9) Ἡ μεσοφωνηεντικὴ ἀποβολὴ τῶν μέσων β, γ, δ.[2]

1. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, τὴν Ἰκαρίαν, Κύπρον καὶ Χίον. Πβ. *H. Pernot*, Phonétique des parlers de Chio, Paris (1907), σελ. 432, *K. Dieterich*, Süd. Spor. σελ. 83. *Γ. Χατζιδάκι*, MNE. 2, σελ. 429. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 48. *A. Tsopanakis*, Phonétique, σελ. 126 κέξ.

2. Ἡ ἀποβολὴ αὕτη τῶν μέσων β, γ, δ παρατηρεῖται εἰς ἀνάλογον ἢ μεγαλυτέραν

10) Ἡ διατήρησις τῶν ρηματικῶν καταλήξεων *-ουσιν, -ασιν* ἀντὶ τῶν *-ουν* καὶ *-αν* τῆς κοινῆς.

11) Ὁ πλοῦτος τῶν συνθέτων καὶ

12) Ἀρχαιοπινῆ συντακτικὰ φαινόμενα.

ΜΕΡΟΣ Α'.

Φωνητική.

1) *Ὁ τόνος.*

Ἡ ἐκ λόγων ἀναλογίας μετακίνησις τοῦ ἱστορικοῦ τόνου παρατηρεῖται συχνὰ ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ ἰδιώματι.

Οὕτω κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν αἰτιατ. τοῦ πληθυν. ἐτονίσθη καὶ ἡ ὀνομαστ.: τοὺς ἀθρώπους *-οἱ ἀθρῶποι*, τοὺς κακομοίρους *-οἱ κακομοῖροι*, τοὺς κοράκους *-οἱ κοράτσοι*, τοὺς μαστόρους *-οἱ μαστόροι*, τοὺς δντζαόλους *-οἱ δντζαόλοι*. Κατὰ τὸ τσεφάλι (κεφάλι) *-ἡ τσεφάλη -τὴ ν-τσεφάλη*, κατὰ τὸ καρπός, *ὁ ἀτθὸς* (τὸ ἄνθος) καὶ κατὰ τὸ φυτό, *τὸ δενδρό*.[1]

Κατὰ τὸ *ἐλέ(γ)ουσου(ν), ἐλέ(γ)ετο* ἐτονίσθη καὶ τὸ *ἐλέ(γ)ουμου(ν)*, κατὰ τὸ ἐφαίνουσου(ν), ἐφαίνετο, τὸ *ἐφαίνουμου(ν)*, κατὰ τὸ *ἐπασύνετε, ἐμορφήνετε* τὰ *ἐπασύνα(ν), ἐμορφήνα(ν)*.[2]

Εἰς τὴν κλητικὴν ἐπιθέτων τινῶν, τὰ ὁποῖα δίκην ἐπιφωνήματος συνοδεύουν τὴν κλητικὴν ὀνόματος οἷον τά: *καλέ, μωρέ, μωρή*, παρατηρεῖται ἀναβιβασμὸς τοῦ τόνου, προφανῶς διὰ λόγους ἐμφάσεως: *κάλε γέρω, κάλε μάνα, μῶρε γιέ μου, ὦ μώρη Θύμνια*.[3]

Ἀναβιβασμὸς τοῦ τόνου παρατηρεῖται ἐπίσης ἐπὶ ἰσχυρᾶς ἐκπλήξεως: *κάκο ν-δὸ 'παθα! Κάλε Παναγιά μου!* Πολλάκις δὲ ἐπὶ ἰσχυροτέρας ἐκπλήξεως ἐκ τῆς ἐντάσεως τοῦ ἀναβιβαζομένου τόνου παρασιωπῶνται μία ἢ δύο ἐκ τῶν ἀκολουθουσῶν συλλαβῶν: Καλὲ Παναγιά μου! > *Κά' Παναγιά μου!*, κακὸ ν-δό 'παθα! > *κά' 'παθα!*

Οὐσιαστικά τινα παροξύτονα, παρ' οἷς ἀνεπτύχθη προθετικὸν φωνῆεν, ἀναβιβάζουσι τὸν τόνον εἰς τὸ ἀναπτυσσόμενον φωνῆεν: κίσθος > *ἄστσιτθας*, λτίο (ὀλί-

---

ἔκτασιν καὶ εἰς ἄλλας τῶν νήσων τοῦ Δωδεκαν. συμπλέγματος, τὴν Ἰκαρίαν, Κύπρον καὶ Χίον. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 417. *H. Pernot*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 505, 514 κέξ. *K. Dielerich*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 56, 57, 78. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 31 κέξ. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 85 κέξ.

1. Βλ. *Γ. Χαλζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 91.
2. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 55-56.
3. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 438.

γον) > *ἔλτιο*, χτύπος > ἔχτυπος, τὸ κουππᾶς > *ἄκουπας* καὶ ἀναλογικῶς πρὸς αὐτά: κανόνας > *κάνονας*, ἀγῶνας > *ἄγωνας*: φρ. *τραύηξα τὸν ἄγωνάμ μου*.[1]

Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ τονισμὸς τῆς τελευταίας λέξεως ἐν τῇ φράσει. Παρατηρεῖται δηλ. παρέκτασις τοῦ φωνήεντος τῆς παραληγούσης καὶ ἀκούεται δευτερεύων τόνος, ὅστις πίπτει μὲ διπλῆν φορὰν ἐπὶ τοῦ παρεκταθέντος φωνήεντος, ἀσχέτως δὲ πρὸς τὸν ἱστορικὸν τόνον τῆς λέξεως, ἀκούεται καὶ ἕτερος τόνος, ὅστις πίπτει ἐπὶ τοῦ φωνήεντος τῆς ληγούσης καὶ κάμνει οὕτω περισσότερον αἰσθητὴν τὴν ἀκολουθοῦσαν παῦσιν:[2] *φάτε μ-μάδτζα ψάρζα τσ' ἡ τσοιλτζὰ περίδρόὸμὸ* (φάτε μάτια ψάρια κ' ἡ κοιλιὰ περίδρομο), *καένας ἐνέβημ bάνω τσαὶ φωνάὰντζεὶ* (κἄποιος ἀνέβη ἐπάνω καὶ φωνάζει), *Κάλε, μbρόβαλε ποῦ σὲ γυρέεὺκοὺ* (Καλέ, πρόβαλε, ποῦ σὲ γυρεύουν), *ἤρταμε ν-τζ' ἐμεῖς 'ς τὴν 'Αστροπάὰλτζὰ* (ἤρθαμε κι' ἐμεῖς 'ς τὴν 'Αστυπάλαια), *ἤκατσε 'ς τὸ τσύμ-μα ν-doῦ γιάὰλοῦ* (ἐκάθισε 'ς τὸ κῦμα τοῦ γιαλοῦ), *Κάλε, ἤρτεν ὁ Μανωλτζὸς τοῦ Κωστάὰνdιοῦ* (Καλέ, ἦρθεν ὁ Μανωλιὸς τοῦ Κωσταντιοῦ).

Ὁ νόμος τῆς τρισυλλαβίας τηρεῖται ἀπαρεγκλίτως. Ὅταν δὲ ἐκ λόγων ἀναλογίας ὁ τόνος ἀνέλθῃ εἰς τὴν τετάρτην ἀπὸ τῆς ληγούσης συλλαβήν, τότε δημιουργεῖται δευτερεύων τόνος, ὅστις πίπτει ἐπὶ τῆς τρίτης ἀπὸ τῆς τονιζομένης διὰ τοῦ ἀναβιβασθέντος τόνου συλλαβῆς. Παρατηρεῖται δὲ τοῦτο κυρίως εἰς τὸ α' πρόσ. τοῦ πληθυν. τοῦ Ἐνεστ. καὶ Παρατατ. τῆς Μέσης φωνῆς: *βρέχομέστε - ἐβρέχομέστα, βλέπομέστε - ἐβλέπομέστα, ἔρκομέστε - ἔρκομέστα*.[3]

Ἔγκλισις τόνου χάριν τοῦ νόμου τῆς τρισυλλαβίας παρατηρεῖται εἰς ἣν περίπτωσιν τὸ ἀρχικὸν φωνῆεν τῆς ἑπομένης λέξεως ἐκκρούεται, ὡς ἀσθενέστερον, ὑπὸ τοῦ τελικοῦ τῆς προηγουμένης, ὡς ἰσχυροτέρου: μέσα ἤμασταν > *μέσά 'μασταν*, πέρα ἤτονε > *πέρά 'τονε*, εἶνda ἔπαθε(ν); > *εἶνdά 'παθε(ν)*;

2) *Παθήσεις φωνηέντων.*

α') *Ἀφαίρεσις τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος*: τοῦ *α*: ἀγρυπνῶ > *'γρυπνῶ*, ἀναστε-

---

1. Πβ. *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιώματι τοῦ Ζαγορίου, Θεσσαλονίκη (1915), σελ. 7.

2. Πβ. *Α. Τσοπανάκη*, τὸ Ἰδίωμα Χάλκης σελ. 12. Παρόμοιος τονισμὸς παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸ Ἰδίωμα τῆς Νισύρου.

3. Πβ. *M. Dawkins*, Modern Greek in Asia Minor, Cambridge, (1916), σελ. 118 ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν Φαράσων *ἔρχομέστε*. Πβ. *Γ. Κουρμούλη*, ἐν Ἐπετηρ. Πανεπ. Ἀθην. Στ. (1955-56), σελ. 460. *P. Krelschmer*, Der heut. lesb. Dial., Wien (1905), σελ. 295. Dieterich, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 126. *H. Pernot*, Phonétique σελ. 65. Ὁ τονισμὸς οὗτος παρατηρεῖται καὶ εἰς ἄλλας τῶν Σποράδων, ὡς ἐν Νάξῳ, Ἄνδρῳ, Μυκόνῳ, Κύθνῳ ὅπου κατὰ τὸ γ' ἑνικ. καὶ πληθυντ. πρόσωπον τοῦ Παρατατ. καὶ Ἀορ. ἐνεργ. φων. ἀναπτύσσεται τὸ ἐφελ-

νάζω > *'νεστενάντζω*, ἀναστεναγμὸς > *'νεστενασμός*, ἀνοίγω > *'ν-νοίω*,[1] ἀπαλωνιὰ *'παλων-νιά*, ἀποφάγει > *'ποφάει*, ἀφροχείλης > *'βροσείλης*, ἀφτὶ > *'φτί*.

Τοῦ *ε*: ἕνα > *'νά*: φρ. ἕνα παραθύρι > *'νὰμ παναθύρι*, ἐπαίρω > *παίρω*, εὐκαιρώνω > *φτσαιρών-νω*.

Τοῦ *ι*: ἡλικία > *'λιτσία*, ἡμερωτὸ > *'μερωτό*, ὑνίον > *'ν-νί*, ὑπηρέτρια > *'περέτρα*, ὑποδοχὴ > *'ποδοσή*, ὑπουργὸς > *'πουρκός*, εἰρηνοδίκης > *'ρονοδίτσης*, ὑφάδι > *'φάδι*, ἱστοβοεὺς - ἱστοβάδιον > *'στοβάδι* > *'σταβάϊ*.[2]

Τοῦ *ο*: ὀδόντι > *'δόντι*, ὀνύχι > *'νύσι*, ὀξύγαλη > *'ξύαλη* ὀξυγαλῖνα > *'ξυαλῖνα*,[3] ὠσμίστη(ν) > *'ζμίστη(ν)*: φρ. *'ζμίστη-ν-δὸ στσυλτὶ* (ὠσμήθη τὸ σκυλλί).

β') *Πρόθεσις*: Τοῦ *α*: βδέλλα > *ἀβδέλτα*, γκαρδιακὸς > *ἀγκαρδζακός*, γγαστρωμένη > *ἀγγαστρωμένη*, θεόρατος > *ἀτθεόρατος*, λαμαρῖνα > *ἀλαμαρῖνα*, μαλλάδι > *ἀμαλτάδα*. μασχάλη > *ἀμασκάλη*,[4] μάχη > *ἀμάση*, (ὀ)μώνω > *ἀμών-νω*, νᾶμα > *ἀνᾶμα*, -* νέφαλο > *ἀνέφαλο*,[5] ραμαζάνι > *ἀραμαζάνι*, κίσθος > στσίτθος > *ἄστσιτθας*, σκέλλα > *ἀστσέλτα*, στρείδι > *ἀστρείδι*, στοιβὴ > *ἀστοιβή*, συλληγούδι > λυσιούδι > *ἀλυσιούδι* - *ἀλυσιούδζα*, τυλιγάδι > *ἀνδυλιάδι*,[6] πομονὴ > *ἀπομονή*, ξάγι > *ἀξάϊ*, ψηλὸς > *ἀψηλός*.

Τοῦ *ε*: κρημνὸς > *ἐγκρεμμός*, ματιὰ > *ἐμ-μαδζά*, κλῶσσα - κλωσσοῦ > *ἐγκλωτσοῦ* (τὸ *γ* ἐκ συνεκφορᾶς), μπονάτσα > *ἐμβονάτσα*, γροικῶ > ἐγροικῶ (κατὰ τὸ *ἐγροίκουν* - *ἐγροίκησα*), ὁμιλία > *'μιλιὰ* > *ἐμιλτζά*, μυελὸς > μυαλ-λὸς > *ἐμυαλτός*, ζημία > *ἐντζημνιά*, ὀλίγον > λ-λίο > *ἔλτιο*, πέρυσι > *ἐπέρυτσι*, (κατὰ τὸ ἐφέτος), πτέρνα > *ἐφτέρνα*, Χηλὴ > *'Ἐσηλὴ* (τοπων).[7]

γ') *Τροπὴ φωνηέντων*: ο > α: ὁμίχλη > *ἀμούχλα*,[8] ὀρφανὸς > *ἀρφανός*,[9]

κυστικὸν *νε*: *ἔγραφένε*, *ἔκοβγένε*, *ἐχαλάσασίνε*. Βλ. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Λεξικογρ. 'Αρχ. 6, σελ 302.

1. Ἡ ἀπώλεια τοῦ ἀρκτικοῦ *α* των ρημάτων ὀφείλεται κυρίως εἰς λόγους ἀναλογίας, ὡς ἐκ τοῦ ἀορ. *ἔν-νοιξα* ὁ ἐνεστ. *ν-νοίω*, *ὡς ἐγάπησα-γαπῶ*. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ, 1, σελ. 213.

2. Πβ. *Π. Φουρίκη*, ἐν 'Αθηνᾶς 30 (1919) σελ. 369. Καὶ ἐν Κῷ καὶ Χάλκη: *σταβάϊ*. Βλ. *Α. Καραναστάση*, ἐν Λαογραφίᾳ 14 (1952), σελ. 210. *Α. Τσοπανάκη*, Χάλκη, σελ. 16.

3. Καὶ ἐν Χάλκῃ: *ξυαλῖνα*. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 114.

4. Καὶ ἐν Χάλκῃ: *ἀμασκάλη*. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀν. σελ. 16. 'Εν Κῷ, Μεγίστῃ, Λέρῳ, Σύμῃ καὶ 'Ικαρίᾳ: *ἀμοσκάλη*. Βλ. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 76.

5. 'Εν Κῷ: *ἀνέφαλο*. 'Εν Χάλκῃ ὁμοίως Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀν. σελ. 75.

6. Καὶ ἐν Θήρᾳ: *ἀντυλιάδι*.

7. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐν 'Αθηνᾶς 20 (1908) σελ. 514. *Κ. 'Αμάντου*, ἐν Λεξικογρ.'Αρχ. 5 (1918) σελ. 61. *Σ. Καρατζᾶ*, ἐν 'Αθηνᾶς 50 (1940) σελ. 248.

8. 'Εν Χάλκῃ: *ἀμούχλη*. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 17.

9. 'Εν Κῷ: *ἀρφανός*. 'Εν Ρόδῳ καὶ Χάλκῃ: *ἀρφανό*. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 17.

ὀμφαλὸς > ἀφφαλ-λὸς > *ἀφ-φαλτός*,[1] ὡρολόγι > ἀρολόϊ, ὀκταπόδι > *ἀχταπόδι*, ὀνωνίδα > *ἀλωνίδα*.[2]

ε > *α*: ἔγγονος > *ἄγγονας*,[3] *ἐγκόλπιον* > *ἀγκόρφι* ἐλεδώνη > *ἀλιδόνα*,[4] ἐρώτησι > *ἀρώτησι*, ἐρωτῶ > *ἀρωτῶ*, ἐχῖνος > *ἀσιν-νιός*.

ι > *α*: ὑπακοὴ > *ἀπακοὴ* (παρετυμολογικῶς πρὸς τὴν ἀπὸ): φρ. *στέτσεται 'ς τὴν ἀπακοὴν dov* (τὸν ὑπακούει).

ο > *ε*: ὀσμὴ > *ἐσμή* κατὰ τὸν ἀόριστον *ἐσμίστη*, πολεμῶ > *πελεμῶ* (κατὰ τὰ πεθαίνω, πεθυμῶ),[5] ὅθεν καὶ πόλεμος > *πέλεμος*, ὄρνιθα > *ἔριθα*, ὄνειρο > *ἔνειρο*, βολβὸς > *βερβός*.

ο > *ου*: μάρωπον - μαρώπα - ἡ > *μαρούπα*, αἱμωδιῶ > μωδιῶ > μουδιῶ - άζω > *μουδιάντζω*, μοχλὸς > *μουχλός*, *μουχλὶ* (μοχλίον), ξεροροχαλίζω > *ξερορουχαλίντζω*, πῶμα > *ποῦμα*.[6]

ε > *ο*: ψέμα - ψέματα > *ψόμα - ψόματα*, ψεματένιος > *ψοματένιος*,[7] περιπατῶ > *πορπατῶ*.[8]

ι > *ε* (παρὰ ὑγρὸν ἢ ἔνρινον): λιμάνι > *λεμάνι*, λυθρίνι > *λεθρίνι* (κοιν.) μακαρίζω > *μακαρίντζω* > *μακαρέντζω* ἀόρ. *ἐμακάρεσα*, μηλίγγι > *μελίντζι*,[9] στιγμὴ > στιμνὴ > *στεμνή*.

δ') *Ἀφομοίωσις*: *ο* + *α* > *α* + *α*: ἱστοβάδιον (ἱστοβοεὺς) > στοβαϊ > *σταβάϊ*,[10] δρμαστὸς > ἁρμαστός, *λωφάσσω* > *λαφάτσω*.

ε + *α* > *α* + *α*: > ἐνάμισυ > *ἀνάμισυ*, ἐλαφρὸς > *ἀλαφρός*, ἔξαφνα > *ἄξαφνα*.[11]

ου + *α* > *α* + *α*: οὐρανίσκος > *ἀρανίσκος*.

---

1. *ἀφφάλλι(ν)* ἐν Ἰκαρίᾳ, Κύπρῳ, Τήλῳ, Χαλκῃ. Βλ. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητικὴ σελ. 22. *Α. Τσοπανάκη*, Χάλκη, σελ. 17.

2. Ἐν Κῷ: *ἀλωνία*. Βλ. *Α. Καραναστάση*, ἐν Λαογραφίᾳ 14 (1952), σελ. 215. Ἐν Χάλκῃ: *ἀνουνία*. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 17. Ἐν Σύμῃ: *ἀλωῖνα*. Βλ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 27.

3. Καὶ ἐν Χάλκῃ. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ. ἐν λ. ἐν Κῷ τὸ αὐτὸ κ. ἀ.

4. Καὶ ἐν Χάλκῃ, Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 17. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 155, Μυκόνῳ, Κῷ. *Μ. Στεφανίδου*, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1926), σελ. 280.

5. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐν Ἀθηνᾶς 4 (1892), σελ. 474.

6. Καὶ ἐν Πάτμῳ *ποῦμα*. Βλ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 13.

7. Καὶ ἐν Κύπρῳ. Βλ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 14.

8. Καὶ ἐν Καλύμνῳ καὶ Κῷ. Βλ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 23.

9. Καὶ ἐν Πάτμῳ *μελίγγι*. Βλ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 15.

10. Πβ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 20. *Ν. Ἀνδριώτη*, Τὸ γλωσσικὸν Ἰδίωμα Φαράσων, Ἀθῆναι (1948) σελ. 20, *ἱστοβοάριον* > *σταβάρι*.

11. Λέγεται καὶ *λακάνη* ἀντὶ λεκάνη, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἤδη τοῦ 2 μ. Χ. αἰ.

ε+ο > *ο+ο*: ἔξοδο > *ὄξοδο*, ἐξοχὴ > *ὀξοσή*,[1] ἐξορία > *ὀξορία*,[2] 'ς *τὴν ὀξορία ν-doῦ 'Αδάμ*, ἔξω > *ὄξω*, ἑνὸς > ὁνὸς > *ὀνοῦς*, ἐν ὅσῳ > *ὀνόσῳ*, ἔργον > *ὄργκο*, χερολάβι > *σορολάβι*.

ι+ο > *ο+ο*: εἰρηνοδίκης > ρηνοδίκης > *ρονοδίτσης*.

ι+ου > *ου+ου*: φλισκούνι > *φλουσκούνι*.

ου+ι > *ι+ι*: πλουτένω > *πλουτήνω* (ἐκ τοῦ ἀορ. ἐπλούτηνα) > *πλιτήνω*.

α+ε > *α+α*: κάθε > *κάθα*, κατὰ τὸ πᾶσα.[3]

ε') *Συγκοπὴ φωνηέντων*: Παρατηρεῖται συγκοπὴ τῶν ἀτόνων *α, ε, ι, ου* παρὰ τὰ ὑγρά.[4]

Τοῦ *α* (τῶν προθέσεων *ἀνὰ* καὶ *παρὰ* ἐν συνθέσει, πιθανῶς ἐξ ἀρχαίας κληρονομίας): ἀναβάλλουσα > *ἀμβάλτουσα*, ἀναπετῶ - ἀναπετάζω > *ἀμπετάντζω*, παραθαλαμίδι > *βαρταλαμί*.[5]

Τοῦ *ε*: μύραινα > *σμύρνα*,[6] τερεβινθέα > *βραμιθτσὰ*,[7] πάρετε > *πάρτε*, φέρετε > *φέρτε*.[8]

Τοῦ *ι*: κορυφὴ > *κορφή*, περιπατῶ > *πορπατῶ*, χοιρινὸ > *σοιρνό*, ὥριμος > *ὥρμος*.[9]

Τοῦ *ου*: γουρουνόπουλλο > *γουρνόπουλτο - ος*, κουρουπὶ > *κρουππί*, κουρουπότοπος > *κρουππότοπος* (κυψελότοπος).

ς') *'Ανάπτυξις συνοδίτου φθόγγου*: Τὸ φαινόμενον τοῦτο σπανίζει ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ ἰδιώματι καὶ γενικώτερον ἐν τοῖς ἰδιώμασι τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος. 'Ιδοὺ τὰ ἐξ 'Αστυπαλαίας παραδείγματα: ἀκμάζω > ἀκνάζω > *ἀκινιάντζω*, ἀκμαῖος > ἄκμιος > ἄκνιος > *ἄτσινιος*, εὐνουχάρι > βνουχάρι > μνουχάρι > *μουνουχάρι*, φρέσκος > *φρέσικος*, χέρσος > *σέριτσος*.[10]

ζ') *'Ανάπτυξις παρασιτικοῦ φθόγγου*: Τὸ ἡμίφωνον j ἀναπτύσσεται καὶ ἐν τῷ ἰδιώματι 'Αστυπαλαίας μὲ ἀρκετὴν μάλιστα ἐπίδοσιν εἴτε ἐντὸς λέξεως, ὅταν συμπίπτουν φωνήεντα, λεπτότερον *ι, ε* πρὸ ἁδροτέρου *α, ο, ου*: χρεία > *χρειὰ χρειjά*, *ἀχρείαστος* > *ἀχρείjαστος*, θεὸς > θιὸς > *θιjός*, 'Εβραῖος > 'Εβραιὸς > *'Οβριjός*,

1. Βλ. *A, Tsopanakis*, Phonétique, ἐν λ.
2. Βλ. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., ἐν λ.
3. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐν 'Αθηνᾶς 4 (1892), σελ. 469.
4. Πβ. *P. Kretschmer*, D. heut. lesb. Dial., σελ. 110 κέξ.
5. Πβ. *P. Ktetschmeer*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 112. *Α. Τσοπανάκη*, Χάλκη, σελ. 24.
6. Καὶ ἐν 'Ικαρίᾳ. Βλ. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 19.
7. Βλ. *Kretschmer*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 46.
8. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 19.
9. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 19.
10. 'Εν Κῷ: *θέριοσος*.

με(γ)άλος > μιάλος > *μιjάλος*, ἀνδρεία > ἀνdρειὰ > *ἀνdρειjά*, οἷος > ὅjος (κατὰ τὸ ὅσος, ὅποιος),[1] εἴτε μεταξὺ ἄρθρου καὶ ὀνόματος ἢ καὶ μεταξὺ δύο λέξεων πρὸς ἀποφυγὴν χασμῳδίας, ἀσχέτως ἂν τὰ συμπίπτοντα φωνήεντα τυγχάνουν λεπτότερον πρὸ ἁδροτέρου, ἢ ἁδρὸν πρὸ ἁδροῦ ἢ καὶ ἁδρὸν πρὸ λεπτοτέρου:[2] ἡ νεράϊδα > ἡ ἀνεράδα > *ἡ jἀνεράδα*, ἡ ἀρφανούλλα > *ἡ jἀρφανούλτα*, ἡ ἀδελφὴ > *ἡ jἀδερφή*, ἡ ἄχνα > *ἡ jἄχνα*, ἡ ὀμορφοκόρη > *ἡ jὀμορφοκόρη*, ὁ ἄνδρας > *ὁ jἄνdρας*, ὁ ἄνθρωπος > *ὁ jἄθ-θρωπος*, ὁ Ἀριστείδης > *ὁ jἈριστείδης*, ὁ ἅλικος > *ὁ jἅλικος*, ὁ αὐτὸς > *ὁ jαὐτὸς* (ὁ δεῖνα), ὁ ἄτυχος > *ὁ jἄτυχος*, σὺ ἀπατός σου > *σὺ jἀπατό τσου*, θὰ στείλῃ ἄλλον > *θὰ στείλῃ jἄλτο*, εἶντα δρίζεις; > *εἶνdα jδρίντζεις*, ἔχει δίπλα του ἕνα > ἔσει δίπλα του *jἕνα*, σὲ ἀγαπᾷ > *σὲ jἀγαπᾷ*.

η') *Ἔκκρουσις φωνηέντων*. Ἐκ τῆς συγκρούσεως ἀνομοίων φωνηέντων, ἐντὸς λέξεως ἢ ἐν συνεκφορᾷ, τὸ ἀσθενέστερον φωνῆεν ἐκκρούεται ὑπὸ τοῦ ἰσχυροτέρου κατὰ τὸν νόμον τῆς ἀφαιρέσεως, ὅστις τυγχάνει γενικὸς καθ' ὅλην τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα.

Πολλαὶ ἐκ τῶν περιπτώσεων ἐκκρούσεως φωνηέντων τοῦ ἐξεταζομένου ἰδιώματος συναντῶνται καὶ εἰς τὰς ἄλλας νήσους τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος ἢ εἶναι κοιναί. Παραθέτω διὰ τοῦτο τὰς ἰδιωματικωτέρας:

α+ο ἢ ο+α > α: τὰ ὀρέγομαι > *τὰ ρέουμαι*, γαδουροάγκαθον > *γαδουράγκατθο -ας*, σιδεροάδραχτο > *σιδεράδραχτο*, καλοακούω > *καλακούω*, ὑστεροάγια > *στεράγια*, πρωτοάγια > *πρωτάγια*, πρωϊμοάρνι > *πρωμοάρνι* > *πρωμάρνι*, ψιλοαλέθω > *ψιλαλέθω*, ἀλλὰ *χονdρολέθω*.

α+ε > *α*: εἶντα ἔπαθε(ν) > *εἶνdά 'παθε(ν)*, τὰ ἐχάσασι(ν) > *τὰ 'χάσασι(ν)*, χρουσαετὸς > *χρουσατός*.

α+ι > *α*: ἀηδόνι > *ἀδόνι*,[3] νὰ ἤμου(ν) > *νὰ 'μου(ν)*, Μάϊς > *Μάς*.

ο+ου, ου+ο, > *ο*: μεσοούρανα > μεσόρανα > *μισόρανα*, νὰ σοῦ δώκω > νὰ σοῦ 'ώκω > *νὰ σ' 'ώκω*.

---

1. Πβ. *Pernot*, Introduction a l'étude du dialecte Tsakonien (1930), σελ. 195: *ὅγοιε* (οἷος).

2. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, περὶ ἐμφανίσεως καὶ ἐξαφανισμοῦ τοῦ *γ*, Ἐπιστημον. Ἐπετηρίς, 13 (1917) σελ. 194 κέξ. Τοῦ αὐτοῦ ΜΝΕ. 2, σελ. 327 κέξ. Πβ. *P. Kretschmer*, D. heut. lesb. Dial. σελ. 186-92. *Ν. Ἀνδριώτη*, περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Ἴμβρου, ἐν Ἀθηνᾶς 42 (1930) σελ. 164, κέξ. *Blanken*, Introduction à une étude de dialecte grec de Cargese (Corse), Leiden, (1947), σελ. 87 κέξ. *Α. Παπαδοπούλου*, Γλωσσικὰ ἰδιώματα Ἄθω καὶ Χαλκιδικῆς, Λεξιγρ. Ἀρχεῖον 6 (1923), σελ. 137. *Φ. Κουκουλέ*, Γλωσσικὰ ἐκ Κύθνου, Λεξικογρ. Ἀρχεῖον 6, σελ. 296. *Η. Pernot*, Phonétique des parlers de Chio I, σελ. 529. *Α. Tsopanakis*, Phonétique, σελ. 57 κέξ.

3. Πβ. *Σ. Μενάρδου*, περὶ τῆς διαλέκτου τῶν Κυπρίων, ἐν Ἀθηνᾶς 6 (1894), σελ. 148.

ο+ε, ε+ο > *ο*: τὸ ἔχω > *τὸ 'χω*, τὸ ἕνα > *τὸ 'να*, ὁ ἕνας > *ὅνας* γενικ. *ὀνοῦς*, προελάτης > *προλάτης*, Νεόφυτος > *Νόφυτος*.

ο+ι > *ο*: τὸ ηὗρε > *τὸ 'βρε*, ἐγὼ ἤμουν > *ἐγὼ 'μου(ν)*, βοηθῶ > *βοθῶ* > *βουθῶ*.

ου+ε > *ου*: ποῦ ἔρχεται > ποῦ 'ρκεται > *ποῦ 'ρτσεται*, ποῦ ἔκλαιε > *ποῦ 'κλαιε*, ποῦ ἐλάλει > *ποῦ 'λάλει*.

ϑ') *Συνίζησις*. Τὰ ἀσθενῆ φωνήεντα *ε*, *ι* εὑρισκόμενα πρὸ τῶν ἰσχυρῶν *α*, *ο*, *ου* συστέλλονται,[1] ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω (σελ. 113-114), καὶ μεταπίπτουν, ὡς συμβαίνει γενικῶς ἐν τῇ Νεοελληνικῇ κοινῇ, εἰς ἡμίφωνον j.[2] Τὸ ἡμίφωνον τοῦτο συλλαβιζόμενον μετὰ τοῦ προηγουμένου συμφώνου διατίθεται κατὰ διαφόρους τρόπους, ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ συμφώνου τούτου, ὡς ἑξῆς:[3]

π+j > *πϑ*: ποιὸς > *πϑός*, ποιὰ > *πϑά*, πιάνω > *πϑάν-νω*, τοῦ κουπιοῦ > τοῦ *κουπϑοῦ* - τὰ *κουπϑά*, σουπιὰ > *σουπϑά*.[4]

β+j > *βζ*: βέβαιο > βέβιο > *βέβζο*, καράβια > *καράβζα*, λώβια > *λώβζα*.[5]

φ+j = *φϑ*: ἀδέρφια > *ἀδέρφϑα*, σκούφια > *σκούφϑα*, συννεφιάζει > *συννεφϑάντζει*, χωράφια > *χωράφϑα*.[6]

τ+j = *δτζ*: τέτοιος > *τέδτζος*, μάτια > *μάδτζα*, πετειέται > *πεδτζέται*, πυτιὰ > *πυδτζά*, φωτιὰ > *φωδτζά*.

δ+j = *δζ*: δυὸ > *δζό*, διάτα > *δζάτα*, διαταγὴ > *δζαταή*, ὀχταπόδια > *ἀχταπόδζα*, παιδιὰ > *παιδζά*, πόδια > *πόδζα*.[7]

ϑ+j = *ϑϑ*: ἀγκάϑια > *ἀγκάϑϑα*, ἀλήϑεια > *ἀλήϑϑα*, βαϑειὰ > *βαϑϑά*, βοήϑεια > *βοήϑϑα*.[8]

ρ+j = *ρdζ*: αὔριο > *αὔρdζο*, κουβάρια > *κουβάρdζα*, χέρια > *σέρdζα*, φλουριὰ > *φλουρdζά*, χωριὸ > *χωρdζό*.[9]

λ+j > *λ−lj* = *λτζ*: κολιὸς > κολ-λιὸς > *κολτζός*, μαλιαρὸς > μαλ-λιαρὸς > *μαλτζαρός*, σχολειὸ > σκολ-λειὸ > *σκολτζό*.[10]

---

1. Ἐκ τῶν εἰς *-ία* παροξυτόνων θηλυκῶν ἐλάχιστα παραμένουν ἐν τῷ ἰδιώματι Ἀστυπαλαίας ἀσυνίζητα, ὡς: *στενοχωρία*, *ἀδζακρισία*, *ντζητεία*, *παραφα(γ)ία*.
2. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 7.
3. Πβ. *A. Tsopanakis*, Phonétique, σελ. 69. *Χ. Παντελίδου*, ἔνϑ' ἀνωτ., σελ. 7.
4. Πβ. *A. Tsopanakis*, ἔνϑ' ἀνωτ., σελ. 69. *Χ. Παντελίδου*, ἔνϑ' ἀνωτ., σελ. 7.
5. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνϑ' ἀνωτ., σελ. 7.
6. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνϑ' ἀνωτ., σελ. 8.
7. Πβ. *A. Tsopanakis*, ἔνϑ' ἀνωτ., σελ. 70.
8. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνϑ' ἀνωτ., σελ. 8.
9. Πβ. *A. Tsopanakis*, ἔνϑ' ἀνωτ., σελ. 71.
10. Πβ. *A. Tsopanakis* ἔνϑ' ἀνωτ., σελ. 71.

χ+j = σ: βραχεὰ > *βρασά*, παχεὰ > *πασά*, τριχιὰ > *τρισά*, στοιχειὸ > *στοισό*, φτώχεια > *φτώσα*.[1]

ξ+j = κτσ: ἀξιοσύνη > *ἄκτσοσύνη*, ἄξιος - ια > *ἄκτσος - ἄκτσα*, ἀλλαξιὰ > *ἀλτακτσά*, μονορουφηξιᾶς > *μονορουφηκτσᾶς*, ᾽πιδέξιος - ια > *πι(δ)έκτσος - σα*, ᾽πιδεξιοσύνη > *πιεκτσοσύνη*.[2]

3) *Ἀποβολὴ συμφώνων.*

Ἡ ἀποβολὴ τῶν μέσων β, γ, δ, μεταξὺ φωνηέντων παρατηρεῖται εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς ᾽Αστυπαλαίας εἰς οἷαν ἔκτασιν καὶ εἰς τὰ ἰδιώματα τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Δωδεκαν. συμπλέγματος, τῆς Κύπρου καὶ τῆς ᾽Ικαρίας.[3]

Τοῦ *β*: διάβολος > *ντζάολος*, περίβολος > *περίολος, περιόλι*, φάβα > *φάα*, φόβος > *φόος*, φοβοῦμαι > *φοοῦμαι*, Φεβρουάριος > Φλεβάρις > *Φλεάρις*.

Τοῦ *γ*: ἄλογον > *ἄλοο*, ἀπαρηγόρητος > *ἀπαρηόρητος*, ἆρά γε > *ἄραες*, ἀρμέγω > *ἀρμέω*, γαμβρολογημένος > *γαμβρολοημένος*, εὐλογητὸς > *εὐλοητός*: φρ. *ἤβαλεν ὁ παπᾶς εὐλοητό*, καβουρολόγος > *καβουρολόος* > *καβουρολός*, καθιτολόγος > *καθιτολόος*, προσταγὴ > *προσταή*, τραγούδι > *τραούδι*, τρυγοκάτσουνο > *τρυοκάτσουνο*, σιγὰ > *σιά*, τὰ γέρη (γήρατα) > *τὰ ᾽έρη*, φρεγάδα > *φρεάδα*.

Τοῦ *δ*: ἀνεράδες > *ἀνεράες*, ἐξάδελφος > ἀξάδερφος > *ἀξάερφος*, δίδετε > *δίετε*, νὰ σοῦ δώκω > νὰ σοῦ ᾽ώκω > *νὰ σ᾽ ᾽ώκω*, παιδάκι > *παιάτσι*, σίδερο > *σίερο*, χαδεμένος > *χαεμένος*.

Τῶν ἄλλων συμφώνων μεμονωμέναι μόνον περιπτώσεις ἀποβολῆς παρατηροῦνται, οἷον:

Τοῦ *ϑ*: κάθεσαι - κάθεται - καθόμαστε > *κάεσαι - κάεται - κάομέστα*.[4]

Τοῦ *μ*: κάμωμα > *κάωμα*, καμώνομαι > *καών-νομαι*.[5]

Τοῦ *ν*: κανένας > *καένας*.[6]

Τοῦ *χ*: ὄχι > *ὄι*.

4) *Διπλᾶ σύμφωνα.*

Ἡ διατήρησις τῶν διπλῶν συμφώνων, τόσον τῶν ἀρχαιόθεν κληρονομη-

---

1. Περὶ τῆς ἀπουρανώσεως τοῦ *σ*, βλ. *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, ἐν ᾽Αθηνᾶς 38 (1926), σελ. 141 - 142.

2. Διὰ τὴν συστολὴν *εὰ* > *ιὰ*, βλ. *Ν. Ἀνδριώτην*, ἐν ᾽Αρχ. Θρακ. Θησ. 6, 1939/40, σελ. 172 κέξ.

3. Βλ. ἀνωτ., σελ. 108 ὑποσ. 2.

4. Πβ. *Μ. Μιχαηλίδου-Νουάρου*, Γλωσσ. καὶ Λαογραφικὰ Κάσου, ᾽Αθῆναι (1936), σελ. 6.

5. *Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου*, ἔνθ᾽ ἀνωτ.

6. Πβ. *Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου*, ἔνθ᾽ ἀνωτ. Καὶ ἐν Κῷ: *κάωμα, καωματοῦ* κ. ἀ.

θέντων, ὅσον τῶν ἐξ ἀφομοιώσεως ἐν ἀρχῇ ἢ ἐν μέσῳ λέξεων προερχομένων καὶ τῶν ἐκ ξένων γλωσσῶν παραληφθέντων, ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, ἓν τῶν κυριωτέρων γνωρισμάτων τῶν ἰδιωμάτων Δωδεκανήσου, Ἰκαρίας, Κύπρου, Κύμης Εὐβοίας, Λιβυσσίου Μ.Ἀσίας, Χίου καί τινων τῶν Νοτ. Σποράδων.[1]

Τοῦ ἰδιώματος Ἀστυπαλαίας χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἐλάχιστα τῶν διπλῶν συμφώνων παρέμειναν φωνητικῶς ἄθικτα (μ-μ, ν-ν, φ-φ, χ-χ). Τὰ περισσότερα τούτων ὑπέστησαν ἀνομοιωτικὴν τροπὴν κατὰ τὸ πρῶτον ἢ τὸ δεύτερον ἐξ αὐτῶν, καὶ δή:

α') Τὰ διπλᾶ ψιλὰ κ-κ, π-π, τ-τ, τὰ διπλᾶ δασέα θ-θ ἐτράπησαν ἐκεῖνα μὲν κατὰ τὸ δεύτερον σύμφωνον εἰς τὸ ἀντίστοιχον δασύ, ταῦτα δὲ κατὰ τὸ πρῶτον σύμφωνον εἰς τὸ ἀντίστοιχον ψιλόν.

Οὕτω: *κ-κ* (πρὸ α, ο, ου) = κχ : κοῦκ-κος > *κοῦκχος*, κουκ-κούλ-λα > *κουκχούλτα*, λάκ-κος > *λάκχος*, σάκ-κος > *σάκχος*, σακ-κούλ-λα > *σακχούλτα*, ροκ-κάνα > *ροκχάνα*, ροκ-κανίζω > *ροκχανίντζω*.[2]

ἀλλὰ *κ-κ* (πρὸ ε, ι) = τσ: κόκκινος > *κότσινος*, κουκκὶ > *κουτσί(ν)*, σακκὶ > *σατσί(ν)*, μακ-κελεὸ > *ματσελτζό*.

π-π > *π-ἢ*: κάπ-παρη > *κάπἢαρη*, καπ-πάρο > *καπἢάρο*, καπυρὸς > καπ-πυρὸς > *καπἢαρὸς* - *καπἢαροσελτζὸς* (καπαρὸς + χελιδός), κούπ-πα > *κούπἢα*, κουπ-παστὴ > *κουπἢαστή*, κουπ-πογέρνω > *κουπἢογέρνω*, πάπ-πος > *πάπἢους*, στουπ-πὶ > *στουπἢί*.[3]

(τ) > *τθ*: γαλέτ-τα > *γαλέτθα*, καλύτ-τερος > *καλύτθερος*, νετ-ταίρω > *νετθαίρω* - *(ἐ)νέτθαρα*, διχρώτ-τα > *ντζιχρώτθα*, μύτ-τη > *μύτθη*, πίτ-τα > *πίτθα*, πλάτ-τω > *πλάτθω*.[4]

θθ>*τθ*: τὸ διπλοῦν *θθ* προερχόμενον ἐξ ἀφομοιώσεως τοῦ *ν* (ἐν μέσῳ ἢ ἐκ συνεκφορᾶς ἐν ἀρχῇ λέξεως) ὑφίσταται ψίλωσιν τοῦ πρώτου *θ*: νθ > θθ > τθ:

---

1. Βλ. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 28. *A. Tsopanakis*, Phonétique, σελ. 153. H. Pernot, Phonétique σελ. 382. Τὰ διπλᾶ ταῦτα σύμφωνα, ὡς ἐδίδαξεν ὁ *Γ. Χατζιδάκις* (ΜΝΕ. 2, σελ. 424) προφέρονται ἐπὶ μείζονα χρόνον, «διότι τὰ φωνητικὰ ὄργανα ἰσχυροτέραν ποιοῦσι τὴν ἄρθρωσιν καὶ πλείονα χρόνον ἐμμένουσιν ἐν τῇ θέσει τῇ διὰ τὴν ἄρθρωσιν αὐτῶν ἀπαιτουμένῃ». Πβ. καὶ τὴν πρόσφατον ἀνακεφαλαιωτικὴν καὶ ἐμπεριστατωμένην ἐπὶ τοῦ θέματος μελέτην τοῦ *Στ. Καρατζᾶ*, L'orig. des dialectes néo-grecs de l'Italie méridionale, σελ. 79 κέξ.

2. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 28.

3. Ἡ δάσυνσις τοῦ δευτέρου διπλοῦ ππ > *πἢ* φέρει τὸ δασυνόμενον *π* ἀκουστικῶς ὅμοιον πρὸς τὸ *φ* ἐλαφρῶς ἀκουόμενον. Ὁ *Χ. Παντελίδης* (ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 29) χρησιμοποιεῖ τοῦ *h* διὰ νὰ δείξῃ τὴν δάσυνσιν τοῦ *π* ἐν Ἀστυπαλαίᾳ, Κῶ, Σύμη, ἀλλὰ διὰ τοῦ *h* ἀποδίδεται συνήθως φθόγγος ἀνάλογος πρὸς τὸ χ καὶ ὄχι πρὸς τὸ *φ*, ἐνῶ τοιαύτην προφορὰν τοῦ *π*, ἐγὼ τοὐλάχιστον, οὔτε ἐν Κῷ οὔτε καὶ ἐν Ἀστυπαλαίᾳ ἤκουσα.

4. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 30.

ἀθ-θὸς > *ἀτθὸς* (ἄνθος), ξαθ-θὸς (ξανθὸς) > *ξατθός*, γιόθ-θος (ἴονθος) > *γιότθος*, κήριθ-θος (κήρινθος) > τσήριτθος > *τσέρατθος* (κατὰ τὸ ἀτθός;), ὄλυθ-θος (ὄλυνθος) > *ἔλυτθας*, προλύθ-θι (προολύνθι) > *μπρολύτθι*, τὴθ-θάλασσα > *τὴ τθάλατσα*, τὴθ-θελιὰ > *τὴ τθελτζά*, τὴθ-θήκη > *τὴ τθήτση*, τὸθ-θεὸ > *τὸ τθεό*, ἔθ-θέλει > *ἔ τθέλει* (καὶ ἐξ ἀναλογίας *τθέλω*), ἔθ-θωρεῖ > *ἔ τθωρεῖ* (*τθωρῶ*), τὸθ-θάνατο(ν) > *τὸ τθάνατο(ν)* (*ὁ τθάνατος*).[1]

β') Τὸ διπλοῦν *λ* (*λ-λ*) μεταβάλλεται οὕτως ὥστε τὸ μὲν πρῶτον λ ἀκούεται εὐκρινῶς, εἰς τὴν θέσιν δὲ τοῦ δευτέρου ἀναπτύσσεται ὀδοντικὸς φθόγγος ἰσοδυναμῶν σχεδὸν πάντοτε πρὸς τὸ ἄηχον *τ*, σπανιώτερον δὲ πρὸς τὸ ἠχηρὸν *d*, δηλαδή: *λ-λ* > *λτ*: ἀγρέλ-λα > *ἀγρέλτα*, βασιλοπούλ-λα > *βασιλοπούλτα*, καβαλ-λικεύω > *καβαλτιτσεύκω*, κέλ-λα > *τσέλτα*, κούτελ-λο > *κούτελτο*, τὴλ-λάμπα(ν) > *τὴ λτάμπα(ν)* (*ἡ λτάμπα*), τὴλ-λύρα(ν) > *τὴ λτύρα* (*ἡ λτύρα*), μαξελ-λάρι > *μαξελτάρι*, τὴν ἁγιὰλ-Λεσβία > *τὴν ἁγιὰ Λτεσβία* (*ἡ ἁγιὰ Λτεσβία*), ἔλ-λιος[2] > *ἔλτιος*, Μαρούλ-λα > *Μαρούλτα*, πεταλ-λίδα > *πεταλτίδα*, προβέλ-λω > *μπροβέλτω*, παλ-λαβὸς > *παλταβός*, φανέλ-λα > *φανέλτα*, φυλ-λάδα > *φυλτάδα*, σκύλ-λος > *στσύλτος*, ψύλλος > *ψύλτος*.[3]

γ') Τὸ διπλοῦν *σ* (*σ-σ*) τσιτακίζεται κατὰ κανόνα. Ὁ τσιτακισμὸς οὗτος τοῦ *σσ*, ὅστις ἀπαντᾷ σποραδικῶς εἰς πολλὰ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ ἰδιώματι συμβαίνει οὐ μόνον εἰς τὸ ἐν μέσῳ λέξεως κληρονομηθὲν ἐκ τῆς ἀρχαίας διπλοῦν *σσ*, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξ ἀφομοιώσεως ἐν συνεκφορᾷ προκῦπτον:[4] βᾶσσα > *βᾶτσα*, *Βᾶτσες* (τοπων.), βόσκισσα > *βόστσιτσα*, γλῶσσα > *γλῶτσα*, θάλασσα > *θάλατσα*, θαλασσομάχος > *θαλατσομάχος*, κλῶσσα > κλωσσοῦ > *κλωτσοῦ*, λύσσα > *λύτσα*, μέλισσα > *μέλιτσα*, μελισσοφᾶς > *μελιτσοφᾶς*, μαλάσσω > *μαλάτσω*, πίσσα > *πίτσα*, τάσσω > *τάτσω*, ταράσσω > *ταράτσω*, τινάσσω > *τινάτσω*,

---

1. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 47. *Ι. Πούλου*, Γλωσσικὰ ἐκ Σίφνου, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 1, (1939), σελ. 145.

2. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ. 2, σελ. 428.

3. Ἡ τροπὴ τοῦ δευτέρου τοῦ διπλοῦ *λ-λ* εἰς *τ*, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν καὶ εἰς τὸ ἰδίωμα Καρπάθου — Βλ. *Μ. Μιχαηλίδου-Νουάρου*, Ἐν Ἀθηνᾶς 55 (1951), σελ. 24 — ἀποτελεῖ συγγενὲς φωνητικὸν φαινόμενον, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ *A. Tsopanakis*, (Phonétique, σελ. 156 κέξ.) μὲ τὴν προφορὰν τοῦ *λ-λ* ἐν τῇ Ἀνατολ. Κῷ καὶ Βορειονατ. Ρόδῳ ὡς *λλ*[d] καὶ ἐν Καλαβρίᾳ τῆς Κάτω Ἰταλίας ὡς *dd* — Βλ. Morosi Bova, σελ. 27-28—καὶ ὀφείλεται εἰς τοὺς αὐτοὺς λόγους. Ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ ἰδιώματι, ὅταν ὁ τόνος πίπτῃ ἐπὶ τῆς συλλαβῆς τῆς ἐχούσης τὸ *λλ*, ἀκούεται μεταξὺ τοῦ *λ* καὶ *τ* ἓν δασὺ *h* προκαλούμενον ὑπὸ τοῦ ἐκπνεομένου ἀέρος καθ' ἣν στιγμὴν ἡ γλῶσσα ἐφάπτεται τοῦ οὐρανίσκου διὰ νὰ προφέρῃ τὸ *λ*: ἄλ-λο > *ἄλητο*.

4. Πβ. *K. Dieterich*, Südl. Sporad. σελ. 80. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 30, *Μ. Μιχαηλίδου-Νουάρου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 24. *Τοῦ αὐτοῦ*, Γλωσσικὰ καὶ Λαογραφικὰ τῆς νήσου Κάσου, Ἀθῆναι (1936), σελ. 8.

φράσσω > *φράτσω*, ἀλλὰ καὶ ὁ πάπ-πους- σου > *ὁ πάππου τσου*, 'ς τοὺς γάμους σου > *'ς τοὺς γάμου τσου*, μὲ τὲς χαρές σας > *μὲ τὲς χαρέ τσας*, τὴν σελήνη *τὴ σ-σελήνη*>*τὴ τσελήνη* ἢ *τσελήνη*, τὸσ-σειμῶνα (χειμῶνα)>*τὸ τσειμῶνα* ὁ *τσειμῶνας*.

Τσιτακισμὸς τοῦ ἁπλοῦ σ. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν τσιτακισμὸν τοῦ διπλοῦ *σσ* παρουσιάζεται τσιτακισμὸς τοῦ ἁπλοῦ *σ* ἐν ἀρχῇ λέξεως: σαρδέλ-λα > *τσαδέλτα*, τὰ σῦκα > *τὰ τσῦκα*, τὸ (ἐ)σώβρακον > *τὸ τσώβρακο*, τὸ (ἐ)σωκάρδι > *τὸ τσωκάρδι*, τὸ (ἐ)σωπουκάμισον > *τὸ τσωπουκάμισο*, τὸ (ἐ)σώπαν-νο > τὸ τσώπαν-νο· ἐν μέσῳ λέξεως: νησὶ > *νητσί*, χέρ(ι)σο > *σέριτσο*.[1]

Παρατηρεῖται ὡσαύτως κατὰ κανόνα τσιτακισμὸς τοῦ *κ* πρὸ τῶν ἀσθενῶν φωνηέντων *ε, ι*: καιρὸς > *τσαιρός*, κοιτάζω > *τσοιτάντζω*, νὰ δώκῃς > νὰ *(δ)ώτσῃς*, βόσκισσα > *βόστσιτσα*, κοιλιὰ > *τσοιλτζά*, Κυριακὴ> *Τσεργκατσή*, σκουλήκι > *σκουλούτσι*, κυδώνι > *τσυδώνι*.[3]

Τὰ διπλᾶ *μ-μ, ν-ν, φ-φ, χ-χ*, παραμένουν φωνητικῶς ἀμετάβλητα. Ἐκτὸς τοῦ ἐξ ἀρχαίας κληρονομίας σωζομένου διπλοῦ *ν-ν*, τὸ ἰδίωμα παρουσιάζει ἀναδίπλωσιν τοῦ *ν* εἰς τὴν ρηματικὴν κατάληξιν *-ώνω* > *-ών-νω*: *ἀνεκατών-νω, αὐλακών-νω, κατσουλτών-νω* (κατσουλλώνω), *μπαλτών-νω* (μπαλλώνω), *μαλτών-νω* (μαλώνω), *σκοτών-νω* καὶ γενικώτερον εἰς τὰ εἰς *-νω* λήγοντα ρήματα: *δίν-νω, πίν-νω, λούν-νω χάν-νω*, κ.ἄ.

5) ***Τροπὴ συμφώνων.***

α') *β* > *δ*: βαπτίζω > *δαφτίντζω, δάφτισι, δαφτιστικός*.[4]
β') *β* > *μ*: vermicciuolo > *μερμιντζόλτος*, βούνευρον > μούνευρο.[5]
γ') *γ* > *β*: ἐγὼ > *ἐβώ*, στέγη > *στέβη* (τά).[6]
δ') *δ* > *τ*: σπουδάζω > *σπουτάντζω* (ἐπείγομαι) καὶ ἐπίρρημα *σπουταχτικά*.
ε') *φ* > *β*: φασούλια > *βασούλτζα*.[7]

---

1. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 1, σελ. 112 κέξ. *K. Foy*, Lautsyst., σελ. 56. *H. Pernot*, Phonétique, σελ. 286 *Β. Φάβη*, ἐν Ἀθηνᾶς 45 (1933), σελ. 361. *K. Dieterich*, Südl. Sporad , σελ. 80. *Μιχαηλίδου - Νουάρου*, Γλωσσικὰ καὶ Λαογραφικὰ Κάσου, σελ. 8.

2. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 30. *Σ. Λεονάρδου*, Περὶ τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου, ἐν Ἀθηνᾶς 6 (1894), σελ. 169. *A. Tsopanakis*, Phonétique, σελ. 158.

3. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ τσιτακισμοῦ τοῦ *κ* παρατηρεῖται ἐν τῇ Ἀνατολ. Κῷ, Καλύμνῳ, Καρπάθῳ καὶ Μεγίστῃ. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ. σελ 34.

4. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 36.

5. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ. 2, σελ. 422. *A. Tsopanakis*, Phonétique, σελ. 104.

6. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ, 421. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 36.

7. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ'ἀνωτ., σελ. 421. *K. Dieterich*, Südl. Sporad., σελ. 77. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 106.

ς') χ > φ: λεχοῦσα > *λοφοῦσα*, χρυσοχόος > *χρουσοφὸς* (πολλαχ.).[1]

ζ') χ > σ: πρὸ τῶν ἀσθενῶν φωνηέντων ε, ι: χέρι > *σέρι*, χαιρετισμὸς > *σαιρετισμός*, χελιδονόψαρο > *σελιδονόψαρο*,[2] βραχεὰ > *βρασά*,[3] εὐχὴ > *εὐσή*, ἐχῖνος > *ἀσιν-νιός*, τράχηλος > *τράσηλας*, ραχιδοκόκκαλον > *ρασιδοκόκχαλο*,[4] πτώχεια > *φτώσα*, τρέχει > *τρέσει*, χείλη > *σείλη*, χοῖρος > *σοῖρος*, ψυχὴ > *ψυσή*.

η') ϑ > δ: θειάφι > *δτζάφι*, θειαφίζω > *δτζαφίντζω*,[5] θησαυρὸς > *δησαυρός*.

ϑ') σ > χ: ἀρέσω > *ἀρέχω*.[6]

ι') ρ > λ: προχωρῶ > *πλοχωρῶ* (κατ' ἀνομοίωσιν).

κ') ζ > ντζ: ἀγοράζω > *ἀγοράντζω*, ἀγκαλιάζω > *ἀγκαλτσάντζω*, βυζὶ > *βυντζί*, ζάλη > *ντζάλη*, κοσκινίζω > *κοστσινίντζω*, μαζὶ > *μαντζί*, παίζω > *παίντζω*, προζύμι > *προντζύμι*, χωρίζω > *χωρίντζω*.[7]

6) *Τὸ τελικὸν ν.*

Ὅπου τοῦτο ὑπῆρχε εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν,[8] διατηρεῖται καὶ ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ ἰδιώματι καθ' ὃν τρόπον καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, δηλαδή: α') Διατηρεῖται ἀναλλοίωτον, τὸ ὑπάρχον ἢ τὸ ἀναπτυχθὲν ὡς εὐφωνικόν, πρὸ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ φωνήεντος:[9] *τὸ παιδὶν ἐπῆε 'ς τὸ Σκολτσό, τὸ μαντζὶν ἀν-νοιχτό, ἐπῆεν ἕναβ βράδυ, ἕνα ν-ἀραούδιν ὄμορφο, τὸ σακχούλτιν ἐκρέμ-μετο, μνὰν ἡμέρα, ἕνα ψαράτσιν ὄμορφο, ἤρτσε-*

---

1. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 422.

2. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 40.

3. Ἡ ἀπουράνωσις τοῦ σ, τὴν ὁποίαν ἀραιῶς συναντῶμεν εἰς τὸ ἰδίωμα Ἀστυπαλαίας, συχνότερον δὲ εἰς τὰ ἰδιώματα Ἀμοργοῦ, Θήρας, Λέρου, Πάτμου κ. ἀ. εἶναι ἐπίδρασις τῆς Ἀνατολ. Κρήτης. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐν Ἀθηνᾶς 4 (1892), σελ. 472, *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, ἐν Ἀθηνᾶς 38 (1926), σελ. 141 κέξ. Πβ. *Α. Καραναστάση*, ἐν Δωδεκαν. Ἀρχ. Τόμ. Β', σελ. 213.

4. Ἡ τροπὴ χ > σ πρὸ τῶν ἀσθενῶν ε, ι παρατηρεῖται καὶ ἐν Ἀνατολ. Κῷ, Μεγίστῃ, Πάτμῳ, Ρόδῳ. Βλ. *K. Dieterich*, Südl. Sporad., σελ. 60. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 40, *A. Tsopanakis*, Phonétique, σελ. 112 - 113. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ. Β', σελ. 423.

5. Πβ. *P. Kretschmer*, d. heut. lesb. Dial. σελ. 177. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 289.

6. Πβ. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 114: ἐπιάσαν > *ἐπιάχαν*, Ρόδος (Ἀσκληπειό).

7. Καὶ ἐν Χίῳ, βλ. *H. Pernot*, Phonétique Τόμ. I, σελ. 294 κέξ. Ἐν Κῷ Λέρῳ, Πάτμῳ, Ρόδῳ, Σίφνῳ κ. ἀ. Βλ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 58, *Ι. Βογιατζίδην*, ἐν Ἀθηνᾶς 35 (1923), σελ. 77. *Φ. Κουκουλέν*, ἐν Ἀθηνᾶς 36 (1924), σελ. 255 κέξ. *Ι. Ποῦλον*, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 1 (1939), σελ. 146. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 41, *Α. Καραναστάση*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 214.

8. Εἰς τὸ ἄρθρον, τὸ οὐσιαστικόν, τὸ ἐπίθετον, τὰς ἀντωνυμίας, τὰ ἀριθμητικά, καὶ τὰς ρηματικὰς καταλήξεις.

9. Βλ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 40, *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 126 κέξ. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 424.

τον δ κακόμοιρος, ἤσπριντζεν ἕνα σπίτι, ἐστσέφτετον εἶνδα νὰ πῇ, ἐχάθην ἐτσεῖνος.

β') Ὑφίσταται τὴν ἀφομοιωτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀκολουθοῦντος συμφώνου, ἐὰν τοῦτο τυγχάνῃ ἓν ἐκ τῶν συμφώνων *β, γ, δ, ζ, ϑ, λ, μ, ρ, σ, φ, χ,*[1] δηλαδή:

ν+β > *β−β*: τὴν βάρκα > *τὴβ βάρκα,* τὴν βουλήν της > *τὴβ βουλήν-δης* τὸν βασιλεὰ > *τὸβ βασιλτζά,* νὰ τὴν βοηθήσῃ > *νὰ τὴβ βουτθήσῃ.*[2]

ν+γ > *γ−γ*: τὸν γάμον > *τὸγ γάμο,* τὴν γλύκα > *τὴγ γλύκα,* νὰ τὴν γνωρίσῃ > *νὰ τὴγ γρωνίσῃ,* δὲν γίνεται > *'έγ γίνεται.*[3]

ν+δ > *δ−δ*: 'ς τὸν δαίμονα > *'ς τὸδ δαίμονα,* τὸν δρόμον > *τὸδ δρόμο,* νὰ τὴν δώκῃ > *νὰ τὴδ δώτσῃ,* τοῦτον δὰ > *τοῦτοδ δά.*[4]

ν+ζ > *ζ−ζ*: τὴν ζωὴν > *τὴζ ζωή,* τὴν ζάχαρι > *τὴζ ζάχαρι,* δὲν ζυμώνει > *'έζ ζυμών-νει,* δὲν ζαλίζομαι > *'έζ ζαλίντζομαι.*[5] Διὰ τὴν περαιτέρω φωνητικὴν ἐξέλιξιν *ζ* > *ντζ,* βλ. ἀνωτ. ἐν σελ. 120.

ν+ϑ > *ϑ−ϑ*: τὸν θεὸν > *τὸϑ θεό,* τὴν θάλασσαν > *τὴϑ θάλατσα,* τὸν θυμόν του > *τὸϑ θυμό ν-δου,* τὴν Θυμνιὰν > *τὴϑ Θυμνιά.*[6] Διὰ τὴν φωνητικὴν ἐξέλιξιν τοῦ *ϑ+ϑ* > *τϑ,* βλ. ἀνωτ., ἐν σελ. 117 κέξ.

ν+λ > *λ−λ*: τὴν λάμπαν > *τὴλ λάμπα,* τὴν λαχτάραν > *τὴλ λαχτάρα,* τὸν λόγον της > *τὸλ λόο ν-δης,* νὰ τὸν λογιάζῃ > *νὰ τὸλ λαάντζῃ.*[7] Διὰ τὴν φωνητικὴν ἐξέλιξιν *λ−λ* > *λτ,* βλ. ἀνωτ., ἐν σελ. 118.

ν+μ > *μ−μ*: τὸν μῆνα > *τὸμ μῆνα,* δέν με μέλλει > *'έμ με μέλτει,* μὲ εὐχα-

---

1. Πβ. *Χ. Παντελιδου,* Φωνητική, σελ. 48 - 49. *Α. Τsopanakis,* Phonétique, σελ. 126 κέξ., *Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου.* ἐν 'Αθηνᾶς 55 (1951), σελ. 24 - 25.

2. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι,* ΜΝΕ 2, σελ. 424. *Σ. Μενάρδου,* ἐν 'Αθηνᾶς 6 (1894), σελ. 167. *Η. Pernot,* Phonétique σελ. 433. *Κ. Dieterich,* Südl. Sporad. σελ. 83. *Χ. Παντελίδου,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 48, *Α. Τsopanakis,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 127. *Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου,* ἐν 'Αθηνᾶς 55 (1951), σελ. 24.

3. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 424. *Σ. Μενάρδου,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 167. *Χ. Παντελίδου,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 48. *Α. Τsopanakis,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 127. *Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 24.

4. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 424. *Σ. Μενάρδου,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 167. *Κ. Dieterich,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 83. *Χ. Παντελίδου,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 48. *Α. Τsopanakis,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 126

5. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 424. *Σ. Μενάρδου,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ 167. *Κ. Dieterich,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 83. *Χ. Παντελίδου,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 48. *Α. Τsopanakis,* ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 127.

6. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 424. *Σ. Μενάρδου,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 167. *Κ. Dieterich,* ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 82. *Χ. Παντελίδου,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 48. *Α Τsopanakis,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 127. *Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 24.

7. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 424. *Χ. Παντελίδου,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 48. *Α. Τsopanakis,* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 127.

ρίστησιν μεγάλην > *μὲ εὐκαρίστησιμ μεάλη*, τὸν Μάϊον > *τὸμ Μά*.[1]

ν+ρ > ρ−ρ: δὲν 'ρωτῶ > *'ὲρ 'ρωτῶ*, ἕναν ράπτην > *ἕναρ ράφτη*, μιὰν ρουφηξεὰν > *μνιὰρ ρουφηκτσά*, τὴν ράχιν > *τὴρ ράσι*.[2]

ν+σ > σ−σ: τὴν σαλάταν > *τὴσ σαλάτα*, τὴν σαβούραν > *τὴσ σαβούρα*, δὲν σωπαίνεις > *'ὲσ σωπαίνεις*, τὸν χειμῶνα > *τὸσ σειμῶνα*.[3] Διὰ τὴν περαιτέρω φωνητικὴν ἐξέλιξιν σ−σ > τσ, βλ. ἀνωτέρω ἐν σελ. 118.

ν+φ > φ−φ: τὸν φέρ(ν)ω > *τὸφ φέρνω*, τὸν φόβον >*τὸφ φόο*, τὴν φρεγάδαν > *τὴφ φρεάδα*, ἀργυρὸν φεγγάρι > *ἀρτζυρὸφ φεγγάρι*.[4]

ν+χ (πρὸ τῶν *α, ο, ου*) = χ−χ: τὴν χαρὰν > *τὴχ χαρά*, τὸν χάρον > *τὸχ χάρο*, δὲν χαρίζει > *'ὲχ χαρίντζει*, συγχώρα με > *συχ-χώρα με*, πράσινον χόρτον > *πράσινοχ χόρτο*.[5]

γ') Πρὸ τῶν ἀήχων ψιλῶν *κ, π, τ* εὑρισκόμενον ἑνοῦται μετ' αὐτῶν εἰς τρόπον ὥστε μεταβάλλει ταῦτα εἰς ἔνρινα ἠχηρὰ *γg, μb, νd*, δηλαδή:

ν+κ > γ+g: τὸν κάβον > *τὸγ gάβο*, τὸν κακὸν > *τὸγ gακό*, τὸν κόσμον > *τὸγ gόσμο*.[6]

ν+π > μ+b: τὸν πάππον > *τὸμ bάππου*, τὴν πόλιν > *τὴμ bόλι*, τὸν «πιστεύω» > *τὸμ «bιστεύκω»*, ἄλλον πουλλὶ > *ἄλτομ bουλτί*.[7]

ν+τ > ν+d: τὸν τοῖχον > *τὸ ν-dοῖχο*, τὸν τρόμον > *τὸ ν-dρόμο*, τὴν Τετάρτην > *τὴ ν-dετράδη*, τὸν ταχυδρόμον > *τὸ ν-dασυδρόμο*.[8]

δ') Πρὸ τῶν διπλῶν *ξ, ψ* καὶ πρὸ συμφωνικῶν συμπλεγμάτων δὲν ἀφομοιοῦται, οὔτε ἀποβάλλεται, ἀναπτύσσεται δὲ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀκολουθούσης λέξεως εὐφωνικὸν *ε*, οἷον: δὲν ξημερών-νει > *'ὲν-ε ξημερών-νει*, δὲν ψάλ-

---

1. Πβ. *Foy*, Lautsyst., σελ. 135. *Γ. Χατζιδάκι*, MNE. 2, σελ. 424. *Σ. Μενάρδου*, ἐν Ἀθηνᾶς 6 (1894), σελ. 167. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 48. *A. Tsopanakis*, Phonétique, σελ. 127. *Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου*, ἐν Ἀθηνᾶς 55 (1951), σελ. 24.

2. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 424. *Σ. Μενάρδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 167. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 48. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 127. *Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 24.

3. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 424. *Σ. Μενάρδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 167. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 48. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 127.

4. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 424. *Σ. Μενάρδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 167. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 48. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 127. *Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 24.

5. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 424. *Σ. Μενάρδου*, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 167. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 48, *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 127.

6. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 429 κέξ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 40-41.

7. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 425.

8. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 425.

λει > *'έν-ε ψάλτει*, δὲν μπαίνει > *'έν-ε μβαίν-νει*, δὲν χτίζει > *έν-ε χτίντζει*, μὴ τὸν στείλης > *μὴ ν-δόν-ε στείλης*.[1]

7) ***Ἐπίδρασις τοῦ σ ἐπὶ τῶν δασέων ϑ, χ.***

Ἡ ἐν τῇ Νεοελληνικῇ κοινῇ ψιλωτικὴ ἐπίδρασις τοῦ *σ* ἐπὶ τῶν δασέων *ϑ*, *φ*, *χ* παρατηρεῖται καὶ ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ ἰδιώματι. Οὕτω ἀκούονται:

ἀστένεια, μιστός, μόσκος, μόσκουλτο (μόσχουλλον), *Πάσκα, σκόλη, σκολτζὸ* (σχολεῖό), *ἐχώστηκα, ἐστσίστηκα* (ἐσχίστηκα).[2]

8) ***Ἐπίδρασις τοῦ ρ ἐπὶ τῶν γ, ϑ, χ.***

α') ρ+γ > ρ+κ (πρὸ τῶν α, ο, ου): ἀργὰ > ἀρκά, βέργα > βέρκα, ἀργοπορῶ > ἀρκοπορῶ, μαργαριτάρι > μαρκαριτάρι, μελισσουργὸς > μελισσουρκός, πύργος > πύρκος.[3]

Ὅταν μετὰ τὸ γ ἀκολουθοῦν τὰ κλειστὰ φωνήεντα *ε*, *ι* τότε ρ+γ (ε−ι) > ρ+τζ: ἀργυροκούδουνο > ἀρτζυροκούδουνο, Γεώργις > Ντζώρτζις, μοιρjολόγια > μοιρτζολόγια (μοιρολόγια).

β') ρ+ϑ > ρ+τ: ἤρϑα − ἤρϑες > ἤρτα − ἤρτες,[4] ὀρϑὸς > ὀρτός,[5] ὀρϑάνοικτα > ὀρτάν-νοιχτα, ἐδάρϑηκε > ἐδάρτητσε.

γ') ρ+χ > ρ+κ (πρὸ α, ο, ου): ἀρχοντιὰ > ἀρκοντζά, ἀρχάγγελος > ἀρκάντζελος, ἔρχομαι > ἔρκομαι, ἀρχαύλης > ἀρκαύλης − Ἀρκαύλι (τοπων).[6]

ρ+χ (πρὸ ε, ι) > ρτσ: ἀπ' ἀρχῆς > ἀπ' ἀρτσῆς, ἔρχεται > ἔρτσεται, ἀρχίδια > ἀρτσίδζα, δημαρχία > δημαρτσία.

9) ***Ἄλλα συμφωνικὰ συμπλέγματα.***

α') Τὰ συμπλέγματα κ+τ, π+τ, φ+ϑ, χ+ϑ, φ+χ, ἐξελίσσονται φωνητικῶς ὡς ἐν τῇ Νεοελληνικῇ κοινῇ, ἤτοι:

---

1. Τὸ εὐφωνικὸν *ε* τίθεται καὶ εἰς τὸν συγκεκομμένον τύπον τῆς προσωπ. ἀντων. γ'. προσ. τῆς αἰτιατ. τοῦ ἑνικ. τοῦ ἀρσεν., ὅταν οὗτος εὑρίσκεται εἰς τὸ τέλος τῆς φράσεως, πρὸς διάκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ τὸν τύπον τοῦ οὐδετ.: *-το(ν), -το*: φέρε τον > *φέρε τόνε* -φέρε το > *φέρ'το*, πᾶρε τον > *πᾶρε τόνε* − πᾶρε το > *πᾶρ'το*. Πβ. *Σ. Μενάρδου*, ἐν Ἀθηνᾶς 6 (1894), σελ. 168.

2. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ. 2, σελ. 431. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 43. *A. Τεοpanakis*, Phonétique, σελ. 132. Διὰ τὴν ψιλωτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ *σ* ἐπὶ τοῦ *φ* ἔχομεν ἐν Ἀστυπαλαίᾳ τὸ ἀσφόδελος > *ἀσπόελτας*.

3. Ὁ *Χ. Παντελίδης*, ἔνϑ' ἀνωτ., σελ. 44 παρατηρεῖ φωνητικὴν ἐξέλιξιν *ργ* > *ρg* τὴν ὁποίαν δὲν ἤκουσα. Οἱ νέοι προφέρουν τὸ τῆς Νεοελληνικῆς κοινῆς *ργ*.

4. Πβ. *Σ. Μενάρδου*, ἔνϑ' ἀνωτ., σελ. 157. Πβ. *Μ. Μιχαηλίδου − Νουάρου*, Γλωσσικὰ καὶ Λαογρ. Κάσου, Ἀθῆναι (1936), σελ. 9.

5. Πβ. *P. Kretschmer*, D. heut. lesb. Dial., σελ. 158: ὁλόρϑος > ἀλόρτους.

6. Βλ. Ἱστ. Λεξ. Ἀκαδημ. Ἀθηνῶν, ἐν λ. ἀρχαυλειό, ἀρχαύλης. *Σ. Ξανθουδίδου*, ἐν Λαογραφίᾳ 7 (1923), σελ. 370 κέξ.

κ+τ=χ+τ: κτίζω > *χτίντζω*, κτυπῶ > *χτυπῶ*, δάκτυλος > *δάχτυλας*, ὀκταπόδι > *ἀχταπόδι*.

π+τ=φ+τ: βαπτίζω > βαφτίντζω > *δαφτίντζω*, ἅπτω > *ἅφτω*, πτέρνα > *φτέρνα*, πτυάρι > φτυάρι > *φτϑάρι*.

φ+ϑ=φ+τ: φθάνω > *φτάν-νω*, πτύω > *φτύν-νω*, ἐτρίφθη > *ἐτρίφτη*, φθηνὸς > *ἐφτηνός*, Ἐλευθέρις > *Λευτέρις*, εὐθὺς > *εὐτύς*.

χ+ϑ=χ+τ: χθὲς > *χτές*, ἐχθρὸς > *ὀχτρός*, ἐδέχθηκε > *ἐδέχτητσε*.[1]

φ+χ=φ+κ: (πρὸ τῶν ἰσχυρῶν α, ο, ου): εὐχαριστῶ > *φκαριστῶ*, εὔχομαι > *εὔκομαι*.[2]

φ+χ=φ+τσ (πρὸ τῶν ἀσθενῶν ε, ι): εὐχὴ > *εὐτσή*, εὐχέλαια > *εὐτσέλαια*.[3]

β') Δύο κατὰ σειρὰν διαρκῆ ἠχηρὰ *βγ*, *βδ*, *γδ* ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ ἰδιώματι δὲν δύνανται νὰ συνυπάρχουν, ἀλλὰ τρέπονται ἢ ἀμφότερα ἢ τὸ ἓν τούτων εἰς ἄηχα διαρκῆ ἢ ἄηχα ἀκαριαῖα:

βγ > *φκ* (πρὸ τῶν α, ο, ου): ἀβγὸ > *ἀφκό*, ἀβγὰ > *ἀφκά*, ἀνακατεύγω > *ἀνακατεύκω*, βγάλλω > *φκάλτω*, εὐαγγέλιο > βγαγγέλιο > *φκαντζέλιο*, ψαρεύγω > *ψαρεύκω*, χρηματεύγω > *χρηματεύκω* (χρησιμεύω), χορεύγω > *χορεύκω*.[4]

βδ > *βd*: ἀβδέλ-λα > *ἀβdέλτα*, ἑβδομήντα > *ἑβdομήνdα*, βδομάδα > *βdομάδα*, ραβδὶ > *ραβdί*.[5]

γδ > *γd*: ἀμύγδαλο > *ἀμύγdαλο*, γδέρνω > *γdέρνω*, γδύνω > *γdύν-νω*, γυμνὸς > γδυμνὸς > *γdυμνός*.[6]

βγ > *βντζ* (πρὸ τῶν ἀσθενῶν ε, ι) αὐγὴ > *ἀβντζή*, γαυγίζω > *γαβντζίντζω*, ἤβγε > *ἤβντζε*, Παρασκευὴ > Παρασκευγὴ > *Παραστσεβντζή*.[7]

Τὸ *λ* πρὸ τοῦ *μ*, *π*, *τ*, τρέπεται εἰς *ρ*, ἤτοι:

λμ > *ρμ*: ἀμέλγω > ἀλμέγω > *ἀρμέω*, βγάλμα > *φκάρμα*, ἐξάψαλμος > *ἐξώψαρμος* (παρετυμολ.), ψαλμῳδία > *ψαρμῳδία*, ἁλμυρός > *ἁρμυρός*.[8] *λπ* > *ρπ*: ἐλπίζω > *ὀρπίντζω*, ἐλπίδα > *ὀρπίδα*, σάλπη > *σάρπα*.[9]

---

1. Πβ. *A. Tsopanakis*, Phonétique, σελ. 42.
2. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 43. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 121.
3. Πβ. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 121.
4. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 44. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ, σελ. 116.
5. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 44. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 116.
6. Πβ. *K. Dieterich*, Südl. Sporad, σελ. 79. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 44. *A. Tsopanakis* ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 118.
7. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 79.
8. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ, σελ. 65. *H. Pernot*, Phonétique, σελ. 301.
9. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ 65. *H. Pernot*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 301. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 45. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 122.

λτ > *ρτ*: ἄλτο (alto) > *ἄρτο*, βόλτα > *βόρτα*, κάλτσα > *κάρτσα*, σάλτος > *σάρτος*.[1]

10. ***Κατὰ φωνητικὴν ἀπόκλισιν μεταβολαί.***

α') *Κατὰ παρετυμολογίαν*: Ἀστυπάλαια > *Ἀστροπαλτζά*, ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ ἄστρον,[2] κήρινθος > *τσέρατθος*, ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ ἄνθος > *ἀτθός*, εὐχολόγιον > *ἀβγολόϊ*, ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ *ἀβγό*,[3] ἐξάψαλμος > *ἐξώψαλμος* καὶ *ἐξώψαρμος*, ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ ἔξω,[4] Σεπτέμβριος > *Σοτέμβρις* πρὸς τὸ *Νοέμβρις*,[5] *σπουταχτικὰ* ἐπιρρ. (σπουδάζω) = ἐπειγόντως, μετὰ σπουδῆς, παρετυμολογηθὲν πρὸς τὸ *τακτικά*, νοσοκομεῖον > *μισοκομεῖον* ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ *μισός*,[6] ἀρτοκλασία > *ἀρτοπλασία* ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ *πλάθω* > πλάσσω, μανουάλι (manuale) *μονογάλι*, ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ *μόνος*,[7] ὑπερμάχως > *περιμάχως* ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὴν *περί*.

β') *Κατὰ συμφυρμόν*: Εἰς πολλὰ ἔτη > *σπολτάτε*, σὺν τῇ ὥρᾳ > *συντήνωρα*, *συντήνωρι*, ἔργον ἐπὶ ἔργου > *ὄργκουπούργκου*. press'a poco > *προσαπόκου*, καλλίων + καλύτερος > *καλλιώτθερος*,[8] χρηματίζω + χρησιμεύω > *χρηματεύκω*.

γ') *Καθ' ἁπλολογίαν*. ἀπὸ τὰ ὅσα σοῦ εἶπα > *ἀφ' τὰ σοῦ 'πα*,[9] τὶ εἶναι τά; > *εἶνdα*; τὶ θὰ τὰ κάμῃς; > *εἶνdά τα κάμῃς*; σιδεράδρακτος > *σεράγδαρτο*, μήπως ἄρα > *μπάρα*.

δ') *Κατὰ μετάθεσιν παρὰ φθόγγον*: ἀκρόδωμα > *κόρδωμα*,[10] ἀκροδάκτυλο > *κορδάχτυλο*, ἀμέλγω > ἀλμέω > *ἀρμέω*,[11] ἀρσενικὸς > *ἀτσερνικός*,[12] ζερβὸς > *ντζεβρός*,[13] καθρέπτης > *καρφέτης*,[14] κίσθος > *στίτθος* > *ἄστσιτθας*, κρο-

---

1. Πβ. *K. Dieterich*, Südl. Sporad., σελ. 65. *H. Pernot*, Phonétique, σελ. 302. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 45. *A. Tsopanákis*, Phonétique, σελ. 122.
2. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 55.
3. Πιθανῶς, ἐπειδὴ ἐδίδοντο «ἀβγὰ» εἰς τὸν ἱερέα, ὅστις ηὐλόγει τὸν σπόρον.
4. Ἐπειδὴ ὁ ἀναγνώστης ἀπαγγέλλει συνήθως τοὺς ψαλμοὺς «ἀπ' ἔξω», ἀπὸ στήθους.
5. Κατὰ *A. Thumb*. πρὸς τὸ Ὀχτώμβρις, βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐν Ἀθηνᾶς 4 (1892), σελ. 469.
6. Βλ. *A. Tsopanakis*, Phonétique, σελ. 150.
7. Διότι τοποθετεῖται «μόνον» μονῆρες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κυρίως ναοῦ.
8. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 27.
9. Διὰ τὸ *ἀφ' τὰ* ἐκ τοῦ *ἀπ' τὰ*, βλ. *Γ. Χατζιδάκιν*, ἐν Ἀθηνᾶς 4 (1892), σελ. 474.
10. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 64.
11. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 69. *B. Φάβην*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 98. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 136. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 51.
12. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 69. *B. Φάβην*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 102.
13. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἀνων., σελ. 68.
14. Πβ. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 137.

κόδειλος > κορκόδειλος > *κουρκούδντζαλος*,[1] λιγνὸς > *γλινός* : φρ. *ψηλὸ γλινόμ μου γιασιμί*.

ε') *Κατ' ἀντιμετάθεσιν παρὰ συλλαβήν*: ἀδράχτι > *ἀγδάρτι*, γνωρίζω > *γρωνίντζω*,[2] κολλητσίδα > *κοτσηλτίδα*, κυνηγητὸς > κυγηνητὸς > *τσυηνητός*, μολύβι > βολύμι (ἤδη ἀρχαῖον), ὄνειρο > *εἴνορο* > *εἴνερο*, πενιχρὸς > *περιχνός*,[3] πικρὸς > *πρικός*,[4] πικροράδικο > *πρικορόδικο*, πλόκαμος > *ποκλαμὸς-ποκλάμι*, ραβδὶ > *δαβρί*,[5] ραβδίδι > *δαβρίδι* (ραβδισμός), μύραινα > *σμύναιρα*,[6] στομούχι > *μουστούσι*,[7] συλληγούδι > λυσηγούδι > *ἀλυσηούδι*, χάρβαλος > *χάλαβρος*,[8] ὁλοχάρβαλος > *οὐλτοχάλαβρος*.

ΜΕΡΟΣ Β'.

Τυπικόν.

Μεγάλην συγγένειαν παρουσιάζει τὸ τυπικὸν τοῦ ἐξεταζομένου ἰδιώματος πρὸς τὸ τυπικὸν τῶν ἰδιωμάτων τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος καὶ δὴ τῶν πλησιεστέρων, ὡς καὶ πρὸς τὸ ἰδίωμα τῆς Ἰκαρίας.

1) ***Τὸ ἄρθρον.***

	Ἑνικὸς	*Πληθυντικὸς*
Ὀνομαστ.	ὁ — ἡ — τὸ	οἱ — οἱ — τὰ
Γενικ.	τοῦ — τῆς — τοῦ	τῶν
Αἰτιατ.	τὸν — τὴν — τὸ	τοὺς ἢ τοὶς — τὲς — τά.

Εἰς τὴν αἰτιατ. τοῦ πληθυντ. τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου ἀκούεται συχνότερον μὲν ὁ κοινὸς τύπος *τούς*, ἀραιότερον δὲ ὁ τύπος *τοίς*:[9] *τοὶς ναῦτες, τοὶς μαστόρους*. Εἰς τὴν χρῆσιν τῆς κλητικῆς ἀκούεται συχνὰ τὸ κλητικὸν ἐπιφώνημα ὦ:

---

1. Πβ. *K. Dielerich*, Südl. Sporad., σελ. 68. *A. Tsopanakis*, Phonétique, σελ. 136.
2. Πβ. *Α. Φάβην*, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 1 (1939), σελ. 118.
3. Πβ. *Β. Φάβην*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 118. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 51.
4. Πβ. *Χ. Παντελίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 51 *πρικάδα* < *πικράδα*. *K. Dielerich*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 69.
5. Πβ. *Β. Φάβην*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 120.
6. Πβ. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 136.
7. Πβ. *A. Tsopanakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 136.
8. Πβ. *Β. Φάβην*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 115.
9. Διὰ τὸν τύπον *τοὶς* > *τοὺς* βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ. 1, σελ. 575 κέξ.

ὦ Δημητρό, ὦ Μαρζά, ὦ Θυμιά, ὦ Κωσταντιέ τοῦ Μανωλτσοῦ, ὦ γιέ μου, ὦ μώρη.[1]

2) ***Τὸ Ὄνομα.***

Τὰ ὀνόματα, οὐσιαστικὰ καὶ ἐπίθετα, κλίνονται καὶ κατὰ τὰς τρεῖς κλίσεις, παρατηροῦνται δὲ μεταπλασμοὶ κατὰ κλίσιν ἢ κατὰ γένος.

Τὰ ἰσοσύλλαβα πρωτόκλιτα καὶ δευτερόκλιτα δισύλλαβα ὀνόματα κλίνονται συνήθως ὁμαλῶς: *ὁ μῆνας, τοῦ μῆνα, τὸμ μῆνα, οἱ μῆνες, τῶμ μηνῶ(ν), τοὺς - τοὶς μῆνες. Ὁ λό(γ)ος, τοῦ λόου, τὸλ λόο(ν), τὰ λόγια, τῶλ λογιῶ, τὰ λόγια. Ἡ ὥρα, τῆς ὥρας, τὴν ὥρα(ν), οἱ ὧρες, τῶν ὡρῶ(ν), τὲς ὧρες. Ἡ μοῖρα, τῆς μοίρας, τὴμ μοῖρα(ν), οἱ μοῖρες, τῶμ μοιρῶ(ν)* καὶ *μοιράω(ν)*[2] *τὲς μοῖρες.*

Πρωτόκλιτα ὀνόματα σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὴν δευτέραν κλίσιν διὰ μεταπλασμοῦ: *ὁ μάστορης — τοῦ μαστόρου, οἱ μαστόροι, ὁ μάρτυρας, τοῦ μαρτύρου ἢ τοῦ μάρτυρα, οἱ μαρτύροι*[3] *τοὺς μαρτύρους, ὁ κόρακας — τοῦ κοράκου, οἱ κοράτσοι, τοὺς κοράκους, ὁ τη(γ)ανίτης — τοῦ τη(γ)ανίτη, οἱ τη(γ)ανίτοι — τοὶς τη(γ)ανίτους.*

Ὁ θεριστὴς — οἱ θεριστᾶ(δ)ες, ὁ δντζαλαλητὴς (διαλαλητὴς) *— οἱ δντζαλαλητᾶ(δ)ες, ὁ μαθητὴς — οἱ μαθητᾶ(δ)ες* ἀντὶ *θεριστές, δντζαλαλητές, μαθητές.*[4]

Ἡ ἀδερφὴ — οἱ ἀδερφᾶδες κατὰ τὸ *μαννᾶδες, κυρᾶδες.*[5]

Πολλὰ τῶν εἰς *-ος* δευτεροκλίτων μετεπλάσθησαν κατὰ τὰ εἰς *-ας* καὶ *-ης* πρωτόκλιτα: βότυρος > *βότυρας*, κίσθος > *ἄστσιτθας*, γάτος > *κάτθης*, ἀσπάλαθος > *ἀσπάλατθας*, ἀσφοδελὸς > *ἀσπόελτας*, ἐνῷ σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὴν β' κλίσιν: *οἱ βοτύροι, οἱ ἀστσίτθοι, οἱ ἀσποέλτοι.*

Εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἑνικοῦ τῶν ὀνομάτων *ἄνδρας* καὶ *γεναῖκα* ἀκούεται διπλοῦς τύπος: *τοῦ ἀνδρὸς* καὶ *τοῦ ἀνδροῦ, τῆς γεναίκας* καὶ *τῆς γυναικὸς* ἢ *γεναικός.*[6]

Ἀρσενικὰ τινὰ ὀνόματα μετέβαλον γένος μεταπλασθέντα εἰς οὐδέτερα κατ' ἀναλογίαν πρὸς ἄλλα οὐσιαστικὰ οὐδέτερα: ὁ πάγος > *τὸ πά(γ)ος* κατὰ τὸ ψῦχος, ὁ τρύγος > *τὸ τρύος* κατὰ τὸ θέρος καὶ κατὰ ταῦτα τὸ κρῦο(ν) > *τὸ κρύος.*

Ὁ πληθ. οὐδετέρων τινῶν, ἐσχηματίσθη κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ στῆθος > *τὰ στήθη*, τὸ ἄνθος, ἄνθη > *ἄτθη*, κλπ. Οὕτω λέγεται τὸ γῆρας > τὰ *ἔρη*, τὰ

---

1. Πβ. *Ν. Σ. Πεταλᾶ*, Ἰδιωτικὸν τῆς Θηραϊκῆς γλώσσης, Ἀθῆναι (1876), σελ. 151. Τὸ κλητικὸν ἐπιφώνημα ὦ, διατηρεῖται καὶ ἐν Νισύρῳ, ἐν μέρει δὲ καὶ ἐν Κῷ.

2. Πβ. *Α. Τσοπανάκη*, Χάλκη, σελ. 52.

3. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 4. *Κ. Dieterich*, Südl. Sporad. σελ. 117.

4. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 241.

5. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 441.

6. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 440.

πάντα > τὰ *πάνδη*, τὸ δένδρο > τὰ *δένδρη*, τὸ στέος > τὰ *στέη* (ἡ στέγη), τὸ σπλάγχνο(ν) > τὰ *σπλάγχνη*.[1] Ἡ μεταβολὴ τοῦ γένους εἰς τὸ θηλ. οὐσ. ἡ πρόοδος > ὁ *πρόοδος*, ὀφείλεται εἰς τὴν κατάληξιν: φρ. *παιδὶ ν-δοῦ προόδου*.[2]

Οὐδέτερα τριτόκλιτα περιττοσύλλαβα εἰς α σχηματίζουν τὴν γενικὴν τοῦ ἑνικοῦ κατὰ τὴν β' κλίσιν: *τὸ κάλεσμα > τοῦ καλεσμάτου, τὸ παραπόνεμα > τοῦ παραπονεμάτου, τὸ πότισμα > τοῦ ποτισμάτου, τὸ φύτεμα > τοῦ φυτεμάτου*.[3]

3) ***Παραθετικά.***

Ἡ ἔννοια τῆς συγκρίσεως ἐκφράζεται, ὡς ἐν τῇ Νεοελληνικῇ κοινῇ, περιφραστικῶς, προτασσομένου τοῦ ἐπιρρήματος *μbζὸ* = πλέον πρὸ τοῦ θετικοῦ βαθμοῦ διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ συγκριτικοῦ: *ἄστσημος - μbζὸ ἄστσημος, περικατινὸς - μbζὸ περικατινός, κότσινος - μbζὸ κότσινος*, προτασσομένου δὲ τοῦ ἀντιστοίχου ἄρθρου εἰς τὸν οὕτω σχηματισθέντα συγκριτικὸν προκύπτει ὁ ὑπερθετικός: *ὁ μbζὸ ἄστσημος, ἡ μbζὸ περικατινή, τὸ μbζὸ κότσινο*. Ἡ ἔννοια τοῦ ὑπερθετικοῦ ἐκφράζεται ἐπίσης περιφραστικῶς προτασσομένου τοῦ ἐπιρρ. *πολτὰ* = πολλὰ εἰς τὸν θετικόν: *πολτὰ ὄμορφη* = ὡραιοτάτη, *πολτὰ φρένιμη* = φρονιμωτάτη.[4] Διατηροῦνται ἐπίσης ἐν τῇ καθημερινῇ λαλιᾷ καὶ μονολεκτικά τινα παραθετικά: *μεγαλυότθερος* (μεγαλύτερος), *καλλιότθερος - καλτσότερος - καλύτθερος* (καλύτερος), *ὁμορφότερος, καταλτηλότερος* (καταλληλότερος), *ὡρντζότατος* (ὡραιότατος).

3) ***Ἀντωνυμίαι.***

α') *Προσωπικαί.*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

	α' πρόσωπ.	β' πρόσωπ.	γ' πρόσωπ.
Ὀνομ.	ἐγὼ – ἐβὼ	(ἐ)σὺ[5] – σοὺ[6]	εὐτὸς – ὴ – ὸ(ν)
Γεν.	ἐμένα – ἐμοῦ	(ἐ)σουνοῦ	[7] εὐτουνοῦ – εὐτηνῆς – οῦ
Αἰτ.	ἐμένα – μὲ	(ἐ)σένα – σὲ	εὐτὸ(ν) – ὴ(ν) – ὸ(ν)

1. Πβ. *K. Dieterich*, Südl. Sporad., σελ. 117.
2. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 67.
3. Πβ. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 297.
4. Βλ. *Α. Α. Παπαδοπούλου*, Ἱστορ. Γραμματ. Πόντ. Διαλέκτ., Ἀθῆναι (1955), σελ. 56.
5. Τὸ *ε* τοῦ β' προσώπου *ἐσὺ* καθὼς καὶ τῶν δεικτικῶν ἀντωνυμιῶν *ἐτσεῖνος, ἐτοῦτος*, διατηρεῖται, ὅταν ἡ προηγουμένη λέξις τελειώνει εἰς σύμφωνον. Πβ. *Α. Τσοπανάκη*, Χάλκη, σελ. 51, ὑποσημ. 1.
6. Ὁ τύπος *σοὺ* ἐν τῷ ὁποίῳ διετηρήθη προφανῶς ἡ ἀρχαία προφορὰ τοῦ *υ* συναντᾶται καὶ εἰς ἄλλας νήσους τοῦ Δωδεκαν. συμπλέγματος, εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, Κύπρον καὶ Λακωνικήν. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 444.
7. Διὰ τοὺς τύπους *ἐσουνοῦ, εὐτουνοῦ* βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 155 - 156.

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀνομ.	ἐμεῖς	(ἐ)σεῖς	εὐτοὶ — ὲς — ὰ
Γεν.	ἐμᾶς-ἐμανῶ(ς)	(ἐ)σανῶ(ς)	εὐτωνῶ(ν) [1]
Αἰτ.	ἐμᾶς	(ἐ)σᾶς	εὐτοὺς — ὲς — ὰ

Ἐγκλιτικοὶ τύποι: γενικ. *μου, σου, του, της* (καὶ σπανιώτερον *τση), του, μας, σας, τω(ν-ς),* [2] αἰτιατ. *με, σε, τον, την, το, μας, σας, τους, τες, τα.* Ὡς προσωπικὴ ἀντωνυμία χρησιμοποιεῖται, ἐπὶ εὐγενεστέρας ἐκφράσεως, ὁ περιφραστικὸς τύπος *ἐλτόου-μου-σου-του-μας-σας-τω(ς)*, ἐκ τῆς φράσεως *(τοῦ) λόγου μου -σου -του* . . . μετὰ προθετικοῦ *ε*, ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ ὁποίου προέκυψεν ἡ δίπλωσις τοῦ *λ: (τοῦ) λόγου μου* > *ἐλ-λόγου μου* > *ἐλτόου μου.*[3]

β') *Δεικτικαί.*

Ἐκτὸς τῆς *εὐτὸς -ὴ -ὸ(ν)*, ἥτις χρησιμοποιεῖται, ὡς εἴδομεν, καὶ ὡς προσωπικὴ τοῦ γ' προσώπου, δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι αἱ: *(ἐ)τσεῖνος-η-ο(ν), τέδdζος -α-ο(ν), τό-σος-η-ο(ν), (ἐ)τοῦτος-η-ο(ν).* Κλίνονται δὲ αἱ μὲν *(ἐ)τοῦτος -η -ο(ν), τόσος-η-ο(ν)* ὡς αἱ κοιναὶ τόσος, τοῦτος, αἱ δὲ *(ἐ)τσεῖνος - η - ο(ν)* καὶ *τέδdζος - α - ο(ν)* ὡς ἑξῆς:

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

Ὀνομ.	(ἐ)τσεῖνος - η - ο(ν)	τέδdζος - α - ο(ν)
Γεν.	(ἐ)τσεινοῦ - ῆς - οῦ	τεδdζανοῦ - ῆς - οῦ
Αἰτ.	(ἐ)τσεῖνο(ν) - η(ν) - ο(ν)	τέδdζο(ν) - α(ν) - ο(ν)

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀνομ.	(ἐ)τσεῖνοι (ἐ)τσεῖνες ἢ ἐτδὲς -(ἐ)τσεῖνα	τέδdζοι - ες - α
Γεν.	(ἐ)τσεινῶ(ν)	τεδdζανῶ(ν)
Αἰτ.	(ἐ)τσείνους - (ἐ)τσεῖνες ἢ ἐτδὲς - (ἐ)τσεῖνα [4]	τεδdζανοὺς -τέδdζες -τέδdζα

γ') *Ἀόριστοι.*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

Ὀνομ.	καένας — καμνjὰ ἢ καμνὰ — καένα(ν) [5]
Γεν.	καενὸς ἢ καενοῦς ἢ καμνjανοῦ — καμνjανῆς — καενὸς ἢ καενοῦς
Αἰτ.	καένα(ν) — καμνjὰ(ν) ἢ καμνὰ(ν) — καένα(ν).[6]

1. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, MNE 2, σελ. 443 κέξ. *Α. Τσοπανάκη*, Χάλκη, σελ 51.

2. Πβ. *K. Dieterich*, Südl. Sporad., σελ. 118. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 50.

3. Βλ. *H. Pernot*, Parlers de Chios 2, σελ. 178 κέξ. Τοῦ αὐτοῦ ἐν Neophilologus VIII, σελ. 64-67.

4. Αἱ δεικτικαὶ ἀντων.: *(ἐ)τσεῖνος, (ἐ)τοῦτος, τόσος, εὐτὸς* προσλαμβάνουν τοὺς δεικτικοὺς προσσχηματισμοὺς *- ιά, - δά,* ὅταν πρόκειται νὰ προσδιορίσουν ἀκριβέστερον τὸ δεικνυόμενον: *(ἐ)τσεῖνοσjά, (ἐ)τσεῖναϊά, τουτοϊά, εὐτοσδά, εὐτή(νη)δά, εὐτοδά.* Βλ. *Μαυροφρύδη*, Δοκίμιον, σελ. 583. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 118. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 51.

5. Ἡ ἀντωνυμία *καένας - καμνjὰ - καένα* χρησιμοποιεῖται πολλάκις ἀντὶ τῆς κἄποιος: φρ.: *καένας ἐνέβημ πάνω τσαὶ φωνάντζει.*

6. Τὸ τελικὸν *ν* τῶν οὐδετ. ἀκούεται μόνον ἐν συνεκφορᾷ.

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

Ὀνομ.	ἄλτος	-η	-ο
Γεν.	ἀλτίνοῦ	-ῆς	-οῦ
Αἰτ.	ἄλτο(ν)	-η(ν)	-ο(ν)

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀνομ.	ἄλτοι	-ες	-α
Γεν	ἀλτινῶ(ν)		
Αἰτ.	ἄλτους ἢ ἀλτινοὺς	-ες	-α.[1]

Ὡς ἀόριστος ἀντωνυμία λαμβάνεται καὶ ὁ ἄκλιτος τύπος *πᾶσα*[2] ἀντιστοιχῶν πρὸς τὴν ἕκαστος -η -ον: *πᾶσα* ὥρα = ἑκάστην ὥραν, *πᾶσα* πρᾶμα=ἕκαστον πρᾶγμα, *πᾶσα* μέρα=ἑκάστην ἡμέραν, *πᾶσα* ἕνας - μνὰ - ἕνα=ἕκαστος -η -ον.

δ') *Ἀναφορικαί.*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

Ὀνομ.	ὅπϑος	-α	-ο(ν)
Γεν	ὁπϑανοῦ	-ῆς	-οῦ[3]
Αἰτ.	ὅπϑο(ν)	-α(ν)	-ο(ν)

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀνομ.	ὅπϑοι	-ες	-α
Γεν.	ὁπϑανῶ(ν)		
Αἰτ.	ὁπϑανοὺς	-ὅπϑες	-ὅπϑα

ὅjος -α -ο[4] (οἷος -α -ον): *ὅjος τσ' ἂν εἶ'*= ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι.

ε') *Ἐρωτηματικαί.*

	Ἑνικὸς ἀριθμὸς			*Πληθυντικὸς ἀριθμὸς*		
Ὀνομ.	πϑὸς	-πϑὰ	-πϑὸ(ν)	πϑοὶ	-πϑὲς	-πϑὰ
Γεν.	πϑανοῦ	-ῆς	-οῦ	πϑανῶ(ν)		
Αἰτ.	πϑὸ(ν)	-πϑὰ(ν)	-πσὸ(ν)	πϑανοὺς	-πϑὲς	-πϑὰ

Ἡ ἀντωνυμία πόσος -η -ο(ν) κλίνεται ὅπως ἡ κοινή. Τῆς ἐρωτηματικῆς

1. Ἡ ἀντωνυμία *ἄλτος - η - ο* ἀκούεται καὶ ὡς *ἄλdος - η - ο* καὶ *ἄλhτος - η - ο.*

2. Πβ. *K. Dieterich*, Südl. Sporad., σελ. 119.

3. Κατὰ τὸ *ἐτσεινοῦ - ῆς - οῦ.*

4. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι* ΜΝΕ 2, σελ. 327. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 119. *H. Pernot*, Introd. a l'étude d. dial. Tsakon., Paris (1934) σελ. 195. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 300. *Δ. Γεωργακᾶ*, Νεοελλην. Γλωσσ. (Melanges offerts à Octave et Melpo Merlier 1 (1956), σελ. 255.

ἀντωνυμίας τίς, -τὶ εὔχρηστοι τύποι τυγχάνουν σήμερον μόνον ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικ. *(τίνος)* καὶ τοῦ πληθυν. *(τίνω(ν)*. Ὡς ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία ἐπίσης λαμβάνεται καὶ ὁ ἄκλιτος τύπος *εἶνδα* (τὶ εἶν' τά).[1]

ς') *Αὐτοπαθεῖς.*

Ὡς αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίαι χρησιμοποιοῦνται ἐν Ἀστυπαλαίᾳ: *νιαυτός - μου - σου - του - της / - μας - σας - τω(ν-ς)*[2] ἀπατός - μου - σου - του / ἀπατοί - μας -σας τω(ν-ς), ἀτός - μου -σου -του / ἀτοί -μας -σας -τω(ν-ς)[3]

4) ***Ἀριθμητικὰ (ἀπόλυτα).***

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

Ὀνομ.	ἕνας	μνᾳὰ -μνὰ -μτσὰ	ἕνα(ν)
Γεν.	ὀνοῦς[4] -οὔνοῦς -μνανοῦ	μνανῆς	ὀνοῦς - μνανοῦ
Αἰτ.	ἕνα(ν)	μνᾳὰ(ν) - μνὰ(ν)	ἕνα(ν)

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀνομ.	δτζὸ - δζὸ	τρεῖς - τρ'ζὰ	τέτσερις - τέτσερα
Γεν.	δτζονῶ[5]	τρ'ζῶ(ν) - τριωνῶ(ν)[5]	τετσάρω(ν)
Δοτ.	δτζὸ - δζὸ	τρεῖς - τρ'ζὰ	τέτσερις - τέτσερα

5) ***Ρῆμα.***

Ὁ σχηματισμὸς καὶ ἡ κλίσις τοῦ ρήματος παρουσιάζει ἐν Ἀστυπαλαίᾳ οἵαν περίπου εἰς τὰ νότια γενικῶς ἰδιώματα μορφήν. Ἀρκούμεθα νὰ σημειώσωμεν τὰς χαρακτηριστικωτέρας ἰδιομορφίας. Οὕτω:

α') Ὁ μέλλων, ἐκτὸς τοῦ κοινοῦ τρόπου ἐκφορᾶς του διὰ τοῦ *θὰ* καὶ τοῦ ἐνεστῶτος ἢ ἀορίστου τῆς ὑποτακτικῆς, ἐκφέρεται ἐνίοτε διὰ τοῦ θέλω νὰ > *θέλ' 'ά*, ἀντὶ τοῦ *θὰ*: *θέλ' 'ά 'ρτω τσαὶ 'γώ* = θὰ ἔλθω καὶ ἐγώ, *θέλ' 'ά πάῃ* = θὰ ὑπάγῃ, *θέλ' 'ά σ' ἔχω* = θὰ σὲ ἔχω.[6] β') Ἡ κατάληξις τοῦ παθ. ἀορίστου *-θην* δὲν ὑπεχώρησε πλήρως πρὸ τῆς νεωτέρας *-θηκα*, ἀλλὰ ἀκούεται συνηθέστερον εἰς

---

1. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι* ΜΝΕ 1, σελ. 326.
2. Πβ. *K. Dieterich*, Südl. Sporad., σελ. 50, 444, 446. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 300. *Α. Παπαδοπούλου*, Ἱστορ. Γραμματ. Ποντ. διαλέκτ., Ἀθῆναι (1955), σελ. 61.
3. Βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. *ἀπαυτός*.
4. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 156 *μιανοῦ*, σελ. 403 *ὀνὸς* Ἰκαρ. *ὀνοῦς* Χίος. *Α. Τσοπανάκη*, Χάλκη, σελ. 53.
5. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 53. *Α. Παπαδοπούλου*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 56-57.
6. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 1, σελ. 197.

τὸ β΄ καὶ γ' ἑνικὸν καὶ τὸν πληθυντικόν: *ἐσκοτώθης, ἐπανdρεύτη(ν), ἐπουλήθηθημα(ν) -θητε -θησα(ν).*[1] γ΄) Ἡ ἔννοια τῆς εὐκτικῆς ἐκφράζεται, (ἀντὶ τῆς ἀλλαχοῦ χρησιμοποιουμένης συνήθως περιφράσεως διὰ τοῦ *μακάρι* καὶ τῆς ὑποτακτ. τοῦ ρήματος), συνηθέστερον διὰ τῆς περιφράσεως *ἄς ἔν'* καὶ τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ρήματος: *ἄς 'έν 'ἔρτη τσ' ἐμὲ ν - dὸ παιdί μ - μου 'πὸ τὴ ξενεdτζὰ* = εἴθε νὰ ἤρχετο.... *ἄς 'ἐμ' πάη dὰ τσ' ἐτσεῖνος τσ' 'ἐν ἐχάλασεν ὁ κόσμος* = εἴθε νὰ ἐπήγαινε...

Μαλαματένε μου σταυρὲ τσ' ἀγκόρφι ν-dοῦ Δεσπότη
ἄς 'ἐν dο ξέρω πέρυτσι, πῶς θέλ' 'ὰ σ' ἔχω φέτι (εἴθε νὰ τὸ ἤξερα...)

δ') Τὸ ἔναρθρον ἀπαρέμφατον ἀκούεται συχνά: *τὸ φαεῖ(ν), τὸ πdοτεῖ(ν)* (πιοτεῖν), *τὸ dεῖ(ν), τὸ ἔσει(ν)* (τὸ βιός).[2]

ε') Ἡ μετοχὴ χρησιμοποιεῖται κατ' οὐdέτερον πληθυντ. μετὰ τοῦ παρατατικοῦ τοῦ βοηθητικοῦ *ἔχω* πρὸς ἔκφρασιν συντετελεσμένης πράξεως (ὑπερσυντέλικος): *εἶσε ν-dου dοσμένα* (τοῦ εἶχε δώσει), *εἶσε ν-dου μιλημένα* (τοῦ εἶχεν ὁμιλήσει).[3] Χρησιμοποιεῖται ὡσαύτως, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, ἡ τροπικὴ μετοχὴ τοῦ ἐνεργ. ἐνεστῶτος ἐπιρρηματικῶς *(λέονdας, κάμνονdας, παaίν-νονdας,* κλπ.), ὡς καὶ ἡ ἔναρθρος μετοχὴ τοῦ μέσου ἐνεστῶτος ἐπιθετικῶς *(τὸ βρισκούμενο, τὸ πλεούμενο, τὸ χρειjανdζούμενο* κλπ.).

ζ') Ἀπρόσωπά τινα ρήματα διατηροῦνται ἐν τῇ καθημερινῇ ὁμιλίᾳ: *ἤdοξέ ν-dου* (τοῦ ἐφάνη), *ἤμελτέ μ-μου* (μοῦ ἔμελλε νά), *ἤλασέ ν-dου* (τοῦ ἔλαχε) καὶ τὰ κοινά: *βρονdᾷ, βραdντζάντζει* (βραδυάζει), *νυχτών-νει, σκοτειν-νιάντζει, βρέσει* (βρέχει), *σονίντζει* (χιονίζει).

η') Ἐκ τῶν δύο αὐξήσεων ἡ χρονικὴ παρουσιάζει μεγαλυτέραν ἐπίδοσιν,[4] παραλείπεται δὲ μόνον ἡ αὔξησις ἐν συνεκφορᾷ, ὁσάκις τὸ ἀσθενὲς φωνῆεν τῶν αὐξήσεων *ε - η* ἐκκρούεται ὑπὸ τοῦ τελικοῦ ἰσχυροτέρου τῆς προηγουμένης λέξεως: ἅμα ἤρταν > *ἅμά 'ρταν*, νὰ ποῦ ἔφυγε > *νά ποῦ 'φυε*, αὐτὴ σοῦ ἔμελλε > *αὐτὴ σοῦ 'μελτε.*

Πολλὰ τῶν ἀπὸ συμφώνου ἀρχομένων ρημάτων λαμβάνουν κατ' ἀναλογίαν αὔξησιν, *ἠ -*, ἐνῷ ρήματα ἀπὸ φωνήεντος ἀρχόμενα λαμβάνουν αὔξησιν *ἐ-* ἕνεκα ἐκπτώσεως τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος: *παaίν-νω — ἠπάaιν-να, ματθaίν-νω — ἠμάτ-*

---

1. Πβ. *K. Dieterich*, Südl. Sporad., σελ. 124. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 306.

2. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 1, σελ. 586.

3. Πβ. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 306.

4. Τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς ἄλλας νήσους τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, τὴν Κρήτην, Ἰκαρίαν, Χίον κ. ἀ. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ. 2, σελ. 446 κέξ.

θαιν-να, πτέφτω – ἤπτεσα, χορεύκω – ἠχόρευκα καὶ *(ἀ)ν-νοίω – ἔν-νοιξα, (ὁ)μιλῶ – ἐμίλου(ν), (ἐ)ξαν-νοίω – ἐξάν-νοιξα, (ἀ)σπρίντζω – ἔσπρισα*, κλπ.[1]

Ὅσα δὲ ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ συμφώνου δέχονται κατὰ κανόνα αὔξησιν, ἡ -, ὅταν ὁ τόνος πίπτῃ ἐπὶ τῆς αὐξανομένης συλλαβῆς: *κάμνω - ἤκαμνα, θέτῶ - ἤθεκα,*[2] *πλέκω - ἤπλεξα, πλύν-νω – ἤπλυν-να δάζώχνω – ἤδάζωξα, τυσαίν-νω – ἤτυχα, φέρνω – ἤφερα, χάν-νω – ἤχασα, φέντζει - ἤφεξε, ψάλτω – ἤψαλτα* κ.ἄ.

θ') Ἐκ τῶν συνῃρημένων ρημάτων, τὰ εἰς *-όω* ἠκολούθησαν τὸν πανελλήνιον νόμον: ἁπλόω 〉 *ἁπλών-νω*, διπλόω 〉 *διπλών-νω*, ζυμόω 〉*ντζυμών-νω*, κ.ἄ. Αἱ δύο συζυγίαι τῶν εἰς *-άω* καὶ *-έω* διατηροῦνται ἐν μέρει ἀπαθεῖς, ἀλλὰ πολλὰ ρήματα εἰς *-έω* μετέστησαν εἰς τὰ εἰς *-άω*: περικαλῶ *-ᾷς* καὶ *-εῖς, -ᾷ* καὶ *-εῖ, -ᾶτε* καὶ *-εῖτε, ἀπηλοοῦμαι* (ἀπολογοῦμαι = ἀποκρίνομαι) *-ᾶσαι -ᾶται -ᾶστε, φοοῦμαι -ᾶσαι -ᾶται, -ᾶστε, κλουθῶ* (ἀκολουθῶ) *-ᾶς* καὶ *-εῖς, -ᾷ*, καὶ *-εῖ*, Προστακτ. *κλούθα - κλουθᾶτε* καὶ *κλουθεῖτε*.[4] Κατὰ τὰ συνῃρημένα ἐσχηματίσθησαν καὶ τά: *σβῷ -ᾷς -ᾷ* (σβήνω), *μεθτσῶ* 〈 μεθυῶ (μεθύω) καὶ *μηνῶ* (μηνύω) ἐκ τῶν ἀορίστων *ἔσβησα, ἐμέθυσα, ἐμήνυσα*.

Ἀσυναίρετοι τύποι δὲν ἀκούονται ἐν τῷ ἰδιώματι.

ι') Τὰ εἰς *-εύω* ρήματα, τὰ ὁποῖα εἰς τὰ περισσότερα τῶν νοτίων ἰδιωμάτων μετεσχηματίσθησαν εἰς *-εύγω*,[5] κατέληξαν ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Ἀστυπαλαίας εἰς *-εύκω*: μαγειρεύω 〉 *μαερεύκω*, καματεύω 〉 *καματεύκω*, ψαρεύω 〉 *ψαρεύκω*, χορεύω 〉 *χορεύκω*. Ὁ τύπος *-εύω* 〉 *-εύγω* 〉 *-εύκω* ἐπέδωκε κατ' ἀναλογίαν καὶ εἰς τὰ εἰς *-βγῶ* (*-βω, -πτω, -φω*), μετασχηματισθέντα κατὰ κανόνα εἰς *-φκω*. Οὕτω: τρίβω 〉 τρίβγω 〉 *τρίφκω*, σκάπτω 〉 σκάβγω 〉 *σκάφκω*, κλέπτω 〉 κλέβγω 〉 *κλέφκω*, ράπτω 〉 ράβγω 〉 *ράφκω*, ἀλείφω 〉 ἀλείβγω 〉 *ἀλείφκω*.[6]

---

1. Πβ. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 301.

2. Ὁ *Dieterich*, (Südl. Sporad., σελ. 123) ἀναφέρει τὸν τύπον *ἔθεκα* ἐξ Ἀστυπαλαίας, Κῶ καὶ Σύμης, τὸν ὁποῖον οὔτε ἐν Κῷ, οὔτε ἐν Ἀστυπαλαίᾳ ἤκουσα.

3. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 446.

4. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 448. Πβ. *Α. Τσοπανάκη*, Χάλκη, σελ. 56.

5. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 1, σελ. 49. Πβ. *Β. Φάβη*, Γλωσσικαὶ ἐπισκέψεις, Ἀθῆναι (1911), σελ. 51.

6. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι* ΜΝΕ 1, σελ. 50.

Παραδείγματα κλίσεως ρημάτων.

α') Βαρύτονα.

Ἐνεργητικὴ φωνὴ

Ὁριστικὴ

Ἐνεστὼς	*Παρατατικὸς*	*Ἀόριστος*
σκοτών-νω	ἐσκότων-να	ἐσκότωσα
σκοτών-νεις	ἐσκότων-νες	ἐσκότωσες
σκοτών-νει	ἐσκότων-νε(ν)	ἐσκότωσε(ν)
σκοτών-νομε(ν)	ἐσκοτών-ναμε(ν)	ἐσκοτώσαμε(ν) - σαμαν
σκοτών-νετε	ἐσκοτών-νετε	ἐσκοτώσετε
σκοτών-νου(ν) -ουσι(ν) [1]	ἐσκοτών·να(ν) -ασι [1]	ἐσκοτώσα(ν) -σασι

Προστακτικὴ

Ἐνεστὼς	*Ἀόριστος*
σκότων-νε, σκοτών-νετε	σκότωσε, σκοτώσετε

Μέση καὶ Παθητικὴ Φωνὴ

Ὁριστικὴ

Ἐνεστὼς	*Παρατατικὸς*	*Ἀόριστος*
σκοτών-νομαι	ἐσκοτών-νουμου(ν)	ἐσκοτώθη(ν) - κα
σκολών-νεσαι	ἐσκοτών-νουσου(ν)	ἐσκοτώθης - τσες
σκοτών-νεται	ἐσκοτών-νετο(ν)	ἐσκοτώθη(ν) - τσε
σκοτών-νομέστε	ἐσκοτών-νομέστα	ἐσκοτώθημεν - θημαν
σκοτών-νεστε	ἐσκοτών-νεστε	ἐσκοτώθητε
σκοτών-νονδαι	ἐσκοτών-νονδο-ουνδα(ν)	ἐσκοτώθησα(ν)

Προστακτικὴ

Ἐνεστὼς	*Ἀόριστος*
σκοτών-νου, σκοτών-νεστε	σκοτώσου ἢ σκοτώθου, σκοτωθῆτε

---

1. Πβ. *Α. Σακελλαρίου*, Κυπριακὰ 2, σελ. οβ'. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 452. *Σ. Μενάρδου*, ἐν Ἀθηνᾶς, 37 (1925), σελ. 37. *Α. Τσοπανάκη*, Phonétique, σελ. XXXIV, Κοινὴ - Ροδιακὰ ἰδιώματα, Ρόδος (1948), σελ. 38 κέξ. Χάλκη, σελ. 58. *Dieterich*, Südl. Sporad., σελ. 125. Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ *K. Dieterich* (ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 125) ὅτι αἱ καταλήξεις *-ουσιν* καὶ *-ασιν* δὲν ἀκούονται ἐν Ἀστυπαλαίᾳ ἀποδεικνύεται ἀστήρικτος.

β') Περισπώμενα.

Ἐνεργητικὴ Φωνή

Ἐνεστὼς	*Παρατατικὸς*	*Ἐνεστὼς*	*Παρατατικὸς*
ρουφῶ	ἐρούφου(ν)	πονῶ	ἐπόνου(ν)
ρουφᾷς	ἐρούφας	πονεῖς	ἐπόνεις
ρουφᾷ	ἐρούφα(ν)	πονεῖ	ἐπόνει(ν)
ρουφοῦμε(ν)	ἐρουφούσαμε(ν)	πονοῦμε(ν)	ἐπονούσαμε(ν)
ρουφᾶτε	ἐρουφούσετε	πονεῖτε	ἐπονούσετε
ρουφοῦ(ν) -οῦσι(ν)	ἐρουφοῦσα(ν) -σασι(ν)	πονοῦ(ν) - οῦσι(ν)	ἐπονοῦσα(ν) - σασι(ν)

Προστακτικὴ

Ἐνεστὼς

ρούφα — ρουφᾶτε, πόνει — πονεῖτε

Μέση καὶ Παθητικὴ Φωνή

Ἐνεστὼς	*Παρατατικὸς*	*Ἐνεστὼς*	*Παρατατικὸς*
τιμοῦμαι	ἐτιμούμου(ν)	παινεμοῦμαι	ἐπαινεμούμουν
τιμᾶσαι	ἐτιμούσου(ν)	παινεμέσαι	ἐπαινεμούσου(ν)
τιμᾶται	ἐτιμᾶτο(ν)	παινεμέται	ἐπαινεμέτο(ν)
τιμούμεστε	ἐτιμούμεστα	παινεμούμεστε	ἐπαινεμούμεστα
τιμᾶστε	ἐτιμᾶστε	παινεμέστε	ἐπαινεμέστε
τιμοῦνdαι	ἐτιμοῦνdο	παινεμοῦνdαι	ἐπαινεμοῦνdο(ν)

Τὸ βοηθητικὸν εἶμαι.

Ἐνεστὼς	*Παρατατικὸς*
εἶμαι[1]	ἤμου(ν)
εἶσαι	ἦσου(ν)
εἶναι(ν) - ἔν'	ἦτο(ν)
εἴμεστε — εἴμεστα — εἴμεθε(ν)	ἤμεστο(ν) — ἤμεστα(ν)
εἶστε	ἦστε — ἤσαστα(ν)
εἶναι(ν)	ἦτο(ν)

1. Τὸ ἀρχικὸν φωνῆεν ὅλων τῶν τύπων ἐνεστ. καὶ παρατατ. ἐκκρούεται, ἐν συνεκφορᾷ, παρὰ τοῦ ἰσχυροτέρου τελικοῦ φωνήεντος τῆς προηγουμένης λέξεως: *ἐγώ 'μαι, ἐγώ 'μου(ν), ποῦ 'το(ν); ποῦ 'ναι; ποῦ 'στε; ποῦ 'σαστα(ν);* διατηρεῖται δὲ μόνον ἐπὶ ἐμφάσεως: *ἐγώ ἤμου(ν), εὐτὸ εἶναι, ὅσι j – ἄλτο* (αὐτὸ εἶναι, ὄχι ἄλλο).

6) *Ἐπιρρήματα.*

Ἀναφέρω μόνον τὰ ἰδιωματικὰ καὶ ἀρχαιοπινῆ: *ἀνάπερα* = ἀντίπερα, *ἀνάστσελτα* = ἀνάσκελλα, *ἔσωστα* = ἴσως, *καταλασᾶς* (< κατὰ λαχεᾶς) = κατὰ σύμπτωσιν, *καλτσότερα* = καλύτερα, *ντήνωρι(ς)* (<ἐν τῇ ὥρᾳ) = ἐγκαίρως, *μονημερὶς* = ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας, *ὁδήποτε* = ὁπουδήποτε, *ὄργκου-πούργκου* (< ἔργον ἐπὶ ἔργου) = ἅμ' ἔπος, ἅμ' ἔργον, *οὐλτημερὶς* (< ὁλημερὶς) = καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, *πανδάπασι* = καθ' ὁλοκληρίαν, *'πιταὐτοῦ* = ἐπίτηδες, *περίκαλτα* = ὑπέρκαλα, *παταλήθτσα* = ἀληθέστατα, *σύμπλτσα* (< σύμπλεα) = πλησίον: *σύμπλτσα μας, σύναυκα* (<σύναυγα) = κατὰ τὴν αὐγήν, *σύν-νυχτα* = βαθείας νυκτός, *τθεραπεμένα* (<θεραπευμένα) = ἀφθόνως.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

Παραγωγὴ καὶ σύνθεσις.

α) *Παραγωγή*: Εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπαλαίας χρησιμοποιοῦνται πολλὰ παράγωγα ἐξ ἀρχαίας ἢ Βυζαντινῆς κληρονομίας, ὡς καὶ νεώτερα σχηματισθέντα ἀναλογικῶς διὰ τῶν ἀρχαιόθεν κληρονομηθεισῶν καταλήξεων, οἷον:

1) εἰς *-ῶνας* (ὼν) περιεκτικά: *ἐλτζῶνας* < ἐλαιῶνας, *καλαμνιῶνας* < καλαμιῶνας, *συτθῶνας* < συκεῶνας, *ἀμοληστθῶνας* < ἀμολησιῶνας (ἀμολάω) = ὁ τόπος, ὅπου ἀφίνουν τὰ ζῷα ἐλεύθερα πρὸς βοσκήν.[1]

2) εἰς *-άδα* (ἐκ τῆς ἀρχαίας *-ἀς -ἄδος*): *φυλτάδα* < φυλ-λάδα (ἡ ροδοδάφνη), *'ποκορφάδα* < ἀποκορυφάδα = ὁ βλαστός, *ἀμαλτάδα* < μαλλάδα * μαλλὰς -άδος.

3) εἰς *-τρο(ν), -θρο(ν)*, δηλοῦσαν τὸ ὄργανον: *δτζόνιστρο* < δόνιστρον, τὸ = τὸ ξύλον δι' οὗ οἱ ποιμένες *δονίζουν* (δονοῦν) τὸ γάλα, *συμβάλιστρο*, τὸ = τὸ σιδηροῦν ἐργαλεῖον δι' οὗ *συμβάλλουν* (συνδαυλίζουν) τὸ πῦρ, *σκάλεθρο* < σκάλευθρον, τό.

4) εἰς *-ωπός*, σημαίνουσαν ὑποκορισμόν: *γερονδωπὸς* = ὁ κἄπως γέρων, *πρασινωπός, κοτσινωπὸς* < κοκκινωπός, *τσιτρινωπὸς* < κιτρινωπός.[2]

5) εἰς *-έν-νιος* (<ένιος), δηλοῦσαν ὕλην ἢ χρῶμα, ἐκ τῆς Βυζαντινῆς *-εῖνος*[3]: *ἀσημέν-νιος, ἀσποδιλτέν-νιος,* (ἀσφοδελένιος), *μαλαματέν-νιος, ντζαφειρέν-νιος,*

1. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΜΕ 2, σελ. 458.

2. Περὶ τῆς καταλήξεως *-ωπὸς* βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, Γλωσσολ. Μελέται, Ἀθῆναι (1901) σελ. 20. ΜΝΕ 2, σελ. 456. Πβ. *Ι. Βογιατζίδου*, ἐν Ἀθηνᾶς 37 (1925), σελ. 150. *Ζ. Δ. Γαβαλᾶ*. ἐν Ἀθηνᾶς 45 (1933), σελ. 200.

3. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, σελ. 117. Πβ. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 309.

(ζαφειρένιος), *σιδερέν-νιος*, *τριανδαφυλτέν-νιος*, καὶ δι' ἀπουρανώσεως τοῦ *ν*, *καντζαντζένος*, *φαρφουρένος* καὶ *κλώστενος* (ὁ ἐκ κλωστῆς, δι' ἀναβιβασμοῦ τοῦ τόνου).

6) εἰς *-οῦσα*, δηλοῦσαν πλησμονὴν καὶ συναντωμένην κυρίως εἰς τοπωνύμια: *Ἐφειδοῦσα*[1] (Ὀφειδοῦσα), ἡ (νησὶς παρὰ τὴν Ἀτυπάλαιαν, πλήρης ὄφεων), *Ποντικοῦσα*, ἡ (νησὶς παρὰ τὴν Ἀστυπάλαιαν, πλήρης ποντικῶν).

7) εἰς *-λόος*, *-λός*, (⟨λόγος⟩ λόος ⟩ λός), ἥτις διατηρεῖ τὴν ἀρχαίαν σημασίαν, ἤτοι: α) τὸν ἐπαγγελλόμενον: *καθιτολόος* ὁ, = ὁ ἁλιεύων διὰ καθετῆς, *χαν-νολόος* ὁ, = ἁλιεύων χάννους, *ψαρολόος* ὁ, *περδικολόος* ὁ, κ.λ.π.[2] β) τὸ ὄργανον: *ἀσιν-νολόος* ὁ, (τὸ ὄργανον δι' οὗ ἀνασύρουν τοὺς ἐχίνους), *καβουρολὸς* ὁ, (τὸ ὄργανον δι' οὗ συλλαμβάνουν τὰ καβούρια).[3]

8) εἰς *-ερός*, δηλοῦσαν πλησμονὴν ἢ ὕλην: *ἀμμουδερός*, *βρασερὸς* (⟨βραχερός), *βροσερὸς* (⟨βροχερός), *γυαλτερὸς* (⟨γυαλ-λερός), *μάλ-τερος* (μάλ-λερος) κατὰ τὸ μάλλινος.[4]

β') *Σύνθεσις*: Ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω (σελ. 109), ἐκ τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τοῦ ἰδιώματος τῆς Ἀστυπαλαίας εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν συνθέτων (οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων), πολλὰ τῶν ὁποίων εἶναι ἀσυνήθη εἰς τὰ ἰδιώματα τῶν ἄλλων νήσων τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος. Παραθέτω ἐνταῦθα μερικὰ ἐξ ὅσων συνέλεξα ἐκ τοῦ προφορικοῦ λόγου καὶ τῶν γραπτῶν λαϊκῶν κειμένων διακρίνων αὐτὰ κατὰ τὸν λόγον τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως τῶν συνθετικῶν μερῶν εἰς *παρατακτικά*, *προσδιοριστικά*, *κτητικά*, *ἀντικειμενικά*.[5]

1) *Παρατακτικά*: *ντζυάλετρο*, τὸ συνήθ. κατὰ πληθυντ. *ντζυάλετρα* τά, (ζυγὸς + ἄροτρον), *θιοούρανο* τό, (θεὸς + οὐρανός), *ἀρνόριφα* τά, (ἀρνία + ἐρίφια), *δντζαμανδόχρουσος*, ὁ (ἀδαμάντινος + χρυσοῦς), *καυκαλτόκρανο*, τὸ (καύκαλον + κρανίον), *ἀσπροτσίτρινος -η*, *-ο* (ἄσπρος + κίτρινος), *ἀσπρόμαυρος -η -ο* (ἄσπρος + μαῦρος), *μηλοροδάτσινα* τά, (μῆλα + ροδάκινα), *ποδοτσέφαλα* τά, (πόδια + κεφαλή), *φαοπθοτὸ* τό, (φαγεῖν + πιοτόν), *σελιδονόψαρο*, τὸ (χελιδόνι + ψάρι), *γουρνόψαρο* τό, (γουρούνι + ψάρι).

2) *Προσδιοριστικά*: *Ἀφ-φενδοκωπέλτα* ἡ, (⟨ἀφεντοκωπέλλα), *ἀγριο-*

---

1. Βλ. *K. Amandos*, Die Suff. d. neugr. Ortsn., München (1903), σελ. 15.
2. Βλ. *Γ. Χατζιδάκιν*, ἐν Ἀθηνᾶς 22 (1919), σελ. 247.
3. Βλ. *Γ. Χατζιδάκιν*, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 247.
4. Πβ. *Φ. Κουκουλέν*, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 310. *Γ. Π. Ἀναγνωστόπουλον*, ἐν Ἀθηνᾶς 38 (1926), σελ. 181. *Ι. Βογιατζίδην*, ἐν Ἀθηνᾶς 37 (1925), σελ. 150.
5. Βλ. *Γ. Χατζηδάκι*, Ἀκαδειμ. Ἀναγν. 2, σελ. 342 κέξ. *Α. Παπαδοπούλου*, Ἱστορ. Γραμμ. Ποντ. διαλέκτ., σελ. 147 κέξ.

σειρίδα ἡ, *ἀκριβογιός* ὁ, *ἀκριβοκόρη* ἡ, *ἀρτζυροκούδουνο* τό, *ἡμεροσειρίδα* ἡ, *πρικοράδικο* τό, (<πικροράδικο), *᾽ξύαλος* ὁ, (ὀξύγαλος), *βαρντζορίντζικος -η -ο* (βαρειορίζικος - η - ον), *ἑφτακακομοίρης - α*, *οὐλτόλαδος - η - ο* (<ὁλόλαδος), *στιντζομυγδαλᾶτος -η -ο* (σχιζομυγδαλᾶτος), *χρουσοσερᾶτος - η* (χρυσοχερᾶτος), *βροσείλης - α* (ἀφροχείλης), *λιμόχαν-νο* τό, *μεαλομούσταρη* ἡ.

3) *Κτητικά*: *ἀλευροθήτση* ἡ, *πινακοθήτση* ἡ, *δρακονδόσπηλτζο* τό, (σπήλαιον δρακόντων), *μανδροκάθισμα* τό, *ἀρνόκουρο* τό, (τὸ ἐκ τῆς κουρᾶς τοῦ ἀρνίου ἔριον, ἡ κουρὰ τοῦ ἀρνίου), *τυρόσκαμνιος* ὁ, *βελονοτρύπι* τό, (εἶδος λεπτοῦ κεντήματος), *βολυμοκάθετο* τό, (τὸ μολύβι τῆς καθετῆς), *γουπηόδιχτο* τό, (τὸ δίκτυον δι᾽ ἁλιείαν γωπῶν), *κορδάχτυλο* τό, (τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου), *τρυοκάτσουνο* τό, (τὸ κατσούνι, μαχαίρι τοῦ τρύγου) *γαδουρόμανδρα* ἡ, *κατσικοκούδουνο* τό, *κατσικόμανδρα* ἡ, *ἐριθοτσέλτι* τό, (ὀρνιθοκελλίον), *ἐριθόψειρα* ἡ, (ὀρνιθόψειρα), *κρουπηότοπος* ὁ, (κυψελότοπος), *ριντζάφτι* τό, (ἡ ρίζα τοῦ ἀφτιοῦ), *πετσοτσέφαλο*, τό, (τὸ πετσὶ τῆς κεφαλῆς), *λαμβρόπιτα* ἡ, *πιστσόραμ-μα* τό.

4) *Ἀντικειμενικά*: *ἀνδροχωρίστρα* ἡ, *δερνόμοιρος -α*, *κατσικοκλέφτης* ὁ, *νεφόκαμμα* τό, (νέφος + καίω), *βλογιοκομμένος -η - ο* (εὐλογιὰ + κόπτω), *λεβόκομμα* τό, (λοβὸς + κόπτω), *λινοπότης* ὁ.

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Συντακτικὰ φαινόμενα.

Καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς συντάξεως τὸ ἰδίωμα Ἀστυπαλαίας παρουσιάζει φαινόμενά τινα ἀρχαιότροπα καὶ ἀσυνήθη, καὶ δή:

α') *ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον.*

Ρήματα σημαίνοντα ψυχικὸν πάθος, μνήμην, πλησμονήν, ζήτησιν, εὐχήν, ἀρὰν ἢ ἔχοντα τὴν ἔννοιαν τοῦ λέγειν, ἀκροᾶσθαι, ἀποκρίνεσθαι, ἐμπιστεύεσθαι, καὶ εἰρωνεύεσθαι συντάσσονται μετὰ γενικῆς: *ὁ τθεὸς νὰ σ᾽ ἔσῃ καλά, ὅπου μοῦ συμπαθεῖς.* Παροιμ.: «*ὁ Φλε(β)άρις τσ᾽ ἄφ φλεῖντζῃ, τοῦ καλοτσαιρζὶ ἀτθυμίντζει*». *Μουστωμένο νδοῦ νύπνου* (κεκορεσμένον), *εὔκουνδαί του, καταράστη ν-δης ἡ μάνα της, ᾽πολοᾶται του, ὁ τθεὸς συχ-χωρέσῃ του, κλουθᾷ τοῦ βασιλτσᾶ, νὰ πάῃ γυρεύκονδας τῆς παράμορφης, ἠφύλαέ ν-δω ν-δα, εἶναι σὰμ βοῦ τῶν εἶπε, κοροδεύδζεις μου;*[1]

Ρήματα σημαίνοντα κίνησιν πρός τινα διεύθυνσιν συντάσσονται μὲ ἁπλῆν

1. Περὶ τῆς χρήσεως τῆς γενικῆς καθ᾽ ὅλου ὡς ἀντικειμένου, βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, Γενικὴ Γλωσσικὴ Β', σελ. 423 - 431: *Σ Μενάρδου*, ἐν Ἀθηνᾶς, 8 (1896), σελ. 435 κέξ. *A. Thumb*, Handbuch, σελ. 30-31. *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, ἐν Ἀφιερωμ. *Γ. Χατζιδάκι*, σελ. 183.

αἰτιατικήν: *πάει τὸ στενό, νε(β)αίν-νει τὸν ἀνήφορο, πῆρε ν-δὸδ δρόμο γιὰ τὸ Λειβάδι.*[1]

β') Ὡς πρὸς τὴν γενικὴν ἠθικήν, χαριστικὴν ἢ ἀντιχαριστικήν, ἀντὶ τῆς δοτικῆς τῆς ἀρχαίας συντάξεως: *πεθάνα ν-δης πολτὰ παιδζά, φέρε μοῦ το Παναζά μου 'πὸ τὰ ξένα τὸ παιδάτσι μ-μου, ἤκαμέ ν-δου τὸν ὑγιὸν ἡ ζεναῖκα, γιάνε μοῦ το, γιατρέ, τὸ παιδίμ μου τσ' ἐγὼ νὰ σὲ μαλαματώσω.*

γ') Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν ἐγκλιτικῶν τύπων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν. Οὗτοι ὡς ἔμμεσα ἢ ἄμεσα ἀντικείμενα ἐπιτάσσονται τοῦ ρήματος, ἐνῷ εἰς τὴν Νεοελληνικὴν κοινὴν προτάσσονται: *περικαλῶ σε, 'πολοᾶται του, ὦ, χαρῶ σε, γιέ μου, 'ρμήνεψέμ-με νἄρτω 'ς τόμ Πύρκο, παίρνει το 'ς τὴγ κατοσή ν-δου* (τὸ παίρνει εἰς τὴν κατοχήν του), *εἴχαμέ ν-δα μιλημένα, εἶχα του δοσμένα, 'πέ τω ν-δα* (εἰπέ των τα), *ἄμε τῶ ν-δη* (ὁδήγησέ την εἰς αὐτούς). Προτάσσονται δὲ μόνον, ὅταν τὸ ρῆμα ἐκφέρεται ἀρνητικῶς: *μὴ ν-δο 'φίννης* (μὴ τὸ ἀφίνης), *μὴμ μου τὸ λέῃς* (μὴ μοῦ τὸ λέγῃς), *'ἐν δοῦ 'σε λ-τοούμενα* (δὲν τοῦ εἶχεν ὁμιλήσει), *φοᾶσαι, ματθέ, μὴ τσου τὸλ λάσῃ* (φοβεῖσαι, μαθές, μήπως σοῦ τὸν ὀχεύσῃ;).[2]

δ') Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ πολλά: Ὁ τύπος *πολτὰ* (πολλὰ) χρησιμοποιεῖται ὡς σύστοιχον ἀντικείμενον: *περικαλῶ σε πολτά, πολτὰ σ' εὐκαριστοῦμαι, ἠπροφασίντζετομ bολτὰ* (προέβαλλε πολλὰς προφάσεις), *ἐβούθησέ ν-δον ἡ τύση του τσ' ἐρκόνδεψεμ bολτὰ* (τὸν ἐβοήθησεν ἡ τύχη καὶ ἐπλούτισε πολύ).

ε') Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ οὐδετέρου ἄρθρου *τά*: τοῦτο εἰσάγει ἀναφορικὴν πρότασιν καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν *ὅσα*: *δντζαλοΐντζετο ν-δὰ 'σε γ-καωμένα* (διελογίζετο, ὅσα εἶχε καμωμένα), *πεικάντζεις τα καλά, τὰ σοῦ 'πα;* (τὰ ἐννοεῖς καλῶς, ὅσα σοῦ εἶπα;), *εἶπε ν-δου, τὰ τοῦ 'πεν ὁ ἄντζελος* (τοῦ εἶπεν, ὅσα τοῦ εἶπεν ὁ ἄγγελος), *ἤπαθε, ν-δά 'παθε* (ἔπαθεν, ὅσα ἔπαθε), *ἄμπας τσ' 'ἐν εἶναι σωστά, τά σοῦ 'πα;* (μήπως δὲν εἶναι ἀληθῆ, ὅσα σοῦ εἶπα;).[3]

ζ') Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ συνδέσμου *ὅτι*: οὗτος ἐκτὸς τῆς χρονικῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν καὶ εἰς ἄλλα νεοελληνικὰ ἰδιώματα: *ὅτι τσ' ἤρτε* (μόλις ἦρθε), *ὅτι τὴν ἐπάνδρεψε* (μόλις πρὸ ὀλίγου χρόνου τὴν ὑπάνδρευσε), *ὅτι πως ἤκαμε ν-δῶ κορῶ ν-δὰ μαλτσὰ τσ' ἤφυε* (μόλις ἐκτένισε τὰ μαλλιὰ τῶν

---

1. Πβ. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 313.

2. Πβ. *Α. Τσοπανάκη*, Χάλκη, σελ. 33. *Γ. Ζευγώλη*, Γλωσσ. φαινόμενα ἰδιωμ. Νάξου, ἐν Melanges Octave et Melpo Merlier 1, σελ. 18.

3. Περὶ της ἀντωνυμιακῆς χρήσεως τοῦ ἄρθρου, βλ. *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, ἐν Ἀθηνᾶς 34 (1922), σελ. 187 κέξ. Ὁ συγ. ἀγνοεῖ τὴν ἀντωνυμ. χρῆσιν τοῦ ἄρθρου ἐν Ἀστυπαλαίᾳ, Κῷ, Νισύρῳ καὶ ἄλλαις νήσοις τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος.

κορῶν, ἔφυγε), χρησιμοποιεῖται καὶ ἐπιρρηματικῶς μὲ τὴν σημασίαν τοῦ *μόνον*: *ὅτι εὐτὸ σοῦ 'δωτσε;* (μόνον αὐτὸ σοῦ ἔδωσε;), *ὅτι 'γώ φαίνω δίμιτα* (μόνη ἐγὼ ὑφαίνω δίμιτα ὑφάσματα), *ὅτι 'γώ 'μαι μέσ' 'ς τὸ Κάστρο* (μόνον ἐγὼ εἶμαι μέσα εἰς τὸ Κάστρον).

η') Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ γ' ἑνικ. προσώπ. τοῦ παρατατικοῦ τοῦ εἶμαι: Ἡ περίφρασις *ἦτο ν-νά 'σῃ* (= ἦτο νὰ ἔχῃ) χρησιμοποιεῖται συχνὰ εἰς τὸν ἀφηγηματικὸν λόγον ὑπὸ τὴν σημασίαν: ὑπῆρχε, ἦτο μιὰ φορά».

ΜΕΡΟΣ Ε'.

Ἰδιωματικὰ κείμενα.[1]

Τὸ βντζός.

Τὰ παλτζὰ τὰ χρόν-νγα κἄπθος ξωτάρις, ποῦ 'τον ἐτσεῖ κονδὰ 'ς τὴμ Παναγγὰ ν-dὴ Ντζοφυρζανὴ ἐθώρει γ-κάθα βράδυ 'ς τὸ κόλωμα ν-dῆς ἐγκληστσᾶς μνὰφ φωδζὰ ν-τζαὶ δὲν ἤξερεν εἶνdά 'το.

Μνὰβ βραδντζὰν ἐποφάσισε ν-νὰ πάῃ νὰ 'δῇ πθὸς τὴν ἄφτει τὴφ φωδdζά. Σὰν ἐπῆε γ-κονdά, εἶδεν ἑνὰν ἀράπη ν-τζαὶ τριγύριντζε ν-dὴφ φωδdζά. Τσαὶ σὰν ἐπῆεμ bζό κονdά, ἤκουσεμ μέσα 'πὸ τὴν ἐγκληστσὰ μνὰφ φωνή: «*στρέψε πίσω*».

Ἐφοήθην ὁ jἄθθρωπος τσ' ἤφυε.

Τὴν ἄλτηβ βραδντζὰν εἶδεμ bάλι τὴφ φωδdζὰ ν-τζ' ἐποφάσισε ν-τζαὶ 'πῆεμ bάλι. Εἶδεμ bάλι τὸν ἀράπη ν-τζ' ἤκουσε ν-dὴφ φωνὴν ἀποὺ τὴν ἐγκληστσὰμ boῦ τοῦ 'λεε: «*λυποῦμαι σε, στρέψε πίσω*». Ἐφοήθημ bάλιν ὁ jἄθ-θρωπος τσ' ἤστρεψε.

Τσαὶ τὴ ν-dρίτηβ βραδντζὰ ξανά 'δεμ bάλι τὴφ φωδdζὰ ν-τζαὶ 'πῆε ν-τζαὶ τοῦ φωνάξαμ bάλιν ἀποὺ τὴν ἐγκληστσά: «*λυποῦμαι σε ποῦ 'σαι ἀγράμματος, στρέψε πίσω*».

Ἐφοήθην ὁ jἄθ-ρρωπος τσ' ἤφυε ν-τζ' ἡ φωδdζὰ πθὸν 'ἐν 'ἐξαναφάνη. Θέλου ν-νὰ ποῦμ bῶς ἦτο γ-κἄπθο βντζός, ποῦ τὸ τριγύριντζεν ὁ πειρασμὸς τσ' ἐπειδὴς εὐτὸς ὁ jἄθ-θρωπος ἤτονε ἀγράμματος, τσαὶ δὲν ἤξερε λόγια τῆς ἐγκληστσᾶς, γιὰ νὰ ξορτσίσῃ τὸμ bειρασμό, γι' αὐτὸ ν-dὸν ἤδντζωχνεν ἡ Παναγγὰ νὰ μὴμ bάθῃ κακό.

---

1. Τὰ ὀλίγα ἰδιωματικὰ κείμενα, πεζὰ καὶ ἔμμετρα, τὰ ὁποῖα παραθέτω ἐν συνεχείᾳ καὶ τὰ ὁποῖα δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ συμπληρώσῃ διὰ τῶν τριῶν ἐκτεταμένων παραμυθιῶν τῶν δημοσιευθέντων ἤδη εἰς τὸν Α' Τόμον τοῦ Δωδεκανησιακοῦ Ἀρχείου (σελ. 166 – 174), εἶναι ἱκανά, νομίζω, νὰ δώσουν ἐποπτικὴν εἰκόνα τοῦ ὁμιλουμένου ἐν τῇ Ἀστυπαλαίᾳ ἰδιώματος.

Οἱ jἀνεράδες.

Ἐ τὶς κάτω γκληστσές, ὄξω ἐπὸ τὸ Κάστρο, ἐς τοὺς Μύλους, ἔχου ν-νὰ ποῦμ bῶς τ' ἀπαλαιὰ [1] τὰ χρόν-νμα ἐφτσαίν-ναν οἱ jἀνεράδες τσ' ἐστήν-νασιχ χορὸ ν-τζαὶ χορεύκαν, ὥστον νὰ κοτσύοῃ ὁ πετεινός. Τσαί, σὰν ἐκότσυντζεν ὁ πετεινός, ἐφωνάντζαν «ἀνdέστε νὰ πααίν-νωμε», τσ' ἐχάν-νονdα.

Ὁ Ἅϊς Ἄτθιμος.

Ὁ Ἅϊς Ἄτθιμος ἠκαταράστη ν-νὰ μὴ ντζῇ φίdιμ bάνω ἐς τὴν Ἀστροπαλτζά. Ἡ χάρι τοῦ ἔρτσεται ἐς τὶς τέτσερις τοῦ Σοτέμbρι.

Προσευτσή.

πἠέφτω κάν-νω τὸσ σταυρόμ μου
ἅρμα βάλτω ἐς τὸ πλευρόμ μου
δοῦλος τοῦ Θεοῦ λοοῦμαι
τσαὶ καέναν ἐφ φοοῦμαι.

Γεωργικὰ γνωμικὰ καὶ παροιμίαι.

«Ν-νμάντζε νσαὶ μὴν ἐν-νομάντζεσαι».[2]
«Βαθσὰ ν-νμάντζε τσαὶ ρηχὰ σπέρνε».[3]
«Διτσέβρις δίτβος σπόρος».[4]
«Πένdε μῆνες πένdε γρότθοι, τσ' ἕνας μῆνας πένdε γρότθοι».[5]
«Καλὸς κακὸς ὁ Μάς, στάσα ἐς τ' ἁλώνι» [6]

---

1. Ὁ τύπος *ἀπαλαιὸς* παραλλήλως πρὸς τὸ *παλτζὸς* χρησιμοποιεῖται μόνον μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ «πολὺ ἀρχαῖος».

2. Κάμε τὸ πρῶτον ὄργωμα τοῦ ἀγροῦ καὶ μὴ σκέπτεσαι, ἂν εἶναι ἐνωρὶς ἢ ἀργὰ (*ν-νιάντζω* = νεάζω τὸν ἀγρόν. Βλ. *ν-νιατὸ* τό).

3. Ὄργωνε βαθεμά, ἀλλὰ ρίπτε τὸν σπόρον εἰς μικρὸν βάθος διὰ νὰ φυτρώνῃ ἀσφαλέστερον.

4. Ὁ σπείρων κατὰ τὸν μῆνα Δεκέμβριον ὀφείλει νὰ ρίπτῃ τὸν σπόρον εἰς κανονικὴν πυκνότητα, διότι ὁ ἀγρὸς ἔχει ποτισθῆ ἤδη ἱκανῶς ὑπὸ τῆς βροχῆς.

5. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν δημητριακῶν κατὰ μὲν τοὺς χειμερινοὺς μῆνας συντελεῖται βραδέως, ἐνῷ κατὰ τοὺς ἐαρινοὺς μὲ γοργότερον ρυθμὸν (*γρότθος* = γρόνθος, κόνδυλος τοῦ στελέχους σίτου ἢ κριθῆς).

6. Ἀσχέτως πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν δημητριακῶν ἐκ τῶν καιρικῶν συνθηκῶν, ἡ ὡρίμασις αὐτῶν ἔχει συντελεσθῆ κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον. (στάσα = στάχυα).

«Ὁ Μὰς ἐκαυτσήθη ν-νά ᾽μbῃ νά ᾽βντζῃ τσαὶ χλωρὸ σπαρτὸ ν-νὰ μὴν ἀφήτσῃ».[1]

«Ὁ Ἄουστος ἐπλάκωσεν ἡ ἄκρζα τοῦ σειμῶνα».[2]
«Ὅπου σπέρνει τὸν Ὀχτώβρι κάν-ν᾽ ὀχτὼ σωροὺς ᾽ς τ᾽ ἁλώνι».[3]

Δίστιχα.

Τώρα ὁ κόσμος ἤλταξε ν-τζ᾽ ἀθ-θρῶποι διγνωμίσα
τσαὶ τὰ σημάδζα τ᾽ οὐρανοῦ ξανάστροφα γυρίσα

Τρέσει ν-νερὸ ᾽ς τὸμ bοταμὸμ μὰ τρέσ᾽ ἐλτίο - λτίο
τσ᾽ ἐγὼ ᾽πὸ τὴν ἀγάπη τσου ᾽ὲν ἠμbορῶ νὰ φύω.

Ὅπgος περάσῃ ποταμὸ ν-τζαὶ μέσα δὲμ bατήσῃ,
ἐτσεῖνος εἶναιν ἔμbιστος, ὅπου τσ᾽ ἂν ἀγαπήσῃ.

᾽Ελdζά μου μὲ τὶς πένd᾽ ἐλdζὲς τσαὶ μὲ τοὶς ἕξῃ κλώνους
ὁ θgὸς νὰ σὲ πολdυχρονῇ τσαὶ νὰ σοῦ δών-νῃ χρόνους.

Μαλαματέν-νgε μου σταυρὲ μὲ τὸ βελονοτρύπι
οὔλτα τ᾽ ἀδόν-νgα εἶναιδ-δῶ, μὰ τὸ δικόμ μου λείπει.

Ὅjος μ᾽ ἀκοὺ᾽τσαὶ τραουδῶ τάχα τσαὶ τὶ νὰ λέῃ;
γιὰ ᾽πὸ χαρᾶς της τραουδεῖ γιὰ ᾽πὸ χολῆς της κλαίει.

Νά ᾽ξερα τσ᾽ ἀτθυμᾶσαι μου σὰν ἀποῦ σ᾽ ἀτθυμοῦμαι
ἤθελ᾽ ᾽ά παίρν᾽ ἀπομονὴ ν-τζαὶ νὰ παρηορζοῦμαι.

Τθυμοῦμαι σου, πουλτάτσιμ μου, μὰ τὶ μπορῶ νὰ κάμω;
ποῦ ᾽ναι ν-dὰ μίλτσα[4] θάλατσα τσ᾽ ᾽ἐν ἐμbορῶ νὰ δράμω;

---

1. Ταυτόσημος τῇ προηγουμένῃ.
2. Ὁ μὴν Αὔγουστος κομίζει τὰ πρῶτα μηνύματα τοῦ χειμῶνος.
3. Ἡ πρώιμος σπορὰ ἀποδίδει περισσότερον.
4. *μίλτσα* = μίλια.

'Σ τὸ ἕναν ὄρι ν-νά 'σαι σὺ τσ' ἐγώ, πουλτίμ μου, 'ς τ' ἄλτο,
στέλτε μου σὺ σαιρετισμό ν-τζ' ἐγὼ δέ τ-σε ξεχάν-νω.

Βάλτου ν-τζ' ἄλτοι τὰ ροῦχα τσου, ἔχου ν-τζαὶ τ' ὄνομά τσου
μεδὲ τὸ μbόϊ τσοῦ 'χουσιμ μεδὲ τὴν ἐμπρεπσά τσου.

'Ετσέρdισά το τὸ δενdρὸ τσαὶ 'κάτσα τσαὶ 'ς τὴρ ρίντζα
τσ' ἂς ἔν-ε σκάσουν οἱ ὀχτροί, ὁποῦ τὸ τριγυρίντζα.

'Εμένανε ἡ κόρη μου, τῶν ἀλτινῶν οἱ προῦτσες
τ' ἀσήμνjα τὰ μαλάματα, ποῦ 'χουμ μὲσ' 'ς τὶς σενdοῦτσες.

Παινέματα τοῦ γάμου.

Νά 'χα φωνὴ σὰν dὴβ βρονdή, λαλτζὰ σὰν dὴ gαμbάνα,
γιὰ νὰ παινέσω τογ γαμbρὸ ν-dὴν νύφ-φη ν-dὴ σουρτάνα.

νύφ-φη μου ποῦ σοῦ φέραμε δένdρομ μὲσ' 'ς τὴν αὐλή τσου
νὰ τὸ ποντίντζῃς κρυjὸν-νερὸ ν-νὰ τό 'σῃς 'ς τὴ ν-τζωή τσου.

'Όμορφα ποῦ ταιρζάσετε σὰν dοὺς ἁγjὰ Ναρτζύρους
σὰν dὰ Βενέτικα φλουρζὰ μὲ τοὶς μεάλους γύρους.

Τσυρά μου Πορταΐτιτσα, ἔφκα 'πὸ τὸ θρονί τσου
μνὰν ἀρφανὴ πανdρέβντζεται τσαὶ δότσε τὴν εὐσή τσου.

Σταυρέ μου 'πὸ τὴμ Μεσαρdζά, Χριστὲ 'πὸ τὸ Λειβάδι
νὰ βάλῃς τσαὶ τῶγ κοριτσῶ 'ς τὴ ν-τζεφαλὴ στεφάνι.

'Ω Παναγjὰ Πουλαρζανή, ποῦ 'σαι μbροστὰ 'ς τὸγ gάβο
ἔλα νὰ δώτσῃς τὴν εὐσὴ σὲ τοῦτοδ δὰ τὸγ γάμο.

Βαυκάλημα.

Τσοιμήσου χαδεμένε μου τσ' ἐγὼ σὲ ναν-ναρίντζω
τσ' ἐγὼ τὴγ κούν-νια τσου κουν-νjῶ τσ' ἐγὼ σ' ἀποτσοιμίντζω.

Κουν-νῶ τσαὶ ναν-ναρίντζω το σὰ ν-νὰ'ν' doῦ Ρῆα 'γγόνι
σὰν νὰ 'ν' doῦ βασιλτσὰ παιδὶ ν-τζαὶ φέρα ν-d' ἀφ' τὴμ bόλι
Ὁ ἥλτζος εἶναι 'ς τὰ ψηλὰ τσ' ἡ πέρdικα 'ς τὴγ γούρνα
τσ' ἐμέναν ἡ ἀγάπη μου τσοιμᾶται μέσ' 'ς τὴγ gούν-νεα.
κούν-νεα μου κούν-νησέ μου το, κούν-νεα ναν-νάρισέ το
τσ' ἄ τσου γυρέψῃ τσαὶ βυντζί, στσύψε τσαὶ βύντζασέ το.
Ὕπνε, ποῦ παίρεις τὰ μωρά, ἔλά 'παρε τσαὶ τοῦτο,
μικρὸμ μικρό τσοῦ τό 'δωσα, μεάλοφ φέρε μοῦ το.
σὰμ μοῦ τὸ πάρῃς, ὕπνε μου, ἄμε το 'ς τὸ Λειβὰδι
μὴμ μοῦ τὸ πὰς ἐδῶ κονdὰ τσαὶ μοῦ 'ρτη μάνι - μάνι.
σὰμ μοῦ τὸ πάρῃς ὕπνε μου, ἄμε το 'ς τὸ Λειβάδι
τσαὶ γέμισε τοὶς κόρφους του κάθα λοῆς λοάρι.

Τὰ ρόδα νὰ 'ν' dῆς μάννας του, τσαὶ τ' ἄτθη τοῦ τσυροῦ του
τσαὶ τὰ μηλοροδάτσινα νὰ εἶναι ν-doῦ νον-νοῦ του.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1956

Εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Ἑταιρείας τοῦ 1956 ὑπεβλήθησαν ἑπτὰ ἐν ὅλῳ χειρόγραφοι συλλογαί: δύο ἐξ Εὐβοίας καὶ ἀνὰ μία ἐξ Ἑρμιονίδος, Αἰτωλίας, Δομοκοῦ, Θήρας καὶ Μηχανιώνας Κυζίκου. Αἱ ἐξ Εὐβοίας συλλογαὶ προέρχονται ἐκ χωρίων, ἔνθα ὁμιλεῖται βόρειον ἰδίωμα, διακρίνονται δ' ἀμφότεραι διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐμφανίσεως.

1. Ἡ πρώτη τούτων ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Ντεγιάννη, συνταξιούχου ἐκπαιδευτικοῦ. Φέρει τὸν τίτλον «Γλωσσικὸ ἰδίωμα Στροπώνων (Εὐβοίας)» καὶ ἀποτελεῖται ἐξ 107 σελίδων μεγάλου σχήματος. Εἶναι ἡ ἕκτη συλλογὴ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ, ἣν ὁ κ. Ντεγιάννης ὑποβάλλει πρὸς κρίσιν εἰς τὴν Γλωσσικὴν Ἑταιρείαν, πᾶσαι δὲ αἱ προηγούμεναι ἔτυχον βραβείου. Τὴν ἐφετινὴν συλλογὴν ὑποβάλλει οὗτος μετὰ σιγὴν 22 ἐτῶν, δύναται δὲ ἀδιστάκτως νὰ χαρακτηρισθῇ αὕτη ὡς ἀπόκτημα τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας. Ὁ κ. Ντεγιάννης καταγράφει τὸ γλωσσικὸν ὑλικὸν τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος μὲ εὐχέρειαν, εὐσυνειδησίαν καὶ ἱκανότητα συλλογέως ἔχοντος πλήρη ἐπίγνωσιν τοῦ προορισμοῦ τοῦ χειρογράφου του. Μέγας εἶναι ὁ πλοῦτος λέξεων καὶ φράσεων, ἑρμηνευμάτων, λαογραφικῶν ἐνδείξεων, παραδόσεων, κλπ. Πολλαὶ λέξεις ἀναπτυσσόμεναι σημασιολογικῶς, φωνητικῶς καὶ ἐτυμολογικῶς, ἀποτελοῦν ἐπὶ μέρους μικρὰς διατριβάς, ἐν αἷς ὁ ἀναγινώσκων διακρίνει ἀλλαχοῦ μὲν τὴν μόρφωσιν, ἀλλαχοῦ δὲ τὴν γλωσσικὴν διαίσθησιν τοῦ συλλογέως. Βεβαίως οὗτος δὲν ἐπιτυγχάνει πάντοτε εἰς τὴν ἐτυμολογικὴν προσπάθειαν, (ἐν πολλοῖς ἐνθυμίζει τὸν μακαρίτην Φιλήνταν) ἀλλὰ τοῦτο δὲν μειώνει τὴν σημασίαν τῶν παρατηρήσεών του. Εἰς πολλὰ σημεῖα συζητεῖ καὶ ἀντικρούει ἐτυμολογίας ἐπικρατησάσας ἤδη, μὲ ἐπιχειρήματα σοβαρώτατα, ὅπως τῆς λ. *κατσιποδιά* ἐν σ. 90 κέξ., τῆς λ. *σούδα* ἐν σ. 101 κλπ.

2. Ἡ δευτέρα ἐξ Εὐβοίας συλλογὴ προέρχεται ἐκ τοῦ χωρίου Ἁγία Ἄννα (Β. Εὐβοίας), ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τετραδίων 8ου σχήματος (σελ. 144 ἐν ὅλῳ) καὶ ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Σέττα, δημοδιδασκάλου.

Τὸ προσφερόμενον ὑλικὸν δὲν εἶναι πολύ, εἶναι ὅμως ἐνδιαφέρον καὶ ἀπηκριβωμένον. Εἰς τὸ α' τετράδιον ὁ συλλογεύς, ἄριστος γνώστης τῆς ζωῆς τοῦ χωρίου, παρέχει εἰς διηγηματικὸν ὕφος πᾶσαν πληροφορίαν ἀφορῶσαν εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ λειτουργίαν τοῦ ὑδρομύλου, ὑπογραμμίζων τὴν ἰδιωματικὴν ὁρολογίαν. Διὰ τὴν διαγραφικωτέραν παράστασιν τοῦ ὑλικοῦ του παραθέτει πλῆθος

καλλιτεχνικῶν ἀναπαραστάσεων τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ μύλου, οὕτω δ' ἐπιτυγχάνει πληρεστέραν ἐννοιολογικὴν ἀπόδοσιν. Ἀκολουθοῦν ὡς ἐπίμετρα παραδόσεις καὶ προλήψεις περὶ μύλου, παροιμίαι σχετικαὶ μὲ τὸν μύλον κλπ. Τὸ β' τετράδιον περιέχει ὑλικὸν περὶ τοῦ ποιμενικοῦ βίου, κατατεταγμένον κατὰ κεφάλαια. Καὶ εἰς τὸ τετράδιον αὐτὸ καλλιτεχνικὰ σκίτσα βοηθοῦν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ περιεχομένου. Αἱ πληροφορίαι ἀφοροῦν εἰς τὸν τρόπον νομῆς, κουρᾶς, ἀμέλγματος τῶν αἰγοπροβάτων, τὰς διαφόρους ὀνομασίας τῶν ζῴων, τὰς ποικιλίας, τὰ ὀνόματά των, τὰς ἡλικίας, τὰς ἀσθενείας των, κλπ. Τέλος πραγματεύεται καὶ περὶ τῶν βοῶν, παραθέτει δὲ καὶ σχετικὰς λαογραφικὰς πληροφορίας. Εἰς τὸ γ' κεφ. συμπληρώνει πρῶτον τὰς περὶ κτηνοτροφίας πληροφορίας του, παραθέτων ὀνόματα σκύλλων, εἴδη, ὀνόματα, ἀσθενείας ἡμιόνων. Εἶτα, συμμορφούμενος πρὸς τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας, παραθέτει ὁλόκληρον ὡραῖον διήγημα ἐκ τοῦ ἀγροτικοῦ βίου τοῦ χωρίου εἰς πιστὴν διαλεκτικὴν ἀπόδοσιν, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν τῷ διηγήματι τούτῳ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ προβῇ ἐν συνεχείᾳ εἰς ἀξιολόγους γραμματικὰς παρατηρήσεις (φωνητικάς, μορφολογικάς, παραγωγικάς) περὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς Ἁγίας Ἄννης.

Τὸ ἰδίωμα χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὡς βόρειον, πράγματι δὲ εἰς πολλὰ παρατιθέμενα παραδείγματα ἀπαντοῦν τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς κωφώσεως καὶ ἀποβολῆς. Εἶναι ὅμως τόσον πολλὰ τὰ παραδείγματα ἐν οἷς δὲν παρατηρεῖται κώφωσις, πολλάκις δὲ καὶ ἀποβολή, ὥστε γεννᾶται εἰς τὸν ἀναγνώστην τὸ ἐρώτημα, ἂν πρόκειται περὶ σφαλμάτων τοῦ συλλογέως ἢ περὶ λίαν ἀνειμένου βορείου ἰδιώματος, εὑρισκομένου, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κοινῆς, ἐν ὑποχωρήσει.

3. ***Δήμητρας Μερεμέτη***, διδασκαλίσσης, «Συλλογὴ δημώδους γλωσσικοῦ ὑλικοῦ τῆς ἐπαρχίας Ἑρμιονίδος».

Τὸ ὑλικὸν τοῦτο προέρχεται ἐκ τεσσάρων παραθαλασσίων χωρίων καὶ ἐκ πέντε μεσογείων τῆς ἐπαρχίας Ἑρμιονίδος, ἐκτὸς δὲ τῶν ἄλλων ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν γεωργικὸν καὶ ναυτικὸν βίον τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς. Παραλείπονται δύο χωρία, ἡ Κινέττα καὶ τὰ Θερμήσια, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι εἶναι ἄποικοι ἐξ Ἀρκαδίας.

Ἡ συλλογεὺς τὸ 1952 ἀπέστειλεν εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον ἐργασίαν περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς περιφερείας αὐτῆς καὶ ἑτοιμάζει, ὡς γράφει, καὶ τὸ λεξιλόγιον τῶν φυτῶν τῆς ἐπαρχίας. Ἡ ἐργασία γίνεται, ἑπομένως, ἐξ ἐνδιαφέροντος, ἂν μάλιστα σημειωθῇ ὁ ὄγκος (389 σελίδες μεγάλου σχήματος) καὶ ἡ τάξις καὶ ἡ φιλοκαλία κατὰ τὴν γραφήν.

Καθ' ἃ σημειώνει ἡ συλλογεύς, εἰς τὰ παραθαλάσσια χωρία *Κοιλάδα* καὶ

Πορτοχέλι, ὡς καὶ εἰς τὰ μεσόγεια Φοῦρνοι, Δίδυμα, Καρακάδι καὶ Λουκαΐτι, ἐπιζοῦν ἀκόμη Ἀλβανόφωνοι.

Ἡ συλλογὴ εἶναι συντεταγμένη κατὰ τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας. Τὸ ὑλικὸν παρατίθεται κατὰ κεφάλαια καὶ διακρίνεται εἰς τρία μέρη: Πρῶτον μέρος, σ. 1-284: ὁ ἄνθρωπος καθ' ἑαυτόν, χερσαῖος καὶ θαλάσσιος βίος, φυσικὸς καὶ ἠθικὸς κόσμος. Μέρος Δεύτερον, σ. 285-343: Μνημεῖα τοῦ λόγου, καὶ Τρίτον μέρος, σ. 344-387, Γραμματική. Τέλος παραθέτει, σ. 388-394, μερικὰ ἰχνογραφήματα. Ἡ συλλογεὺς καταβάλλει φιλότιμον προσπάθειαν νὰ ἐξαντλήσῃ τὸ τυπικὸν καὶ σημασιολογικὸν μέρος ἑκάστης λέξεως, παραθέτουσα πλῆθος φράσεων ἰδιωματικῶν, παροιμιῶν, αἰνιγμάτων κλπ., καὶ παρεμβάλλουσα καὶ λαογραφικάς τινας εἰδήσεις.

Δὲν παραλείπει ἐπίσης νὰ καταγράψῃ τὰ παράγωγα καὶ τὰ σύνθετα. Ἐκ τοῦ λεξιλογίου σημειώνομεν λέξεις τινὰς χαρακτηριστικῶς διαλεκτικάς:

ξάλη (σ. 120), γεωργικὸν ἐργαλεῖον, δι' οὗ καθαρίζουν τὸ ὑνί. Βλ. ἀρχ. *ξυάλη*.

τυπάρι (σ. 155), ἐκ τοῦ τύπος· δοχεῖον ὅπου θέτουν τὸ τυρί. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν οἱ συγγραφεῖς ὁμιλοῦν περὶ τυροῦ, ὅστις τοῦ καλάθου τὸν τύπον λαμβάνει.

τυροβόλι (σ. 101), καλαθίσκος πρὸς ξήρανσιν τοῦ τυροῦ. Βλ. τὴν λ. εἰς Σχολ. Ἀριστ. Βατρ. 560 καὶ Θεοκρ. 3, 86.

κουμάσι (σ. 176), τόπος διαμονῆς τοῦ χοίρου. Βλ. Ἡσύχιον· «*κωμάσιον* τῶν ὀρνίθων οἴκημα».

μανωμένος (σ. 195), *δίχτυ μανωμένο*. Πβ. τὸ ἀρχ. *μανὸς* (ἀραιός).

φαρδὺ (σ. 42), ἐν τῇ παροιμίᾳ: τὸ φαεῖ κάνει φαρδὺ κ' ἡ πεῖνα γεροντίνα. Πιθανῶς κατὰ παρετυμολογίαν ἀντὶ τοῦ *φαρί*.

Σ. 170, παρὰ τὴν παροιμίαν: *Δὲν ξέρει τὶ νὰ κάνῃ τοῦ γαϊδουριοῦ καὶ πιάνει τὸ σαμάρι*, λανθάνει ἡ Βυζαντινή: ἐλάκτισεν ὁ γάϊδαρος καὶ δέρουσι τὸ σάγμα (ἀπὸ στίχους Μ. Γλυκᾶ). Βλ. Πολίτου παροιμ. Ε. 342, 17 (δέρνω).

4. ***Ἀ. Μπουγᾶ***: «Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς ὀρεινῆς Αἰτωλίας». Παρέχει ἀξιόλογον γλωσσικὸν ὑλικὸν ἀλφαβητικῶς κατατεταγμένον ἐκ τοῦ χωρίου Δρυμὼν (τ. Μπερίκος) τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος, ἐκ σ. 126. Ἐν τέλει τοῦ λεξιλογίου (σ. 1-108) παρατίθενται συνήθεις φράσεις τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας, παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις, ἔτι δὲ λαογραφικαί τινες εἰδήσεις. Ἐπίσης παρατίθεται ἀξιόλογον διάγραμμα γραμματικῆς τοῦ ἰδιώματος. Ὁ συλλογεύς, φοιτητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, εἰργάσθη βάσει τῶν ἐντύπων ὁδηγιῶν τῆς Γλωσσικῆς Ἑται-

ρείας, οὕτω δὲ συνεκέντρωσεν ὑλικὸν ἐπιστημονικῶς ἀξιόπιστον καὶ χρήσιμον εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ Λεξικοῦ. Προσέχει εἰς τὴν ὀρθὴν φωνητικὴν καταγραφὴν τοῦ ὑλικοῦ του, σχεδὸν δὲ πάσας τὰς λέξεις τῆς συλλογῆς καὶ τὰς ἐννοιολογικὰς ἀποχρώσεις ἐνισχύει δι' ἐπιτυχῶν παραδειγμάτων.

Τὸ ἰδίωμα παρέχει εὐκαιρίαν διὰ πλῆθος λεξιλογικῶν φωνητικῶν καὶ μορφολογικῶν παρατηρήσεων. Οὕτως: *ἀγράδα* = σχισμή, ὀπὴ ἐπιμήκης: Ἔχ' ἀγράδις ἡ πόρτα κὶ φέρ' κρύου. Σημασία καὶ τύπος ἀθησαύριστος. Ἡ λ. καὶ σημ. συναπτέαι πρὸς τὸ ἐξ Εὐβοίας καὶ ἀλλαχοῦ ἀγριάδα = τραχύτης ἐπιφανείας, ἔλλειψις λειότητος.

ἀζγράμπιλ'. Ἐνδιαφέρων ἀμάρτ. τύπος τοῦ ἀγράμπελη.

ἀπουκουντριάζου = μωραίνω, ἀπηλιθιῶ τινα: θὰ τ' ἀπουκουντριάῃς (τοὺ πιδί). Ἂν ἔχωμεν ὑποκατάστασιν τῆς προθ. *ἀπό*, πρόκειται τὸ ρ. ὑποχονδριάζω.

ἀρμουλάι = μικρὸς λαγός, λαγουδάκι. Νομίζομεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ *ἐρημολάγι*.

ἀτέλιφτους. Ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου αἱ ἀπαιτήσεις ἢ ἀξιώσεις δὲν τελειώνουν.

βρουμίστρα. Ἐνδιαφέρων σχηματισμὸς ἀπὸ τὸ βρώμη = στέλεχος βρώμης.

γιρουντωπός: ὄχι ὁ γηραιός πως, ὡς θὰ ἀνέμενέ τις, ἀλλὰ ὁ γεγηρακώς, ὁ ὑπέργηρως, ἐπὶ δένδρων.

γράζου: ἐκ τοῦ ὑγρός, ὑγραίνομαι, νοτίζω ἐπὶ δοχείων.

γρηπίδα = λιθίνη πλὰξ ἐξέχουσα τῆς στέγης, γεῖσον, κρηπίς.

γ'δουξούρ' = ἄνθρωπος ἄξεστος, ἀμόρφωτος. Ἡ λ. ἐνισχύει τὴν προταθεῖσαν ἐτυμολογίαν τοῦ κορόιδο ἐκ τοῦ κορόγιδο.

ἡμιρ'νὰ τά. Φρ. Ηὕρι τὰ ἡμιρνά τ' = εὑρέθη εἰς περιβάλλον οἰκεῖον καὶ προσφιλές.

ἴλαμους = ἡ κατεβασιά, ἡ ἰλὺς ποταμοῦ.

κάλανους = ἥμισυ κορμοῦ δένδρου ἐσκαλισμένου πρὸς διοχέτευσιν ὕδατος. Πιστεύομεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ κάναλος.

5. ***Χαριλάου Ν. Σακελλαρίου,*** δημοδιδασκάλου, «Γλωσσικοὶ ἰδιωματισμοὶ ἐκ τοῦ χωρίου Ἀγραπιδιὰ (Δομοκοῦ)».

Τὸ χειρόγραφον ἀποτελεῖται ἐξ 162 σελίδων σχήματος χάρτου ἀναφορᾶς καὶ περιέχει ὑλικὸν συλλεγὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐντύπων ὁδηγιῶν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας. Τὸ ὑλικὸν προέρχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ χωρίου Ἀγραπιδιὰ τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ, ἰδιαιτέρας πατρίδος τοῦ συλλογέως (σ. 5 - 151), ἐν μέρει δὲ καὶ ἐκ τοῦ χωρίου Θεολόγος Εὐβοίας, ὅπου ὁ συλλογεὺς ὑπηρετεῖ ὡς δημοδιδάσκαλος, καὶ ἄλλων τόπων (σ. 152 – 161).

Μεταξὺ τῶν σελίδων 132 - 139 παρέχεται ἀλφαβητικὸς πίναξ ἄνευ ἑρμηνευμάτων τῶν ἀναγραφεισῶν ἐν τῷ κειμένῳ λέξεων καὶ ἐπὶ πλέον προστίθεται ἔν-

τυπον τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας, ὅπου ὁ συλλογεὺς ἀπαντᾷ εἰς μερικὰ ἐρωτήματα διὰ γλωσσικὰ φαινόμενα ἀναγόμενα εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ χωρίου.

Τὸ ὑλικὸν καταγράφεται κατὰ κεφάλαια: *ὁ ἄνθρωπος καθ' ἑαυτόν*, σ. 5 - 74, *ὁ χερσαῖος βίος*, σ. 75 - 104, *ὁ φυσικὸς κόσμος*, σ. 105 - 112, *ὁ ἠθικὸς κόσμος*, σ. 113 - 130. Εἰς τὸ τέλος σημειώνει καὶ λέξεις ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐκ Ρουπακίου Ἠλείας, σ. 161. Ἀκολουθεῖ πίναξ τῶν περιεχομένων, σ. 162-164.

Τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀγραπιδεᾶς εἶναι βόρειον. Ὁ συλλογεὺς καταβάλλει προσπάθειαν νὰ ἀποδώσῃ τοῦτο ἀκριβέστερον φωνητικῶς καὶ ἐξαντλεῖ τὸ ἐρωτηματολόγιον διὰ πολλῶν παραδειγμάτων, παραθέτων ἰδιωματικὰς φράσεις, ὅρκους, ἀράς, σύνθετα, μεγεθυντικὰ καὶ ὑποκοριστικά. Εἰς τὴν ἀναγραφὴν φράσεων εἶναι πολλάκις πλουσιώτατος (βλ. σ. 48 κέξ. λέξ. *καρδιά*), παραθέτει δὲ ἐνίοτε καὶ λαογραφικὰ στοιχεῖα. Ἐπὶ πλέον, προσπαθεῖ καὶ διὰ σχεδίων τῶν ἀντικειμένων νὰ καταστήσῃ σαφέστερον τὸ ἑρμήνευμα πολλῶν λέξεων. Φωνητικῶς ἐπίσης προσπαθεῖ νὰ εἶναι ἀκριβὴς εἰς τὴν καταγραφὴν χωρὶς ἐν τούτοις νὰ τὸ ἐπιτυγχάνῃ πάντοτε: ἔχ^{ει}, χ^{ει}λᾶς, χ^{υ}μάου,φρυδάκ^{ι}, ν^{υ}χάκ^{ι}, κ^{οι}λάρα, βγάλ^{η}ς, θηλ^{υ}κά, ματών^{ει}, διρπάν^{ι}, παρὰ ταῦτα ὅμως σημειώνει καὶ γ'ναῖκα, μαλάκ', κ'λιά.

Ἐκ τοῦ λεξιλογίου σημειοῦμεν καὶ ἀρχαιοπινῆ τινα στοιχεῖα:

πίνος (ρύπος) (σ. 90). Πβ. Σοφ. Οἰδ. Κολ. 1239, Εὐρ. Ἠλέκτρ. 305.
πασπάλη = ἀρχ. παιπάλη.
χαρδακίζει ἡ καρδιά. Πιθανῶς χορδακίζει (πάλλει).
ξιθάλι: (βούκεντρον) ἀρχ. ξυήλη καὶ μεσαιων. ξυάλη (ascia securis Δουκάγγιος).

Σημασίαι τινὲς λέξεων ἐλλείπουσιν ἐκ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ:

ἄλαλα (σ. 80). *ἀντρίζω* (σ. 51). *τὸ ἔχος* (σ. 127) περιουσία. Ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὰ *ἔχη* (Μάνη).

6. ***Ἀνδρ. Νομικοῦ***, «Παροιμίες τοῦ Θηραϊκοῦ λαοῦ».

Εἰς 28 δακτυλογραφημένας σελίδας καταχωρίζει ὁ συλλογεὺς 200 παροιμίας μεθ' ἑρμηνεύματος, αἱ ὁποῖαι ἐπιχωριάζουν εἰς Θήραν, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἄνευ ἑρμηνεύματος 27 ἄλλας παροιμίας ἢ παροιμειώδεις φράσεις σχετικὰς μὲ τὰς καιρικὰς συνθήκας.

Ἡ ὅλη συλλογὴ παρέχει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ συλλογεὺς εἰργάσθη μὲν μὲ ἔφεσιν καὶ κατέβαλε πολλὴν προσπάθειαν διὰ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰς παροιμίας του, ἀλλὰ στερεῖται τῆς πρὸς τοῦτο προπαιδείας καὶ φαίνεται ἀγνοῶν πλήρως τὰς μέχρι τοῦδε δημοσιευθείσας συλλογὰς καὶ ἑρμηνείας παροιμιῶν. Οὕτω κοινοτάτας παροιμίας, οἷον *στὴν ἀναβροχιά, καλὸ καὶ τὸ χαλάζι· Ἅι Γεώργη, βόηθα με, σεῖ*

καὶ σὺ τὸν πόδα σου· κάλλιο γαϊδουρόδενε παρὰ γαϊδουρογύρευε, κλπ. νομίζει μόνον Θηραϊκάς. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἐνῷ, ὡς φαίνεται, δὲν γνωρίζει τὸν Πολίτην, γνωρίζει καὶ παραπέμπει εἰς τοὺς ἀρχαίους παροιμιογράφους. Τὸ ὅλον ὑλικὸν τῆς συλλογῆς ὀλίγον θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν ὑπὸ τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας ἐπιδιωκόμενον σκοπόν.

7. ***Εὐαγγ. Μπόγκα.*** 1) «Ἰδιωματικὸν Λεξιλόγιον Μηχανιώνας» (Κυζίκου), ἓν τετράδ. ἐξ 120 σ. μὲ 926 λέξεις· 2) «Λαογραφικὰ τινὰ στοιχεῖα Μηχανιώνας Κυζίκου», ἓν τετράδ. μὲ 52 σ.

Γνωστὸς καὶ ἀξιόλογος συλλογεὺς ὁ κ. Μπόγκας, προσφέρει ἐκ τῆς Μηχανιώνας ἀπηκριβωμένον ὑλικόν, ὅπερ συνέλεξε δι' ἐπισκέψεως τῶν ἐν Ν. Μηχανιώνᾳ ἐγκατεστημένων προσφύγων. Ἐπίσης ἐν Ν. Μηχανιώνᾳ συνέλεξε καὶ τὰ εἰς τὸ β' τετράδιον παρατιθέμενα Λαογραφικά. Οἱ κάτοικοι τῆς Μηχανιώνας καὶ εἰς τὴν παλαιὰν καὶ εἰς τὴν νέαν πατρίδα των ἀσχολοῦται κατὰ κύριον λόγον μὲ τὴν ἁλιείαν, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ συλλογὴ περιέχει πολλοὺς ὅρους τοῦ ναυτικοῦ βίου, καὶ εἰς τὴν Λαογραφικὴν συλλογὴν τὰ περισσότερα ᾄσματα εἶναι ναυτικά. Ἡ συλλογὴ δὲν περιέχει ἄφθονα παραδείγματα οὕτω δὲ δὲν δύναται ἐκ ταύτης νὰ ἀπακριβωθῇ ὁ πραγματικὸς χαρακτὴρ τοῦ ἰδιώματος, ὅπερ κατὰ τὸν κ. Μπόγκαν παλαιότερον ἦτο βόρειον. Καλὸν εἶναι νὰ παρακληθῇ ὁ κ. Μπόγκας νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον ὑλικὸν τῆς συλλογῆς του διὰ παραδειγμάτων καὶ περισσοτέρων λαογραφικῶν κειμένων καὶ ἰδιωματικῶν ἀφηγήσεων.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἡ κριτικὴ ἐπιτροπεία θεωρεῖ καλυτέραν τὴν συλλογὴν ἐκ Στροπόνων Εὐβοίας, εἰς δευτέραν δὲ μοῖραν κατατάσσει τὰς συλλογὰς ἐξ Ἁγίας Ἄννης Εὐβοίας, Δρυμῶνος Αἰτωλίας καὶ Ἑρμιονίδος. Καλὰς ὡσαύτως καὶ βραβευτέας κρίνει τὰς συλλογὰς ἐξ Ἀγραπιδιᾶς Δομοκοῦ καὶ Μηχανιώνας Κυζίκου. Ὡς πρὸς τὴν ἐκ Θήρας συλλογὴν παροιμιῶν, ἡ Ἐπιτροπεία εὑρίσκει ὅτι ἀποτελεῖ μὲν αὕτη φιλότιμον προσπάθειαν, ἀλλὰ δὲν προσφέρει τι τὸ νέον, δι' ὃ καὶ προτείνει ὅπως ἀπονεμηθῇ ὁ ἔπαινος τῆς Ἑταιρείας εἰς τὸν συλλογέα.

Ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπεία

ΙΩ. ΚΑΛΛΕΡΗΣ, ΑΘ. ΚΩΣΤΑΚΗΣ, Γ. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ, εἰσηγητής

Εἰς τὰς ἀνωτέρω συλλογὰς ἀπενεμήθησαν τὰ ἑξῆς βραβεῖα: 1) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 2250 εἰς τὴν ἐκ Στροπόνων Εὐβοίας συλλογὴν τοῦ κ. Γ. Ντεγιάννη. 2) Βραβεῖον ἐκ δρχ. 1750 εἰς τὴν συλλογὴν ἐξ Ἁγίας Ἄννης Εὐβοίας τοῦ κ. Δ. Σέττα, τὴν συλλογὴν ἐκ Δρυμῶνος Τριχωνίδος τοῦ κ. Ἀ. Μπουγᾶ καὶ τὴν συλλογὴν ἐξ Ἑρμιονίδος τῆς δίδος Δήμητρας Μερεμέτη. 3) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 1250 εἰς τὴν συλλογὴν ἐκ Μηχανιώνας Προποντίδος τοῦ κ. Εὐαγγ. Μπόγκα καὶ τὴν συλλογὴν ἐξ Ἀγραπιδιᾶς Δομοκοῦ τοῦ κ. Χ. Σακελλαρίου.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1957

Ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ μὲ ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν διαπιστώνει ὅτι εἰς τὸν γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ παρελθόντος ἔτους μετέχουν 22 ἐν ὅλῳ συλλογεῖς γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἐκ διαφόρων περιφερειῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν, εὐτυχῶς, καὶ ἀρκετοὶ ἐκπαιδευτικοί.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἀσύνηθες κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, παρέχει τὴν ἐλπίδα ὅτι πολλοὶ φιλογενεῖς ἄνδρες, ἐνεστερνίσθησαν τὸν ἐθνικὸν σκοπόν, ὃν ἐπιδιώκει ἡ Ἑταιρεία ἡμῶν, καὶ ὅτι τοῦτο θὰ ἀποδώσῃ δαψιλεῖς καρποὺς καὶ εἰς τοὺς ἑπομένους διαγωνισμούς. Θεωροῦμεν ἐν τούτοις σκόπιμον νὰ ὑπομνήσωμεν ἅπαξ ἔτι ἐκεῖνο, ὅπερ πολλάκις ἐτονίσθη εἰς προηγουμένας ἐκθέσεις, ὅτι δηλαδὴ τὸ χρηματικὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον ἡ γενναιοδωρία τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Παγκείου κληροδοτήματος θέτει κατ' ἔτος εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἑταιρείας, μόλις ἀρκεῖ διὰ τὴν συμβολικὴν ἀμοιβὴν τοῦ μόχθου τῶν συλλογέων. Θὰ ἔπρεπε, διὰ τοῦτο, τόσον ἡ πολιτεία, ὅσον καὶ ἡ Ἀκαδημία, νὰ ἐνισχύσουν τὴν προσπάθειαν τῆς Ἑταιρείας δι' ὑλικῆς, μάλιστα δὲ δι' ἠθικῆς συνδρομῆς, δεδομένου ὅτι ἡ ἠθικὴ κυρίως ἀμοιβὴ θερμαίνει τὸν ζῆλον τῶν φιλοτίμων Ἑλλήνων, οἵτινες καταναλίσκουν χρόνον καὶ κόπον πολὺν διὰ τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας ἡμῶν.

Αἱ ὑποβληθεῖσαι συλλογαὶ προέρχονται: τέσσαρες ἐκ Θρᾴκης, ἀνὰ τρεῖς ἐκ Μακεδονίας καὶ Πελοποννήσου, ἀνὰ δύο ἐξ Ἰωνίας καὶ Χίου, ἀνὰ μία ἐκ Προποντίδος (Ἀρτάκη), Ψαρῶν, Τήνου, Θάσου, Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, Μεγάρων, Φθιώτιδος, καὶ μία, περιέχουσα δημοτικὰ ᾄσματα, ἐκ διαφόρων τόπων.

1. Ἡ τελευταία αὕτη συλλογὴ ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ παλαιμάχου συλλογέως κ. Γ. Ντεγιάννη, συνταξιούχου ἐκπαιδευτικοῦ, βραβευθέντος πολλάκις εἰς προηγουμένους διαγωνισμοὺς τῆς Ἑταιρείας. Ὁ κ. Ντεγιάννης, εὑρισκόμενος τὸ παρελθὸν θέρος εἰς Σμόκοβον πρὸς λουτροθεραπείαν, δὲν ἐδίστασε νὰ διαθέσῃ πολὺν ἐκ τοῦ διὰ τὴν ἀνάπαυσιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν συλλουομένων προοριζομένου χρόνου διὰ νὰ καταγράψῃ τριακόσια ἐν ὅλῳ δημοτικὰ ᾄσματα, κυρίως ἐκ Θεσσαλίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ Μακεδονίας, Στερεᾶς Ἑλλάδος, Εὐβοίας καὶ ἀλλαχόθεν. Δι' ἕκαστον τούτων παρέχει σαφεῖς καὶ χρησίμους πληροφορίας περὶ τοῦ τόπου προελεύσεως, τοῦ ὀνόματος, τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ πληροφοριοδότου. Ἡ συλλογή, μολονότι περιέχει, ὡς εἶναι εὐνόητον, ᾄσματα κατὰ τὸ πλεῖστον γνωστά, εἶναι λίαν εὐπρόσδεκτος. Ὁ κ. Ντεγιάννης, συλλογεὺς ἐμπειρότατος, καταγράφει

τόσον πιστῶς εἰς τὸ ἑκάστοτε ἰδίωμα τὰ ᾄσματα, ὥστε διατηρεῖ ἐνίοτε καὶ λάθη μετρικὰ ὀφειλόμενα εἰς τοὺς πληροφοριοδότας. Παρέχει οὕτω ὑλικὸν πλούσιον καὶ χρήσιμον, τόσον διὰ τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῆς διδομένης παραλλαγῆς ἑκάστου ᾄσματος πρὸς τὰς ἤδη γνωστάς, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀποθησαύρισιν διαλεκτικῶν τύπων ὁμιλουμένων εἰσέτι ἢ διατηρουμένων μόνον εἰς τὴν δημώδη ποίησιν. Ἡ ἐπιτροπὴ προτείνει διὰ τοῦτο, ὅπως ἡ συλλογὴ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ βραβευθῇ.

2. Ὑπὸ τὸν τίτλον «Συλλογὴ λαϊκοῦ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ» καὶ τὸν ὑπότιτλον «ἀπὸ κατοίκους ἐξ ὀρεινῶν χωρίων τῆς Φθιώτιδος» ὑπεβλήθη συλλογὴ ἐκ 55 σελίδων μεγάλου σχήματος ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου, συνταξιούχου γραμματέως πρωτοδικῶν. Περιέχει τοπωνύμια, ὀνόματα οἰκιακῶν ἐπίπλων καὶ σκευῶν, εἰδῶν κλινοστρωμνῆς καὶ ἐνδυμάτων, φαγητῶν κτλ., διδόμενα ὑπὸ ἀφηγηματικὴν μορφήν, ἐν συνεχείᾳ δὲ λεξιλόγιον, ἀλφαβητικῶς ταξινομημένον, παιδικὰς λέξεις καὶ 56 παροιμίας κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῆς πρώτης λέξεως ἑκάστης παροιμίας. Ὁ συλλογεὺς ἀποδίδει πιστῶς τὴν χρησιμοποιουμένην εἰς τὴν περιφέρειαν συγκεκομμένην, ὡς εἰκός, μορφὴν ἑκάστης λέξεως, μετὰ τῆς ἰδιωματικῆς αὐτῆς σημασίας, δὲν παραλείπει δὲ νὰ δίδῃ συνήθως ἐντὸς παρενθέσεως καὶ τὴν πλήρη μορφὴν αὐτῆς, ὡς ἀπαντᾷ εἰς τὴν κοινήν. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι κατέχει πλήρως τὸ βόρειον ἰδίωμα τῆς περιφερείας Ὑπάτης, ὅθεν κατάγεται, καὶ ὅτι προσπαθεῖ μετὰ ζήλου καὶ φιλοτιμίας νὰ διασώσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν περισσότερα γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ στοιχεῖα τῆς γενετείρας του. Περὶ τῶν τελευταίων ἄλλως τε τούτων ἔχει ἐκδώσει καὶ ἰδιαιτέραν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλληνικὰ ἔθιμα» (Ἀθῆναι, 1957).

Ὡς πρὸς τὰ γλωσσικὰ καθαρῶς στοιχεῖα, ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ ἀποτελεῖ ἐγγύησιν ὅτι ὁ συλλογεὺς θὰ προσφέρῃ ἀσφαλῶς εἰς τὸ μέλλον πλουσιώτερον ὑλικόν, μεθοδικώτερον δὲ καὶ πιστότερον καταγεγραμμένον, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὁδηγιῶν τῆς Ἑταιρείας, τῶν ὁποίων ἔλαβε, δυστυχῶς, γνῶσιν μετὰ τὴν κατάθεσιν τῆς κρινομένης συλλογῆς. Θεωροῦμεν διὰ τοῦτο περιττὸν νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὡρισμένας ἀτελείας τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Ἀναγνωστοπούλου (π. χ. τὴν ἔλλειψιν ἑρμηνεύματος τῶν διδομένων παροιμιῶν, τὴν ἀτελῆ καταγραφὴν ὡρισμένων φθόγγων, κτλ.) καὶ ἀρκούμεθα νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅτι ἡ συλλογή, ὡς ἔχει, θὰ συμβάλῃ εἰς τὸν πλουτισμὸν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Λεξικοῦ, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἀναφέρεται εἰς ἰδίωμα λίαν ἐνδιαφέρον, ἀλλ' ἥκιστα γνωστόν, καὶ δέον νὰ βραβευθῇ.

3. Χ/φον ὑπὸ τὸν τίτλον «Γλωσσάριο τοῦ Μεγαρικοῦ ἰδιώματος», ἐκ σ. 195 μεγάλου σχήματος, ὑποβληθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου, συνταξιούχου ἐκπαιδευτικοῦ (ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξύ, ὡς πληροφορούμεθα), ἔρχεται νὰ συμ-

πληρώσῃ τὸ σχετικῶς πλούσιον ὑλικόν, ὅπερ ἀπεστάλη κατὰ καιροὺς εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς τῆς Ἑταιρείας ἡμῶν ἐκ Μεγάρων.[1] Ὁ συλλογεὺς δίδει ἐν ἀρχῇ συντόμους γραμματικὰς καὶ φωνητικὰς παρατηρήσεις (σ. 4 - 6) ἐπὶ τῶν ἰδιαζόντων εἰς τὸ Μεγαρικὸν ἰδίωμα φαινομένων (τσιτακισμὸς τοῦ *κ* πρὸ τοῦ *ε* καὶ *ι*, διατήρησις τῆς προφορᾶς τοῦ *υ* ως *ου* καὶ τοῦ ἀσυνιζήτου τῶν εἰς *-ία* καὶ *-έα* οὐσιαστικῶν, σχηματισμὸς τοῦ ἐνεργ. ἀορίστου τῶν ρημάτων εἰς *-κα*, κτλ.), περὶ ὧν διέλαβεν ἐν λεπτομερείαις ὁ ἀείμνηστος Γ. Χατζιδάκις.[2] Ἀκολουθεῖ γλωσσάριον ἀλφαβητικῶς ταξινομημένον (σ. 7 - 190), τοπωνύμια (σ. 191), παροιμιώδεις φράσεις καὶ παροιμίαι (σ. 194 - 196), ὀνόματα παιγνίων (σ. 197), ἄνευ, δυστυχῶς, περιγραφῆς αὐτῶν, καὶ σύντομος πίναξ τῶν συνηθεστέρων κυριωνύμων (σ. 199). Ἡ ἐπιμέλεια, μεθ' ἧς ἔχει συλλεγῆ τὸ πλούσιον ὑλικὸν τοῦ λεξιλογίου, ἡ ἀξιέπαινος προσπάθεια, μεθ' ἧς ἔχει ἀποδοθῆ ἡ μορφὴ τῶν λέξεων καὶ ἡ ἑρμηνεία αὐτῶν κατὰ τὸ δυνατὸν πιστότερον καὶ ἀκριβέστερον (τὰς ὀλίγας ἀτελείας πρέπει ν' ἀποδώσῃ κανεὶς εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ συλλογέως) καὶ τὰ πολλὰ καὶ διδασκαλικὰ παραδείγματα, δι' ὧν πιστοῦται ἡ ἑκάστοτε διδομένη σημασία τῶν λέξεων, καθιστοῦν τὴν συλλογὴν τόσῳ μᾶλλον πολύτιμον, ὅσον δι' αὐτῆς οὐ μόνον πλουτίζεται διὰ νέων λέξεων τὸ λεξιλόγιον τῆς Μεγαρικῆς, ἀλλὰ διευκολύνεται καὶ ἡ συγκριτικὴ μελέτη τούτου διὰ τῆς παραβολῆς πρὸς τὰ ἐκ προηγουμένων συλλογῶν γνωστά. Ὅθεν θεωροῦμεν τὴν συλλογὴν ἀξίαν βραβεύσεως.

4. Ἡ σημασία καὶ ἡ πολλαπλῆ χρησιμότης τῶν νεοελληνικῶν τοπωνυμίων,[3] ἀσφαλῶς γνωστὴ εἰς τὸν κ. Σπ. Μουσούρην (τὸν γνωστὸν ποιητὴν Φῶτον Γιοφύλλην), παρεκίνησε τοῦτον νὰ συντάξῃ πλῆρες «Τοπωνυμικὸν τῆς νήσου Ἰθάκης» ἐξ 100 σ. δακτυλογραφημένων μεγάλου σχήματος. Τὰ τοπωνύμια καταγράφονται κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν, δι' ἕκαστον δὲ τούτων παρέχονται λεπτομερεῖς καὶ σαφεῖς πληροφορίαι τοπογραφικαὶ καί, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐτυμολογικαί. Ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ, ὅτι τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν τοπωνυμίων τῆς νήσου εἶναι καθαρῶς Ἑλληνικῆς προελεύσεως. Διδακτικὸν ὡσαύτως εἶναι, ὅτι τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα, ἡ διαμόρφωσις ἢ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐδάφους, τὸ εἶδος τῶν δένδρων ἢ φυτῶν, ἅτινα εὐδοκιμοῦν εἰς ὡρισμένην περιφέρειαν, καὶ τὰ ὀνόματα ἐκκλησιῶν ἢ ἄλλων χαρακτηριστικῶν κτισμάτων, ἀποτελοῦν τοὺς συνηθεστέρους λόγους ὀνοματοθεσίας τῶν τοπωνυμίων. Ὁ συλλογεύς, γνώστης τῶν τόπων καὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς νήσου (ἐβραβεύθη παλαιότερον καὶ γλωσσικὴ του συλλογὴ ἐξ Ἰθάκης), καθορίζει κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπιτυχῶς τοὺς λόγους τού-

[1] Βλ. Ἀθηνᾶ 24 (1912), 297 - 299. 28 (1916), 324 - 325. 56 (1952), 367 - 371.

[2] Γλωσσολογ. Ἔρευναι, 73 κέ.

[3] Βλ. Κ. Ἀμάντου, Die Suff. d. neugr. Ortsn., 4 - 5.

τους, ἀποφεύγει δέ, ὀρθῶς, τὰς ἀσκόπους ὑποθέσεις ἢ ἐπεξηγήσεις, ὁσάκις ἡ προέλευσις τοῦ τοπωνυμίου εἶναι εἰς αὐτὸν ἄγνωστος ἢ ἀσαφής. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἐὰν καὶ ἐξ ἄλλων περιφερειῶν εἴχομεν συλλογὰς τοπωνυμίων ἐπιμελῶς καὶ μεθοδικῶς συντεταγμένας, ὡς ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Μουσούρη, τὴν ὁποίαν θεωροῦμεν διὰ τοῦτο ἀξίαν βραβείου.

5. Μικρὰν συλλογὴν ἐκ σ. 39 μεγάλου σχήματος, περιέχουσαν γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐκ Κεφαλληνίας, ὑπέβαλεν ὁ κ. Γερ. Σπετσέρης. Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει γλωσσάριον ἀλφαβητικῶς ταξινομημένον ἐκ σ. 31, παροιμίας καὶ παροιμιώδεις φράσεις, ἀλφαβητικῶς ἐπίσης κατατεταγμένας, ἐκ σ. 6, καὶ τοπωνυμίας ἐκ σ. 2. Κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ διὰ τοῦ γλωσσαρίου προσφερόμενον ὑλικόν, διότι περιλαμβάνει κατὰ κανόνα λέξεις αὐστηρῶς ἰδιωματικῆς χρήσεως (π.χ. *βελινόπεννα* = μολυβδοκόντυλον, *δεονὸς* = γεγονός, ζήτημα, *ἔρτηκας* = νάρθηξ, *μωρόπουλλο* = τὸ τρυφερὸ κολοκυθάκι, *πετάλες* = ἀχιβάδες, *προσποδοῦ* = τὸ πρὸς τοὺς πόδας μέρος τοῦ κρεββατιοῦ, κτλ.). Τὸ λυπηρὸν εἶναι ὅτι ὁ συλλογεύς, παρὰ τὴν προφανῆ ἔφεσιν νὰ συμβάλῃ εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας, δὲν κατέχει τὴν μέθοδον τῆς συλλογῆς τοῦ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ. Ἕνεκα τούτου δίδει σύντομον, ἐνίοτε μάλιστα μονολεκτικήν, ἑρμηνείαν τῶν λέξεων, ἄνευ διακρίσεως μεταξὺ κυρίας καὶ μεταφορικῆς σημασίας καὶ ἄνευ οὐδενὸς παραδείγματος ἐκ τοῦ προφορικοῦ λόγου πρὸς διασάφησιν αὐτῆς.

Τὴν ἔλλειψιν ταύτην θ' ἀναπληρώσῃ, ἐλπίζομεν, ὁ συλλογεὺς λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς προσεχοῦς συλλογῆς γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἐκ τῆς γενετείρας του νήσου, τὸ ὁποῖον ἔχει ἤδη συγκεντρώσει, ὡς ὁ ἴδιος γράφει. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογή, ὡς πρώτη προσπάθεια, εἶναι εὐπρόσδεκτος καὶ πρέπει νὰ βραβευθῇ.

6. Συλλογὴ ὑπὸ τὸν τίτλον «Γλωσσικὸ ὑλικὸ ἐκ Θάσου», ἐκ σ. 140 8ου σχήματος, ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κ. Ἄννας Ἀργυρίου, περιλαμβάνει δὲ γλωσσάριον (σ. 1-58), τοπωνυμικὸν (σ. 61-75), κύρια ὀνόματα (σ. 76-78), παροιμίας καὶ παροιμιώδεις φράσεις (σ. 81 - 102), ναυτικὴν ὁρολογίαν (σ. 103 - 113), συντόμους γραμματικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος (σ. 114 - 119), ἐν τέλει δὲ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα (συμβόλαια, κλπ.) συντεταγμένα εἰς τὴν ἐν τῇ νήσῳ ὁμιλουμένην κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα (σ. 121 - 140). Ἡ ὅλη ἐργασία ἀποδεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ ἱκανῆς καὶ παρατηρητικῆς συλλογέως, ἥτις ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ περισσότερα, ἐὰν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὰς ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας. Εἶναι βέβαιον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὅτι οὔτε τὰς παροιμίας θὰ ἄφινεν ἄνευ ἑρμηνεύματος, οὔτε τὰς σημασίας τῶν λέξεων θὰ ἔδιδεν ἄνευ διασαφητικῶν παραδειγμάτων. Ὁπωσδήποτε ὅμως, τὸ προσφερόμενον ἐκ τῆς ἐν Θάσῳ ὁμιλουμένης ὑλικόν, ἐξ ἧς

ἐλαχίστας, σημειωθήτω, ἔχομεν συλλογάς, εἶναι μορφολογικῶς καὶ σημασιολογικῶς ἐνδιαφέρον (πβ. *κοκκ'νίτσα* = ἱλαρά, *δίνω λαδήσια* ἢ *μελ'δδήσια* = δανείζω ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐπιστροφῆς τῶν χρημάτων κατὰ τὴν συγκομιδὴν τοῦ ἐλαίου ἢ τοῦ μέλιτος, τῶν δύο, δηλαδή, κατ' ἐξοχὴν προϊόντων τῆς νήσου, *λοχερὸς* = τρυφερός, δηλ. χλοερός, *χαλdαῖος* = μικρὸς παῖς, κτλ.), δι' ὃ καὶ θεωροῦμεν τὴν συλλογὴν χρήσιμον καὶ βραβευτέαν.

7. Ὁ κ. Γ. Ἀμιραλῆς, τελειόφοιτος φιλολογίας, ὑπέβαλε χειρόγραφον ὑπὸ τὸν τίτλον «Συλλογὴ λέξεων ἐκ Τήνου», ἐκ σ. τετραδίου 120 περίπου, περιέχον γλωσσάριον ἀλφαβητικῶς ταξινομημένων ἰδιωματικῶν λέξεων ἐκ διαφόρων χωρίων τῆς νήσου, κατὰ τὸ πλεῖστον δηλουμένων ἑκάστοτε ὀνομαστί. Ὁ συλλογεὺς φαίνεται κατέχων γενικὴν ἐποπτείαν τῆς ἐν τῇ νήσῳ ὁμιλουμένης, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς προσπαθείας, ἣν κατέβαλε πρὸς ἀπόδοσιν τῶν διαφόρων κατὰ τόπους τύπων τῶν λέξεων, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ τονίσῃ κυρίως τὴν φωνητικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς βορείας καὶ νοτίας περιοχῆς τῆς νήσου. Δυστυχῶς περιώρισε τὴν προσπάθειαν ταύτην μόνον εἰς τοὺς τύπους τῶν ρημάτων (πχ. *βολεύω, κοπανίζω, μπολαστίζω, ξεγανώνω, ρημάζω*, κτλ. εἰς τὴν νοτίαν περιοχήν, ἀλλὰ *βουλεύου, κουπανίζου, μπουλαστίζου, ξιγανώνου, ρ'μάζου*, κτλ. εἰς τὴν βορείαν περιοχήν). Παραμένει οὕτως ἀμφίβολον, ἐὰν ἡ αὐτὴ διαφορὰ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ὀνόματα, ἡ ἀμφιβολία δ' αὕτη ἐπιτείνεται, ὅταν ὁ συλλογεὺς βεβαιώνῃ ὅτι καθ' ὅλην τὴν νῆσον λέγεται *γουλί, καλίκι, καρίκι, κλινάφτης, κανάτι*, κτλ., ἀλλὰ καὶ *γ'δί, γινάτ', κουσούρ', κιλιπούρ', κουλοχέρ'ς*, κτλ. Ἡ ἀσάφεια δὲ ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν ἀπόδοσιν πολλῶν λέξεων καθίσταται πολλάκις ἐντονωτέρα ἐκ τῆς ἀτελοῦς διατυπώσεως τοῦ ἑρμηνεύματος ἢ καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἱκανῶν καὶ καταλλήλων παραδειγμάτων. Παρὰ τὰς ἐλλείψεις ταύτας, εὐνοήτους διὰ νέον καὶ ἀρχάριον συλλογέα, ἡ συλλογὴ προσφέρει ἀρκετὸν χρήσιμον ὑλικὸν καὶ δέον νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ νὰ βραβευθῇ.

8. Χειρόγραφον ἐκ σ. 82 μεγάλου σχήματος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ψαριανὴ Λαογραφία», ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Σπανοῦ, δημοδιδασκάλου. Περιέχει ᾄσματα σχετικὰ μὲ τοὺς ξενιτεμένους, τὴν θάλασσαν, τὸν γάμον, τὸν ἔρωτα κλπ. (σ. 1 - 65), ἐν συνεχείᾳ δὲ λαογραφικὰς πληροφορίας συνδεομένας μὲ τὰς ἑορτὰς τοῦ Δωδεκαημέρου καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς νήσου (σ. 65-78). Τόσον τὸ πρῶτον, ὅσον καὶ τὸ δεύτερον μέρος οὐδὲν σχεδὸν προσθέτουν ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως, διότι τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει ᾄσματα παγκοίνως γνωστά, τὸ δὲ δεύτερον καταγραφὴν μέρους τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐπικρατούντων ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Φανερὸν ἐξ αὐτοῦ καθίσταται, ὅτι ἡ συλλογὴ εἶναι χρήσιμος εἰς τὴν λαογραφικὴν κυρίως ἔρευναν. Διὰ τοῦτο, ὡς καὶ διὰ τὰς δύο μοναδικὰς σελίδας (79 - 89) τοῦ λεξιλογίου,

νομίζομεν ὅτι ἡ συλλογὴ πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὴ καὶ νὰ ἐπαινεθῇ.

9. Ἔργον υἱικῆς στοργῆς πρὸς τὴν ἀπολεσθεῖσαν γενέτειραν, ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς μεγάλης, πολλοῦ μόχθου καὶ μακροῦ χρόνου, εἶναι χειρόγραφον ἐξ 11 τετραδίων μεγάλου σχήματος (σ. 230 περίπου ἐν συνόλῳ), τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Λαογραφικὰ Ἀρτάκης» καὶ ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Ὀρέστου Λογοθετίδου, «ἐπὶ 31 συνεχῆ ἔτη διατελέσαντος διδασκάλου ἐν Ἀρτάκῃ καὶ Πανόρμῳ». Ἡ συλλογὴ περιέχει γραμματικὰς καὶ φωνητικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς Ἀρτάκης (σ. 1 - 13), λεξιλόγιον τῆς γλώσσης τῶν νηπίων (σ. 14 - 16), αἰνίγματα, ὀνόματα παιγνίων, φράσεις εὐχῶν καὶ ἀρῶν, ὀνόματα ἀνέμων (σ. 17 - 27), τοπωνύμια τῆς περιοχῆς (σ. 28 - 41), ὀνόματα διαφόρων εἰδῶν σταφυλῶν (σ. 41-46· ὡς γνωστόν, ἡ Ἀρτάκη ἦτο κατ' ἐξοχὴν οἰνοπαραγωγὸς περιφέρεια), 396 παροιμίας καὶ παροιμιώδεις φράσεις σαφῶς ἑρμηνευομένας (σ. 47 - 108), εἰς ἃς προστίθενται 182 τουρκικαὶ παροιμίαι, χρησιμοποιούμεναι ἄλλοτε, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς πόλεως (σ. 109 - 133). Ἐν συνεχείᾳ παρέχονται: πίναξ βαπτιστικῶν (σ. 134 - 138), ὀνόματα χορῶν μετὰ συντόμου περιγραφῆς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν (σ. 138 - 141), αἱ ἀντωνυμίαι καὶ τὰ ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἀρτακηνοῖς (σ. 143 - 159), παραμύθια καταγεγραμμένα εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ τόπου μετὰ λεξιλογίου ἑρμηνευτικοῦ τῶν δυσκολωτέρων λέξεων (σ. 160 - 184), ἱστορικαί τινες πληροφορίαι ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ζωήν, τὰς ἀσχολίας καὶ τὸν δημόσιον βίον τῶν κατοίκων τῆς Ἀρτάκης κατὰ τὰς τελευταίας πρὸ τῆς ἐθνικῆς καταστροφῆς δεκαετηρίδας (σ. 185 - 223), ἐν τέλει δὲ σύντομον γλωσσάριον τῆς Ἀρτακηνῆς διαλέκτου κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν ταξινομημένον (σ. 223 - 235). Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τοῦ περιεχομένου, ἡ ἐπιμέλεια, μεθ' ἧς ἔχει τοῦτο καταγραφῆ (ἰδιαιτέραν ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν ἡ καλλιγραφικὴ ἱκανότης τοῦ συλλογέως), ἡ σαφήνεια, μεθ' ἧς ἀποδίδονται ἡ μορφὴ καὶ ἡ ἑρμηνεία τῶν λέξεων καὶ φράσεων, καθιστοῦν τὴν συλλογὴν λίαν χρήσιμον (μὲ μοναδικὴν ἴσως ἐξαίρεσιν τὰς τουρκικὰς παροιμίας) καὶ κατ' ἀκολουθίαν εὐπρόσδεκτον. Ἡ ἐπιτροπὴ ἔχει, βεβαίως, ὡρισμένας ἐπιφυλάξεις ἐπὶ λεπτομερειακῶν σημείων (π.χ., ὡς πρὸς τὰς ἐτυμολογίας τῶν ξενικῶν λέξεων τοῦ ἰδιώματος, κτλ.), ἀλλὰ ἀποβλέπουσα εἰς τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα πλεονεκτήματα τῆς συλλογῆς, προτείνει, ὅπως αὕτη τύχῃ βραβείου καὶ ἰδιαιτέρου ἐπαίνου.

10. Μολονότι τὰ ἰδιώματα τῆς Χίου ἀπησχόλησαν πολλοὺς μέχρι τοῦδε συλλογεῖς ἢ μελετητάς (Βίος, Κανελλάκης, Ἄμαντος, Pernot, κτλ.), εὐπρόσδεκτος τυγχάνει ἡ ὑπὸ τοῦ δημοδιδασκάλου κ. Ι. Βαριαδάκη ὑποβληθεῖσα συλλογὴ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἐκ τῆς περιοχῆς Βροντάδου, ἥτις περιλαμβάνει γλωσσάριον με-

γάλου σχήματος ἀλφαβητικῶς ταξινομημένον (σ. 1 - 195), συντόμους γραμματικὰς καὶ συντακτικὰς παρατηρήσεις (σ. 196 - 221) καὶ μικρὰ ᾄσματα ποικίλου περιεχομένου (σ. 222-224). Ὁ συλλογεὺς κατέβαλεν ὄντως προσοχὴν διὰ τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς μορφῆς τῶν λέξεων καὶ τὴν σαφῆ διατύπωσιν τῆς σημασίας αὐτῶν, καίτοι παρέλειψε νὰ πιστώσῃ ταύτην διὰ παραδειγμάτων τοῦ καθημερινοῦ λόγου. Παρὰ τὸ σοβαρὸν τοῦτο μειονέκτημα, ἡ συλλογὴ εἶναι χρήσιμος διὰ τὸ πλούσιον γλωσσάριον, ὅπερ θὰ βοηθήσῃ κυρίως εἰς τὴν ἐπαλήθευσιν τοῦ ἀποθησαυρισθέντος ἤδη γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἐκ τῆς νήσου, ὡς καὶ διὰ τὰς εὐστόχους ἐν πολλοῖς γραμματικὰς καὶ συντακτικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος, καὶ δέον νὰ βραβευθῇ.

11. Ἐξ ἴσου χρήσιμος εἶναι καὶ ἡ ἑτέρα ἐκ Χίου χειρόγραφος συλλογή, ἥτις φέρει τὸν τίτλον «Συλλογὴ Χιακῆς λαογραφικῆς ὕλης» καὶ ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Ἀ. Στεφάνου, φιλολόγου καθηγητοῦ τοῦ ἐν Χίῳ γυμνασίου. Ἀποτελεῖται ἐξ 177 σ. μεγάλου σχήματος καί περιλαμβάνει: Χιώτικα γνωμικὰ (σ. 4-53), προλήψεις (σ. 55 - 57), δημώδη ᾄσματα (σ. 70 - 121) καί συμπλήρωμα εἰς τὸ Χιακὸν γλωσσάριον (σ. 122 - 179). Τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος τῆς συλλογῆς παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, διότι προσφέρει λέξεις τοῦ Χιακοῦ ἰδιώματος μὴ περιεχομένας, καθ' ἃ βεβαιώνει ὁ συλλογεύς, εἰς τὰ προηγούμενα Χιακὰ γλωσσάρια.

Καίτοι δὲ ὁ ὑπὸ τοῦ συλλογέως γενόμενος περὶ τούτου ἔλεγχος ἀναφέρεται, ὡς εἰκός, εἰς τὰ δημοσιευθέντα μόνον γλωσσάρια, ὄχι δὲ καὶ εἰς τὰ ἐν χ/φῳ ἀποκείμενα ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ, φαίνεται ὅτι ἡ δήλωσίς του εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκριβής, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς προχείρου παραβολῆς, τῶν ἀπὸ α καὶ β ἀρχομένων λέξεων τοῦ γλωσσαρίου πρὸς τὰ δημοσιευθέντα ἤδη ἄρθρα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Τὸ ὑπόλοιπον ὑλικὸν ἔχει λαογραφικὸν κυρίως ἐνδιαφέρον, πλὴν τῆς συλλογῆς γνωμικῶν, ἥτις περιέχει καὶ ἰδιωματικούς τινας τύπους λέξεων. Ὁπωσδήποτε, ἡ συλλογὴ εἶναι προϊὸν κόπου πολλοῦ, χρόνου μακροῦ καὶ ἔργον εἰδήμονος, ὅστις εἶχε, πλὴν τῶν ἄλλων, τὴν ὑπομονήν, νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ θέμα βιβλιογραφίαν, καὶ πρέπει διὰ ταῦτα νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ νὰ βραβευθῇ.

12. Ἐκ τῶν τριῶν συλλογῶν, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς Πελοποννησιακὰ ἰδιώματα, ἡ μία φέρει τὸν τίτλον «Τὸ ἰδίωμα τῆς Δυτικῆς Κορινθίας» καὶ ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Π. Δορμπαράκη, καθηγητοῦ τῆς Βαρβακείου προτύπου Σχολῆς. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο τετραδίων 8ου σχήματος, ὧν τὸ πρῶτον, ἐξ 96 σ., περιλαμβάνει παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς φωνητικῆς καὶ τῆς μορφολογίας τοῦ ἰδιώματος, τὸ δὲ δεύτερον, ἐξ 134 σ., περιέχει γλωσσάριον τῶν ἰδιωματικωτέρων λέξεων, ἀλφαβητικῶς ταξινομημένων. Δύναται ἀδιστάκτως νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ συλλογὴ αὕτη ἀποτελεῖ συγκε-

κροτημένην ἐπιστημονικῶς καὶ μεθοδολογικῶς (ἂν ἐξαιρέσῃ τις τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς σειρᾶς τῶν τετραδίων) μελέτην ἐπὶ τῆς ὁμιλουμένης εἰς τὴν περιοχὴν τῆς γενετείρας τοῦ συλλογέως, δηλ. εἰς τὰ χωρία τῶν τ. δήμων Εὐρωστίνης, Τρικάλων καὶ Πελλήνης. Ὁ συλλογεύς, διακεκριμένος καὶ πεπειραμένος φιλόλογος, κατέχει πλήρως τὸν λεξιλογικὸν πλοῦτον τοῦ ἰδιώματος, συγχρόνως δὲ τὴν ἱκανότητα τῆς μεθοδικῆς αὐτοῦ κατατάξεως καὶ μελέτης πρὸς ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων ἐπιστημονικῶς θεμελιωμένων. Γνωρίζει προσέτι καὶ χρησιμοποιεῖ εὐχερῶς τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ ἰδίωμα βιβλιογραφίαν, ἐπιτυγχάνει δ' ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐξετάζῃ τὰς φωνητικὰς ἢ ἄλλας ἰδιομορφίας τοῦ ἰδιώματος ἐν συσχετισμῷ πρὸς ὁμοίας ἢ ἀναλόγους συγγενῶν ἰδιωμάτων. Διαπιστώνει οὕτω, ὅτι ὁ παρατηρούμενος ἐν τῷ ἰδιώματι τσιτακισμὸς τοῦ *κ* καὶ *g*, ὡς καὶ ἡ ἐν πολλοῖς διατήρησις τῆς προφορᾶς τοῦ *υ* ὡς *ου*, συνηθέστερον δὲ ὡς *ιου* (ἐνίοτε μάλιστα καὶ τοῦ *οι* ὡς *ιου*: *τσουλιά, στσιουνί*), συνάπτουν τοῦτο πρὸς τὸ Μεγαρικὸν ἰδίωμα. Ἐξ ἄλλου, ἡ συχνὴ κώφωσις τῶν ἀτόνων *ο* καὶ *ε* (*μουσκάρι, ἔρχουμαι, χιλιδόνι, ριτσίνι, ἰλάττωμα*, κτλ.) καὶ ἡ πολλάκις ἀπαντῶσα ἀποβολὴ τῶν ἀτόνων *ου* καὶ *ι* ἐντὸς λέξεων (*γουρ'νοστάσι, παιδόπ'λλο, π'λοφόρι, σ'τβά*, κτλ.) παρέχουν τεκμήρια συγγενείας τοῦ ἰδιώματος πρὸς τὸ εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν τοῦ Κορινθιακοῦ ὁμιλούμενον βόρειον ἰδίωμα. Ἡ παντελής, τέλος, ἔλλειψις ἀσυνιζήτων εἰς *-ία* καὶ *-έα*, ἡ συχνοτάτη χρῆσις τῶν στερητικῶν ρηματικῶν εἰς *-γος* (*ἄφραγος, ἀνεχόρταγος, ἀβάφτιγος, ἀθέριγος*, κτλ.) καὶ ἡ καθολικὴ χρῆσις τῶν μέσων ἠχηρῶν *b, d, g*, καταδεικνύουν σαφῶς τὴν συγγένειαν τοῦ ἰδιώματος πρὸς τὰ γειτονικὰ Πελοποννησιακὰ ἰδιώματα. Εὐνόητον καθίσταται ἐντεῦθεν τὸ ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον, ὅπερ παρουσιάζει ἡ μελέτη τοῦ ἰδιώματος τῆς Δυτικῆς Κορινθίας. Εὐχῆς, διὰ τοῦτο, ἔργον θὰ ἦτο, ἂν ἡ ἐργασία τοῦ κ. Δορμπαράκη ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ἀφοῦ ὑποστῇ, ἐννοεῖται, μεθοδολογικὰς κυρίως βελτιώσεις εἰς ὡρισμένα σημεῖα (εἰς τὴν κατάταξιν π. χ. καὶ ἑρμηνείαν πολλῶν φθογγολογικῶν μεταβολῶν, εἰς τὴν καταγραφὴν τῆς προφορᾶς ὡρισμένων φθόγγων, εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς κλίσεως ὀνομάτων καὶ ρημάτων, κτλ.). Πάντως ὁ συλλογεὺς διὰ τῆς ὑπὸ κρίσιν ἐργασίας του καὶ λεξιλογικὸν θησαυρὸν ἱκανὸν προσφέρει καὶ ἐτυμολογίας ἐπιτυχεῖς ἐνίοτε παρέχει καὶ πολλὰ φωνητικὰ φαινόμενα τοῦ ἰδιώματος ὀρθῶς ἑρμηνεύει. Διὰ πάντα ταῦτα προτείνομεν ὅπως ἡ ἐργασία τοῦ κ. Δορμπαράκη βραβευθῇ καὶ ἐπαινεθῇ ἰδιαιτέρως.

13. Ἡ δευτέρα τῶν ἐκ Πελοποννήσου συλλογῶν, ἐκ 210 σ. μεγάλου σχήματος, ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Κανελλοπούλου, δημοδιδασκάλου. Φέρει τὸν ἀόριστον τίτλον «Συλλογὴ δημώδους γλωσσικοῦ ὑλικοῦ», διότι περιλαμβάνει ὑλικὸν ἐκ διαφόρων περιφερειῶν, ἤτοι: ἐκ τοῦ τέως δήμου Φαλάνθου τῆς ἐπαρχίας

Μαντινείας (σ. 1 - 152), ἐκ τοῦ τέως δήμου Θουρίας τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν (σ. 153 - 166), καὶ τέλος ἐκ τῆς περιοχῆς Ἁγίου Γεωργίου τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν (σ. 167 - 210).

Ὁ συλλογεὺς προτάσσει λεπτομερῆ πίνακα περιεχομένων, κατατάσσει τὸ προσφερόμενον ἐξ ἑκάστης τῶν ἀνωτέρω περιφερειῶν ὑλικὸν καθ' ὁμάδας γλωσσικὰς (ἀνθρώπινον σῶμα, οἰκογένεια, οἰκιακὰ σκεύη καὶ ἔπιπλα, κτλ.) καὶ ἐπιτάσσει ἑκάστου λεξιλογίου συντόμους γραμματικὰς παρατηρήσεις. Ἡ πιστὴ φωνητικῶς ἀπόδοσις τῆς μορφῆς τῶν ἐκ Φαλάνθου καὶ Θουρίας καταχωριζομένων λέξεων δίδει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ συλλογεὺς κατέχει πλήρως τὰ ἰδιώματα ταῦτα. Δὲν δύναταί τις ὅμως νὰ εἴπῃ τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ἐκ τῆς περιφερείας τῶν Γρεβενῶν λέξεων, διὰ πολλὰς τῶν ὁποίων γεννᾶται ἡ ἀμφιβολία, ἐὰν ἀκούωνται, ὑφ' ἣν μορφὴν ἀποδίδει ταύτας ὁ συλλογεύς, δεδομένου ὅτι πρόκειται περὶ βορείου ἰδιώματος (*γομάρι* ἢ *γουμάρ'*; *δερμάτι* ἢ *διρμάτ'*; *καρδάρι* ἢ *καρδάρ'*;), ὡς ὁ ἴδιος ἄλλωστε σημειώνει εἰς τὰς γραμματικὰς ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος παρατηρήσεις. Ἐξ ἴσου σημαντικὸν μειονέκτημα τῆς συλλογῆς εἶναι ἡ ἔλλειψις παραδειγμάτων ἐκ τοῦ καθημερινοῦ λόγου, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν πίστωσιν τῆς σημασίας τῶν λέξεων. Τοῦτο ὁδηγεῖ πολλάκις τὸν συλλογέα εἰς ἐσφαλμένην ἢ ἀτελῆ ἀπόδοσιν τῆς ἑρμηνείας ὡρισμένων λέξεων. Οὕτω διὰ τὸ *τρομάζω*, π. χάριν, δίδει μόνον τὴν μεταφορικὴν ἔννοιαν «μετὰ δυσκολίας φέρω εἰς πέρας»· διὰ τὸ *φθάνω* μόνον τὴν σημασίαν «ἐπαρκῶ», κτλ. Παρὰ τὰ μειονεκτήματα ὅμως ταῦτα, ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Κανελλοπούλου μαρτυρεῖ ζῆλον πρὸς τὴν ἔρευναν, φιλεργίαν, εὐσυνειδησίαν καὶ ἱκανότητα πρὸς παρατήρησιν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο καταφαίνεται ἰδιαιτέρως ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν πολλάκις γραμματικῶν παρατηρήσεων. Ὅθεν ἡ συλλογὴ δέον νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ νὰ τύχῃ βραβείου.

14. Ἡ τελευταία ἐκ Πελοποννήσου συλλογὴ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Τρουπῆ, δημοδιδασκάλου. Περιέχει γλωσσάριον ἐκ σ. 10 μεγάλου σχήματος, ἐν τῷ ὁποίῳ καταχωρίζονται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν λέξεις ἐκ Γορτυνίας, ἰδιαιτέρας πατρίδος τοῦ συλλογέως. Ἑκάστη τῶν λέξεων καταγράφεται ὀρθῶς, ἑρμηνεύεται ἐπιτυχῶς καὶ διασαφεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον (ὄχι πάντοτε, δυστυχῶς) διὰ παραδείγματος ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν λόγου. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὁ συλλογεὺς δύναται νὰ καταρτίσῃ μεγαλυτέραν καὶ ἀρτιωτέραν συλλογήν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ εὑρεθῶμεν εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ κρίνωμεν πληρεστέραν ἐργασίαν τοῦ συλλογέως, προτείνομεν ὅπως ἀπονεμηθῇ εἰς τοῦτον ὁ ἔπαινος τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν πρώτην μικρὰν προσφοράν του.

15. Ἀπόδειξιν ἀγάπης τῶν ἐκπατρισθέντων τέκνων τῆς Ἰωνίας διὰ τὴν ἀπολεσθεῖσαν πατρίδα ἀποτελοῦν δύο συλλογαί, αἱ ὁποῖαι προσφέρουν ὑλικὸν ἐκ

Βουρλῶν καὶ Σμύρνης. Ἡ πρώτη, ἐκ σ. 205 μεγάλου σχήματος, ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Μηλιώρη, γνωστοῦ καὶ ἐξ ἄλλων μελετῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος. Μετὰ σύντομον ἱστορικὴν εἰσαγωγήν, ἀναφερομένην εἰς τὴν θέσιν τῆς πόλεως τῶν Βουρλῶν καὶ τὴν πιθανὴν προέλευσιν τῶν Ἑλλήνων κατοίκων αὐτῆς (σ. 4 - 11), ὁ συλλογεὺς πραγματεύεται συντόμως τὸ φωνητικὸν καὶ τὸ τυπικὸν τοῦ ἰδιώματος (σ. 12-28), ἐν συνεχείᾳ δὲ παραθέτει γλωσσάριον τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων αὐτοῦ (σ. 29-207). Πολλαὶ τῶν «παρατηρήσεων», αἵτινες περιέχονται εἰς τὸ α' μέρος, μολονότι καθαρῶς ἐμπειρικαί, εἶναι χρήσιμοι (*γλέπω* = βλέπω, *διάζομαι* = βιάζομαι, *δειάφι* = θειάφι, *πανακωτὴ* = πινακωτή, *χανικολόγος* = χαλικολόγος, *ὀρπίδα* = ἐλπίδα, κτλ.). Ἐξ ἴσου χρήσιμον εἶναι τὸ γλωσσάριον τοῦ ἰδιώματος, ἐν ᾧ καταχωρίζονται, ὀρθῶς καὶ σαφῶς, τόσον ἡ μορφή, ὅσον καὶ ἡ σημασία τῶν λέξεων. Θὰ ἔπρεπε, νομίζομεν, νὰ πλουτίσῃ ὁ κ. Μηλιώρης τὸ προσφερόμενον λεξιλόγιον διὰ περισσοτέρων ἑλληνικῶν λέξεων, ἔστω καὶ ἐκ τῶν θεωρουμένων ὑπ' αὐτοῦ κοινῶν, ὥστε νὰ μὴ παρέχεται ἡ ἀπατηλὴ ἐντύπωσις, ὅτι πλεονάζουν ἐν αὐτῷ τὰ ξενικῆς καταγωγῆς στοιχεῖα. Ἐὰν δὲ πρὸς τούτοις ἐφρόντιζε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων διὰ περισσοτέρων παραδειγμάτων ἐκ τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας, θὰ παρεῖχε πλήρη καὶ ἀπηκριβωμένην εἰκόνα τοῦ ὁμιλουμένου ἐν τῇ γενετείρᾳ του λίαν ἐνδιαφέροντος ἰδιώματος. (Πβ. τὰ πολλὰ ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα: *ἀγαθεύω, ἀτρηδόνα, βιοτεύω, κελεύω, μίτος, θιάσος,* κτλ.). Περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι τὰ μειονεκτήματα ταῦτα τῆς συλλογῆς εἶναι ἐλάχιστα ἐν σχέσει πρὸς τὴν θετικὴν αὐτῆς συμβολὴν εἰς τὴν ἐν γένει γνῶσιν τοῦ ἰδιώματος, δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ γίνῃ αὕτη ἀποδεκτὴ καὶ νὰ βραβευθῇ.

16. Ἡ ἐκ Σμύρνης συλλογὴ φέρει τὸν τίτλον «Ἡ γλῶσσα τῆς Σμύρνης» καὶ ἀποστέλλεται ὑπὸ τῆς κ. Στέλας Πετράκη, γυναικὸς λογίας καὶ γνωστῆς ὡσαύτως ἐκ τῶν δημοσιευμάτων της. Ἀποτελεῖται ἐξ 70 δακτυλογραφημένων σελίδων μεγάλου σχήματος, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μὲν σ. 1 - 41α περιέχουν λαογραφικὸν ὑλικὸν (ἔθιμα, γητειές, παροιμίες, ξόρκια), αἱ δὲ σ. 41β - 70 «συλλογὴν λέξεων καὶ φράσεων» μετὰ συνοπτικῶν ἐν τέλει γραμματικῶν παρατηρήσεων. Ὡς εἶναι εὐνόητον, τὸ δεύτερον μέρος τῆς συλλογῆς παρουσιάζει δι' ἡμᾶς ἐνδιαφέρον, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ ὅτι καὶ τὸ πρῶτον στερεῖται ἐνδιαφέροντος, ἐφ' ὅσον προσφέρει πολλοὺς λαογραφικοὺς δημώδεις ὅρους. Τὸ κύριον μειονέκτημα τῆς ἐργασίας εἶναι τὸ παρατηρηθὲν καὶ διὰ τὴν προηγουμένην συλλογήν, δηλαδὴ ἡ καταφανὴς δυσαναλογία μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῆς καὶ ξενικῆς προελεύσεως λέξεων τοῦ γλωσσαρίου. Ἕτερον, ἀλλὰ μικρότερον, μειονέκτημα ἀποτελεῖ ἡ ἔλλειψις ἱκανῶν παραδειγμάτων διαπιστούντων τὴν σημασίαν τῶν λέξεων, μολονότι

ἡ συλλογεὺς προσεπάθησε νὰ ἀναπληρώσῃ, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἐκ τῶν ὑστέρων (μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐντύπων ὁδηγιῶν τῆς Ἑταιρείας) διὰ χειρογράφων παραδειγμάτων. Γενικῶς εἰπεῖν, ἡ συλλογὴ παρέχει τὴν σαφῆ ἐντύπωσιν ὅτι ἡ κ. Πετράκη δύναται νὰ προσφέρῃ περισσοτέρας καὶ ἀπηκριβωμένας πληροφορίας περὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς πρωτευούσης τῆς Ἰωνίας καὶ ὅτι δὲν θὰ παραλείψῃ ἀσφαλῶς νὰ πράξῃ τοῦτο εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον; ἀφοῦ τόσην διατηρεῖ στοργὴν πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀπολεσθεῖσαν γενέτειραν. Ἀποδεχόμενοι, διὰ ταῦτα, ὡς πρώτην προσφορὰν τὴν κρινομένην συλλογήν, προτείνομεν τὴν βράβευσιν ταύτης.

17. Αἱ δύο ἐκ Μακεδονίας συλλογαὶ προέρχονται ἐξ Ἀρναίας. Ἡ μία τούτων ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Μαυρουδῆ Παπαθανασίου, συνταξιούχου ἐκπαιδευτικοῦ, γνωστοῦ καὶ ἐκ παλαιοτέρων συλλογῶν, αἵτινες ἐβραβεύθησαν εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς τῆς Ἑταιρείας. Ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ φέρει τὸν τίτλον «Συλλογὴ δημώδους γλωσσικοῦ ὑλικοῦ τῆς Χαλκιδικῆς» καὶ ἀποτελεῖται ἐκ 286 σελίδων μεγάλου σχήματος. Περιέχει ποικίλον καὶ ἄφθονον γλωσσικὸν ὑλικὸν κατατεταγμένον κατὰ κεφάλαια (ὁ ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν — δημώδης ἰατρικὴ — ἐνδυμασία καὶ ὑπόδεσις—οἰκία, κτλ.), καταγεγραμμένον δὲ πιστῶς καὶ ἑρμηνευμένον σαφῶς. Ἡ περιγραφὴ τῶν λαογραφικῶν θεμάτων εἶναι ὡσαύτως σαφὴς καὶ ἀκριβής. Τὸ κακὸν ὅμως εἶναι ὅτι ἡ συλλογὴ ἀποτελεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον πιστὴν ἀντιγραφὴν γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ συλλογεὺς εἶχεν ὑποβάλει εἰς τὸν γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1950. Ἡ μόνη σχεδὸν διαφορὰ συνίσταται εἰς τὴν κατὰ διάφορον σειρὰν κατάταξιν τοῦ προσφερομένου ὑλικοῦ καὶ τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου τῶν ὀνομάτων. Θέλομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι τοῦτο δὲν ὀφείλεται εἰς κακὴν πρόθεσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἕνεκα τῆς ἡλικίας ἐξασθένωσιν τῆς μνήμης τοῦ συλλογέως.

18. Ἡ ἑτέρα ἐξ Ἀρδαίας συλλογή, ἐκ σ. μεγάλου σχήματος 34, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Ἀποστολοπούλου, καθηγητοῦ φιλολογίας, καὶ περιλαμβάνει δημώδη ᾄσματα συλλεγέντα καθ' ὃν χρόνον (1937 - 39) ὑπηρέτει οὗτος ὡς καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἀρναίᾳ γυμνασίου. Τὰ ᾄσματα κατεγράφησαν πιστῶς ἐκ τοῦ στόματος ἡλικιωμένων κατοίκων τῆς κωμοπόλεως, δὲν ἀποδίδουν ὅμως τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τοῦ τόπου, διότι ἀποτελοῦν παραλλαγὰς κοινῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων, τῶν ὁποίων διατηροῦν τὴν γλωσσικὴν ἔκφρασιν. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν προκειμένου καὶ περὶ τριῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων ἐκ Φθιώτιδος, τὰ ὁποῖα καταχωρίζονται εἰς τὸ τέλος τῆς συλλογῆς (σ. 32 – 33). Ἐνδιαφέρον πως εἶναι τὸ μέρος τῆς συλλογῆς, ἔνθα καταγράφονται τὰ κατὰ τὸν γάμον ἐν Ἀρναίᾳ ἐπικρατοῦντα ἔθιμα, διὰ τοὺς ὀλίγους λαογραφικοὺς ὅρους, οἵτινες δίδονται, ἐπὶ

τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ. Διὰ τὴν φιλότιμον ἐν γένει προσπάθειαν τοῦ συλλογέως προτείνομεν ὅπως ἀπονεμηθῇ εἰς τοῦτον ὁ ἔπαινος τῆς Ἑταιρείας.

19. Ἀπομένουν αἱ ἐκ Θρᾴκης τέσσαρες συλλογαί, τῶν ὁποίων μόνον αἱ δύο ὑπεβλήθησαν ὑπὸ συλλογέων ἐκεῖθεν καταγομένων. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων, ἡ μία ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Νατσοπούλου, διαμένοντος εἰς Νέον Γυναικόκαστρον τῆς περιοχῆς Κιλκίς, ἡ δὲ ἄλλη ὑπὸ τοῦ κ. Ντόρη Διαλεκτοῦ, συνταξιούχου ἐκπαιδευτικοῦ ἐκ Λέσβου. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει ἰδιωματικὰς λέξεις προσφύγων ἐκ Στενημάχου, ἐκ σ. 3, καὶ ἰδιωματικὰς λέξεις προσφύγων ἐξ Ἀνατολικῆς Θρᾴκης, ἐκ σ. 12. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ συλλογεὺς δὲν ὁρίζει μετ' ἀκριβείας τὸν τόπον καταγωγῆς τῶν πληροφοριοδοτῶν του, τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζει ἀορίστως ὡς «Θρᾷκας», δὲν κατώρθωσεν ὡσαύτως νὰ ἀκολουθήσῃ μετὰ συνεπείας τὸν κανόνα, τὸν ὁποῖον θέτει ἐν τῷ προλόγῳ του, ὡς πρὸς τὴν καταγραφὴν τῶν λέξεων, ἐξ ὧν ἐκπίπτει ἄτονον *ι*: Οὕτω γράφει *φ'κάρ*ι, *τουλπάν*ι, *τσόλ*ι, *σερσέμ(η)ς, σασκίν(η)ς,* ἀλλὰ καὶ *ἀδράχτι, ἀνέμη, κασιδιάρης, μιτάρια,* κτλ. Ἐὰν εἰς ταῦτα προστεθῇ, ὅτι ὁ συλλογεὺς οὐδὲν παράδειγμα ἐκ τῆς ὁμιλουμένης παραθέτει πρὸς πίστωσιν τῆς χρήσεως τῶν καταχωριζομένων λέξεων, εὐνόητον καθίσταται, ὅτι ἡ μικρὰ αὕτη συλλογὴ κατ' οὐδὲν σχεδὸν συμβάλλει εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς Ἑταιρείας. Ἐπειδὴ ὅμως ἐλπίζομεν, ὅτι ὁ συλλογεὺς θὰ συνεχίσῃ τὴν προσπάθειάν του, ἀφοῦ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας, προτείνομεν ὅπως ἀπονεμηθῇ αὐτῷ ὁ ἔπαινος τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν πρώτην ταύτην προσπάθειαν.

20. Ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Διαλεκτοῦ, γνωστοῦ καὶ ἐκ βραβευθείσης εἰς προηγούμενον διαγωνισμὸν συλλογῆς παροιμιῶν ἐξ Λέσβου, περιλαμβάνει περὶ τὰ 100 δημώδη ᾄσματα, τὰ ὁποῖα οὗτος συνέλεξε καὶ κατέγραψε κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Θρᾴκῃ ὑπηρεσίας του ὡς δημοδιδασκάλου. Τὰ ᾄσματα κατέταξεν ὁ συλλογεὺς κατὰ τὸ περιεχόμενον εἰς κατηγορίας: ἀγάπης, γάμου, κοροϊδευτικά, ξενιτειᾶς, χάρου καὶ διάφορα, σημειώνει δὲ ἑκάστοτε τὸ χωρίον, ἐξ οὗ προέρχεται τὸ ᾆσμα καὶ ἑρμηνεύει τὰς ἰδιωματικωτέρας λέξεις, ὅπου παρίσταται ἀνάγκη. Ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὴν συμβολήν, ἥτις προσφέρεται διὰ τῶν ἑρμηνειῶν τούτων, ἡ συλλογὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἥκιστα χρήσιμος διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ, διότι ὅλα σχεδὸν τὰ ἐν αὐτῷ ᾄσματα ἔχουν δημοσιευθῇ κατὰ καιροὺς εἰς τὰ Θρᾳκικὰ ἢ τὸ Ἀρχεῖον Θρᾳκικοῦ Θησαυροῦ, ἡ δὲ γλῶσσα των εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ κοινὴ Νεοελληνικὴ καὶ ὄχι τὸ ἰδίωμα τῆς Δ. Θρᾴκης.

Ὁ κ. Διαλεκτὸς ὑπέβαλεν ὡσαύτως χειρόγραφον ἐκ σ. 22 περιέχον φωνητικὰς καὶ γραμματικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς Λέσβου, συνταχθὲν κατὰ τὸ ἔντυπον ἐρωτηματολόγιον τῆς Ἑταιρείας. Ἐπεσκέφθη, πρὸς τοῦτο,

πολλὰ χωρία τῆς νήσου, σημειούμενα λεπτομερῶς εἰς τὸν ἐπισυναπτόμενον χάρτην. Αἱ παρατηρήσεις, μολονότι καθαρῶς ἐμπειρικαί, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρθαί, ἀλλ' οὐδὲν σχεδὸν προσθέτουν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Kretschmer ἤδη λεπτομερῶς καὶ ἐπιστημονικῶς παρατηρηθέντα περὶ τῆς Λεσβίας διαλέκτου. Ἐν τούτοις καὶ ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα ἐργασία τοῦ κ. Διαλεκτοῦ μαρτυροῦν ἔφεσιν πρὸς συλλογὴν καὶ ἔρευναν διαλεκτικῶν στοιχείων καὶ φιλεργίαν ἀξιομίμητον καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἐπαινεθοῦν.

21. Αἱ ἕτεραι δύο ἐκ Θρᾴκης συλλογαὶ ἀναφέρονται εἰς τὸ ἐν Σουφλίῳ ὁμιλούμενον ἰδίωμα, ἀπεστάλησαν δὲ ἀμφότεραι ὑπὸ γηγενῶν καὶ εἰδημόνων συλλογέων, τοῦ κ. Π. Τσακίρη, δημοδιδασκάλου τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ τοῦ κ. Χ. Παπασταματίου – Μπαμπαλίτη, διευθυντοῦ τοῦ γ' δημοτικοῦ σχολείου Σουφλίου. Ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Τσακίρη, ἐκ σ. χ/φων 77 μεγάλου σχήματος, περιλαμβάνει γλωσσάριον ταξινομημένον κατὰ γλωσσικὰς οἰκογενείας, συμφώνως πρὸς τὸ διάγραμμα τῶν ἐντύπων ὁδηγιῶν τῆς Ἑταιρείας (σ. 8 - 61) καὶ γραμματικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος (σ. 63 - 74), ἐν τέλει δὲ ἀπαντήσεις εἰς τὸ ὑποδειγματικὸν ἐρωτηματολόγιον τῶν ὁδηγιῶν τῆς Ἑταιρείας (σ. 75 - 84). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι πολλοὶ τῶν συλλογέων ἐκλαμβάνουν ἐνίοτε τὰ ὑποδειγματικὰ ἐρωτηματολόγια τῆς Ἑταιρείας ὄχι ὡς μέσον προοριζόμενον νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν κατάρτισιν τῶν ἐργασιῶν των, ἀλλ' ὡς περιωρισμένον πλαίσιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καὶ μόνον ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ κινηθοῦν. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ ἐργασία τοῦ κ. Τσακίρη εἶναι χρήσιμος, διότι προσφέρει ἀρκετὸν γλωσσικὸν ὑλικόν, δι' οὗ θὰ πλουτισθοῦν αἱ ἐκ προηγουμένων συλλογῶν πληροφορίαι περὶ τοῦ ἰδιώματος τοῦ Σουφλίου. Ἐὰν μάλιστα ἐφρόντιζε νὰ διασαφῇ διὰ παραδειγμάτων καὶ φράσεων τοῦ καθημερινοῦ λόγου τὸ φωνητικῶς ἀπηκριβωμένον ὄντως ὑλικόν, ἡ ἐργασία του θὰ ἦτο πληρεστέρα καὶ χρησιμωτέρα. Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ συλλογέως πρὸς ἐπιστημονικὸν καθορισμὸν πολλῶν ἐκ τῶν δημωδῶς κατονομαζομένων δένδρων, καὶ φυτῶν. Ἀξιόλογοι ἐπίσης καὶ ἐν πολλοῖς ὀρθαὶ εἶναι αἱ γραμματικαὶ αὐτοῦ παρατηρήσεις, ἰδιαιτέρως μάλιστα εἰς τὸ περὶ παραγωγῆς μέρος, ἔνθα παρατίθενται μεθοδικῶς αἱ ἐπιχωριάζουσαι ἐν Σουφλίῳ παραγωγικαὶ καταλήξεις (π. χ. ὑποκορ. εἰς *-ούδι, -ούδα,* κτλ.).

22. Ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Μπαμπαλίτη εἶναι μικροτέρα τῆς προηγουμένης εἰς ὄγκον (σ. 30 δακτυλογραφημέναι) καὶ διαφόρου περιεχομένου. Περιέχει μικρὰν ἱστορικὴν εἰσαγωγὴν περὶ τῆς πόλεως τοῦ Σουφλίου, περιγραφὴν ἐθίμων, παιγνίων καὶ ἐνδυμάτων, αἰνίγματα καὶ πέντε παραμύθια καταγεγραμμένα εἰς τὸ τοπικὸν ἰδίωμα. Τὰ τελευταῖα ταῦτα, ὡς καὶ δύο διηγήσεις ἐν συνεχεῖ λόγῳ, τὰς ὁποίας παρα-

θέτει προηγουμένως ὁ συλλογεύς, εἶναι ἰδιαιτέρως χρήσιμα, διότι καὶ πολλὰς ἰδωματικὰς λέξεις περιλαμβάνουν καὶ ἐποπτικὴν εἰκόνα τοῦ ἐν Σουφλίῳ ὁμιλουμένου βορείου ἰδιώματος παρέχουν. Τοῦτο δὲν σημαίνει βεβαίως ὅτι τὰ ἄλλα περιεχόμενα τῆς συλλογῆς στεροῦνται χρησιμότητος. Ἀντιθέτως, ἀμφότεραι αἱ ἐκ Σουφλίου συλλογαί, προϊὸν μόχθου φιλοτίμων ἐκπαιδευτικῶν, οἵτινες, παρὰ τὸ ἐπίπονον ἐπαγγελματικόν των ἔργον, εὗρον τὸν ἀπαιτούμενον διὰ τὴν διάσωσιν τῶν γλωσσικῶν καὶ λαογραφικῶν στοιχείων τῆς γενετείρας των ἀναγκαῖον χρόνον, εἶναι ἀξιόλογοι καὶ προοιωνίζονται ἄλλας πληρεστέρας καὶ μεθοδικώτερον συντεταγμένας. Ὅθεν προτείνομεν ὅπως γίνουν δεκταὶ καὶ τύχουν βραβείου.

Ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ

Ιω. ΚΑΛΛΕΡΗΣ

Γ. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ

Λ. ΚΩΣΤΑΚΗΣ

Κατ' ἀπόφασιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑταίρων ἀπενεμήθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω συλλογὰς αἱ ἑξῆς τιμητικαὶ διακρίσεις:

Α) Βραβεῖον ἐκ δρχ. 2.500 μετ' ἐπαίνου εἰς τὰς συλλογὰς 1) τοῦ κ. Ὀρ. Λογοθετίδη καὶ 2) τοῦ κ. Π. Λορμπαράκη.

Β) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 1500 εἰς τὰς συλλογὰς 1) τοῦ κ. Γ. Ντεγιάννη, 2) τοῦ κ. Γ Κανελλοπούλου καὶ 3) τοῦ μ. Α. Ὑψηλάντου.

Γ) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 1200 εἰς τὰς συλλογὰς 1) τοῦ κ. Σπ. Μουσούρη, 2) τοῦ κ. Ν. Μηλιώρη, 3) τοῦ κ. Ξεν. Ἀναγνωστοπούλου, 4) τοῦ κ. Ι. Βαριαδάκη καὶ 5) τοῦ κ. Α. Στεφάνου.

Δ) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 800 εἰς τὰς συλλογὰς 1) τῆς Κας Στέλλας Πετράκη, 2) τῆς Κας Ἄννας Ἀργυρίου, 3) τοῦ κ. Γ. Ἀμιραλῆ, 4) τοῦ κ. Π. Τσακίρη, 5) τοῦ κ. Χ. Παπασταματίου – Μπαμπαλίτη καὶ 6) τοῦ κ. Γ. Σπετσιέρη.

Ε) Ἔπαινος εἰς τὰς συλλογὰς 1) τοῦ κ. Λ. Σπανοῦ, 2) τοῦ κ. Ντόρη Διαλεχτοῦ, 3) τοῦ κ. Θ. Τρουπῆ, 4) τοῦ κ. Δ. Ἀποστολοπούλου καὶ 5) τοῦ κ. Δ. Ματσοπούλου.

ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ

ἀβγολόϊ 125
'αβλίζω, βλ. *γαβλίζω*
ἀβντζὴ 124
ἀγκλιὰ – ἀγλιὰ 40
ἀγκόρφι 112
* *ἀγουέλα* 30
ἀγουζὰ – ἀγ'ζεὰ 47_3
ἀγήτευτος 24
ἀγυρτεύω 24_2
ἀγύτευτος 18_5, 20_1
* *'αεράνιος* 147
*'*αέρινος* 31, 147
'άζα 34 – 35
ἀζαγιὰ 34_4
* *ἀζογαγιὰ* 34_4
ἀκάσσιαστος 34_1
ἀκατάλλαγος 51_3
* *ἀλαλάφαντος* 50, 55_2
ἀλάνταλος – ἀλάντολος 57, 58_1
ἄλαρος 44
ἀλαφάνταλος 50, 53, 55_2
'Αλβανὸς 9_1
ἀλείφκω 113
ἀλλα(γ)ὴ 43 – 44, 51 – 53
ἄλλαγος 44
ἄλλαρος 44 – 45
ἀλ(λ)άνταβος 50, 52 – 53, 56 – 58
ἀλλοφάνταλλος 49 / 50
ἀμάση 111
ἀμούχλα 111
ἀμπλίτδι 42 – 43
ἀμbλιτδεία 43_2
ἀμπλιτδία 43
ἀμbλιτδάζ-ζομαι 43
ἀμπλιτδιάζ-ζω 43
ἀνάντολος - ἀνάντελος 57, 58_1
* *ἀνακαφᾶς - ἀναφακᾶς* 29_1
ἀνεκαφᾶς 29_1
ἀνάλλαγος 51 – 53
ἀνάσιλλος 55_3
ἀναφάλανδος 53
ἀναφάλαντος 53 – 55
ἀναφάλας – ἀνάφαλος 56_2
ἀναφανταλιάζω 50_3, 56
ἀναφάνταλος 49 – 50, 53, 55 – 56
ἀνdρειjὰ 114
ἀνdροχωρίστρα 138
ἀνέφαλο 111
- *ανὸς* 8
ἀντάλ(λ)αβος 50, 52 – 53, 56 – 58
ἀνταλλα(γ)ὴ 51 – 53
ἀντάλλαγος 50 – 52, 56_4
ἄνταλλος 50_4, 51_3, 56, 58_1
ἄνταφλα 57_6
ἀνταφλιάζω 57_6
ἀντικατάλλαβα 52_3
ἀντικατάλλαγα 51, 52_3
ἀντικαταλλαγὴ 51_3
ἀντικατάλλαγος 51, 52_3
ἀντυλιάδι 111
ἄντωφλα 57_6
ἀπακοή 112
* *ἀπλικειὰ* 43
* *ἀπλικειάζομαι* 43

ἀπλίκιν 43
ἀπογαγγλάζω 36_4
ἀπογαντζίζω 49_2
ἀπομονὴ 111
ἀρβανὸς 9_1
ἀρλαὴ 43 – 45
ἀρκοντζὰ 123
ἀσπόελτας 127
ἀσπρο(γ)άλανος 83
ἀσπρόμαυρος 137
ἀσπροτσίτρινος 137
* *ἀστριτογαλιὰ* 39_4
ἀστρογαλεὰ (-ιὰ) 39_4
ἀτσαλοπεριπάτης 25_3
ἀτθεόρατος 111
ἀτσάραντος 29_1
ἄτσιντος 113
αὐλίζω, αὔλισμα, αὐλισμός, αὐλιτσάρις, αὐλοκόπι, αὐλοκόπισμα, αὐλοκοπῶ, βλ. *γαβλίζω, γάβλισμα, γαβλιτσάρις*, κλπ.
ἀφ - φαλτὸς 112
ἀχρείϊαστος 113
ἀψηλὸς 113

βάβανος 46
βαβομηλεὰ 45_1
βαβουκλὶ 29_1
βαβουλᾶτος 45
βάβουλη 45
βαβούλι 45 / 46
* *βαβουλομηλεὰ* 45_1
βαβουλοσυκεὰ 45
βαβωμηλεὰ 45_1
βάζι 29_1
βαρταλαμὶ 113
βέβζος 115
βεζελεὰ (-αιὰ) 47_3
βέζι 46 – 47
βεζιὰ 47_3
βελονοτρύπι 138
βένετον (χρῶμα) 3_1, $14_{1,2,3,4}$
βεντζεὰ 47
βέντζι 46 – 47
βερβὸς 112
βεργολιγερὸς $26_{2,3}$, 27
βεργολυγερὸς 25_1
βερέβι - βερέμι 29_1
βερέμικος 29_1
βλογιοκομμένος 138
βόλτα - βόττα 47 – 48
βόλτο - βόττο 48_3
βότα 47 – 48
βουβαλᾶτος, βουβαλοσυκεά, βουβαλόσυκο, βλ. *βαβουλᾶτος, βαβουλοσυκεὰ, βαβουλόσυκο*
βουζεὰ 47_3
βουζυλεὰ 47_3
βουθῶ 115
βουλίτης - βουρλίτης 49_2
βροσερὸς 137
βροχαλίδα - βραχαλίδα 49

γ > β 46_1
γ (ἀποσιώπησις -γ-) 23_1, 41_5
γ (ἀνάπτυξις -γ-) 23_2
γάβανο (-ος) 46
γαβίζω 41
γαβγίζω 41, 42_1
γαβγιστρὰ 42_1
γαβινέλλος 29_1
γαβλίζω 41 – 42
γάβλισμα 41, 42

γαβλισμὸς 42
γαβντζίντζω 124
γαδουρόμανδρα 138
γαληνίζω 17_3
γαληνισμὸς 17_3
γαληνιῶ 6_4
γαλιὰ 40, 41_1
γάλμινον (χρῶμα) 17_1
γάνα 53_5
γανιὰ 53_5
γανιάζω 53_5
γανίζω 53_5
γάνος 53_5
γάννος 53_5
γάντζι 49_2
γαντζὶ 49_2
γάνωμα 53_5
γανώνω 53_5
γαριάζω 53_5
γαρίζω 53_5
γαρνιάζω 53_5
γεράνιον (χρῶμα) $14_{6,7}$, 16_1
γεράνιος 14_7, 16_2
γητειὰ 18, 24
γητευτὴς 20, 22, 23_3, 24
γητεύτρια 22_1, 23_3
γκαβίζω 41
γλαγγάζω 36_4
γλανὸς 4_3
**γογητεύω* 19, 22 – 23
γ(ο)ητεία 18, 22 – 23
γ(ο)ητεύω 18, 22 – 24
γρωνίντζω 126
γυρεύ(γ)ω 18, 23_2
γυτειὰ 18, 22
γυτευτὴς 18_6, 20_5
γυτεύω 18, 20 – 22
γυφτεύω 18 – 20, 21_5
γυφτιὰ 21
γυφτίζω 21
γύφτος 18, 19_2, 20 – 21

δεῖ(ν) 132
δενδρογαλέα (- ῆ) 39_1
δενδρογαλιὰ (- ιά) $39_{3,4}$
δερνόμοιρος 138
δζάτα 115
δζαταή 115
δησαυρὸς 120
δντζαμανδόχρουσος 137
δουλιατσάρις 42_1

έ - ι > έ 23_4
ε - ί > ί 23_4
έ - ο > έ 23_4
- έλλα 28
ἐμυαλτὸς 111
- ἔϊνος (- άϊνος) 15_3
- ένιος (- ένος) 9_1 16_2
- ερὸς 25 – 26
ἔσει(ν) 132
- εύ(γ)ω 23_2
ἐφτηνὸς 124
εὐτσέλαιο 124

ζ > ντζ $47_{1,2}$
Ζαγανιάρις 36_3
ζάγανος (- ός) 36_3
γαβλιτσάρις 41, 42_1
γαβλοκόπισμα 42
γαβλοκόπι 42
γαβλοκοπῶ 42

γαβράνα 29 $_1$
γαβράνι 29 $_1$
γάβρια 29 $_1$
γαγιὰ 34 $_1$
γαγκλάζω 36 $_4$
**γαδέλλα* 28
γαδινέλλι 29 $_1$
γαδινέλλος 29 $_1$
γάδος 28, 36 $_4$
γαέλα 28, 30
γάζα 32 – 35
γαζανὸς 9 $_1$, 33, 35/36
γαζάρις 33, 35 $_2$
γαζὶ 30 – 31
γαζιάρις 33, 35
γαζίλι 29 $_1$
γάζινος 33, 35
γάζωμα 30, 31 $_3$
γαζώνω 30 $_{2,3}$
γαϊδάριον 36 $_4$
γαΐζω 53 $_5$
γαϊτανὸς 9 $_1$
γάλα 3, 5, 7 - 9
Γαλαζιανὴ 9 $_3$
γαλαζοπράσινος 36 $_4$
γαλαΐζον - γαλάζιον 14 – 15
γαλάζιος 15, 16 $_2$
γαλανισμὸς 5, 17 $_3$
γαλανίζω 5, 17 $_3$
γαλανὸς 3 - 9, 15 – 17
γαλατεὰ 41 $_1$
γαλατένιος 9 $_3$
γαλατερὸς 9 $_3$
Γαλατιανὴ 9 $_3$
γαλατιανὸς 9 $_3$
γαλατὶς 9 $_3$
γαλ(ατ)οκούλουρο 41 $_1$
γαλ(ατ)ομυζήθρα 41 $_1$
γαλ(ατ)όπετρα 41 $_1$
γαλ(ατ)οτύρι 41 $_1$
γαλ(ατ)όπιττα 41 $_1$
γαλ(λ)ὲ - γκαλ(λ)ὲ 40 $_1$
γαλεὰ 36 – 40
γαλέος 37 $_2$
γαλῆ 36 $_4$, 38 $_1$
γαλήνη 4, 6, 7 $_{1,2}$, 8
γαληνὸς 4, 6 - 8
γαληνιάζω 6 $_4$, 36 $_4$

- ηρὸς 25
ἠεράνεος 14 $_7$

θιοούρανο 137

Ἠεράνεον (χρῶμα) 14 $_3$
ἰ - ο > ἰ 23 $_4$

καζίλι 29 $_1$
καλάϊ 11
καλαΐζω (γα-) 14 $_2$, 15, 17 $_1$
καλ(λ)άϊνον (χρῶμα) 3 $_1$, 12 $_{1,5}$ 13 $_{2,3}$ 14-15, 17 $_2$
καλ(λ)άϊνος 3 $_3$, 10 – 13, 15 $_3$, 16 $_1$, 17 $_{1,2}$
καλ(λ)αϊνοποιοὶ 12 $_3$, 13 $_4$
κάλαϊς (Κά-) 11, 15 $_3$
καλανοπλύτης 16 $_1$
καλανὸς 16
Καλανόψης 16 $_1$, 17 $_1$
κάλι 11, 15 $_3$
καραφάνταλος 57 $_2$
Καρβωνόψης 16 $_1$
καρφέτ - ἑης 125

κάσσα 35$_1$
κάσ(σ)α 34 – 35
κάσ(σ)ον (- ος) 34$_1$
κασαύρα 34$_1$
κασωρὶς 34$_1$
κατσικοκλέφτης 138
κατσικόμανδρα 138
καυκαλτόκρανο 137
κόλλιξ (- λίκιον) 27$_4$
κολλούρα (- λούριον) 27$_4$
κολλύρα (- λύριον) 27$_4$
κουβάνε 6$_4$
κουκχούλτα 117
κουλλούρα (-λούρι) 27$_4$
κουπ - ἡαστὴ 117
κουπ - ἡογέρνω 117
κούτσαβος 56
κρουπ - ἡότοπος 113, 138

λαγαρὸς 25$_3$
λάνταβος (- ὸς) 50, 57$_{1, 6}$
λεμάνι 112
λέραβος 56
λιβανὸς 8
λιγερόκορμος 24$_3$
λιγερὸς 24, 26/27
λιγυρὸς (Λι-) 26 - 27
λογαρᾶς 25$_3$
λοφοῦσα 120
λυγερὸ 25$_4$
λυγερὸς 24 - 26
λυγηρὸς 24, 25
λώβι 115

μαλτξαρὸς 115
μαρῖνον (χρῶμα) 15$_1$
μεθτσῶ 133
μελανὸς 4$_4$, 5$_2$, 8, 16
μελιτζανὸς 4$_4$, 8
μηλοροδάτσινα 137
μηνῶ 133
μιαουρίζω 41$_4$
μόρινος 15$_1$
μουγκαλιστρὰ 42$_1$
μουδιάντζω 112
μπαλτών - νω 119
μπαμπακο᾽άλανος 8$_3$
μύξαβος 56

νι (ἀπουράνωσις) 16$_{1, 2}$
ναφακᾶς 29$_1$
νιαουρίζω 41$_4$

ξεροροὺχαλίντζω 112

ὀγκανιστρὰ 42$_1$
ό - α > ό 23$_4$
ο - ή > ή 23, 24$_1$
ο - ί > ί 23$_4$
ὀξυρία 113
ὀξοσὴ 113
- ός 4$_4$, 8
οὐλτόλαδος 138
οὐράνιος 14$_7$

παράμορφη 138
παράνταλος 57$_2$
παράντολος 57$_2$
παραφάνταλος 57$_2$
πέλεμος 112
πελεμῶ 112
πι᾽έκτσος 116

πι'εκτοσσύνη 116
πινακοθήτση 138
πλιτήνω 113
Πονδικοῦσα 137
προσταὴ 116
πθοτεῖ(ν) 132

ρ (ἀποβολὴ *-ρ-*) 53_5
ραβανὸς 9_1
ραβδὶ 124
ράφκω 133
ροκχαλίντζω 117
ρομανὴ 9_1

σιδεράδραχτο 114
σιλλαίνω 55_1
σίλλος 54, 55_1
σιλλὸς 54_1, 55_1
σκάφκω 133
σορολάβι 113
σπουτάντζω 119
στέη 128
στεμνὴ 112
στοιθὸ 116
στσιντζομυγδαλᾶτος 138
σφυριχτρὰ 42_1
Σκουτέλοψις 16_1

τζαγανὸς 36_3
-τριὰ > *τρὰ* 42_1
τρίφκω 133
τρυοκάτσουνο 116, 138
τσελήνη 119
τσέρατθος 118
τσῦμ-μα 110

ὑγιγαίνω 23_2
ὑϊαίνω 23_2

φαοπθοτὸ 137
φέντζει 133
φκάρμα 124

χρειjὰ 113
χρουσατὸς 114
χρουσοφὸς 120
χτίντζω 124

ψάλτὼ 133
ψοματένιος 112

ὥρμος 113

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ.	22	ὑποσ.	1	ἀντὶ ins Griechischen	γράφε	im Griechischen
»	22	»	1	» Sitgugber.	»	Sitzungsber.
»	67			» (<ἀρωστιὰ)	»	(<ἀρρωστιὰ)
»	100	ὑποσ.	1	» σιτάκα	»	στάκα
»	102	»		» attirmak, attirdim	»	arttirmak, arttirdim
»	112	στίχ.	10	» >μαρούπα	»	>μαρούπ-ϧα
»	113	»	21-22	» >ἀκινιάντζω	»	>ἀτσινιάντζω
»	117	ὑποσ.	3	» τοῦ h	»	τὸ h
»	123	στιχ.	10	» >μελισσουρκὸς	»	μελιτσουρκὸς
»	126	ὑποσ.	2	» Α. Φάβην	»	Β. Φάβην
»	127	στίχ.	27	» κρῦο(ν)	»	κρύο(ν)
»	136	»	17	» ἀμοληστθῶνας >ἀμοληστιῶνας (ἀμολάω)	»	ἀμολυστθῶνας < ἀπολυσιῶνας (ἀπόλυσι)

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
Ἰω. Ν. Καλλέρη: Ἀνάλεκτα Λεξικογραφικὰ	1 – 58
Α. Μ. Καρανασταση: Τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπαλαίας	59 – 144
Ἔκθεσις γνωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1956	145 – 150
Ἔκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1957	151 – 164
Πίναξ λέξεων	165 – 170
Παροράματα	171